

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Кафедра фінансів ім. С. І. Юрія

*До 55-річчя кафедри
фінансів ім. С. І. Юрія*

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Збірник матеріалів
XXI Всеукраїнської науково-практичної
конференції студентів
і молодих вчених

Том 1

Тернопіль

2024

УДК 336

**XXI Всеукраїнська науково-практична конференція
студентів і молодих вчених**

**«ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ»**

м. Тернопіль, 24 травня 2024 р.

ГОЛОВА РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Андрій КРИСОВАТИЙ – завідувач кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ,
д. е. н., професор

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Володимир ГОРИН – заступник голови, д. е. н., професор кафедри фінансів
ім. С. І. Юрія ЗУНУ;
Ольга КИРИЛЕНКО – д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ;
Володимир ВАЛІГУРА – к. е. н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ.

*Розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні
кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ
(протокол № 18 від 6 червня 2024 р.).*

Фіскальна політика України в умовах євроінтеграційних процесів: збірн. матер. XXI Всеукр. наук.-практ. конф. студ. і молод. вчених (м. Тернопіль, 24 трав. 2024 р.). Т. 1. Тернопіль: ЗУНУ, 2024. 197 с.

Коло проблем, які висвітлюються у збірнику конференції, пов'язані з розробкою основних напрямів фіскальної політики в умовах євроінтеграційних процесів і системних викликів державності України. Висновки та рекомендації мають вагомое теоретичне значення і можуть бути використані при написанні наукових статей, курсових та дипломних робіт, проведенні інших форм наукових досліджень.

УДК 336

За редакцію, зміст і достовірність даних, а також встановлення фактів плагіату матеріалів, розміщених у збірнику конференції, відповідальність несуть автори та наукові керівники.

© ЗУНУ, 2024

ЗМІСТ

<i>Антуф'єв Тарас</i> TAX EVASION: METHODOLOGY AND TACTICS OF COUNTERACTION.....	8
<i>Бачинський Дем'ян</i> ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗАХИСТІ ФІНАНСОВИХ ІНТЕРЕСІВ СТРАХУВАЛЬНИКІВ..	11
<i>Бенюк Олександр</i> ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОНАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	14
<i>Білик Валентин</i> ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ В УКРАЇНІ.....	17
<i>Будник Катерина</i> СУЧАСНИЙ СТАН ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	20
<i>Була Павло</i> ФІСКАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	23
<i>Бурбела Алла</i> БОРОТЬБА З УХИЛЕННЯМ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ ТА ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	27
<i>Верхняцький Владислав</i> ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ.....	30
<i>Галіцейський Артем</i> ПРОБЛЕМИ ПІЛЬГОВОГО КРЕДИТУВАННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ.....	33
<i>Герчаківський Святослав, Косє Сергій, Мацейко Іван</i> ПОСИЛЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ КОМПОНЕНТИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	36
<i>Гузела Ірина</i> РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ВОЄННИХ РЕАЛІЙ.....	40
<i>Дем'янишин Василь, Дем'янишин Василь</i> СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ.....	44
<i>Dziubliuk Oleksandr</i> COORDINATION OF MONETARY AND FISCAL POLICIES IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW.....	49

<i>Дмитрів Володимир</i> СИСТЕМИ ПОДАТКІВ НА МАЙНО У ФЕДЕРАТИВНИХ ТА УНІТАРНИХ ДЕРЖАВАХ.....	53
<i>Зазуляк Степан, Морман Володимир</i> ІНСТИТУЦІЙНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	55
<i>Зварич Арсен, Бурлій Євгеній</i> ПРАКТИКА ЗДІЙСНЕННЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	59
<i>Іванова Анна, Санькоцька Діана</i> ПОДАТКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ НЕПРЯМИХ ПОДАТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ...	63
<i>Ільгов Артем, Ільгов Олег</i> ЗЕЛЕНІ ОБЛІГАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	66
<i>Карпінець Володимир</i> ОПТИМІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ ДЛЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ- ПІДПРИЄМЦІВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРАКТИКИ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ.....	70
<i>Кащук Вікторія</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕОБАНКІВ В СВІТІ ТА В УКРАЇНІ.....	74
<i>Кізіма Тетяна, Газилишин Олег, Охотницький Максим</i> ВІДМІНА ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ЯК ПОТЕНЦІЙНЕ ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ....	77
<i>Козак Іван</i> ТЕНДЕНЦІЇ ЕКСПОРТУ ЯК ДЕТЕРМІНАНТИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	80
<i>Конончук Богданна</i> ОСОБЛИВОСТІ ДІЇ ДОГОВОРІВ СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	83
<i>Корчак Андрій</i> ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	86
<i>Корюгін Андрій, Сокіл Анастасія</i> СТРАТЕГІЇ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ В СТРАХОВІЙ ГАЛУЗІ.....	89
<i>Круп'як Ірина</i> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ.....	92

<i>Крушинська Алла, Камінна Ольга</i> ВПЛИВ ПОВЕДІНКОВИХ ФІНАНСІВ НА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У СФЕРІ СТРАХУВАННЯ.....	96
<i>Крушинська Алла, Кубіна Анна</i> НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ НА РИНКУ LIFE СТРАХУВАННЯ.....	99
<i>Кудельський Віталій, Сокирко Глеб, Шевченко Каріна</i> ФАКТОРИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ.....	101
<i>Кучер Роман</i> ІНФЛЯЦІЯ В УКРАЇНІ ЯК ПОКАЗНИК СТАБІЛЬНОСТІ ЕКОНОМІКИ.....	104
<i>Лащук Тетяна</i> ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ТИПІВ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ БАНКУ	107
<i>Лилик Іван</i> РОЛЬ МИТНОЇ СЛУЖБИ В СИСТЕМІ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН.....	110
<i>Lobodina Zoriana, Chernyshenko Yuriy, Kiveliuk Yaroslav</i> CONCEPTUAL FRAMEWORK OF LOCAL BUDGET REVENUES AS AN INSTRUMENT OF FISCAL POLICY AND A COMPONENT OF PUBLIC FINANCE.....	113
<i>Луцик Анатолій, Вакуліч Іван</i> ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ОБМЕЖЕНОСТІ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВИ.....	117
<i>Лясковський Тарас, Гордов Олег, Харченко Денис</i> ПРАГМАТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ПОДАТКОВИХ ПЛЪГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	119
<i>Малінська Вероніка</i> ЕВОЛЮЦІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ КИЇВСЬКОЇ РУСІ.....	122
<i>Машталяр Ольга</i> ОСОБЛИВОСТІ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	125
<i>Наконечний Володимир</i> ПРОБЛЕМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В СИСТЕМІ ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ – ПІДПРИЄМЦІВ.....	129
<i>Новак Олександр</i> СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ ПОДАТКОВИХ РОЗРИВІВ ДЛЯ ФІСКАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ.....	132
<i>Олійник Дмитро, Дрожак Владислав, Селезньов Віктор, Бурлій Євгеній</i> ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	137

<i>Панченко Марина</i> РОЛЬ ПІДРОЗДІЛУ КОМПЛАЄНС В СИСТЕМІ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ БАНКУ	141
<i>Піхняк Тетяна, Сокирко Глеб</i> ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	143
<i>Працовнік Владислав, Савчук Вікторія</i> ДЕРЖАВНИЙ КРЕДИТ В УКРАЇНІ: ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ.....	146
<i>Рибак Владислав</i> ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ БАНКІВ ЯК ЕЛЕМЕНТІВ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ.....	150
<i>Самуляк Тетяна</i> ПОДАТКОВІ ПЕРЕВІРКИ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНІВ: ВИЯВЛЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	153
<i>Сидор Тарас</i> БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ: ПРИНЦИПИ, ВАЖЕЛІ ТА ІНСТРУМЕНТИ.....	156
<i>Синюк Вікторія</i> МИТНА СКЛАДОВА АКТИВІЗАЦІЇ ЗЕД В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ.....	160
<i>Слободян Максим</i> ПРОЦЕС РОЗРОБКИ ТА СКЛАДАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	162
<i>Смоляк Олена</i> РОЗВИТОК СТРАХУВАННЯ ПОТЕКИ ЯК СПОСІБ МІНІМІЗАЦІЇ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ.....	165
<i>Сокальський Андрій</i> ІНФЛЯЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	168
<i>Ткачик Федір, Сіщук Марія</i> СВІТОВА ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В АДМІНІСТРУВАННІ МАЙНОВИХ ПОДАТКІВ.....	171
<i>Ткачук Наталія, Василенко Катерина</i> БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД ЗА СИСТЕМНО ВАЖЛИВИМИ БАНКАМИ УКРАЇНИ.....	174
<i>Ткачук Наталія, Слива Іванна</i> ПЕРСПЕКТИВА ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ В БАНКІВСЬКУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ.....	177

<i>Федак Юрій</i> ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ.....	180
<i>Хархут Андрій, Викерик Дмитро, Барановський Владислав</i> АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ....	183
<i>Царук Іванна</i> ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА СВІТОВІ ФІНАНСОВІ КРИЗИ....	187
<i>Шевчук Євген</i> МИТНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ФІСКАЛЬНОГО ПРОСТОРУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ.....	190
<i>Яцюк Олександр</i> СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	194

Тарас Антуф'єв
студент гр. ФБСС-1,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький
Науковий керівник: к.ф.н., доцент Ярослав Нагорий

TAX EVASION: METHODOLOGY AND TACTICS OF COUNTERACTION

For the effective performance of its functions, the State requires financial resources. The successful functioning of any country's economy is closely linked to optimal and steadily progressing revenue formation for the budget. One of the main factors negatively affecting budget revenues over a prolonged period is the phenomenon of tax evasion.

As evidenced by the administration practice of Ukrainian tax laws, the constitutional obligation of taxpayers to fully and timely pay their taxes is not always fulfilled by all taxpayers. Often, this occurs due to citizens' lack of understanding of the profound aspects of this obligation and insufficient awareness regarding the significant consequences and effects of taxation for the state and society [1].

Tax evasion is the primary type of legal violation in the field of taxation. It includes actions such as failure to submit income information to tax authorities, concealing actual income by providing incorrect or distorted information in documents, and using counterfeit documents.

Tax evasion involves the use of illegal methods to reduce tax liabilities. These methods include [2]:

- Engaging in illegal activities in the market for goods and services, such as simulating cessation of business activities or engaging in illegal production and provision of goods and services, resulting in complete non-payment of taxes and fees.
- Concealing taxable objects within the framework of legal activities, such as incorrectly reporting income in tax declarations, reducing the amount of paid wages (paying a portion “off the books”), and inflating gross expenses.
- Failure to reflect certain transactions in tax accounting, such as continuing to account for sold goods in the inventory of the enterprise.
- Establishing dummy companies to avoid liability for tax evasion, arranging certain transactions as gifts.
- Unintentional errors and violations arising from taxpayers' lack of knowledge due to insufficient information from tax authorities or the complexity and frequent changes in tax legislation.

Also, a lot of people use offshore as a way of evading taxes. Huge amount of this people is our oligarchs. The use of offshore jurisdictions for tax evasion allows economic entities to avoid paying taxes and fees within the country, reduce the risk of raiding, simplify the judicial protection of their property rights and interests, and also transfer the financial results of political corruption abroad.

The State Fiscal Service of Ukraine, having analyzed foreign economic transactions, found that the vast majority of Ukraine's large exporters conducted their

financial operations using intermediaries located in low-tax jurisdictions, including the Netherlands, Cyprus, and Switzerland. At the same time, it is important to note that at the current stage, the mechanism of control in the transfer pricing sphere is not functioning effectively enough, and the coverage of inspections of companies engaged in risky operations is less than 1%. Such control has significant potential in combating money laundering through offshore zones [3].

Due to discrepancies and ambiguity in the current legislation, there is chaotic, unsystematic, and uncoordinated activity of state authorities in this direction.

In most countries, criminal liability, in the form of fines or imprisonment for 1 to 5 years, is prescribed for such actions. Additionally, in France, for example, both completed crimes involving distortion or concealment of data essential for taxation and attempts to commit such crimes are equally punishable. In the United States, liability arises even for attempting to evade tax payments. Tax crimes belong to the category of offenses that are very difficult to detect and investigate. Therefore, many countries have established special procedures for their investigation and judicial review.

The commonality in this issue is that both in Ukraine and abroad, not everyone is willing to pay taxes properly, but unlike us, they draw a clear distinction between tax minimization and evasion by hiding income. Consultations for citizens and private companies on tax evasion have become a standalone industry with billions in capital turnover, involving hundreds of companies and thousands of experts engaged in private practice. They are countered by a large number of tax inspectors who make efforts to catch the delicate moment when tax planning operations cross the line between minimization and evasion.

In modern Ukrainian realities, when fiscal authorities interact with taxpayers, the procedures for fulfilling obligations are considered as a service that requires comfort and convenience. This necessitates the establishment of a system of fiscal partnership between tax authorities and taxpayers. Alongside this, it's important to consider tactical methods to counter tax evasion:

1. Applying economically justified sanctions for tax law violations.
2. Achieving an optimal level of tax burden.
3. Establishing an effective tax control system.
4. Enhancing tax culture and fostering partnership relations between taxpayers and regulatory bodies.
5. Creating conditions for the legalization of shadow structures.
6. Establishing an information database of enterprises, organizations, institutions, and citizens of Ukraine who evade tax payments, for use by registering authorities when considering the creation of new business entities by these legal and physical persons, and so on.

Thus, to reduce the scale of tax evasion, it's necessary to carefully adjust tax legislation to meet the needs of ensuring its transparency, improve criteria for detecting evasion, through analyzing the activities of economic entities, including their intermediaries. We need to improve democratic institutions rather than increase the number of checks or the size of fines, and intensify the fight against corruption, primarily within state agencies.

Reference:

1. Ткачик Ф. Податкове консультування як спосіб мінімізації ухилення від оподаткування. *Економічна наука*. 2014. Т. 5, № 9. С. 204–208.
2. Коновалова І. Теоретичні аспекти ухилення від сплати податків та механізм їх уникнення. *klubok.net*. URL: <https://www.klubok.net/article1889.html>.
3. Копытко М., Vinichuk M. Use of offshore zones as a way of avoidance from taxation. “*Scientific notes of the University “KROK”*”. 2021. P. 79–88. URL: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-61-79-88> (date of access: 20.04.2024).

Дем'ян Бачинський

студент гр. ФБСС,

Хмельницький університет управління та права

імені Л. Юзькова, м. Хмельницький

Науковий керівник: викладач Алла Бурбела

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗАХИСТІ ФІНАНСОВИХ ІНТЕРЕСІВ СТРАХУВАЛЬНИКІВ

На сьогоднішній день в процесі розвитку нових економічних умов, в процесі реалізації довгострокової національної політики, попри наявність різних видів економічних ризиків, державне регулювання страхової діяльності все одно залишається досить актуальною темою дослідження. Адже пошук оптимального балансу при управлінні економічними складовими страхової діяльності та її соціальною сферою є ключовим завданням, яке стоїть перед державою та практичною діяльністю суб'єктів фінансових ринків. Як свідчить практика, у світі практично не існує високо розвинутої, гнучкої та ефективної системи регулювання страхової діяльності суб'єктів страхового ринку, яка функціонує на засадах саморегулювання та самореалізації, тому державне регулювання є ключовою складовою регулювання страхової діяльності ринку страхових послуг.

Розвиток страхових ринків є необхідним елементом становлення ринкової економіки. Враховуючи вагому роль цих ринків у функціонуванні національної економіки, необхідно надавати належну увагу забезпеченню адекватного та справедливого державного регулювання страхової діяльності в Україні. Відсутність згуртованого національного регулювання загрожує подальшому розвитку страхових послуг, ефективній праці суб'єктів страхового ринку та їх інтеграції у світовий страховий контекст.

В умовах стрімких трансформаційних процесів актуальність питання регулювання впливу держави на функціонування ринку страхових послуг надзвичайно зростає. Це пояснюється тісним зв'язком між розвитком вітчизняного страхового ринку та підвищенням ефективності державного регулювання страхової діяльності, яке є ключовим фактором успішного функціонування економічної системи держави.

Державне регулювання страхових відносин спрямоване на забезпечення соціальної стабільності суспільних відносин, включаючи управління соціальними ризиками в суспільстві. Це передбачає прийняття державою комплексу заходів з управління ризиками, пов'язаними з пенсійним забезпеченням, працездатністю, безробіттям, медичним обслуговуванням, материнським захистом та іншими соціальними ризиками. Основна мета держави полягає в гарантуванні мінімальної захищеності соціальних інтересів громадян [2].

Зацікавленість держави у розвитку страхування та фінансовій безпеці страхового ринку зумовлена наступними факторами [1]:

- враховуючи світовий досвід, можна відзначити той факт, що страховий ринок має важливе значення, як одне з основних джерел довгострокових інвестицій в економіку;
- постійний розвиток страхового ринку призводить до збільшення бюджетних джерел фінансування за рахунок обсягів коштів, акумульованих страховими компаніями;
- страховий сектор має бути використаний як ефективний інструмент пенсійної реформи;
- неефективне функціонування цього сектору економіки призводить до проблем в інших сферах економічної безпеки держави в цілому;
- використання страхових програм зменшує навантаження на державний бюджет в частині компенсації непередбачуваних втрат.

Ситуація на страховому ринку ускладнюється наявністю цілої низки проблем, без вирішення яких неможливо очікувати покращання ситуації, що склалася, зокрема таких:

- як недовіра до страховиків ;
- низька платоспроможність потенційних покупців страхових продуктів та неповна інформованість про розвиток страхового ринку;
- низький рівень застосування маркетингу та реклами;
- недосконалість відповідної нормативно-правової бази;
- надмірна кількість видів обов'язкового страхування;
- відсутність на ринку привабливих інвестиційних інструментів [3].

Державне регулювання страхової діяльності є важливим інструментом забезпечення стабільності та стійкого розвитку страхового ринку, захисту прав та інтересів страхувальників, сприяння соціальному захисту населення. Ефективне державне регулювання страхової діяльності може сприяти підвищенню рівня життя громадян, покращенню якості соціальних послуг, розвитку економіки країни в цілому.

Основними напрямками вдосконалення державного регулювання страхової діяльності в Україні є вдосконалення нормативно-правової бази, створення сприятливих умов для розвитку інвестиційної діяльності, підвищення рівня саморегулювання ринку та проведення інформаційно-роз'яснювальних кампаній з метою сприяння розвитку добровільного страхування.

Тому, підсумовуючи вищенаведене, ми можемо впевнено сказати, що державне регулювання страхової діяльності в Україні має здійснюватися на основі системного, планового, компетентного та прозорого підходу з урахуванням поточного стану економіки, існуючих ризиків та прийнятих цілей розвитку. В умовах кризового стану економіки державне регулювання є одним із найважливіших інструментів подолання кризових явищ і водночас захисту інтересів споживачів страхових послуг. Державне регулювання страхової діяльності має ґрунтуватися на принципах, які забезпечують його ефективність, актуальність та прозорість, сприяють розвитку та прибутковості страхових компаній, а також захищають споживачів страхових послуг.

Список використаних джерел:

1. Балицька М. В. Основні принципи та механізми управління фінансовою стійкістю страхової організації. *Економічна наука*. 2023. № 5-6. С. 14-19.
2. Осадець С. С. Страхування: підручник. Київ: КНЕУ, 2018. 528 с.
3. Соболю Р. Г. Сутність державного регулювання страхової діяльності в Україні. *Державне будівництво*. 2019. № 9. С. 109-114.

Олександр Бенюк
студент гр. ФПФМ-21,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Світлана Савчук

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОНАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах реалізації бюджетної реформи, зважаючи на вплив постійно зростаючих ризиків погіршення економічної ситуації держави та послаблення впливу зовнішніх факторів на економічне зростання, державний бюджет має стати дієвим інструментом для стимулювання внутрішнього економічного потенціалу країни як у поточному, так і в середньо- та довгостроковому періодах. Тому надзвичайно важливим постає при формуванні Державного бюджету України практичне втілення пріоритетних напрямків бюджетної політики.

Незважаючи на несприятливі фактори, які чинили негативний вплив на функціонування бюджетної системи та організацію бюджетного процесу, Україна продемонструвала стійкість економічного розвитку та зберегла стабільність фінансової системи. При формуванні та затвердженні державного бюджету було враховано всі аспекти, що сприятимуть ефективній реалізації бюджетної політики на державному та місцевому рівнях.

Так, аналіз виконання дохідної частини Державного бюджету України за 2018-2023 рр. дає підстави констатувати загалом позитивну тенденцію. З 2020 р. спостерігалось щорічне її перевиконання, в тому числі і вже в складний період військового часу. До 2021 року зростали обсяги фактичних показників доходів державного бюджету за рахунок значного збільшення податкових надходжень. Рівень виконання планових показників податкових надходжень збільшився з 99,18% у 2018 році та 94,45% у 2019 році до 103,48% у 2021 році. Податкові надходження за даний період зросли на 353275,3 млн грн, але у 2022 році відбулося їх зменшення до 949764,4 млн грн з 1107090,9 млн грн у 2021 році. Рівень виконання планових показників у 2022 році знизився до 78,87%, причиною чого стало, в першу чергу, введення в країні військового стану.

Серед окремих видів податкових надходжень у 2022 році, порівняно з 2021 роком, найбільш динамічно зростали:

- ПДВ з вироблених в Україні товарів, робіт та послуг з урахуванням бюджетного відшкодування – на 137,3%;
- податок та збір на доходи фізичних осіб – на 107,9%;
- рентна плата за користування надрами загальнодержавного значення – на 107,2% (табл.1).

Незважаючи на значне зростання доходів державного бюджету у 2022 році, на ефективне їх виконання суттєво вплинули наступні фактори:

- обмеження зовнішньоекономічних операцій;
- значне скорочення економічної активності;
- суттєві демографічні зміни, викликані військовими діями;

- скорочення промислових потужностей та інфраструктури;
- запровадження спрощеної системи оподаткування з 2% ставкою єдиного податку;
- тимчасове зниження ставок ПДВ (до 7%) і акцизного податку на основні види пального;
- запровадження тимчасових пільг щодо оподаткування імпорту окремих категорій товарів;
- запровадження системи диференційованих ставок рентної плати за користування надрами для видобутку природного газу;
- підвищення специфічних ставок та мінімального акцизного податкового зобов'язання на тютюнові вироби (з 1 січня 2022 р. на 20%);
- підвищення ставок акцизів на спирт та алкогольні напої (з 1 березня 2022 р.).

Таблиця 1

**Основні показники виконання податкових надходжень
Державного бюджету України у 2022–2023 рр.**

Показники	Факт 2022 р., млрд грн	Темп росту до 2021 р., %	Факт 2023 р., млрд грн	Темп росту до 2022 р., %
Доходи, всього	1787,4	137,8	2671,9	149,5
Податок та збір на доходи фізичних осіб	148,4	107,9	206,9	139,4
Податок на прибуток підприємств	117,0	79,2	143,8	122,9
Рентна плата за користування надрами загальнодержавного значення)	81,0	107,2	56,1	69,2
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції)	60,7	73,3	92,6	152,5
Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	41,7	52,3	74,8	179,5
ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) з урахуванням бюджетного відшкодування	213,9	137,3	214,6	100,3
Бюджетне відшкодування ПДВ	-84,6	53,0	-132,4	156,5
ПДВ з ввезених на митну територію України товарів	253,1	66,5	366,2	144,7
Ввізне мито	23,3	63,3	39,6	170,0

Джерело: складено на основі даних Міністерства фінансів України

Загалом виконання доходів Державного бюджету України в 2022 році відбувалися в умовах безпрецедентних викликів, пов'язаних з війною.

В частині ефективного виконання дохідної частини державного бюджету варто відмітити посилення ролі неподаткових надходжень, абсолютні обсяги яких зросли з 164676,5 млн грн у 2018 р. до 991601,7 млн грн у 2023 р. Зазначимо, що ефективне управління неподатковими надходженнями на державному рівні є ключовими факторами для підвищення якості суспільних благ та послуг; зміцнення стійкості та диверсифікації доходів державного бюджету; зростання добробуту населення та розвитку країни. Тому зростання ролі та значення

неподаткових надходжень в Україні передбачає нові можливості для розвитку держави. За умови ефективного управління вони можуть стати важливим інструментом для фінансування пріоритетних напрямків розвитку, підвищення якості життя населення та зміцнення економічної стійкості держави

Упродовж 2022-2023 рр. в умовах воєнного стану, коли війна призвела до різкого скорочення податкових надходжень та зростання видатків бюджету, відмітимо суттєву роль у наповненні Державного бюджету України грантових коштів, отриманих в рамках міжнародних програм, що суттєво вплинуло на структуру дохідних джерел.

Таким чином, серйозним викликом для економіки України став початок у 2022 р. військових дій, що першочергово вплинуло на формування дохідної бази Державного бюджету України та належне її виконання. На рівень забезпечення виконання негативно вплинули: припинення підприємницької діяльності, зовнішньоекономічної діяльності підприємств, зменшення податкових надходжень від фізичних осіб та ін. Зростання неподаткових надходжень стало важливим фактором, який посприяв частковій компенсації втрат податкових надходжень та стабілізації механізму наповнення бюджету України в умовах війни. Окрім неподаткових надходжень, важливу роль у підтримці вітчизняної економіки відіграють міжнародні гранти та кредити.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk>

Валентин Білик

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Ірина Сидор

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ В УКРАЇНІ

Джерелами фінансового забезпечення фізичної культури і спорту в Україні є кошти державного і місцевих бюджетів, а також позабюджетні кошти підприємств, установ та організацій, кошти, отримані в результаті фінансово-господарської діяльності закладів і установ фізичної культури і спорту; проведення розіграшів державної спортивної лотереї; кошти, отримані в результаті інвестиційної діяльності суб'єктів підприємництва у сфері фізичної культури і спорту. Держава створює сприятливі умови для ефективної діяльності суб'єктів господарювання, які вкладають інвестиції у сферу фізичної культури і спорту в Україні шляхом звільнення частини їх прибутку від оподаткування.

Відповідно до положень Бюджетного кодексу України, за рахунок коштів місцевих бюджетів здійснюється фінансування державних програм розвитку фізичної культури і спорту, зокрема: утримання та навчально-тренувальна діяльність дитячо-юнацьких спортивних шкіл різних типів, заходи і програми з фізичної культури і спорту, а також здійснюється фінансова підтримка фізкультурно-спортивних організацій і спортивних споруд, які мають місцеве значення.

Актуальним питанням сьогодні в Україні є забезпечення європейських стандартів якості життя населення. Серед усіх інших проблемних аспектів щодо підвищення рівня життя громадян країни належать питання «невідповідності світовим стандартам ресурсного забезпечення сфери фізичної культури і спорту, а також відсутність сталих традицій та мотивації щодо фізичного виховання і масового спорту як важливого фактора соціального благополуччя, поліпшення стану здоров'я, ведення здорового способу життя і збільшення його тривалості» [4]. Відтак, надзвичайно важливим є пошук шляхів подальшого розвитку культури та спорту в Україні, зокрема в частині його фінансового забезпечення.

Фізкультурно-спортивні та реабілітаційні заклади і установи беруть безпосередню участь в організації діяльності щодо розвитку фізичної культури і спорту серед різних вікових груп населення, формують умови для забезпечення охорони і зміцнення здоров'я громадян, проводять спортивні змагання та навчально-тренувальні заходи, сприяють зростанню економіки території, де вони функціонують, забезпечують спортсменам і тренерам усі необхідні умови для проведення тренувань, і таким чином здійснюють свій вплив на досягнення високих спортивних результатів. Багато науковців та фахівців розглядають дану галузь як новий і доволі перспективний сектор національної економіки.

Зміни економічного і політичного характеру останніх років вказують на негативний вплив на фінансове забезпечення сфери надання фізкультурно-

спортивних послуг. Такий вплив має суперечливий та неоднозначний характер, зачіпає усі елементи організаційного та соціально-економічного механізму функціонування галузі, а саме: види та типи суб'єктів фізкультурно-спортивної діяльності, різноманітність джерел їх фінансування, умови організації та господарювання, особливості проведення державної політики у сфері фізичної культури і спорту.

Забезпечуючи бюджетне фінансування фізкультурно-спортивної сфери, держава прагне «досягти всебічного розвитку людини, закріпити її здоровий спосіб життя, сформувані умови для ефективної діяльності з надання спортивно-оздоровчих послуг, організації професійно-прикладної підготовки, профілактики захворювань, викорінення шкідливих звичок і правопорушень» [3].

Пріоритетами держави у розвитку національного спорту є підвищення спортивних досягнень країни на світових змаганнях різного рівня, що дозволить забезпечити консолідацію нації, цілеспрямоване формування почуття гордості та патріотизму за свою країну. Безперервне фінансування фізкультурно-спортивних послуг забезпечує ефективний процес їх надання та сприяє отриманню високих спортивних результатів та оздоровлення нації.

Потрібно виділити бюджетне і позабюджетне фінансування фізкультурно-спортивних послуг. Бюджетне фінансування передбачає «надання в безповоротному порядку коштів з державного бюджету підприємствам (організаціям) для повного або часткового покриття їх витрат» [1]. Бюджетне фінансування фізкультурно-спортивних послуг має на меті забезпечити за рахунок коштів бюджетів різних рівнів у безповоротному порядку обсяг коштів на видатки, пов'язані із реалізацією державних замовлень, виконанням державних спортивно-оздоровчих програм і заходів, утриманням комунальних і державних установ і організацій спортивно-оздоровчого характеру, фінансування яких ґрунтується на двох основних принципах: плановості надання коштів та цільовому характері їх використання. Ці групи джерел фінансового забезпечення суттєво відрізняються за своєю економічною природою, а також за особливими формами і способами отримання грошових коштів. Більш того, в середині однієї групи інструменти і джерела фінансування можуть істотно різнитися. Однак, фінансування фізичної культури та спорту не обмежується лише бюджетними коштами.

В умовах ринкової економіки все більше значення припадає на позабюджетні джерела фінансового забезпечення фізичної культури і спорту, а саме фізкультурно-спортивні організації, адже значна їх кількість фінансується саме за рахунок позабюджетних фінансових ресурсів. Позабюджетне фінансування розвитку фізичної культури і спорту проводиться за рахунок різноманітних джерел, зокрема: «доходів фізкультурно-неспортивних організацій від підприємницької діяльності, надходжень з різноманітних позабюджетних фондів, сприяння розвитку фізичної культури і спорту, від спонсорів, спортивних лотерей, а також інших доходів, які не заборонені законодавством» [2]. Вагоме місце у складі позабюджетних джерел фінансування фізичної культури та спорту займають податкові та інші види пільг.

Державне регулювання фізичної культури та спорту здійснюється спортивними комітетами і підрозділами з фізичної культури і спорту. Їх діяльність фінансується з державного бюджету і доходів організацій та підприємств, що належать їм.

Фінансове забезпечення фізичної культури і спорту передбачає використання різноманітних джерел надходжень фінансових ресурсів: бюджетні кошти, кошти, які надають профспілкові організації, позабюджетні фонди, освітні структури. Окрім того, фінансові ресурси на спортивно-оздоровчі заходи і програми надходять від міжнародних спортивних, наукових, благодійних та інших організацій, меценатів та спонсорів. Значна кількість фізкультурно-спортивних організацій і клубів проводять власну підприємницьку діяльність, зокрема: випускають газети, довідники, журнали, виготовляють значки, сувеніри та іншу спортивну символіку, отримують права на теле- та радіотрансляцію змагань та інтерв'ю переможців, здійснюють трансфери (купівлю-продаж) спортсменів високого рівня.

Таким чином, розвиток некомерційного сектора у сфері фізичної культури і спорту в Україні гальмується через недостатнє фінансування та довготривалість цільової державної програми щодо підтримки та розвитку фізкультурно-спортивної сфери, неефективність реалізації місцевих програм, а також недостатній інтерес вітчизняних і зарубіжних інвесторів до фінансування даної сфери та відсутність істотних стимулюючих преференцій. Також і до сьогодні не отримали достатнього розвитку інститути меценатства і спонсорства у сфері фізичної культури і спорту в Україні.

Список використаних джерел:

1. Вавренюк С. А. Роль виховних функцій фізичної культури і спорту серед студентської молоді: державно-управлінський аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 2. С. 138–140.
2. Сіренко Р. Розвиток фізичної культури і спорту як важливий напрям соціалізації студентської молоді. “Modern scientific achievements and their practical application” (October 31, Dubai, UAE). *World science*. 2017. № 11 (27). Vol. 4. P. 52–55.
3. Сергеев А. Ю. Зарубіжний досвід державного регулювання сфери фізичної культури і спорту. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. Київ, 2015. Вип. 12. С. 105–109.
4. Україна спортивна в цифрах і коментарях. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Катерина Будник
студентка гр. ДСПУАзм-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Віктор Русін

СУЧАСНИЙ СТАН ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Публічні фінанси України на сучасному етапі є однією із складових нашої економіки, що визначає можливості держави в забезпеченні економічної стабільності, соціального захисту та економічного розвитку. В умовах економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації, що створюють постійні зміни у соціально-економічному середовищі, постає питання щодо ефективного управління публічними фінансами. Це особливо важливо для органів влади, тому що ефективне управління фінансовими ресурсами набуває особливої актуальності та є ключовим фактором сталого розвитку та задоволення потреб громади будь-якого регіону. За останні роки Україна стикається з численними викликами у сфері управління публічними фінансами, що вимагає комплексних реформ та стратегічних рішень.

Бюджетна система України включає державний бюджет та місцеві бюджети. В останні роки бюджетний дефіцит залишається значною проблемою. Основні витрати бюджету зосереджені на обороні, соціальних виплатах та обслуговуванні державного боргу. Дефіцит бюджету ускладнює фінансову стабільність та потребує впровадження заходів щодо його зменшення.

Державний борг України стабільно зростає, що створює додаткове навантаження на бюджет. Високий рівень державного боргу вимагає значних коштів на його обслуговування, що зменшує можливості для фінансування інших важливих напрямів. Структура боргу потребує оптимізації та контролю, щоб уникнути фінансових ризиків у майбутньому [1]. Податкова система України є складною та потребує вдосконалення. Основні доходи бюджету формуються за рахунок податку на додану вартість (ПДВ), податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб. Проте, нестабільність податкового законодавства, недосконалість податкового адміністрування знижують ефективність податкової системи. Боротьба з тіньовою економікою та спрощення податкових процедур є пріоритетними завданнями.

Можемо відзначити основні виклики, які виникають в процесі реалізації публічних фінансів, зокрема:

– макроекономічна стабільність залишається однією з основних задач для уряду. Інфляційні процеси, коливання валютного курсу та низький рівень довіри до фінансової системи негативно впливають на економічну ситуацію. Стратегічні заходи щодо зниження інфляції та стабілізації національної валюти є критично важливими.

– соціальні витрати складають значну частину витрат державного бюджету. Пенсійні виплати, субсидії та інші соціальні програми створюють

значне навантаження на бюджет. Реформа соціальної системи, зокрема перехід до адресної допомоги, є необхідною для підвищення ефективності використання державних коштів.

– корупція є одним із основних факторів, що заважають ефективному управлінню публічними фінансами. Високий рівень корупції підриває довіру до державних інституцій та знижує ефективність витрат. Впровадження антикорупційних заходів та підвищення прозорості у використанні бюджетних коштів є ключовими завданнями для уряду.

Однією з основних перспектив розвитку публічних фінансів України є реформування податкової системи. Спрощення податкового законодавства, впровадження сучасних технологій для адміністрування податків сприятимуть збільшенню податкових надходжень та підвищенню ефективності збору податків [2]. Раціональне управління державним боргом є важливим завданням для забезпечення фінансової стабільності. Зменшення бюджетного дефіциту та впровадження заходів щодо оптимізації структури державного боргу допоможуть знизити фінансові ризики та забезпечити стабільність публічних фінансів.

Реформа соціальної системи є необхідною для зниження бюджетного навантаження та підвищення ефективності використання коштів. Перехід до адресної допомоги, оптимізація пенсійної системи та впровадження нових механізмів соціального захисту сприятимуть стабільності та справедливості у розподілі державних коштів.

Цифровізація та технологічні зміни також впливають на управління публічними фінансами. Розробка комплексного плану управління державними фінансами є важливою для стабільного розвитку та процвітання громади країни.

Довгострокове планування і управління ризиками є важливою складовою ефективного управління публічними фінансами. Це передбачає аналіз потенційних загроз, що можуть впливати на бюджет та фінансову стабільність. Оцінка ризиків дозволить оперативно реагувати на економічні коливання, природні катастрофи, політичні зміни та інші зовнішні фактори.

Ефективне управління публічними фінансами також потребує постійного моніторингу та оцінювання. Регулярні огляди фінансових стратегій є необхідним елементом управління, що дозволяє адаптувати їх до змін у соціально-економічному середовищі. Це допоможе вчасно виявляти неефективні чи непотрібні витрати та коригувати плани для досягнення кращих результатів. Стратегія управління публічними фінансами повинна бути гнучкою та орієнтованою на майбутнє, здатною реагувати на швидкозмінні умови та передбачати майбутні тенденції та потреби. Розвиток стійких фінансових моделей, що враховують екологічну стійкість та сталий розвиток, також є важливим аспектом.

Участь громадськості у фінансовому плануванні та розробці бюджету є ключовою для забезпечення довіри та прозорості управління. Це можна здійснити через публічні засідання, опитування, наради, консультації та використання цифрових платформ для збору відгуків та пропозицій.

Воєнний стан в Україні вніс зміни в управління публічними фінансами, дозволяючи уряду швидко реагувати на фінансові потреби та оперативно розподіляти кошти відповідно до актуальних потреб країни. Зокрема, ухвалено Постанову Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою України в особливому режимі в умовах воєнного стану». Військові дії призвели до втрати територій, згортання підприємництва та руйнування підприємств, що ускладнило збір доходів для бюджету.

Публічні фінанси України знаходяться у складному стані, але мають значний потенціал для покращення. Реформа податкової системи, децентралізація бюджету, контроль за державним боргом та соціальні реформи є ключовими напрямками, які можуть забезпечити фінансову стабільність та економічний розвиток країни. Впровадження цих заходів вимагатиме комплексного підходу та політичної волі, але є необхідними для створення стійкої та ефективної системи публічних фінансів [3].

Впровадження запропонованих заходів сприятиме створенню прозорої, ефективної та стабільної системи публічних фінансів, яка зможе адекватно реагувати на сучасні виклики та забезпечити довгостроковий економічний прогрес України.

Список використаних джерел:

1. Бліщук К. М. Особливості управління публічними фінансами у воєнний період. *Ефективність державного управління*. 2023. № 70/71. С. 62–67.
2. Захаркіна Л. С., Чухно Р. Ю., Веремієнко Є. В. Транспарентність публічних фінансів як фактор забезпечення фінансової безпеки держави. *Вісник СумДУ*. 2023. С. 122-130.
3. Фокша Л. В. Публічні фонди: поняття, ознаки та правова природа. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 10-16. С. 162-164.

Павло Була

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: д.е.н., професор Володимир Горин

ФІСКАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У період нестабільності економіки зростає значущість розвитку малого підприємництва, яке характеризується більшою гнучкістю до несприятливих умов та здатністю забезпечити ділову активність. Успішна підприємницька діяльність можлива лише за умови стабільного та передбачуваного податкового законодавства, що встановлює оптимальні податкові навантаження. Для малого бізнесу в Україні працює спрощена система оподаткування – спеціальний податковий режим, запроваджений для зменшення податкового тягаря та стимулювання прозорої підприємницької діяльності в Україні.

Повномасштабна війна стала передумовою для зміни податкової політики щодо бізнесу, що позначилося на податкових надходженнях до державного та місцевих бюджетів, а також на діяльності самих підприємців. На початку воєнного стану були запроваджені податкові преференції для полегшення навантаження на бізнес, проте у липні 2022 року частину цих пільг скасували.

Наприкінці 2023 року українським урядом була затверджена Національна стратегія доходів до 2030 року, яка передбачає реформування податкової системи та вдосконалення адміністрування із забезпечення фіскальних потреб та налагодження партнерських стосунків між бізнесом і державою. Одним із запланованих заходів є кардинальна реформа спрощеної системи оподаткування. Відтак, особливої актуальності набуває дослідження фіскального значення спрощеної системи та її перспективи реформування для збалансування інтересів держави та малого бізнесу [1].

Питання ефективності та реформування спрощеної системи оподаткування для малого бізнесу, як у довоєнний період, так і в умовах воєнного стану висвітлюються у наукових працях таких вчених, як С. Скрипник, Р. Лавров, І. Шепель, М. Скорик, В. Брухаль, напрями податкового стимулювання суб'єктів малого підприємництва, а також спрощеної системи оподаткування під час війни представлені у наукових напрацюваннях О. Сушкової, Є. Осадчого, Н. Лободи, О. Чабанюк, Т. Чижової. Незважаючи на численні наукові праці, залишається актуальним у подальшому вивчення фіскальної ролі спрощеної системи оподаткування та визначення основних напрямів її реформування відповідно до положення новоприйнятої Національної стратегії доходів до 2030 року.

Враховуючи економічну нестабільність, зростає зацікавленість розвитку малого бізнесу, який є гнучким до несприятливих умов. Спрощена система оподаткування (ССО) була запроваджена для сприяння підприємницьким ініціативам шляхом полегшення обліку та доступу на ринок для нових учасників, зокрема ФОПів. ССО зазначила зміни щодо розміру єдиного податку, методики

обчислення, переліку заміненних податків та критеріїв застосування. Вона дозволяє замінити низку податків єдиним платежем, зменшуючи навантаження, але створює бюджетні втрати. Після повномасштабної війни спочатку ввели податкові пільги для бізнесу, але згодом їх скасували. Національна стратегія доходів передбачає реформування ССО. Тому актуальним є дослідження її фіскальної ролі та напрямків оптимізації для балансу інтересів держави і малого підприємництва [2].

Згідно з проведеними дослідженнями, у передвоєнний час спостерігався сталий приплив податкових надходжень від сплати єдиного податку, навіть під час пандемії COVID-19. У 2021 році, який передував початку повномасштабної війни, темпи зростання сплаченого єдиного податку в порівнянні з попереднім періодом склали 122%, що в загальних цифрах становило 8251,4 тис. грн додаткових надходжень від платників цього податку. Однак з початком повномасштабного військового вторгнення у 2022 році приріст надходження єдиного податку дещо сповільнився і сягнув лише 2% від рівня попереднього довоєнного 2021 року. Проте вже у 2023 році ситуація покращилася, і надходження єдиного податку зросло на 18% порівняно з 2022 роком [3].

Незважаючи на загальні тенденції скорочення доходів від місцевих податків і зборів у 2022 році, єдиний податок показує стійке зростання як у загальній сумі, так і в структурі місцевих податків та зборів. За 2023 рік порівняно з попереднім роком сума єдиного податку зросла на 8578,9 тис. грн, а в порівнянні з 2021 роком – на 9522,9 млн грн, збільшивши його частку у загальній сумі місцевих податків на 4,3%. У передвоєнний період фізичні особи-підприємці (ФОП) формували від 67,2% до 75,2% загальної суми сплаченого єдиного податку. Однак під впливом воєнних податкових змін, їхня частка зменшилася до 68,1%. Тим часом, значне зростання відзначається у сумі сплаченого єдиного податку юридичними особами: у 2022 році в порівнянні з 2021 роком – на 3668,8 млн грн, а в 2023 році в порівнянні з 2022 роком — на 2094,4 млн грн. Таке варіативність у сплаченому єдиному податку обумовлена допомогою інструментів податкового стимулювання бізнесу, впроваджених під час періоду воєнного стану. Основними з них стали: надання права на користування спрощеною системою оподаткування для бізнесу (ФОП та юридичних осіб) за ставкою 2% від обороту з відповідною регламентацією для третьої групи платників єдиного податку, тобто із звільненням від податку на прибуток, ПДВ та інших платежів; відмова від обов'язкової сплати єдиного податку для платників першої та другої групи спрощеної системи оподаткування. Введення окремих пільг у сфері спрощеної системи оподаткування суттєво вплинуло на динаміку кількості платників єдиного податку з першої до третьої групи [4].

Також варто зазначити, що спрощену систему оподаткування використовують в основному фізичні особи-підприємці, частка яких становить 90% від усієї кількості платників ЄП 1–3 групи. Найбільшою групою учасників у групах 1 і 2 є сектори роздрібної та оптової торгівлі, включаючи ремонт автомобілів, на які припадає приблизно дві третини учасників і обсягу обороту. У групі 3 спостерігається галузевий зсув у бік професійних та ІТ-послуг. Найбільше

в Україні підприємців, що обирають 2 та 3 групи єдиного податку. І це виправдано, оскільки перебування на цих групах дозволяє застосувати більше диференційовані види діяльності та отримувати більші доходи у межах граничного розміру. Проте, найбільше фіскальне значення для місцевих бюджетів України мають платники 3 групи, оскільки вони сплачують 5% податку від свого обороту (якщо вони не є платниками ПДВ), або 3%, якщо є платниками ПДВ.

Незважаючи на позитивну динаміку надходжень єдиного податку від підприємців, що користуються спрощеною системою оподаткування, спостерігається, що від 2022 рік на них створюється додаткове навантаження. Це зумовлено реформуванням системи, що полягає у складнощах ведення обліку, відновленні податкових перевірок, а також необхідності ведення РРО та/або ПРРО, оскільки детальний облік як товарних запасів, так і готівкових грошових розрахунків потребує більших фахових компетенцій у сфері обліку та оподаткування. Тому така тотальна фіскалізація малого бізнесу може негативно вплинути на надходження єдиного податку та відходу бізнесу у тіньову економіку. Варто зазначити, що сучасне облікове забезпечення діяльності суб'єктів спрощеної системи має свої особливості та значно посилює податкові наслідки для фізичних осіб-підприємців. Виходячи з цього, доцільним буде внести коригування до прийнятих змін, а саме зробити систему такою, яка стимулюватиме стратегічно значимі види підприємницької діяльності у сфері малого бізнесу, збільшить податкові надходження, знизить рівень тіньової економіки та підвищить соціальний добробут [5, с. 135].

Отже, спрощена система оподаткування є невід'ємною складовою державної податкової політики, спрямованої на заохочення розвитку малого підприємництва, і демонструє свою вагомість у формуванні податкових надходжень місцевих бюджетів. Впровадження нововведень та їх подальше скасування в умовах воєнного стану призвело до зміни структури податкових надходжень, ускладнення процедур адміністрування податків та підготовки податкової звітності для представників бізнесу. Ключовим джерелом фіскальної значимості пільгової системи оподаткування є надходження єдиного податку від фізичних осіб-підприємців. Відтак, податкові реформи мають бути зосереджені на податковому стимулюванні підприємців, які реалізують стратегічно значимі та соціально значимі види економічної діяльності, з плануванням розвитку підприємницької діяльності, підвищенням податкових надходжень та підвищенням добробуту як суб'єктів малого бізнесу, так і споживачів.

Список використаних джерел:

1. Національна стратегія доходів до 2030 року. Міністерство фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf. (дата звернення: 16.05.2024).
2. Скрипник С. В., Лавров Р. В., Шепель І. В. Облік і оподаткування суб'єктів малого підприємництва. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск 52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-61> (дата звернення: 16.05.2024).

3. Добрунік Т. П. Оподаткування малого бізнесу в Україні: реалії сьогодення та перспективи. *Причорноморські економічні студії*. 2022. Випуск 76. С. 235–244.
4. Державний веб-портал бюджету для громадян: офіційний вебсайт. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes> (дата звернення: 16.02.2024).
5. Чижова Т. В. Єдиний податок та його роль в сучасному підприємницькому просторі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Випуск 41. С. 131–136.

Алла Бурбела

викладач кафедри фінансів, банківської справи,
страхування та фондового ринку
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

БОРОТЬБА З УХИЛЕННЯМ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ ТА ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Однією з головних причин високого рівня тіньової економіки в Україні порівняно з ВВП є відсутність належного податкового навантаження, яке б стимулювало громадян до сплати податків. Це пов'язано з тим, що вітчизняне законодавство не створює сприятливих умов у вигляді норм податкового законодавства та інституційних механізмів для ефективної боротьби з ухиленням від сплати податків.

Для детінізації економіки та стимулювання економічного зростання України необхідно вдосконалити податкове законодавство та сформувати інституційне середовище, яке сприятиме добровільній сплаті податків громадянами та бізнесом. Це дозволить збільшити податкові надходження до бюджету та зміцнити економічний потенціал держави.

Основні проблеми податкової системи України:

– приховування реальних доходів і заниження витрат шляхом ведення подвійної бухгалтерії, неповного відображення операцій або фальсифікації документів;

– використання різних схем мінімізації податків із залученням офшорних компаній, трансфертного ціноутворення або фіктивних контрагентів для виведення коштів у тінь;

– поширеною є неофіційна виплата заробітної плати «в конвертах» для ухилення від сплати податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску;

– підприємці можуть незаконно застосовувати спрощену систему оподаткування або пільгові податкові режими, на які не мають права. Або умисно оголошувати банкрутство чи ліквідувати підприємство для уникнення сплати накопичених податкових зобов'язань;

– підробка документів, надання недостовірної інформації податковим органам, хабарництво посадових осіб для приховування порушень. А також залучаються конвертаційні центри для відмивання незаконних доходів [1].

У контексті євроінтеграційного курсу та виконання зобов'язань згідно з Угодою про асоціацію з ЄС, Україна має реалізовувати послідовну політику детінізації економіки та ефективну антикорупційну стратегію, що сприятиме підвищенню її міжнародної конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості. Задля досягнення цих цілей необхідна розробка та імплементація комплексних заходів, спрямованих на мінімізацію масштабів тіньового сектору економіки та подолання корупційних проявів, що матимуть не лише формальний,

а й реальний практичний вплив на оздоровлення економічного та суспільно-політичного середовища в державі відповідно до найкращих європейських стандартів та практик у цих сферах.

По суті, тіньова економіка присутня в будь-якій країні світу, незалежно від рівня її економічного розвитку. Суть проблеми полягає не в наявності тіньової економіки як такої, а в її масштабах, тобто в обсягах тіньового сектору щодо ВВП. Якщо рівень тіньової економіки становить до 10% від ВВП країни, це допустимо і не завдає руйнівного впливу на економіку. В Україні офіційний рівень тіньової економіки становить 37%, однак він набагато вищий, оскільки офіційна статистика не відображає реальних масштабів. В Україні існує безліч схем ухилення та уникнення оподаткування. Кожна з них завдає значної шкоди бюджету України та економіці в цілому [2].

Багато країн активно застосовують інституційні підходи для зниження ухилення від сплати податків. Замість жорстких карних заходів, вони створюють сприятливі умови для економічних суб'єктів, за яких приховування об'єктів оподаткування стає не вигідним для бізнесу. Це досягається шляхом стимулювання взаємного контролю між компаніями, надання комерційних пільг фірмам з добрим податковим іміджем, підвищення податкової культури та відповідальності громадян перед державою.

Такий підхід є виваженим та аргументованим, оскільки для розвитку економіки необхідно створити умови, за яких платники податків усвідомлюватимуть важливість та власну вигоду від добровільної та повної сплати податкового обов'язку.

Крім того, зарубіжні країни активно використовують можливості інтернету для консультування громадян з питань оподаткування. Великобританія досягла особливих успіхів у цьому напрямку. Важливу роль відіграє обізнаність платників щодо своїх прав та обов'язків. Цьому сприяє впровадження податкових дисциплін у систему шкільної освіти.

Отже, замість репресивних заходів, ефективнішим є створення сприятливого інституційного середовища, яке мотивуватиме платників до добровільної сплати податків та підвищуватиме їхню податкову культуру [1].

Реалізовано правила електронного платника податків на рівні Податкового кодексу України. Ця ініціатива дозволила платникам податків мати менше контактів з контролюючими органами, що, зрештою, знизить ризик корупції. Крім того, використання електронних кабінетів дасть змогу платникам витратити менше часу й ресурсів для реалізації своїх прав і обов'язків, що призведе до спрощення податкового адміністрування.

Цифровізація дозволила мінімізувати витрати часу на адміністрування податків для обох сторін. Будь-хто може отримати індивідуальну консультацію з податкових питань через офіційний сайт. Додатково створюється Єдиний державний реєстр таких консультацій.

Сьогодні в Україні створена податкова система, яка дозволяє мобілізувати кошти в розпорядження держави, тобто податки виконують передусім фіскальну функцію. Водночас для більш ефективного здійснення їх розподілу та

перерозподілу на цілі економічного й соціального розвитку, а отже, підвищення регулятивної функції податкової системи необхідне її подальше вдосконалення з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду.

Досвід прогресивних моделей оподаткування, що використовуються в зарубіжних країнах, свідчить про те, що окремі їхні елементи доцільно адаптувати в Україні для вдосконалення регулятивного впливу на економіку. Це насамперед стосується визначення шкали величин доходу й відповідних податкових ставок для кожного рівня доходу суб'єкта господарювання та фізичних осіб; повного звільнення від оподаткування на певний період або надання податкових пільг підприємствам видобувної галузі для стимулювання розробки родовищ власного природного газу та їх належної експлуатації. Крім того, для системного вдосконалення податкової політики та податкової системи України важливо вирішити такі завдання: підвищення прозорості сплати податків, запровадження спрощених процедур адміністрування податків для платників; формування податкової культури у суб'єктів господарювання; забезпечення надійної системи податкового контролю, яка не буде обтяжувати платників податків, але й обумовлюватиме відповідальність за вчинення податкового правопорушення. Для відновлення позитивної економічної динаміки необхідна переорієнтація податкової політики та податкової системи України на переважно регулюючу/стимулюючу функцію. Результатом має стати покращення інвестиційного клімату країни та стимулювання інноваційно-інвестиційної активності суб'єктів господарювання, що є перспективою подальших досліджень [3].

Список використаних джерел:

1. Токарева К. О., Тимошенко Н. В. Ухилення від сплати податків та шляхи його подолання в Україні й зарубіжних країнах. *Право та інновації*. 2018. № 1. С. 69-74.
2. Пробоїв О. А. Гуменяк Л. В. Корупція і високий рівень тіньової економіки як визначальні фактори впливу на інвестиційну привабливість України та її інтеграційні прагнення. *Економіка та суспільство*. 2018. № 14. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/issue/view/9>
3. Лисяк Л. В., Гуменюк М. О., Філімонова Д. А. Удосконалення податкової системи України з урахуванням досвіду зарубіжних країн. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Економіка і менеджмент. 2018. № 31. С. 90-94.

Владислав Верхняцький

студент гр. ФМ-1,

Хмельницький університет управління та права

імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Науковий керівник: к.е.н., доцент Наталія Ткачук

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ

Функціонування сучасного фондового ринку сьогодні вже не можливо уявити без використання штучного інтелекту (ШІ), особливо за умов швидкого розвитку нейронних мереж і діджиталізації фінансового ринку. Відтак, вважаємо за необхідне зупинитися на перспективах штучного інтелекту в операціях на фондовому ринку.

Штучний інтелект став трансформаційною силою в різних галузях. Останнім часом методи штучного інтелекту набули популярності для прогнозування фондового ринку завдяки їхній вищій продуктивності порівняно з традиційними методами (фундаментальний і технічний аналізи), які мають певні обмеження.

Штучний змінює ландшафт фондового ринку за допомогою прогнозної аналітики, торгових алгоритмів, управління ризиками, виявлення шахрайства та оптимізації портфеля. Штучний інтелект (ШІ) використовує прогнозну аналітику для аналізу великої кількості фінансових даних, виявлення закономірностей і прогнозування ринкових рухів, а також надання трейдерам та інвесторам можливості приймати обґрунтовані рішення. Алгоритми торгівлі в реальному часі, керовані ШІ, коригують стратегії на основі ринкових умов, підвищуючи прибутковість.

За прогнозами аналітиків, глобальний ринок штучного інтелекту досягне 267 мільярдів доларів США до 2027 року, що забезпечить внесок США у світову економіку у розмірі 15,7 трильйонів доларів до 2030 року. Близько 37% компаній використовують штучний інтелект, а розвиток ШІ створить 97 мільйонів нових робочих місць і замінить 85 мільйонів до 2025 року [1].

Вітчизняні вчені звертають увагу на перспективи розвитку штучного інтелекту у фінансовому секторі України та до найбільш розповсюджених технологій ШІ у даній сфері відносять чат-боти, робоедвайзинг, роботи-колектори, скорингові системи, сервіси мікрокредитування, аутентифікацію споживачів фінансових послуг, комплаєнс, виявлення шахрайства тощо. Науковці зауважують, що ШІ досить ефективно взаємодіє з такими сучасними технологіями, як, наприклад, блокчейн, big data, електронний гаманець, краудфандингові платформи, інтернет-еквайринг, онлайн-торгівля фінансовими продуктами та послугами, р2р-платформи та ін. Водночас, вчені відзначають проблеми, зумовлені використанням ШІ, до яких відносять, зокрема, непрозорість алгоритмічного прийняття рішень, збереження конфіденційності даних, що лежать в основі програм розумної робототехніки [2].

Однією з ключових переваг використання штучного інтелекту в біржовій торгівлі є можливість обробляти величезні обсяги даних швидко та якісно. Трейдери часто намагаються проаналізувати величезну кількість інформації, доступної в режимі реального часу, що призводить до втрачених можливостей або прийняття обґрунтованих рішень на основі неповних даних. Алгоритми ШІ можуть обробляти мільйони точок даних за секунди, дозволяючи трейдерам приймати більш своєчасні та обґрунтовані торгові рішення. Крім того, алгоритми ШІ можуть аналізувати кілька змінних одночасно та виявляти складні закономірності, які не є очевидними для трейдерів. Наприклад, алгоритми ШІ можуть ідентифікувати кореляції між цінами на акції та різними економічними показниками, такими як процентні ставки, інфляція, чи споживчі настрої. Враховуючи ширший спектр факторів, алгоритми ШІ можуть зробити більше точні прогнози та адаптація до мінливих умов ринку [3].

Основна мета торгівлі на фондовому ринку – отримання прибутку. У процесі прийняття рішень щодо купівлі та/або продажу акцій ШІ не враховує жодних емоційних факторів. Коли учасники фондового ринку враховують такі емоції, як: жадібність, страх тощо, вони приймають неправильне рішення і отримують збитки [4]. Машина приймає швидкі рішення з найвищою точністю, враховуючи лише прагматичні фактори, такі як ціна варіації, макроекономічні дані, новини про зареєстровані компанії та рішення уряду, ігноруючи емоції.

Ще одна перевага використання ШІ при аналізі фондовому ринку - це його здатність навчатися та вдосконалюватися з часом. Машинні навчальні алгоритми можуть постійно аналізувати та адаптуватися до нових даних, удосконалюючи свої торгові стратегії на основі минулого досвіду. Ця функція дозволяє торговим системам на базі ШІ ставати більше точними й ефективними з часом, адаптуючись до мінливої ринкової динаміки та вдосконалюючи їх продуктивність.

Також штучний інтелект допомагає визначати та зменшувати ризики, аналізуючи різноманітні джерела даних, такі як фінансові новини, соціальні мережі, економічні показники та інші. Завдяки своїм аналітичним можливостям, ШІ може швидко обробляти великі обсяги інформації та виявляти патерни, що допомагає приймати обґрунтовані рішення на фондовому ринку. Крім того, здатність штучного інтелекту розпізнавати образи допомагає виявити шахрайську торгівлю та маніпулювання ринком, що сприяє забезпеченню чесності та стабільності фінансових операцій. Завдяки використанню штучного інтелекту та методів глибинного навчання, ризиковані транзакції можна легко виявити та запобігти. Ці технології дозволяють системам автоматично аналізувати великі обсяги даних, виявляти незвичайні патерни та аномалії, що допомагає ідентифікувати потенційні загрози та вживати вчасних заходів для їх усунення. Використання ШІ та глибинного навчання у фінансових операціях підвищує рівень безпеки та надійності систем управління ризиками, забезпечуючи ефективне функціонування ринкових механізмів.

Прогнозування фондового ринку на основі штучного інтелекту стикається з проблемами через невизначеність фондового ринку та залежність від якості історичних даних, складних моделей, технічного забезпечення. Швидкі зміни на

фондовому ринку вимагають постійного оновлення та адаптації алгоритмів штучного інтелекту для забезпечення їх ефективності та актуальності. Майбутні можливості включають покращення якості даних, створення моделей ШІ для інтерпретації, інтеграцію з іншими технологіями та надання персоналізованих рекомендацій. Надання персоналізованих рекомендацій інвесторам на основі аналізу їхніх унікальних потреб і цілей також буде важливою складовою майбутнього використання штучного інтелекту на фондовому ринку.

Список використаних джерел:

1. Fascinating AI Statistics and Trends for 2023. URL: <https://dataprot.net/statistics/ai-statistics>
2. Парубець О. М., Сугоняко Д. О., Середюк І. О. Дослідження сучасного стану та перспектив розвитку штучного інтелекту у фінансовому секторі України. *Фінансові дослідження*. 2019. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/find_2019_1_10
3. Chen Z., Carley K. Artificial Intelligence in Social Media Analytics: Emerging Research Opportunities and Ethical Implications. *IEEE Transactions on Big Data*. 2018. № 4 (1). pp. 4-18.
4. Chowdhury E. K. Prospects and challenges of using artificial intelligence in the audit process. *The Essentials of Machine Learning in Finance and Accounting*. 2021. pp. 139-155.

Артем Галіцейський

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: д.е.н., професор Олександр Дзюблюк

ПРОБЛЕМИ ПІЛЬГОВОГО КРЕДИТУВАННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Функціонування, розвиток та ефективність вітчизняної економіки – надзвичайно важливі аспекти сучасного етапу існування країни, а також, наряду з іншими, є вагомим чинником збереження державності. Економіка ринкового типу передбачає наявність підприємств бізнесу, які покликані забезпечити безперервне функціонування економіки та її поступовий розвиток. Питання підтримки малого та середнього бізнесу в Україні набуло надзвичайного значення в умовах воєнного стану. Впродовж років військової агресії з боку росії програма пільгового кредитування «5-7-9» продовжувала працювати, однак її роботу не можна назвати стабільною. Загалом існує низка проблем, які негативно позначаються на кредитуванні бізнесу в Україні. Спробуємо проаналізувати ці проблеми, причини їх виникнення та можливі шляхи вирішення.

Борги держави за програмою пільгового кредитування. Така проблема існувала завжди, строки заборгованості держави перед банками коливались в межах від 1 до 6 місяців. Останні два роки, з початком повномасштабної війни, борги держави за пільговим кредитуванням перед банками суттєво зросли. Причини поглиблення такої заборгованості очевидні. Наприкінці 2022 року заборгованість оцінювалась у 2,6 млрд грн і вже тоді виникали ризики зупинки програми. На сьогодні пільгові кредити банки продовжують надавати, однак отримати такий кредит стало значно важче. Окрім того, банкіри попереджають клієнтів про ймовірність переходу кредиту на комерційні відсоткові ставки, а це орієнтовно 25%. Далеко не всі підприємці готові кредитуватися за такими умовами кредитної угоди.

На початок 2024 року заборгованість держави перед банками становила 7 млрд грн, а середній строк – близько 5 місяці. За умовами програми «5-7-9» у разі несплати державою боргу за відсотковими ставками, банківські установи мають право вимагати сплати цих коштів позичальниками, або термінового погашення боргу перед банком. Щодо компенсації державою різниці між пільговою та комерційною ставкою, то відтермінування платежів держави регламентується Постановою Кабінету Міністрів України №109 і становить 9 місяців. Однак, в умовах постійного дефіциту державного бюджету та спрямування коштів на інші важливі потреби країни, пільгове кредитування опиняється під загрозою. Важливим завданням Уряду країни залишається пошук необхідних ресурсів для забезпечення покриття різниці між відсотковими ставками для установ банків або використання механізму реструктуризації виплат банкам з метою збереження програми пільгового кредитування й надалі.

Що стосується попиту на кредитні кошти за пільговою програмою кредитування «5-7-9» з боку бізнесу, то він зберігається. Банківськими

установами, в тому числі й державними банками за час воєнного стану видано більше 46 тисяч кредитів. З підняттям облікової ставки, на початку повномасштабного вторгнення, Національним банком України, отримання пільгового кредиту стало чи не єдиним джерелом дешевих позик для бізнесу. В умовах сьогодення власними коштами розвивати бізнес практично неможливо, а комерційні кредити надто дорогі.

Згідно даних Кабінету Міністрів України позики, що були отримані під час дії воєнного стану становили на інвестиційні цілі – 10,26 млрд грн; на антикризові програми – 9,11 млрд грн; на рефінансування раніше отриманих позичок – 3,75 млрд грн; сільськогосподарське виробництво – 35,5 млрд грн; на відновлення або релокацію бізнесу – 58,12 млрд грн.

За оцінками Національного банку України станом на кінець 2023 року пільгові кредити становили близько 40% корпоративного портфелю у гривнях.

Однак отримати пільговий кредит підприємцям в установах державних банків досить важко. Банківські установи прискіпливо вивчають фінансові документи претендентів та розгляд справи триває декілька місяців, що не може не позначатися на діяльності бізнесу. Деякі підприємці надають перевагу комерційним позичкам, які є більш дорогими, але оформлюються набагато скоріше. Також підприємці надають перевагу недержавним банківським установам, оскільки оформлення позики там відбувається у коротші терміни.

Окрім цього, занепокоєння підприємців викликають раніше отримані пільгові кредити, оскільки вимушене підвищення відсоткової ставки (у разі несплати державою компенсаційних платежів) може призвести до низки банкрутств.

Отже, загалом попри набір проблем пільгового кредитування в Україні, необхідність такої програми не викликає сумнівів. Тому програму слід модернізувати та адаптувати до вимог сьогодення. Акцент програми пільгового кредитування необхідно змістити у бік малого та середнього бізнесу, а також інвестиційних цілей, для цього необхідно зменшити рефінансування поточної заборгованості за рахунок кредитних коштів пільгової програми кредитування «5-7-9». Так, на 2024 рік у бюджеті закладено на програму «5-7-9» 18 млрд грн, третину цієї суми забере рефінансування старих позик.

Зміна вектору подальшого розвитку пільгової програми кредитування вже відстежується, так, у вересні 2023 року Кабінет Міністрів України змінив механізм підтримки бізнесу, а саме для підприємств, що зазнали руйнувань ліміти були збільшені до 150 млн грн, підприємствам бізнесу, які створювали найбільшу додану вартість були збільшені терміни кредитування до 10 років під інвестиційні цілі. Для решти підприємців, що беруть кошти на поповнення оборотного капіталу, ставка була підвищена до 13%.

Й надалі програма пільгового кредитування має зазнавати змін. Запровадження системи пільгового кредитування надавало можливості отримання кредиту всім і під найрізноманітніші потреби. Велика частка пільгових грошей була спрямована на рефінансування попередньо отриманих комерційних позик, також підприємці отримавши пільговий кредит під 5%, спрямовували кошти у

ОВДП та отримували річний дохід у 13%, дехто спрямовував кошти на валютний ринок та заробляв на різниці в курсах валют. Відповідно, така ситуація негативно позначалась на головній меті пільгового кредитування – приріст ВВП, додаткові податкові надходження до бюджету, створення нових позичок. На сьогодні переформатування пільгового кредитування є одним з найголовніших завдань, оскільки вкрай необхідним є збалансування навантаження на державний бюджет на декілька років, разом з цим відновлення економіки країни, за допомогою розвитку підприємств малого та середнього бізнесу, також є пріоритетним завданням. Відтак пошук шляхів поєднання цих напрямків стане хорошим стартом для відбудови економіки країни у найближчому майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Оновлена оцінка потреб України на відновлення та відбудову. UNDP. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/onovlenna-otsinka-potreb-ukrayiny-na-vidnovlennya-ta-vidbudovu> (дата звернення: 03.05.2024).
2. Assessment of the impact of the war on micro-, small-, and medium-sized enterprises in Ukraine. UNDP. URL: <https://www.undp.org/ukraine/publications/assessment-wars-impact-micro-small-and-medium-enterprises-ukraine?fbclid=IwAR2UqHzWnyVtRONMuI7NZPGRsxYTre4Wdi0LVsxYzNCDaDTyVPeyI3cFEUg> (date of access: 02.05.2024).
3. USAID from the american people. Економічний розвиток. URL: <https://www.usaid.gov/uk/ukraine/economic-growth> (date of access: 04.05.2024).

Святослав Герчаківський

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Сергій Косс

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Іван Мацейко

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ПОСИЛЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ КОМПОНЕНТИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах правового режиму воєнного стану важливу роль відіграє сфера митного контролю, а саме система ефективного управління ризиками та посилення зовнішньоекономічної безпеки країни. Адже створення сприятливих умов для переміщення товарів, вантажів, гуманітарної допомоги через державний кордон можливе як шляхом спрощення, пришвидшення та удосконалення митних процедур, так і покращення матеріально-технічної складової здійснення митного контролю.

Теоретичною основою дослідження стали праці науковців у галузі митної справи, які широко розглядаються в спеціальній фаховій літературі, зокрема в працях І. Г. Бережнюка, А. Д. Войцещука, І. О. Іващук, Л. М. Івашової, А. І. Крисоватого, А. В. Мазура, В. П. Науменка, Ю. П. Соловкова, П. В. Пашка, В. В. Ченцова та інших учених і практиків митної системи. Потрібно зробити наголос, що проблематика дослідження митної справи в умовах війни носить фрагментарний характер, та потребує наукової розвідки проблем, пов'язаних з удосконаленням діяльності митних органів у сфері боротьби з контрабандою, підвищенням ефективності митного контролю.

Чинний Митний кодекс України регламентує, що митний контроль – це комплекс заходів, які вживаються митними органами у межах їх повноважень, головною метою яких є забезпечення дотримання чинного митного законодавства [1]. При цьому, абсолютно всі товари та транспортні засоби, що перевозяться через митний кордон України, обов'язково підлягають митному контролю.

В умовах війни російської федерації з Україною особливо загострився пласт проблем щодо недостатнього рівня матеріально-технічного забезпечення митних органів та автоматизації митних процедур, що відповідно погіршує якість виконання Держмитслужбою основних функцій, підвищує корупційні ризики та збільшує витрати часу на проведення митного контролю та оформлення.

З метою збільшення пропускнуєї спроможності пунктів пропуску та для зменшення часу на проходження митних процедур і мінімізації впливу людського фактору під час здійснення митного контролю необхідно забезпечити посадових осіб митних органів технічними засобами митного контролю. Інструментальний контроль транспортних засобів забезпечує істотне зменшення часу, необхідного на

проведення огляду з метою встановлення відповідності товарів, які в них містяться, товарам, задекларованим до переміщення через митний кордон, а отже, збільшення пропускної спроможності у пунктах пропуску.

Сучасне технічне оснащення пунктів пропуску для оптимізації їх роботи (скануючі системи, системи інтелектуального відеоконтролю, вагові комплекси) є також умовою збільшення товарообігу з країнами ЄС та відновлення економіки зі збереженням належного контролю. Забезпечення надійності виявлення, зокрема й на виїзд з України до країн ЄС, контрабанди товарів та різних видів пов'язаних з нею правопорушень є ключовим завданням для Держмитслужби.

Розвиток і утримання митної інфраструктури потребує значного фінансування. Станом на листопад 2023 року у митницях Держмитслужби обліковується 6 806 одиниць технічних засобів митного контролю, з них у працездатному стані знаходиться 4 959 одиниць обладнання (або 73% від загальної кількості), із яких 1670 одиниць (або 33%) морально застаріли (експлуатуються 10 років та більше). Для першочергового забезпечення пунктів пропуску технічними засобами митного контролю орієнтовно необхідно – 352,2 млн євро, з них на скануючі системи різних типів – 273,6 млн євро, на ваги – 0,9 млн євро, на системи відеоконтролю – 69,5 млн євро [3].

В умовах війни основний обсяг фінансування Держмитслужби за основною бюджетною програмою «Керівництво та управління у сфері митної політики» здійснюється через загальний фонд Державного бюджету. За підсумками 11 міс. 2023 р. за загальним фондом профінансовано 3 365,4 млн грн (або 97,1%), за спеціальним фондом – 98,7 млн грн (або 2,9%). В цілому за підсумками 2023 р. бюджетне фінансування Держмитслужби заплановано навіть меншим, ніж у двох попередніх роках.

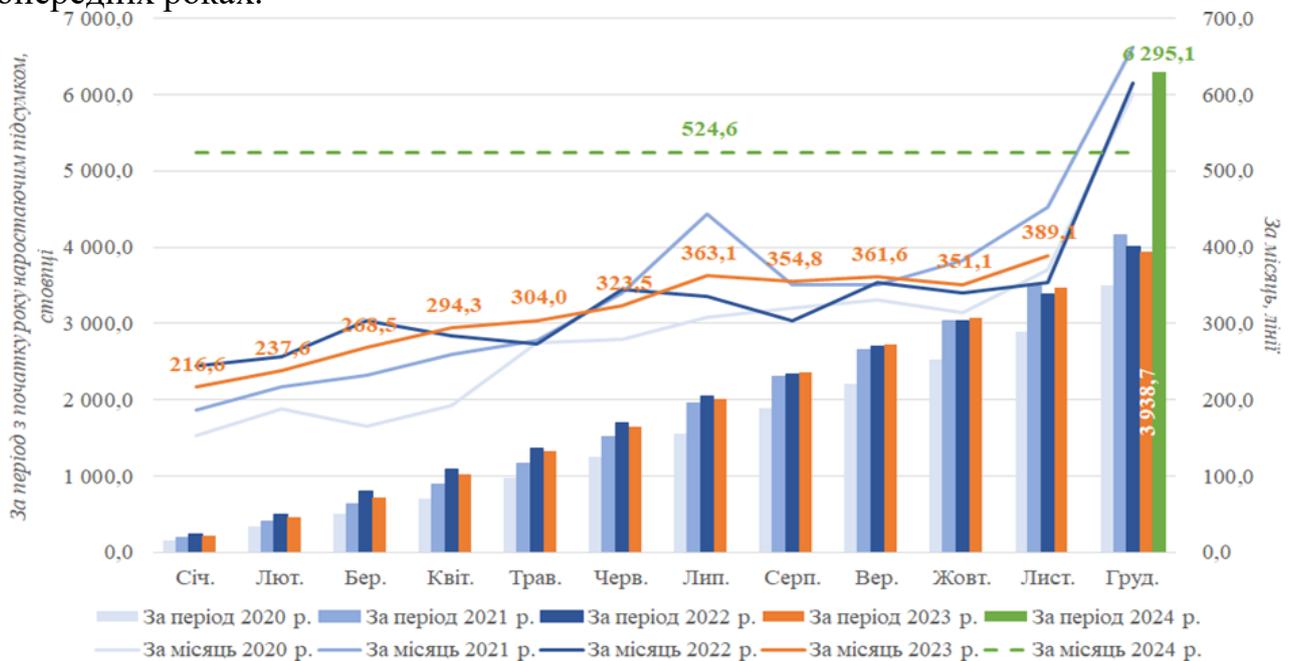

Рис. 1. Особливості фінансування Держмитслужби в умовах війни
Джерело: [5]

У свою чергу, розвиток митної інфраструктури напряму пов'язаний з цифровізацією Держмитслужби. У зв'язку з отриманням Україною статусу кандидата на вступ до ЄС основним завданням на цьому етапі є синхронізація принципів роботи у більшості галузей із країнами ЄС. Забезпечення якісно нових, зручних, надійних та прискорених процесів здійснення митної справи в Україні, які базуються на передових міжнародних практиках та рекомендаціях, може бути досягнуто шляхом побудови сучасних, гнучких, надійних, сервісно-орієнтованих інформаційно-комунікаційних систем, заміни та модернізації застарілих функціонуючих систем з урахуванням передових міжнародних практик, що базуються на законодавстві ЄС, оновлених положеннях МКУ, орієнтованих на спрощення та гармонізацію митних процедур, створення ефективного та прозорого торговельного середовища, покращення позиції України у світових рейтингах, пов'язаних із легкістю ведення бізнесу.

Для цього потрібне формування дорожньої карти цифрової трансформації та розвитку Держмитслужби у вигляді стратегічного плану. Побудова безперервного процесу підвищення кваліфікації співробітників, формування методології розробки та впровадження програмних продуктів, що базується на сучасних проектних підходах у сфері інформаційних технологій, цифрових трансформацій і цифровізації, забезпечення неперервності надання сервісно-орієнтованих послуг та мінімізації людського фактору у прийнятті рішень також повинні бути враховані при стратегічному плануванні.

Необхідним є підвищення якості та функціональності інформаційних систем Держмитслужби, удосконалення процесів їх створення, модернізації та підтримки, підвищення рівня захищеності від кіберзагроз шляхом стандартизації та уніфікації процедур. Реформи, необхідні для вирішення виявлених проблем є наступними: підвищення якості та функціональності інформаційних систем Держмитслужби, удосконалення процесів їх створення, модернізації та підтримки, підвищення рівня захищеності від кіберзагроз шляхом стандартизації та уніфікації процедур, технічне оснащення пунктів пропуску для оптимізації їх роботи передбачає виконання наступних заходів:

- 1) розвиток ІТ та діджиталізація Держмитслужби;
- 2) удосконалення управління інформаційними системами та технологіями Держмитслужби;
- 3) розробка та впровадження нових ІТ-систем, сумісних з ІТ-рішеннями ЄС;
- 4) забезпечення митних органів необхідною кількістю технічних засобів митного контролю (сканери, ваги, системи відеоконтролю).

Таким чином, стратегічна мета розвитку Державної митної служби України, що в тому числі зазначена в стратегічних документах [3;4] передбачає розвиток до рівня, достатнього для надійного забезпечення економічного розвитку України в митній сфері, якісного митного регулювання в інтересах створення сприятливих умов для залучення інвестицій в українську економіку, повного надходження доходів у державний бюджет, захисту вітчизняних товаровиробників, об'єктів інтелектуальної власності, максимального сприяння зовнішній торгівлі, ефективної боротьби з правопорушеннями і злочинами.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України: Закон України від 13.02.2012 р. № 4495-VI. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення 03.05.2024).
2. Степаненко С. В. Напрями удосконалення митного контролю та переміщення товарів через митний кордон України. *Актуальні проблеми політики*. 2023. Вип. 71. С. 49-54.
3. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року: Розпорядж. від 27.12.2023 р. № 1218-р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KR231218>. (дата звернення: 10.05.2024).
4. План для реалізації Ukraine Facility на 2024-2027 рр. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/> (дата звернення: 12.05.2024).
5. Митний дайджест за 2023 р. URL: <https://ces.org.ua/customs-digest-2023/> (дата звернення: 10.05.2024).

Ірина Гузела

докт. філософії, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ВОЄННИХ РЕАЛІЙ

З 01.07.2020 р. регулювання у сфері страхування здійснює Національний банк України [4]. Національним банком запроваджено нову модель регулювання страхового ринку, що враховує основні положення директив Європейського Союзу та міжнародні принципи IAIS. Важливим нововведенням було впровадження ризик-орієнтованого пруденційного нагляду НБУ, яке передбачає забезпечення належного рівня платоспроможності, достатності капіталу й високої якості активів страховиків.

Держава як учасник страхового ринку створює правові основи регламентування страхової діяльності, а в особі Регулятора – Національного банку України – здійснює регулювання та нагляд за дотриманням вимог чинного законодавства, закладаючи фундамент для формування та ефективного розвитку платоспроможного, стійкого та конкурентоздатного страхового ринку з метою запобігання неплатоспроможності страховиків та захисту прав споживачів послуг страхування.

В умовах військових реалій в нашій країні змінюються підходи до організації державного регулювання страхового ринку, відповідно до яких регуляторні вимоги спрощуються. Послаблення вимог Регулятора неоднозначно вплинуло на страховий ринок та зумовило порушення певними компаніями фінансових нормативів. Тому було відновлено виконання зобов'язань щодо своєчасного та повного подання достовірної фінансової звітності, застосування заходів впливу за порушення нормативів та ризиковості операцій, провадження інспекційних перевірок.

Практики страхового бізнесу переконують, що Національний банк має змінити принципи регулювання страхового ринку в умовах війни, стверджуючи, що Регулятор безпідставно посилив тиск на страховиків і ускладнив їх роботу. В. Черняхівський наголошує, що регуляторна політика на період воєнного стану має бути спрямована на: «системне пом'якшення нормативів на військовий та найближчий післявоєнний період, зокрема – зниження вимог до структури активів та зменшення вимог до резервів; припинити карати компанії за несуттєві порушення та створювати бізнесу додаткове навантаження безпідставними запитами інформації у різних розрізах, копій первинних документів тощо, що не пов'язано з контролем платоспроможності та захисту прав споживачів; не намагались застосувати до небанківського ринку підходи, що використовуються для банків, без урахування специфіки страхування; забезпечити якісну взаємодію між НБУ та ринком; не час ставити регуляторні експерименти та впроваджувати рішення, які ускладнюють і удорожчають ведення бізнесу. Завдання – вистояти,

пережити війну та розпочати відновлення країни, для чого особливо знадобиться страховий захист» [6].

15 грудня 2023 р. Міністерство фінансів України оприлюднило Проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо удосконалення оподаткування страхової діяльності в Україні» [3]. Метою його розроблення була необхідність уточнення певних положень Податкового кодексу України відповідно до Закону України «Про страхування» №1909-IX [2]. Зокрема, запропоновано привести у відповідність страхову термінологію, узгодити окремі положення щодо податку на прибуток підприємств, податку на додану вартість, податку на доходи фізичних осіб для уникнення суперечностей в законодавчих актах, що пов'язані з укладанням договорів страхування, здійснення страхових виплат та проведення діяльності страхових компаній задля підвищення ефективності функціонування та поступального розвитку страхового ринку України. Однак, такий законопроект зазнав критики з боку представників страхового бізнесу, оскільки окремі його позиції суперечили інтересам учасників страхового ринку (страховиків, страхувальників та страхових посередників).

Загальновідомо, що для українських страховиків з 2015 р. запроваджено змішану систему оподаткування страхової діяльності (оподаткування валових страхових доходів та оподаткування прибутку страховиків). Практики страхового ринку неодноразово доводили необхідність внесення змін до податкового законодавства з метою відміни подвійної системи оподаткування страхової діяльності. Так, В. Черняхівський стверджує, що «...зараз, коли триває робота над проектом закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення оподаткування страхової діяльності в Україні», саме час прибрати цю несправедливу норму, яка поширюється винятково на компанії страхової галузі та заважає ринку розвиватися» [5]. Водночас в законопроекті запропоновано введення податку на операції внутрішнього вхідного перестрахування для страховиків, які мають на меті нівелювання «некласичного» страхування та ухилення від сплати податків, а також коригування порядку оподаткування операцій з нерезидентами за договорами страхування для тих, хто виїжджає за кордон, щоб уникнути податкового арбітражу стосовно виплат нерезидентам за договорами страхування. Незрозуміло, як будуть визначатися страховики, які нівелюють «некласичне» страхування.

Фіскальний регулятор забезпечує ефективність наповнення бюджету від діяльності учасників страхового ринку, при цьому стимулює або дестимулює розвиток окремих видів страхування в процесі застосування диференційованих податкових ставок. При цьому, подвійне оподаткування страхових премій шляхом сплати податку на валові страхові премії (за ставкою 3%) та податку на прибуток від страхової діяльності (за ставкою 18%) перешкоджає ефективному функціонуванню українських страховиків, основною метою діяльності яких є забезпечення надійного страхового захисту суб'єктів страхових відносин. Зауважимо, що банківські та небанківські фінансові установи сплачують лише один податок – податок на прибуток на загальних підставах.

Вважаємо за необхідне запровадити диференційоване оподаткування прибутків страховиків за окремими видами діяльності. При цьому з бази оподаткування фінансових результатів від звичайної діяльності доцільно виключити страхову діяльність, оподатковуючи лише прибуток від іншої операційної, фінансової та іншої діяльності за ставкою 18%. Збереження непрямого оподаткування сприятиме забезпеченню прозорості функціонування страхового ринку, а запровадження диференційованого прибуткового оподаткування за видами діяльності страховика – зменшенню можливості ухилення страховиків від сплати податків й бажання приховати витрати і прибутки та підвищити ефективність реалізації фіскальної функції держави.

Позитивним є рішення Міністерства фінансів України щодо підтримання пропозиції Асоціації «Страховий бізнес» та Ліги страхових організацій України, пов'язаної з недопущенням оподаткування податком на додану вартість комісійної винагороди страхових агентів. Зазначимо, що така норма оподаткування була передбачена в законопроекті «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо удосконалення оподаткування страхової діяльності в Україні», що створює для страхових агентів нерівні умови оподаткування порівняно з іншими страховими посередниками – страховими та перестраховими брокерами та суперечить основному принципу оподаткування посередницьких послуг на фінансових ринках.

Важливо зазначити, що внесені зміни до податкового законодавства стосовно оподаткування страхової діяльності в Україні не відповідають Директиві Ради ЄС № 2006/112/ЄС від 28 листопада 2006 року про спільну систему податку на додану вартість, в ст. 135 якої чітко прописано види діяльності, які звільненні від оподаткування. До них належать: «операції страхування та перестраховування, включно із пов'язаними з ними послугами, які надають страхові брокери та страхові агенти» [1].

Таким чином, реформування податкового регулювання страхового ринку продовжуватиметься і надалі. Із введенням в дію в 2024 р. нового Закону України «Про страхування» змінюється підхід до регулювання та нагляду за страховим ринком. Потребує удосконалення законопроект «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо удосконалення оподаткування страхової діяльності в Україні», що сприятиме подальшому розвитку страхової діяльності в Україні. Однак більшість нововведень в регулюванні страхового ринку наберуть чинності після завершення війни та враховуватимуть стан ринку в післявоєнний час.

Список використаних джерел:

1. Директива ради 2006/112/ЄС від 28 листопада 2006 року про спільну систему податку на додану вартість. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_928#Text.
2. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#n2320>.

3. Проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо удосконалення оподаткування страхової діяльності в Україні» від 15.12.2023. URL: https://mof.gov.ua/uk/legal_acts_drafts_2023-607.
4. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV, ред. від 02.07.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.
5. Страховики України виступають за вирівнювання податкових умов ведення бізнесу. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/978047.html>.
6. Черняхівський В. Чому НБУ слід змінити принципи регулювання страхового ринку в умовах війни. URL: <https://delo.ua/insurance/comu-nbu-slid-zminiti-principi-regulyuvannya-straxovogo-rinku-v-umovax-viini-413717/>.

Василь Дем'янишин

д.е.н., професор, професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Василь Дем'янишин

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Фінансові ресурси держави та суб'єктів господарювання є найважливішою передумовою функціонування всіх соціально-економічних процесів у суспільстві. Тому питанням управління цими ресурсами завжди були, є і будуть у центрі уваги науковців та практичних фахівців будь-якої країни.

Одним із найважливіших документів, у якому закладені стратегічні орієнтири формування політики управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання державного сектору, є Бюджетний кодекс України. У ньому сформовані принципи та підходи до планування фінансових ресурсів, їхнього фінансування та контролю за ними [1].

Розвиток підходів до управління фінансовими ресурсами висвітлений у розпорядженні Кабінету Міністрів України від 1.08.2013 р. № 774 «Стратегія розвитку системи управління державними фінансами» [2]. Цим документом було передбачено розвиток системи державних закупівель, системи державного фінансового контролю, гласності і доступності інформації про публічні фінансові ресурси, податкової системи України, системи управління державними інвестиціями.

Проблеми реформування системи управління публічними фінансовими ресурсами розкриті також у розпорядженні Кабінету Міністрів України від 8.02.2017 р. № 142-р «Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки» [3]. Метою даної стратегії є «...побудова сучасної та ефективної системи управління державними фінансами, яка здатна надавати якісні державні послуги, ефективно акумулюючи ресурси та розподіляючи їх відповідно до пріоритетів розвитку держави у середньо- та довгостроковій перспективі» [3].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1805-р була схвалена «Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки» [4], метою якої є «...побудова сучасної, стійкої та ефективної системи управління державними фінансами, спрямованої на забезпечення збереження фінансової стабільності держави та створення умов для сталого зростання соціально-інклюзивної економіки через підвищення результативності мобілізації та витрачання державних коштів. Результатом її реалізації повинна стати більш ефективна система управління державними фінансами, яка разом з реформованою системою державного управління сприятиме сталому соціально-економічному розвитку держави,

конкурентоспроможності економіки та динамічній інтеграції України в міжнародні ринки, зокрема в спільний ринок держав - членів ЄС» [4].

Розвиток стратегічних підходів до управління публічними фінансовими ресурсами розкритий також у розпорядженні Кабінету Міністрів України від 20.06.2018 р. № 437-р «Стратегія модернізації системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в державному секторі на період до 2025 року» [5]. Метою стратегії є «...підвищення якості, повноти та достовірності даних фінансової звітності, на основі яких приймаються управлінські рішення у сфері державних фінансів. Реалізація Стратегії спрямована на створення до 2025 року єдиного інформаційного простору в бухгалтерському обліку, який ґрунтується на застосуванні національних положень (стандартів) і використанні плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі всіма суб'єктами державного сектору та удосконаленні моделі бухгалтерської служби» [5].

Необхідність використання сучасних інноваційних технологій в управлінні публічними фінансовими ресурсами знайшли своє відображення у розпорядженні Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1467-р «Стратегія здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року» [6]. Мета цієї стратегії передбачає побудову «...сучасної та ефективною системи управління інформаційними технологіями для забезпечення підтримки і подальшого цифрового розвитку ефективною та прозорою системи управління державними фінансами.

Результатом реалізації цієї Стратегії повинне стати запровадження Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи управління державними фінансами, побудованої на інтероперабельності електронних інформаційних ресурсів з одночасним комплексним захистом інформації, дотриманням технологічної незалежності і забезпеченням обміну інформацією в режимі реального часу.

Ця Стратегія визначає напрями та завдання, спрямовані на модернізацію та розвиток ІТ-складової Мінфіну та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів» [6].

Політика реформування системи управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання державного сектору спрямована на інтеграцію України до світової спільноти та ЄС. Вона має бути передбачуваною та прогнозованою, достатньо пристосованою до відновлення економіки України та її сталого розвитку. Основні стратегічні цілі такої політики, на нашу думку, полягають у:

- створенні належних умов для забезпечення фінансової стабільності шляхом зростання обсягів мобілізації фінансових ресурсів суб'єктів господарювання державного сектору;

- адаптації фінансового законодавства України щодо управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання державного сектору до законодавства ЄС в частині посилення самостійності у прийнятті фінансових рішень;

– розширенні меж доброчесності та довіри до органів державного фінансового контролю з метою попередження порушень фінансового законодавства, здійснення антикорупційних заходів, забезпечення прозорості та результативності процесів управління;

– впровадження сучасної системи цифровізації у системі управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання державного сектору та прийняття ефективних фінансових рішень.

Результатом проведення стратегічних заходів має бути щорічне зростання обсягів публічних фінансових ресурсів суб'єктів господарювання державного сектору на рівні, не нижче збільшення ВВП відповідного року.

Стратегічні заходи розвитку системи управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання державного сектору, на нашу думку, мають будуватися на таких принципах:

1. Стабільності. Він полягає у збереженні базових показників обсягів публічних фінансових ресурсів, створення сприятливих умов до їхньої цілісності, від якої залежить стратегічні показники фінансової стабільності. Крім цього, даний принцип передбачає зростання обсягів, диверсифікацію їхньої структури на основі стабільної бази, що дасть можливість успішно досягнути поставлених цілей.

2. Нейтральності. Засади політики управління публічними фінансовими ресурсами мають сприяти досягненню рівних та справедливих умов формування і використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання державного сектору, не впливаючи на збільшення чи зменшення їхньої конкурентоздатності. Така політика має адекватно реагувати на зовнішні і внутрішні фінансові виклики й загрози і передбачати заходи, необхідні для їхньої нейтралізації.

3. Справедливості. Цей принцип стосується забезпечення горизонтальної й вертикальної справедливості всіх суб'єктів державної форми власності шляхом використання справедливих підходів до визначення обсягів фінансування з відповідних бюджетів, враховуючи бюджетну спроможність суспільства та реальні потреби суб'єктів господарювання. При цьому не можна використовувати економічно необґрунтовані норми, нормативи, пільги, преференції, які порушують соціальну справедливість та не забезпечують економічне зростання.

4. Доброчесності. Відповідно до цього принципу органи державного фінансового контролю повинні дотримуватися у своїй роботі доброчесності, забезпечення антикорупційних заходів у процесі здійснення контролю за рухом публічних фінансових ресурсів. Важливим також є для цих органів дотримання конфіденційності та нерозголошення службових даних, які використовуються виключно для службового користування.

5. Інтегрованості. У процесі управління публічними фінансовими ресурсами доцільно дотримуватися міжнародних та європейських норм і стандартів. Це є реальною запорукою інтеграції України до світового та європейського співтовариства і сприятимуть вступу України до ЄС.

6. Ефективності. Цей принцип передбачає врахування реальних спроможностей при формуванні публічних фінансових ресурсів шляхом удосконалення управління ними, використовуючи сучасні технології.

7. Розвитку. Сучасна політика управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання державного сектору повинна передбачати використання дієвих інструментів для широкого використання інвестицій, стимулювання та розвитку суб'єктів господарювання державного сектору, зміцнення їхнього потенціалу.

8. Цифровізації. Цей принцип означає активне використання цифрової системи управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання державного сектору, які сприятимуть досягненню високих кінцевих результатів, зменшення затрат, посиленню контролю в процесі управління публічними фінансовими ресурсами.

9. Поділу ресурсів на бюджетні і власні. Політика такого поділу повинна передбачати використання бюджетних ресурсів на строго визначені державою цілі, а власні ресурси – для задоволення власних потреб суб'єктів господарювання.

У процесі формування сучасної політики управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання державного сектору господарюючі суб'єкти можуть розраховувати на власні надходження і на фінансування з бюджету. Власні надходження є результатом надання платних послуг та реалізації продукції власного виробництва. Зростання цих надходжень можливе за рахунок проведення реформ, спрямованих на збільшення обсягів продукції та послуг і залежить від фінансових та виробничих можливостей господарюючих суб'єктів. Обсяг фінансування з бюджету залежить від показників по мережі, штатах, контингентах, обсягів надання послуг, фінансових норм та нормативів. Підставою для фінансування є бюджетна програма, яка розробляється і затверджується в установленому порядку.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 1.05.2024).
2. Стратегія розвитку системи управління державними фінансами. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.08.2013 р. № 774. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/774-2013-p#Text> (дата звернення: 1.05.2024).
3. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.02.2017 р. № 142-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-p> (дата звернення: 1.05.2024).
4. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1805-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-p#Text> (дата звернення: 1.05.2024).
5. Стратегія модернізації системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в державному секторі на період до 2025 року. Схвалено

розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.06.2018 р. № 437-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/437-2018-p#Text> (дата звернення: 1.05.2024).

6. Стратегія здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 р. № 1467-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-p#Text> (дата звернення: 1.05.2024).

Oleksandr Dziubliuk

Dr. Sc. (Economics), Prof.,

Professor of the Department of Finance named after S. I. Yuriy,
West Ukrainian National University

COORDINATION OF MONETARY AND FISCAL POLICIES IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

The practice of implementing anti-crisis measures of the state economic policy to eliminate the consequences of shocks, overcome the recession and ease the condition of businesses and households covers the two most important areas of influence – fiscal and monetary policy. The fiscal anti-crisis policy provides for an increase in budget expenditures, including guarantees, direct payments under various aid packages, a reduction or postponement of the tax collections, fees and other mandatory payments. As for the monetary policy, it includes the implementation of such measures of economic support, which are aimed at providing additional liquidity to financial market institutions, easing regulatory requirements for banking system, as well as helping to increase the volume of lending to the real sector.

Monetary and fiscal regulation as key levers for transmitting impulses of state influence on the real sector are the most important directions of stabilization of the economic situation, stimulation of economic activity and market demand, as well as effective delivery of relevant government aid packages to their recipients – enterprises and households. The fact of a significant increase in the importance of monetary and fiscal policies as the main levers of the state's influence on the economy is indisputable in conditions where a flexible and prompt response to situations related to the unfolding of crisis phenomena as a result of internal or external shocks is required. Such an external shock was the large-scale military aggression launched against our country, which had a comprehensive impact on all aspects of the economic life of society, including the possibility of normal economic development and the implementation of appropriate regulatory measures of the state, covering the instruments of monetary and fiscal policy.

The process of implementation of the state economic policy assumes that the measures of fiscal and monetary policy as its integral components are determined by the goal of combating inflation, smoothing cyclical fluctuations of the economy, reducing unemployment, stimulating economic growth, generating state budget revenues and implementing effective expenditures for the state to perform its public functions. In this process, the state regulates aggregate demand and real national income through the amount of money supply, banks' lending, government spending, transfer payments, and taxation.

When an economy faces a slowdown or recession, the government can pursue expansionary fiscal policies to stimulate growth. This approach involves increasing spending on public projects and services, such as infrastructure, education, and health care. In addition, tax cuts are used to provide households and businesses with more income by encouraging consumption and investment. In this way, by injecting funds into the economy, the government seeks to create a multiplier effect, when an increase in

spending leads to an increase in income and further economic activity. On the other hand, when the economy experiences high inflation or overheating, governments can opt for restrictive fiscal policies, which include cuts in government spending and tax increases to curb aggregate demand and control inflation. By withdrawing funds from the economy, the government seeks to slow down spending and prevent excessive price increases. However, the implementation of restrictive measures requires prudence and careful consideration, as they can lead to a slowdown in economic growth and potential job losses.

As for the monetary policy, its expansionary implementation involves an increase in the money supply, a decrease in interest rates, an expansion of bank credit operations with the aim of stimulating aggregate demand in the market and revitalizing the economic situation, increasing jobs and stimulating business activity. Restrictive monetary policy, on the contrary, involves a reduction in the money supply, an increase in interest rates, restrictions on credit operations of banks in order to restrain the flow of new money into the economy and prevent the development of inflationary processes, as well as restrictions on business activity in order to prevent the economy from overheating.

Since the beginning of martial law, the problems of mutual coordination of monetary and fiscal policy have been associated with certain inconsistencies in the tasks of regulating the financial sector. The following factors were a concrete manifestation of this. Firstly, the NBU financed most of the budget deficit through emission, which immediately created a huge devaluation and inflationary pressure on the national currency. Secondly, the low level of profitability of financial instruments, which could not serve as a compensator for the inflationary depreciation of the funds invested in them, and therefore contributed to the flow of monetary resources to the consumer market, stimulating price dynamics, as well as to foreign currency, increasing the devaluation pressure on the hryvnia. Thirdly, the efforts of the National Bank, despite the emission pressure, to keep the dynamics of the hryvnia exchange rate from a sharp devaluation based on the strengthening of currency restrictions with the aim of curbing the inflationary pressure on the market as well. On the other hand, the sharp decrease in tax revenues to the budget and covering of this shortfall by the emission mechanism of financing the budget deficit meant an automatic increase in the inflation tax on everyone who uses the hryvnia, as well as loss of confidence in the national currency and inability to maintain its exchange rate at constant level.

The effectiveness of fiscal regulation of economic development largely depends on the full implementation of the tax potential of the state [1, c. 81]. However, the war imposes a huge financial burden on the state, and therefore it is quite natural that the budget deficit expands significantly during this period. Defence expenditures of the budget are now a priority, and all other public expenditures related to socio-economic programmes are forced to be financed at the minimum necessary level. It is the monetization of the budget deficit by the central bank that makes it possible to quickly finance the lack of funds for the state, which at some points is extremely important, including for the country's defense capability. However, this only partially solves the problem, as large-scale financing of the budget deficit, which lasts for years, can deal a

devastating blow to macrofinancial stability and the monetary system. Therefore, at the beginning of the war, the National Bank of Ukraine undertook to limit government funding to cover only critical expenditures and maintain maximum transparency in the coverage of such transactions. At the same time, during martial law, the NBU was granted a temporary opportunity to purchase government bonds, and from 8 March to 31 December 2022, the NBU purchased UAH 400 billion worth of government war bonds. As a result, the monetization of war bonds made it possible to support the country's defense capability, ensure the smooth functioning of critical infrastructure and the public finance system as a whole.

At the same time, the policy of “expensive money” pursued by the National Bank and which is a reaction to the consequences of monetary financing of the budget deficit will also have negative consequences for the economy [2, с. 14]. The implementation of a restrictive monetary policy by the National Bank, based on an increase in the discount rate and the establishment of a high yield on certificates of deposit, created objective prerequisites for limiting the credit activity of commercial banks in the real sector in view of the possibility of investing their own resources in risk-free assets such as the NBU’s securities. The result of the implementation of such monetary policy of the National Bank of Ukraine and the credit policy of the commercial banks themselves was a distorted structure of the banking system assets, when the share of the credit portfolio in the form of loans granted to business entities and individuals is only about a fifth of the total volume of bank assets. Therefore, the National Bank of Ukraine essentially leveled the functions of the banking sector as a financial intermediary. After all, attracting funds from economic agents, the banking system does not issue loans to those enterprises or sectors of the economy that need them, but places its resources on certificates of deposit, thereby accumulating significant amounts of excess liquidity.

The main strategic goals of the state economic policy should be moderate and sustainable economic growth, a high level of employment, price and currency stability, and an active balance of payments. These goals represent a subordinate system, the elements of which are interconnected and mutually determined in the sense that any of them can contribute to or hinder the achievement of another. And therefore, in order to achieve the specified goals, as well as maintain macro-financial stability and create conditions for a gradual transition to ensuring sustainable growth of the economy, the state needs a clear system of coordination of fiscal and monetary policy, which will be aimed at ensuring the achievement of strategic goals of economic development and creating appropriate prerequisites for effective functioning market and post-war recovery of the country.

However, in the current conditions of martial law, the need for effective interaction of fiscal and monetary policy is felt especially acutely in view of the direct influence of monetary instruments of interest rate management on the fiscal capabilities of the government to accumulate the necessary revenues for the budget through the public debt, its maintenance, as well as the implementation of budget expenditures. At the same time, it is important that the implementation of a strict and independent monetary policy by the central bank does not contradict the goals of the fiscal policy to

fill the budget and does not predetermine the operation of monetary resources exclusively within the closed boundaries of the financial sector.

References:

1. Desiatniuk O., Tkachyk F. The Role of Tax Potential in the Development of Local Government in Ukraine. *World of Finance*. 2021. №1(66). pp.77-88.
2. Krysovaty A. Military Realities of the Fiscal Space of Public Finances in Ukraine. *World of Finance*. 2023. №1 (74). pp. 8-30.

Володимир Дмитрів

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

СИСТЕМИ ПОДАТКІВ НА МАЙНО У ФЕДЕРАТИВНИХ ТА УНІТАРНИХ ДЕРЖАВАХ

Важливо забезпечити оподаткування рухомого і нерухомого майна в площину ефективного забезпечення розвитку соціально-економічних процесів у регіонах України. Внаслідок воєнних дій було пошкоджено та знищено низку об'єктів майна, що потребує ретельного моніторингу та вжиття адекватних заходів, в т.ч. бюджетно-податкового характеру (при адмініструванні податку на нерухоме майно важливо враховувати зональні та регіональні особливості), тому актуальним завданням постає дослідження тенденцій майнового оподаткування в країнах Європи задля імплементації кращих практик в національну систему в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови.

Ефективна діяльність органів місцевого самоврядування неможлива без достатнього обсягу фінансових ресурсів, які формуються за рахунок власних податкових доходів місцевого бюджету. Тому в більшості розвинутих країн світу основою фінансової незалежності місцевої влади слугують місцеві податки та збори, основними серед яких прийнято вважати майнові податки. На сьогодні формування дохідної частини бюджетів місцевого самоврядування в нашій державі відбувається за рахунок загальнодержавних податків та міжбюджетних трансфертів, а обсяг власних доходів місцевих бюджетів незначний.

Майнові податки мають багато переваг, зокрема платникам доволі важко ухилятися від їх сплати. Вони є нейтральними до економічного зростання, найбільш стійким джерелом надходжень до місцевих бюджетів. У країнах, що розвиваються, фіскальне значення майнових податків, навіть у відносному вираженні, є суттєво нижчим, ніж у країнах з розвинутою економікою. За сучасних умов наявність цифрових кадастрових карт є необхідною передумовою для ефективного та справедливого адміністрування майнових податків.

Аналіз європейського досвіду засвідчив, що у країнах ЄС надходження від майнових податків: а) повністю зараховуються в дохідну частину місцевих бюджетів (країни Центральної Європи, Балтії, Данія, Німеччина, Іспанія); б) розподіляються між бюджетами різних рівнів, причому понад 75% надходжень податків на нерухомість зараховується саме до місцевих бюджетів (Бельгія, Австрія, Італія, Нідерланди, Угорщина, Швеція); в) переважно зараховуються до державного бюджету (Греція – 83,7%) [1].

У країнах з розвинутою економікою податки на майно є одним з основних джерел доходів місцевих бюджетів, інструментом ефективного використання майна (регулююча функція) та дієвим елементом реалізації принципу соціальної справедливості, що передбачає рівномірність розподілу податку між громадянами пропорційно до їхніх доходів. Однак, чинний в Україні податок на майно, з

урахуванням вилучень з бази оподаткування та значного обсягу пільг, не у повному обсязі виконує ці функції [2].

Для прозорості та підвищення довіри до податкових органів і місцевої влади в контексті удосконалення процедур адміністрування майнових податків платники податків повинні мати можливість спілкуватися з ними, отримувати належний досвід до відповідної публічної інформації та обговорювати важливі стратегічні орієнтири розвитку майнового оподаткування, зокрема положення Національної стратегії доходів до 2030 року щодо посилення функцій органів місцевого самоврядування в частині адміністрування податків, які зараховуються до місцевих бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Leodolte, A., Princen S., Rutkowski, A. Immovable Property Taxation for Sustainable and Inclusive Growth. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2022. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/immovable-property-taxation-sustainable-and-inclusive-growth_en
2. Національна стратегія доходів до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 р. № 1218-р. Урядовий портал. URL: https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716

Степан Зазуляк

студент гр. ФФМ-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Володимир Морман

студент гр. ФФМ-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: д.е.н., професор Володимир Горин

ІНСТИТУЦІЙНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Однією із найбільш успішних реформ останнього десятиліття в Україні визначають реформу децентралізації, головним завданням якої є формування фінансового самодостатніх територіальних громад – базового елемента місцевого самоврядування. Причини проведення цієї реформи були очевидними – це нездатність існуючої на той час моделі організації місцевого самоврядування забезпечити належний рівень стимулювання економічного та соціального розвитку територій. Органи місцевого самоврядування фактично були позбавлені фінансово ємних джерел власних доходів, через що більшість місцевих бюджетів в Україні були дотаційними. В рамках проведення реформи децентралізації органи місцевого самоврядування отримали додаткові джерела формування власних бюджетів та ширші повноваження з управління ними. Це створило передумови для формування в Україні системи територіальних громад, які самостійно забезпечують свої потреби у фінансових ресурсах на виконання покладених на них функцій, мають широкі можливості для впливу на процеси економічного та соціального розвитку відповідних територій.

Отож, ключовим моментом реформи децентралізації став перерозподіл бюджетних ресурсів на користь низової ланки місцевого самоврядування. Як зазначає А. Брякало, фінансові ресурси, які отримали органи місцевої влади, стали об'єктом та реальним вираженням місцевих фінансів, дали можливість наповнити поняття місцевого самоврядування реальним змістом. Однак, вплив на процеси формування і використання фінансових ресурсів територіальних громад мають не тільки органи місцевого самоврядування (як виразники інтересів мешканців територіальної громади), але й центральні та територіальні органи державної влади, суб'єкти господарювання і населення [3, с. 31]. Дійсно, хоча реформа децентралізації розширила повноваження органів місцевого самоврядування в управлінні фінансовими ресурсами, все ж органи центральної влади зберігають вагомий роль у визначенні дохідної бази місцевих бюджетів, зокрема в частині визначення правил встановлення елементів найважливіших податків та зборів, які формують фінансові ресурси місцевого самоврядування.

Поняття фінансових ресурсів є одним із найбільш вживаних у сучасній науковій літературі економічного спрямування. Традиційно під ними розуміють сукупність грошових засобів, які формуються суб'єктами економічних відносин у процесі розподілу і перерозподілу ВВП й спрямовуються ними на реалізацію

завдань і заходів щодо забезпечення їх належного функціонування та розвитку. Головним завданням формування і використання фінансових ресурсів на рівні місцевого самоврядування є забезпечення стійкого економічного і соціального розвитку територіальних громад.

Попри єдність наукових поглядів на сутність та призначення фінансових ресурсів місцевого самоврядування, у науковій спільноті спостерігають значні розбіжності щодо визначення їхніх складових елементів. У науковій літературі знаходимо, що до складу фінансових ресурсів місцевого самоврядування належать місцеві бюджети, фінансово-кредитні ресурси та фінансові ресурси підприємств комунальної власності [7]; кошти цільових фондів, благодійні та спонсорські внески, пожертвування [1] та ін. Наведені підходи до структуризації фінансових ресурсів місцевого самоврядування недосконалі з кількох причин: по-перше, до складу таких фінансових ресурсів не можуть належати місцеві бюджети загалом, а тільки їх дохідна частина; по-друге, благодійні, спонсорські внески та інші кошти, залучені органом місцевого самоврядування зараховують до місцевого бюджету, а тому їх відокремлення є недоречним; по-третє, згідно норм Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» формування позабюджетних цільових фондів на місцевому рівні заборонене, вони є складовою спеціального фонду місцевого бюджету. Зважаючи на ці міркування та поділяючи наукову позицію В. Горина та М. Глушка [4], до фінансових ресурсів місцевого самоврядування вважаємо за доцільне зараховувати доходи місцевих бюджетів (які об'єднують власні та закріплені доходи, залучені кошти разового характеру від благодійних та інших структур), кредитні ресурси, які відображають операції з фінансування, а також фінансові ресурси суб'єктів господарювання комунальної форми власності.

Процес формування фінансових ресурсів місцевого самоврядування має складну природу і визначається дією численних чинників економічного та позаекономічного походження. Очевидно, що обсяги фінансових ресурсів, які надходять у розпорядження місцевого самоврядування, найперше залежать від рівня економічного розвитку територіальної одиниці, адже не маючи потужної економіки, жодна громада не може розраховувати на значні доходи до власного бюджету. Однак, важливим чинником, який визначає параметри фінансових ресурсів місцевого самоврядування є також інституційні засади функціонування фінансової системи країни, зокрема:

– визначена законодавством модель розподілу бюджетних ресурсів між рівнями бюджетної системи. Властивою ознакою вітчизняної бюджетної практики впродовж десятиліть державотворення був високий рівень централізації ресурсів бюджетної системи на рівні державного бюджету, з якого в подальшому в рамках перерозподільчих процесів кошти знову «спускались» на низовий рівень у формі трансфертів. Внаслідок цього місцеве самоврядування не було таким апріорі, адже практично повністю залежало у фінансовому плані від рішень, які ухвалювались на рівні центральних органів влади. Реформа децентралізації значно змінила цю ситуацію, закріпивши за місцевими бюджетами вагомі у фіскальному вираженні додаткові джерела доходів. Однак, в умовах воєнного періоду спостерігається зворотній процес посилення централізації ресурсів бюджетної системи на рівні

державного бюджету. що обумовлене об'єктивною необхідністю захисту держави від зовнішнього агресора. З цією метою з другої половини 2023 року за державним бюджетом додатково закріплено надходження від сплати ПДФО з грошового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України, які зараховувались до місцевих бюджетів. Незважаючи на галасливу кампанію проти такого рішення, більшість фахівців визначали його як раціональне, оскільки тенденції виконання місцевих бюджетів у 2022 році засвідчили, що ПДФО з військових став чинником поглиблення диференціації у фінансовій спроможності територіальних громад, на неочікувані додаткові надходження в багатьох громадах стали» запрошенням до марнотратства» для органів місцевого самоврядування, що в умовах війни не має виправдання;

– особливості податкової системи, зокрема перелік фіскальних платежів, їхні ставки, база оподаткування, інші елементи. Навіть після реформи децентралізації органи місцевого самоврядування доволі обмежені у можливості впливати на ці компоненти оподаткування, навіть щодо місцевих податків та зборів. В більшості випадків, елементи бюджетоформуючих фіскальних платежів визначені на рівні законодавства, що є компетенцією центральної влади, а органи місцевої влади можуть диференціювати ставки окремих із них платежів у визначених межах. Так, на рівні органів місцевого самоврядування встановлюють ставки єдиного податку та податку на майно (в частині податку на нерухомість, земельного податку), мають право впроваджувати туристичних збір та збір за місця для паркування;

– специфіка моделі міжбюджетних відносин та методики розрахунку обсягів міжбюджетних трансфертів. До проведення реформи місцевого самоврядування порядок визначення міжбюджетних трансфертів передбачав їхню залежність від обсягу власних доходів місцевого бюджету. Ця модель мала рестриктивний вплив на мотивацію органів місцевого самоврядування з розширення власних доходів, адже їхнє збільшення спричиняло автоматичне скорочення обсягів трансфертів з державного бюджету. Поряд з цим, через такі процедурні особливості місцеве самоврядування не мало можливості вчасно прийняти рішення про затвердження місцевого бюджету, оскільки його параметри залежали від показників державного бюджету. Затягування з прийняттям основного бюджетного плану дестабілізувало усю бюджетну систему країни. Після переходу до нової моделі визначення обсягу базової дотації за індексом податкоспроможності цей недолік вдалось виправити, а при розрахунку цільових міжбюджетних трансфертів власні доходи місцевого бюджету не мають враховуватися.

Окреме значення при формуванні фінансових ресурсів на рівні місцевого самоврядування має загальна економічна та безпекова ситуація в країні, яка визначає перспективи залучення територіальними громадами коштів від взяття боргових зобов'язань (банківських кредитів, облігаційних позик), як благодійної допомоги, від використання комунального майна та в інших формах [6, с. 148]. У довоєнний період емісію муніципальних облігацій як інструмент залучення ресурсів на виконання проектів розвитку використовувати тільки найбільші муніципалітети України, на сьогодні в обігу перебувають боргові цінні папери Києва, Харкова та Львова на загальну суму 3,1 млрд грн.

З початком масштабної війни з росією відбулось різке падіння активності територіальних громад щодо емісії боргових зобов'язань, а обслуговування раніше випущених облігацій стало значно дорожчим. Наприклад, у 2020 році Львів здійснив емісію облігацій, яка передбачала прив'язування процентної ставки до облікової ставки НБУ +2,5%. У зв'язку із різким підвищенням облікової ставки НБУ на теперішній час вартість залучених за муніципальними облігаціями коштів зросла вдвічі і складає 17% [2]. Крім цього, в умовах війни значно знизився попит на боргові цінні папери органів місцевого самоврядування, населення та бізнес переорієнтувались на купівлю військових облігацій та ОВДП. Однак, укладений наприкінці 2022 року договір про встановлення кореспондентських відносин для проведення операцій з поставки цінних паперів без оплати між національними депозитаріями України та Польщі відкриває перспективи розміщення боргових зобов'язань українських міст на польському фінансовому ринку [8]. Це може надати найбільшим міським територіальним громадам додаткового імпульсу для використання муніципальних облігацій як інструмента залучення зовнішніх ресурсів для втілення проектів розвитку інфраструктури і післявоєнної відбудови.

Список використаних джерел:

1. Бечко П., Ролінський О. Місцеві фінанси: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2007. 192 с.
2. Борищук Д. Львів у борг: скільки, кому і за що платитиме місто цього року. URL: <https://lviv.media/analitika/87705-lviv-u-borg-skilki-komu-i-za-sho-platitime-misto-cogo-roku/>
3. Брязкало А. Є. Особливості формування фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування. Фінанси, банки, інвестиції. 2014. № 31. С. 31-36.
4. Горин В. П., Глушко М. С. Економічний зміст та середовище формування фінансових ресурсів місцевого самоврядування. *Ефективна економіка*. 2023. № 6. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/1692/1705>
5. Горин В. П., Савчук С. В. Резерви нарощування фінансових ресурсів територіальних громад в умовах воєнного стану. *Агросвіт*. 2023. № 13. С. 11-20.
6. Місцеві фінанси: підручник / за ред. О. П. Кириленко. К.: Знання, 2006. 677 с.
7. Петровська І., Клиновий Д. Фінанси (з елементами статистики фінансів): навчальний посібник. К.: ЦУЛ, 2002. 300 с.
8. Польські інвестори зможуть напряму купувати муніципальні облігації в Україні. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/12/29/695570/>

Арсен Зварич
студент гр. ФПФМ-21,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Євгеній Бурлій
аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Світлана Савчук

ПРАКТИКА ЗДІЙСНЕННЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних динамічних умовах суспільного розвитку, раціональне та ефективне використання коштів державного бюджету, спрямованих на соціальний захист та соціальне забезпечення, стає ключовим фактором у гарантуванні гідного рівня життя та захисту прав громадян. Важливість державних видатків на соціальну сферу підкреслюється суспільним прагненням до забезпечення всебічного соціального захисту та підтримки громадян, особливо в складні моменти, коли вони стикаються з економічними або життєвими труднощами.

Видатки державного бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення слугують потужним інструментом для покращення життя найбільш незахищених верств населення. Їхній обсяг та спрямованість суттєво впливають не лише на рівень життя в цілому, але й на перспективи розвитку вітчизняної економіки та стабільність в країні загалом.

Як свідчить вітчизняна практика, в Україні значна частина коштів державного бюджету традиційно спрямовується на фінансування соціального захисту та соціального забезпечення населення. Такі видатки є основною складовою загального обсягу видаткової частини державного бюджету та є важливим джерелом фінансування для забезпечення матеріального добробуту різних верств громадян. Проте, при обмежених можливостях економічного розвитку країни та постійному дефіциті фінансових ресурсів держави, збільшення видатків з бюджету на реалізацію соціальних програм не завжди дозволяє ефективно вирішувати основні соціальні проблеми.

Зокрема, динаміка питомої ваги видатків Державного бюджету України, спрямованих на соціальний захист та соціальне забезпечення, у співвідношенні з видатками зведеного бюджету держави та ВВП відіграє визначальну роль для оцінки рівня фінансування даної сфери. Так, упродовж 2019-2023 рр. зростання видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення (з 218,6 млрд грн у 2019 р. до 469,2 млрд грн у 2023 р.) відбувалось одночасно із збільшенням обсягів видатків державного бюджету загалом (з 1072,9 млрд грн у 2019 р. до 4014,4 млрд грн у 2023 р.), що значною мірою обумовлено розширенням програм соціального захисту в умовах воєнного стану та збільшенням інших витрат, пов'язаних із розвитком в країні трансформаційних процесів. Нестабільною спостерігалась

тенденція щодо питомої ваги видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у видатках як державного бюджету, так і у ВВП (табл. 1).

Таблиця 1

**Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення
Державного бюджету України у 2019-2023 рр.**

Показники	Роки				
	2019	2020	2021	2022	2023
ВВП, млрд грн	3974,5	4194,1	5459,6	5191,0	6537,8
Видатки державного бюджету, млрд грн	1072,9	1288,0	1490,2	2705,4	4014,4
Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення, млрд грн	218,6	322,7	339,3	425,9	469,2
Частка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у видатках державного бюджету, %	20,33	25,00	22,75	15,67	11,68
Частка видатків державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення у ВВП, %	5,48	7,67	6,20	8,18	7,17

Джерело: побудовано автором на основі даних Міністерства фінансів України

Внаслідок війни структура видатків державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення зазнала суттєвих змін. Оскільки у періоди військових конфліктів, як правило, збільшується потреба в ресурсах для забезпечення потреб населення, зокрема у даній сфері. Це змушує уряд перерозподіляти кошти, скорочуючи фінансування інших напрямків, щоб гарантувати підтримку людей, які постраждали від війни. Однією з особливостей чинної практики бюджетного фінансування є високий рівень нестабільності та диспропорції обсягів видатків на різні напрями витрачання коштів. Ця нестабільність частково є об'єктивною і впливає зі змін у складі отримувачів соціальних виплат та коригувань у фінансуванні програм соціального обслуговування в умовах воєнного стану.

Впродовж останніх років нестабільність видатків Державного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення була значною обумовлена двома основними факторами: пандемією COVID-19 в 2020-2022 рр. та воєнним станом у 2022-2024 рр. В умовах війни в 2022-2024 рр. значно зросли видатки на оборону та безпеку, що вплинуло на доступність коштів для інших сфер, включаючи соціальний захист. Проте, незважаючи на ці виклики, уряд продовжував підтримувати важливі соціальні програми, навіть при необхідності коригування бюджетних призначень. Це свідчить про важливість гнучкості та адаптивності в управлінні бюджетом, особливо в умовах невизначеності та кризи. А також, незважаючи на чинні виклики, соціальний захист та соціальне забезпечення залишаються важливими пріоритетами для українського уряду.

Загалом видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення відображають позитивну динаміку річних темпів приросту, що коливаються від 5,13% у 2021 р. до 47,61% у 2020 р. (табл. 2). Вплив війни на видатки державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення може бути значним та

відображається у складній динаміці їх складових. В період воєнних конфліктів зазвичай спостерігається зростання фінансування на підтримку ветеранів, поранених, сімей загиблих та інших соціальних категорій, які постраждали через військові дії. Це відповідно зумовлює збільшення видатків на пенсії, медичне забезпечення, реабілітацію та інші види соціальної підтримки. В той же час, війна справляє негативний вплив на економіку країни, що, в свою чергу, призводить до скорочення бюджетних асигнувань на соціальний захист.

Таблиця 2

**Динаміка щорічних темпів приросту/зменшення фактичних видатків
Державного бюджету України на соціальний захист та соціальне
забезпечення у 2020-2023 рр., %**

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Соціальний захист та соціальне забезпечення	47,61%	5,13%	25,56%	10,16%
Соціальний захист на випадок непрацевдатності	-6,78%	111,39%	-58,92%	63,53%
Соціальний захист пенсіонерів	10,98%	-0,55%	15,79%	17,49%
Соціальний захист ветеранів війни та праці	11,28%	4,30%	-11,01%	39,26%
Соціальний захист сім'ї, дітей, молоді	-42,46%	71,63%	-24,98%	239,94%
Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту	-8,52%	88,89%	-47,44%	0,00%
Інша діяльність у сфері соціального захисту	-15,30%	110,11%	296,81%	-87,84%

Джерело: побудовано автором на основі даних Міністерства фінансів України

Так, у 2020 р. спостерігався значний приріст видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення, що склав 47,61%. Проте, в цьому ж році видатки на соціальний захист на випадок непрацевдатності зменшилися на 6,78%, що може бути пов'язано з різними факторами, такими як перегляд соціальних програм або зміни у кількості осіб, які отримують ці видатки. У наступні роки спостерігалися більш помірні темпи зростання видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення. Наприклад, у 2021 р. приріст становив лише 5,13%, а у 2023 р. – 10,16%.

В частині окремих напрямків соціального захисту спостерігаються різні тенденції їхньої динаміки. До прикладу, видатки на соціальний захист пенсіонерів зростали практично упродовж періоду 2020-2023 рр., найбільше зростання спостерігалось у 2023 році – 17,49%. У той же час, видатки на соціальний захист сім'ї, дітей, молоді засвідчили значні коливання, від помітного зменшення у 2020 році до суттєвого зростання у 2023 р., що може вказувати на зміни в політиці соціального захисту або на вплив певних подій у країні.

Безпосередньо на видатки державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення вплинуло збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб в Україні, оскільки держава зобов'язана надавати їм необхідну підтримку та допомогу. Загальні витрати на виплату допомоги на проживання ВПО за вказаний період склали 37,4 млрд грн (річний план – 57,6 млрд грн). Фактична сума витрат вже становить 65% від річного плану, що свідчить про значні темпи витрат на цю

програму. Це пояснюється тим, що під час планування бюджету передбачалося скорочення даної категорії населення, що отримує допомогу.

Однак, це також стимулює державу до реформування та оптимізації своїх соціальних програм, щоб забезпечити ефективне використання бюджетних коштів.

Як свідчить аналіз тенденцій видатків бюджету на фінансування соціального захисту та соціального забезпечення в Україні, незважаючи на значне зростання відповідних видатків державного бюджету, дана сфера все ще характеризується низкою негативних аспектів, які впливають на ефективність здійснення видатків. Основною причиною збільшення таких видатків бюджету став початок повномасштабної війни, що обумовило першочергове зростання видатків державного бюджету на оборону та соціальний захист.

Тому серед основних проблем здійснення видатків державного бюджету на соціальний захист населення, на нашу думку, доцільно виділити: недостатність та нестабільність фінансування, неефективне використання коштів, нерівномірний розподіл ресурсів, неякісне планування, низька ефективність програм, а також відсутність систематичного моніторингу та оцінки результатів. Ці проблеми можуть призвести до недофінансування соціальних програм, нерівності в доступі до соціальних послуг, втрати довіри громадян до владних структур, а також до невідповідності програм реальним потребам населення. Фінансування програм соціального захисту характеризується високою варіативністю, а також надмірною централізацією фінансових ресурсів, призначених для цієї галузі. Ця централізація обмежує можливості місцевих органів влади впливати на обсяги та структуру видатків бюджету, що призводить до певних обмежень у реалізації соціальних програм.

Таким чином, вирішення цих проблем дозволить значно підвищити ефективність використання бюджетних коштів і забезпечить досягнення основної мети соціального захисту – зростання благополуччя всіх членів суспільства.

Список використаних джерел:

1. Видатки бюджету. Інформаційно-аналітичний портал Minfin.com.ua. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense>

Анна Іванова

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Діана Саньоцька

студентка гр. ФФАМ-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ПОДАТКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ НЕПРЯМИХ ПОДАТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах сьогодення перед українським урядом стоїть важливе завдання збереження української державності. З одного боку, це передбачає фінансування військових потреб держави, а з іншого – забезпечення соціально-економічного захисту населення. Тому, особливої актуальності набуває проблема виконання дохідної частини державного бюджету України.

Проаналізувавши дохідну частину державного бюджету України у період 2022-2023 рр., нами встановлено, що понад 60% усіх податкових надходжень до державного бюджету формують непрямі податки [1], тому дослідження податкового потенціалу непрямих податків дозволить нам окреслити шляхи додаткового залучення фінансових ресурсів.

Основою для нарахування непрямих податків є рівень споживання тих чи інших товарів та послуг, тому, нами було виокремлено основні показники, які впливають на рівень споживання в Україні, а саме: середньомісячна заробітна плата; індекс споживчих цін (ІСЦ); курс валют (по відношенню до долара США); кінцеві споживчі витрати домогосподарств; пенсійні виплати; соціальна допомога; чисельність населення; індекс інфляції (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники рівня споживання в Україні у 2020-2023 рр.

Показник		Рік				Темп зміни	Темп зміни
		2020	2021	2022	2023	2022/2021	2023/2022
Y	Непрямі податки, млрд грн	538,9	698,94	509,12	748,14	72,8	146,9
X1	Середньомісячна з/п, грн	11595,2	14016,7	14859,7	17445,1	106,0	117,4
X2	ІСЦ, %	102,7	109,4	120,2	112,9	109,9	93,9
X3	Курс валют, (за 1 долар)	26,96	27,29	32,34	36,57	118,5	113,1
X4	Кінцеві споживчі витрати домашніх господарств, млрд грн	3,05	3,72	3,28	3,45	88,2	105,2
X5	Пенсійні виплати, млрд грн	202,3	201,2	232,9	273,7	115,8	117,5
X6	Соціальна допомога, млрд грн	70,7	78,4	152,5	151,7	194,5	99,5
X7	Чисельність населення в Україні, млн осіб (станом на 1 січня)	41,6	41,2	41,1	31,2	99,8	75,9
X8	Інфляція (відносно базового року 2019 р.), %	102,7	112,4	135,0	152,4	120,1	112,9

Джерело: складено автором [1; 2]

Як видно з табл. 1, за 2022 р. обсяг надходжень непрямих податків до державного бюджету скоротився на 27,2% у порівнянні з 2021 р., однак у 2023 р. ситуацію вдалося покращити за рахунок зростання ставок акцизного податку та повернення ставок ПДВ до «довоєнного рівня», що дозволило збільшити надходження на 46,9%. Також спостерігаємо зростання середньомісячної заробітної плати на 6% у 2022 р. та 17,4% у 2023 р., та пенсійного забезпечення на 15,8% у 2022 р. та 17,5% у 2023 р. Суттєво зросли виплати соціальної допомоги на 94,5% у 2022 р., що пов'язано з великою кількістю внутрішньо переміщених осіб та зростанням кількості постраждалих у зв'язку з військовими діями. При цьому значно скоротилися споживчі витрати домогосподарств на 11,8% у 2022 р. та значно скоротилася чисельність населення України, зокрема у 2023 р. на 24,1%, що вкрай негативно позначається на добробуті нашої держави.

З метою встановлення зв'язку між обсягами надходжень непрямих податків до державного бюджету та показниками, які впливають на рівень споживання, ми здійснили їх кореляційний аналіз (табл. 2).

Таблиця 2

**Кореляційний аналіз показників рівня споживання
в Україні у 2020-2023 рр.**

	Y	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8
Y	1								
X1	0,6288	1							
X2	-0,0912	0,6408	1						
X3	0,3739	0,9182	0,6265	1					
X4	0,7402	0,4715	0,2290	0,0835	1				
X5	0,4396	0,9067	0,5212	0,9916	0,0716	1			
X6	0,0804	0,8241	0,8590	0,9225	0,0253	0,8659	1		
X7	-0,7102	-0,8430	-0,1840	-0,8579	-0,2033	-0,9133	-0,5946	1	
X8	0,4059	0,9571	0,7117	0,9873	0,2110	0,9656	0,9395	-0,8180	1

Так, вагомий вплив на надходження непрямих податків до бюджету мають кінцеві споживчі витрати домашніх господарств, оскільки саме споживання товарів та послуг «формують» базу для нарахування непрямих податків. Також, тісним є зв'язок між середньомісячною заробітною платою та надходженнями непрямих податків до бюджету, оскільки чим більше доходів отримують громадяни, тим більше товарів та послуг можуть споживати. Однак, зростання заробітної плати у більшій мірі пов'язано із інфляцією та зростанням курсу валют, а ніж з реальним зростанням якості споживання. Цікавим є той факт, що чисельність населення в Україні обернено впливає на рівень надходжень непрямих податків, що пояснюється нівелюванням цього чинника за рахунок інших показників, таких як інфляція, зростання соціальних виплат та зростання розміру мінімальної заробітної плати.

Виходячи з вище сказаного, можна підсумувати, що на рівень надходжень непрямих податків до бюджету впливають доходи населення, інфляційні процеси та рівень споживання. Однак, збільшення надходжень до бюджету за рахунок інфляції матиме більше негативних ефектів для економіки, ніж позитивних. Тому, з метою зростання надходжень непрямих податків доцільно стимулювати саме

зростання заробітної плати та обсяги споживання домашніх господарств, що дозволить не лише наповнити бюджет фінансовими ресурсами, але й позитивно впливатиме на соціально-економічні процеси.

Список використаних джерел:

1. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua>
2. Державна служба статистики України (офіційний сайт). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>

Артем Ільгов

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Олег Ільгов

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: д.е.н., професор Володимир Горин

ЗЕЛЕНІ ОБЛІГАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

В умовах складних загроз державності України перед територіальними громадами постають завдання нового характеру, пов'язані із особливостями бюджетної політики в період війни. Фактичне припинення фінансування інших напрямів використання бюджетних коштів, крім «захищених» статей бюджету вимагає від місцевої влади пошуку альтернативних каналів фінансування проектів місцевого розвитку, які б не передбачали залучення бюджетних ресурсів. Одним із фінансових інструментів, який впродовж останнього часу набуває у світовій практиці все більшої ваги при фінансуванні розбудови інфраструктури сталого розвитку, реалізації проектів з енергоефективності та зменшення шкідливого впливу людини на довкілля є зелені облігації. Вони являють собою боргові фінансові інструменти, кошти від емісії яких надходять на реалізацію проектів з екологічною компонентою (проекти розвитку альтернативних джерел енергії, переробки побутових відходів, підвищення енергоефективності інфраструктури та ін.).

Вперше у світовій практиці емісію зелених облігацій провів Європейський інвестиційний банк у 2007 році з метою мобілізації фінансових ресурсів для реалізації проектів у сфері відновлювальної енергетики та енергоефективності. Після цього вдалого започаткування, ринок зелених облігацій почав швидко розвиватись, сягнувши на початку 2020-х років понад 150 млрд дол. США. Якщо спочатку зелені облігації були інструментом, який використовували переважно міжнародні фінансові інституції та уряди країн, то в подальшому органи місцевого самоврядування також почали активно виходити на ринок цих облігацій як емітенти. Показово, що тільки за період 2014-2018 рр. кількість проспектів емісії зелених облігацій муніципалітетами зростає вп'ятеро (до 1,33 тис. емісій), а обсяги залучених ресурсів – у 5,9 рази до 11,2 млрд дол. США. Попри такі високі темпи зростання, питома вага зелених облігацій у структурі боргових цінних паперів, випущених органами місцевого самоврядування залишається незначною – близько 1% за кількістю емісій та 2,5% за обсягом випуску [1; 2].

Ключовою особливістю зелених облігацій є те, що вони мають визначене цільове призначення залучених ресурсів, яке поєднує економічну та екологічну складові. Поряд з цим, зелені облігації – це зазвичай боргові інструменти довгострокового характеру з помірним рівнем доходності, що зумовлене специфікою зелених проектів і тривалими строками реалізації. Завдяки цьому,

зелені облігації стають перспективним інструментом для вкладання коштів пенсійних фондів, страхових компаній, державних інвестиційних фондів, для яких прерогативою є саме збереження коштів, а не отримання швидких прибутків.

Оскільки у зелених облігацій є чітко виражена екологічна місія, то вони мають також додаткову нематеріальну перевагу порівняно з іншими борговими інструментами. В сучасному суспільстві все більшої ваги набувають питання протидії змінам клімату, турботи про довкілля, участі в екологічних ініціативах. У зв'язку з цим, потенційні інвестори, які поділяють принципи екологічно відповідальної діяльності, можуть погоджуватись на купівлю зелених облігацій навіть при тому, що вони можуть передбачати менш вигідні умови погашення. Крім цього, зелені облігації часто розглядають не тільки як «іміджеві» інвестиції (оскільки для будь-якого інвестора престижно мати в інвестиційному портфелі фінансові інструменти такого типу), але й ефективний спосіб для того, щоб диверсифікувати свої вкладення [3].

Незважаючи на достатньо нетривалу історію свого існування, на ринку зелених облігацій вирізняють кілька їх видів, залежно від специфіки емісії, мети та способів забезпечення (табл. 1).

Таблиця 1

Види та характерні особливості зелених облігацій

Вид облігації	Мета фінансування	Додаткове забезпечення
Облігації під загальні зобов'язання	Створені для зелених проектів	У якості забезпечення враховуються усі надходження емітента. При визначенні ризику застосовують стандартний кредитний рейтинг
Облігації під майбутні надходження	Створені для зелених проектів	Джерелом покриття витрат на емісію зелених облігацій є прогнозовані надходження певного виду (зазвичай від оподаткування)
Проектні облігації	Випускаються під певні зелені проекти	Джерелом забезпечення за емісією є актив, який буде створено в результаті реалізації проекту, а також надходження від цього проекту
Сек'юритизовані облігації	Створені для зелених проектів або є частиною зелених проектів	Забезпеченням є група фінансових активів

Джерело: побудовано за [3]

Активізація ринку зелених облігацій в Україні, а також вихід вітчизняних муніципалітетів на ринки боргового капіталу за кордоном для мобілізації коштів на реалізацію проектів розвитку з екологічною компонентою може мати вагомі економічні, екологічні та соціальні переваги для розвитку територіальних громад, адже дає можливість залучити зовнішнє фінансування для місцевого розвитку в умовах жорстких бюджетних обмежень. Водночас, інвестування коштів у зелені облігації може дати вагомі позитивні ефекти для інвесторів, які не тільки отримують дохід від вкладених коштів, але й зможуть підтвердити свій імідж як соціально відповідального бізнесу.

Але в Україні темпи розвитку сегменту зелених облігацій показують слабку динаміку, навіть на фоні низьких показників розвитку фондового ринку загалом. Серед причин ситуації: по-перше, недостатній інтерес до реалізації екологічних проектів з боку органів влади та суспільства, що частково пояснюється впливом війни, яка на сьогодні є головним пріоритетом уваги; по-друге, відсутність досвіду та недостатня компетенція фахівців органів місцевого самоврядування у питанні якісної підготовки проектів екологічного розвитку, організаційних та процедурних питань емісії зелених облігацій. На відміну від проектів екологічного розвитку, які претендують на фінансування за кошти благодійних фондів і міжнародних донорів і можуть не передбачати повернення коштів, проекти, які фінансуються за рахунок зелених облігацій повинні мати економічну віддачу, яка виступатиме джерелом забезпечення емісії. Це суттєво звужує сферу застосування зелених облігацій.

Нестача досвіду та компетенції у підготовці «зелених» проектів та процедурних питань емісії зелених облігацій ставить питання про розвиток відповідної мережі спеціалізованих інституцій, які б надавали консультаційні послуги для органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів, які мають намір реалізувати «зелені» ініціативи. Ці послуги мали б стосуватись як розроблення проектів розвитку, так і пошуку фінансування, в тому числі через емісію зелених облігацій [4; 5]. Втім, в умовах воєнного часу та фактичної відсутності фінансового ринку в Україні це завдання виглядає як віддалена перспектива.

Отже, економічні потрясіння, величезна екологічна шкода, якої зазнає наша країна від повномасштабної війни з росією, вимагають від органів управління та наукової спільноти пошуку ефективних підходів до мобілізації фінансових ресурсів для поствоєнної відбудови країни та відновлення екологічного балансу. Відбудова зруйнованої воєнними діями інфраструктури має базуватись на принципово іншій основі, з урахуванням новітніх вимог до її екологічності та нейтральності щодо впливу на навколишнє середовище. Водночас, враховуючи масштаби руйнувань енергосистеми країни, актуальним пріоритетом є також перехід до диверсифікованої енергетики, в тому числі за рахунок форсованого розвитку альтернативних джерел енергії. Джерелом фінансування цих ініціатив можуть слугувати інноваційні фінансові інструменти, зокрема зелені облігації. Однак, використання цих облігацій у вітчизняній практиці потребує подолання економічних, організаційно-управлінських та інших бар'єрів, які перешкоджають розвитку відповідного сегменту фінансового ринку.

Список використаних джерел:

1. Flammer C. Green bonds: effectiveness and implications for public policy. *Environmental and Energy Policy and the Economy*. 2020. No 1, pp. 95-128. URL: <http://dx.doi.org/10.1086/706794>
2. Baker M., Bergstresser D., Serafeim G., Wurgler J. (2022). The pricing and ownership of US green bonds. *Annual Review of Financial Economics*. 2022. No 14, pp. 415-437. URL: <https://doi.org/10.1146/annurev-financial-111620-014802>
3. Aleksandrova-Zlatanska S., Kalcheva D. Z. (2019). Alternatives for financing of

- municipal investments—green bonds. *Rev Econ Bus Stud.* 2019. No 2(1), pp. 59-78. DOI: 10.1515/rebs2019-0082
4. Gorelick J., Walmsley N. The greening of municipal infrastructure investments: Technical assistance, instruments, and city champions. *Green Finance.* 2020. No 2(2), pp. 114-134. URL: <http://www.aimspress.com/fileOther/PDF/GF/GF-02-02-007.pdf>
 5. Partridge C., Medda F. R. The evolution of pricing performance of green municipal bonds. *Journal of Sustainable Finance & Investment.* 2020. No 10 (1), pp. 44-64. URL: <https://doi.org/10.1080/20430795.2019.1661187>
 6. Горин В. П., Савчук С. В. Резерви нарощування фінансових ресурсів територіальних громад в умовах воєнного стану. *Агросвіт.* 2023. № 13. С. 11–20. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2023.13.11>
 7. Кириленко О. П. Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій: монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2008. 376 с.
 8. Кравчук Н. Я., Горин В. П., Ясеновська Т. Б. Фінанси: Навчально-методичний посібник. Тернопіль: Економічна думка, 2008. 432 с.

Володимир Карпинець

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н., доцент Федір Ткачик

ОПТИМІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ ДЛЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРАКТИКИ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

Оптимізація податкових платежів для фізичних осіб – підприємців (ФОП) відіграє ключову роль у контексті євроінтеграційних процесів. Спрощена система оподаткування в Україні пропонує зручність, але може обмежувати ефективність, і навпаки, у Польщі різноманітні опції оподаткування, зокрема «jednoosobowa działalność gospodarcza» (JDG), забезпечують гнучкість та ширші можливості для податкової оптимізації.

Політика оподаткування фізичних осіб-підприємців в Україні характеризується конкретними податковими ставками та розмірами, що відповідають виду їх діяльності. В Україні фізичні особи-підприємці оподатковуються такими ставками податку, як єдиний податок (ЄП) та єдиний соціальний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ). Основна ставка ЄСВ становить 22% від мінімальної заробітної плати, а ставка ЄП в залежить від приналежності до певної групи:

- для I групи ФОП – 10% прожиткового мінімуму;
- для II групи ФОП – 20% мінімальної заробітної плати;
- для III групи ФОП ставки:
 - 1) 5% від доходів для неплатників ПДВ;
 - 2) 3% від доходів для платників ПДВ;
- для IV групи ФОП ставка – від 0,09% до 1,8% від нормативної оцінки землі [5].

Отже, в Україні максимальна ставка єдиного податку складає 5% від доходу, що є значно нижчим у порівнянні з основною ставкою податку на прибуток – 18%. Крім того, існують спеціальні податкові категорії, які визначають рівні оподаткування на основі річного доходу суб'єкта підприємницької діяльності, водночас є можливість спрощені вимоги до звітності. Однак адміністративні процедури та вимоги дотримання законодавства щодо оподаткування в Україні можуть бути складними та трудомісткими, що створює певні труднощі для ФОП у виконанні своїх податкових зобов'язань.

Натомість у Польщі інший підхід до оподаткування фізичних осіб-підприємців хоча кількість груп є подібною до української практики.

Єдина податкова система в Польщі поділяє платників податків на різні групи залежно від їх діяльності та джерел доходу, які подібні до наших груп, як до прикладу підприємці четвертої групи. До четвертої групи можуть підпадати фізичні особи, які займаються сільськогосподарською діяльністю, де об'єктом оподаткування є землі сільськогосподарського призначення [2].

Найпопулярнішими типами оподаткування для індивідуального підприємця в Польщі є JDG (jednoosobowa działalność gospodarcza).

Найбільш розповсюдженими типами JDG в Польщі є:

- ogólne zasady – система оподаткування на загальних підставах;
- podatek liniowy (т.зв. flat tax) – лінійна система;
- ryczałt (т.зв. lump tax) – спрощена система оподаткування [6].

Для кожної з вищезгаданих систем застосовується відповідний податок на прибуток або дохід. Важливо пам'ятати, що вибрана підприємцем система оподаткування також вплине на розмір внесків на медичне страхування (składka zdrowotna).

Ставки та розміри податку для фізичних осіб-підприємців у Польщі прогресивні та коливаються від 2% до 32% залежно від рівня доходу та типу оподаткування. Ця прогресивна система оподаткування розроблена для того, щоб підприємці з вищими доходами сплачували більшу частку свого прибутку до державного бюджету. У Польщі існують також різні податкові пільги та звільнення від сплати податків для індивідуальних підприємців, наприклад, відрахування на бізнес-витрати або інвестиційні стимули для певних галузей. Адміністративні процедури та вимоги щодо оподаткування в Польщі відносно спрощені порівняно з Україною, доступні онлайн-платформи та ресурси, які допомагають підприємцям ефективно виконувати свої податкові зобов'язання.

Специфікою системи оподаткування на загальних підставах є адміністрування та сплата податку на прибуток – PIT. У Польщі ставка цього податку є прогресивною і залежить від річного доходу та порогової суми, яка становить 120 000 PLN. Якщо за рік ФОП, згенерувала суму, що є меншою від порогової, то податок на прибуток складе 12%, якщо більше – то різниця оподатковуватиметься за ставкою 32%.

Лінійна система оподаткування не залежить від суми річного доходу. Ставка податку становить 19%, а порогова сума не встановлюється. За такої системи внески на медичне страхування становитимуть 4,9%.

Обидві системи дозволяють списувати різні витрати на ведення діяльності. Таким чином, база оподаткування буде знижена, що зручно для тих підприємців, які значно витрачаються на купівлю різноманітних товарів і послуг для ведення свого бізнесу.

Відзначимо популярність спрощеної системи оподаткування (ryczałt), яка є часто затребувана серед IT-фахівців, які не надто багато витрачаються на ведення бізнесу. Спрощеною ця система називається тому, що податок застосовується не на прибуток, а на весь дохід. Ставка податку може коліватися від 2% до 17%-20% і залежить від послуг, що надаються. У цьому випадку важливо пам'ятати не тільки про правильно підібраний код виду діяльності, а й код виду послуг, які ти надаються замовникам.

Моніторинг інформації щодо внесків на медичне страхування (аналог нашого ЄСВ), засвідчив, що їхній розмір залежить від річного доходу, а саме:

- 1) до 60 000 PLN, то внесок складе 391,6 PLN щомісячно;
- 2) від 60 001 до 300 000 PLN – 626 ,93 PLN щомісячно;

3) більш ніж 300 000 PLN – 1 128,48 PLN щомісячно.

У контексті оподаткування фізичних осіб-підприємців у Польщі концепція сплати єдиного податку в рамках JDG набула популярності, пропонуючи спрощену систему оподаткування для індивідуальних підприємців [7]. Розуміння нюансів системи єдиного податку, включаючи ставки, відрахування та вимоги щодо відповідності, є важливим для фізичних осіб-підприємців, які прагнуть оптимізувати свої стратегії податкового планування та максимізувати переваги цього підходу до оподаткування [1]. Керуючись правилами та використовуючи можливості, які надає система JDG, підприємці можуть оптимізувати свої податкові зобов'язання та зосередитися на ефективному розвитку свого бізнесу в польському підприємницькому середовищі.

Оптимізація стратегій податкового планування може надати ряд переваг для індивідуальних підприємців у Польщі, особливо для тих, хто працює в рамках Jednoosobowa sznegospodar gospodarcza (JDG) [2]. Використовуючи методи податкового планування, адаптовані до їхніх конкретних бізнес-потреб, підприємці мають змогу: зменшити податкові зобов'язання, покращити управління грошовими потоками, підвищити прибутковість, досягнути довгострокових фінансових цілей, забезпечити дотримання податкового законодавства. Ці переваги підкреслюють важливість розробки та впровадження ефективних стратегій податкового планування для підтримки фінансового стану та стабільності підприємництва загалом. В цілому, проактивно керуючи своїм податковим плануванням за системою JDG, підприємці можуть максимізувати фінансові ресурси та потенціал зростання бізнесу.

Україна використовує спрощену систему оподаткування для ФОП, що покликана оптимізувати механізми оподаткування. Проте, у сучасному контексті оптимізації податкового планування ця система може бути обмеженою для підприємців, які прагнуть до максимальної ефективності та збільшення свого доходу.

Таким чином варто зробити висновок, що системи оподаткування фізичних осіб-підприємців в Україні та Польщі демонструють відмінні особливості щодо податкових ставок, пільг, звільнень та адміністративних процедур. Тоді як в Україні функціонують нижчі податкові ставки та спеціальні стимули для підприємців, Польща впроваджує прогресивну систему оподаткування та застосовує ширший спектр відрахувань та стимулів. Розуміння цих відмінностей має важливе значення при прийнятті управлінських рішень органами державного управління та місцевого самоврядування в контексті формування сприятливого (стимулюючого) середовища для розвитку бізнесу та економічного процвітання в цілому.

Список використаних джерел:

1. База Знань – Загальнодоступний інформаційно-довідковий ресурс. Державна податкова служба України. URL: <https://zir.tax.gov.ua/main/bz/search/?src=ci&srch=bz> (дата звернення 13.05.2024).

2. Бізнес та податки в Польщі в 2023-2024. Переваги і недоліки JDG (ФОП) та Spolka z o.o. (ТОВ). Hello-Poland URL: https://hello-poland.eu/biznes_v_polshe_podatki/ (дата звернення 13.05.2024).
3. Ільїн В., Кузьмич С. Оптимізація податкового тягаря підприємств: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2020. Вип. 1. С. 29–37.
4. Самусевич Я. В., Височина А. В. Податкове планування та основи податкової оптимізації: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2021. 344 с.
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755–VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 13.05.2024).
6. Системи оподаткування для ФОП у Польщі. Mojafirma. URL: <https://mojafirma.org/uk/sistemi-opodatкуванняja-dlja-fop-u-polshhi/> (дата звернення 13.05.2024).
7. ФОП та ТОВ у Польщі: правила оподаткування та звітність. Finevolution. URL: <https://finevolution.pl/ua/jdg-i-spolka-w-polsce-zasady-opodatkowania-i-raportowania/> (дата звернення 13.05.2024).

Вікторія Кащук

студентка гр. ФМ1,

Хмельницький університет управління та права

імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Науковий керівник: к.е.н., доцент Наталія Ткачук

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕОБАНКІВ В СВІТІ ТА В УКРАЇНІ

Швидкий розвиток інформаційних технологій впливає на економічні процеси як в національних, так і в світових економіках, змінюючи розвиток фінансового ринку. У сучасній епохі фінтех-інструменти та технології формують нові фінансові продукти та послуги. Яскравим прикладом є поява банків, які працюють у режимі реального часу та не обмежені конкретним місцем або банківськими відділеннями. Ці нові форми банківських установ, відомі як необанки, або «віртуальні банки», «цифрові банки» чи «мобільні банки», демонструють перехід до більш гнучких та доступних фінансових сервісів для користувачів.

Необанки є важливим етапом в еволюції фінансових технологій, що надають клієнтам доступ до усіх потрібних фінансових послуг та зручний спосіб управління своїми фінансами. Необанки почали активно розвиватися з 2015 року і характеризуються як банки із високорозвиненими фінансовими технологіями, які представляють альтернативу класичним банкам [2]. Необанк по суті – це сучасний банкінг, який постійно оновлюється та модернізується, маючи розвинену функціональність та різноманітні форми зв'язку та передачі даних. Він включає в себе такі ключові компоненти, як веб-сайти та офіси в Інтернеті, а також мобільний банк через програми та повідомлення.

Перевагами такого банку є мінімальні витрати на будівництво та обслуговування головного офісу та філій, оскільки банк базується на цифровій платформі в Інтернеті. Документація ведеться онлайн, що зменшує витрати на документообіг. Клієнти можуть вести та керувати своїми операціями по рахунку в будь-який зручний час та місце, будь то вдома, в офісі, у дорозі, за допомогою смартфона, планшета чи персонального комп'ютера. Це усуває необхідність очікування у черзі та дозволяє клієнтам ефективно контролювати свій рахунок у режимі онлайн. Крім того, вони можуть отримувати консультації від фахівців банку у будь-який зручний час, забезпечуючи конфіденційність та доступність фінансових послуг [2].

Варто зауважити, що кількість глобальних користувачів необанків у світі стрімко зростає. Так, у 2021 році на світовий ринок вийшли 59 нових гравців. У січні 2022 року в усьому світі налічувалося вже 397 необанків (рис.1). Обсяг світового ринку необанкінгу оцінювався в 47,39 млрд. дол. США в 2021 році проти 34,77 млрд. дол. США у 2020 році. Спостерігається також значне збільшення розміру ринку необанкінгу (зростання на 36% порівняно з попереднім роком у 2020-2021 рр.), що свідчить про те, що більше користувачів шукають цифрові банківські рішення. У звіті Grand View Research повідомляється, що у 2022 році

світовий ринок необанкінгу становив 66,82 млрд. дол. США, а за прогнозами, упродовж 2023-2030рр. він зростатиме в середньому на 54,8% [4].

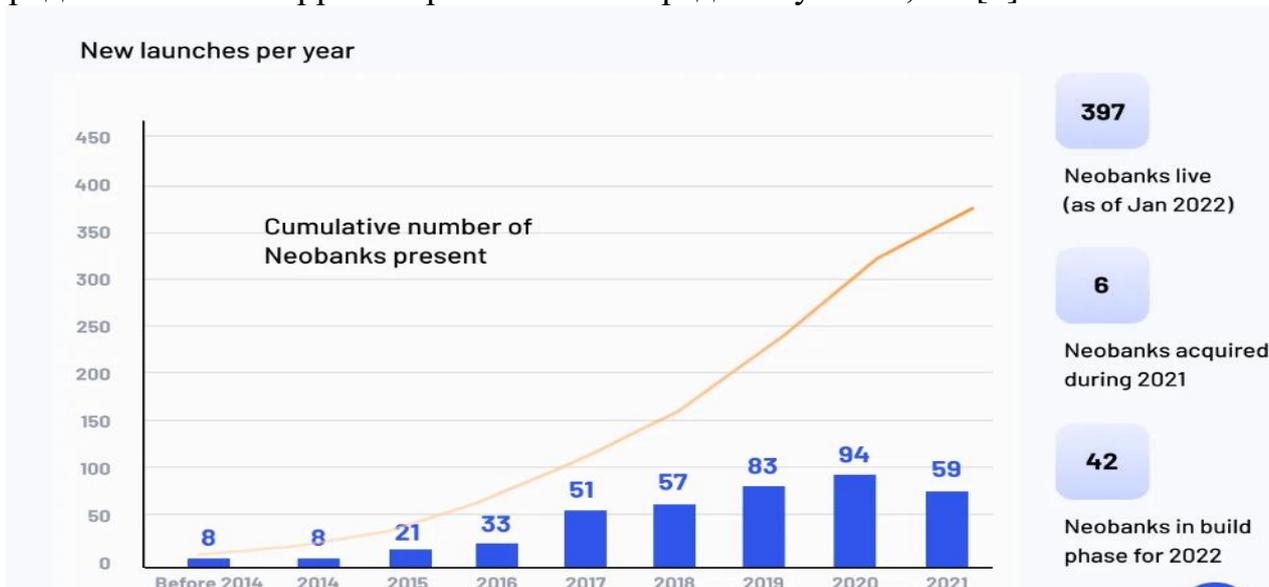

Рис. 1. Динаміка зростання кількості необанків у світі [4].

Незважаючи на значні перспективи, необанки стикаються з рядом викликів, які гальмують їхній розвиток в Україні. По-перше, це низький рівень довіри населення до діяльності таких банків, їх стійкості та гарантій. Багато українців віддають перевагу традиційним банкам через стабільність та впевненість у їхній надійності. По-друге, існує проблема з низьким рівнем цифрової та фінансової грамотності серед українського населення. Багато громадян (особливо старшого віку) не мають достатньої інформації та навичок для користування необанками, що ускладнює їхню адаптацію до цифрового банкінгу та використання його переваг. Для успішної експансії необанків в Україні необхідно підвищити рівень довіри серед населення, а також і рівень цифрової та фінансової грамотності шляхом проведення освітніх кампаній та надання доступу до курсів та навчальних матеріалів.

Для подолання викликів, що стоять перед необанками, необхідно впроваджувати ефективні механізми правового регулювання їхньої діяльності. Це можливо шляхом вдосконалення нормативно-правової бази у сфері фінансових послуг та створення ефективних інструментів для контролю за їхньою діяльністю. Спрямовані на підвищення рівня довіри громадян та забезпечення стабільності їхньої діяльності, ці заходи можуть допомогти в успішному розвитку цифрового банкінгу в Україні. Для досягнення цієї мети рекомендується зосередитися на таких напрямках [1]:

1. Впровадження ефективної цифрової інфраструктури, яка забезпечить високу якість та покриття широкоплатформовим Інтернетом усієї території країни.
2. Створення ефективної системи віддаленої ідентифікації та захисту персональних даних клієнтів, включаючи впровадження ефективної «м'якої інфраструктури».
3. Захист інтелектуальної власності та розвиток висококваліфікованого людського капіталу, здатного відповідати вимогам нових технологій.

4. Визначення відповідного «цифрового» законодавства, яке визначатиме цифрові права громадян, принципи цифровізації та забезпечить вжиття заходів для усунення законодавчих, інституційних, податкових бар'єрів та стимулювання цифровізації банківської сфери. Це вимагає організації предметної взаємодії регулятора з експертними співтовариством, і перш за все з банками, іншими учасниками фінансового ринку, ІТ- та фінтех компаніями, для впровадження інноваційних розробок на рівні світових лідерів з ціллю підвищення технологічності та конкурентоспроможності вітчизняного банківського сектора.

Підсумовуючи вищевикладене відмітимо: зростання популярності мобільних банків пов'язане з технологічними потребами клієнтів, що спричинено загальним розвитком технологій у світі. З урахуванням тенденції до скорочення фізичних відділень та банкоматів традиційних банків, а також збільшення кількості безготівкових розрахунків, можна припускати, що в майбутньому необанки стануть ще зручнішими, привертатимуть більше клієнтів і продовжать активно розвиватися.

Список використаних джерел:

1. Бабко Н. М. Діджитал інструменти для фінансового захисту банківського сектору. *Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри: матер. наук.-практ. кругл. столу* (Суми, 27 січня 2023 р.). Суми: Сумський державний університет, 2023. С. 16-20.
2. Губа М. О., Лінник А. О., Колесник Д. С. Розвиток необанків в Україні та світі. *Регіональна економіка та менеджмент*. 2019. № 2 (24). С. 71–73
3. Ходакевич С., Пономаренко К., Журавльов О. Розвиток необанків в Україні та світі. *Modeling the Development of the Economic systems*. 2023. № 1. С. 175–184. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-25>
4. Start a Neobank in 2023. Ultimate Guide: Business Model, Costs, Core Features, Obstacles. URL: <https://rndpoint.com/blog/start-a-neobank/>

Тетяна Кізіма

д.е.н., професор, професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Олег Газилишин

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Максим Охотницький

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ВІДМІНА ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ЯК ПОТЕНЦІЙНЕ ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Сучасна демократія й ефективне врядування тісно пов'язані із функціонуванням політичних партій в країні. Важливим джерелом фінансового забезпечення функціонування політичних партій в сучасних умовах є їх державне фінансування, тобто виділення коштів з державного бюджету України за умови відповідності партій певним критеріям, з-поміж котрих: кількість отриманих голосів на чергових виборах, подолання прохідного бар'єру проходження в парламент, дотримання партійного законодавства, відповідність гендерній квоті тощо.

При цьому слід акцентувати, що запроваджене у 2016 році державне фінансування було покликане забезпечити самостійність політичних партій від впливу окремих груп інтересів та фінансових донорів.

Однак після повномасштабного російського вторгнення ситуація суттєво змінилася, і в українському суспільстві почали лунати заклики про відміну державного фінансування політичних партій та переспрямування коштів на оборонні потреби.

Зокрема, у січні 2024 року була зареєстрована петиція із закликом до Президента України направити левову частку такого фінансування на потреби Збройних Сил України, яка одразу ж набрала необхідні 25 тисяч голосів українців. Відтак, як відповідь на запит громадськості, у Верховній Раді України був зареєстрований законопроект [5], яким запропоновано на час дії воєнного стану усі кошти від фінансування політичних партій спрямовувати на сферу оборони.

На нашу думку, така ініціатива є абсолютно оправданою і доцільною в умовах ведення війни, позаяк витрачання сотень мільйонів гривень українців-платників податків на політичну рекламу чи піар партій за гострої нестачі ресурсів на фронті є, м'яко кажучи, цинізмом.

Принагідно зазначимо, що у проекті Закону «Про Державний бюджет України на 2024 рік» було заплановано спрямувати на фінансування політичних партій 840,5 млн грн (рис. 1). Однак, уже згідно Закону «Про Державний бюджет України на 2024 рік», на фінансування діяльності політичних партій фактично було виділено 840,6 млн грн (рис. 2).

Рис. 1. Пропоновані обсяги державного фінансування політичних партій в Україні у 2024 році [3]

Рис. 2. Фактичні обсяги державного фінансування політичних партій в Україні у 2024 році [1]

А, згідно Закону України «Про політичні партії в Україні» [4], обсяг державного фінансування має визначатися за такою формулою: 1% від мінімальної заробітної плати за попередній рік множиться на кількість громадян, що проголосували на відповідних парламентських виборах.

При цьому важливо акцентувати, що суттєво змінилися пропорції і обсяги такого фінансування. Позаяк партія ОПЗЖ є забороненою в Україні, то передбачені на її фінансування 126,1 млн грн мали б залишитися у державному бюджеті. Проте, очевидно, ці кошти були перерозподілені між чотирма основними політичними силами, оскільки фактичні обсяги їх фінансування, порівняно із запланованими, значно зросли. Тому вважаємо, що платники податків мають знати, на що йдуть їхні кошти.

Відтак надзвичайно важливим у зазначеному контексті нині залишається підписання Президентом України законопроекту про відновлення звітування політичних партій в Україні [6], яке було призупинено у 2020 році через ковідні обмеження та продовжене у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні (принагідно зазначимо, що за останні чотири роки політичні партії в Україні отримали з державного бюджету «майже 3 млрд гривень бюджетних коштів і не звітували публічно за витрати» [2]). До того ж, відновлення партійного звітування є однією із вимог громадянського суспільства й міжнародних партнерів, котрі надають фінансову підтримку Україні в умовах війни.

Тож сподіватимемося, що політична добросовісність стане нормою для українського суспільства, сприяючи відповідальності партій перед своїми виборцями та демонструючи міжнародній спільноті, що Україна й надалі виконуватиме взяті нею зобов'язання на шляху до повноцінного членства у Європейському Союзі.

Список використаних джерел:

1. Іванова К. Нардепи хочуть спрямувати на ЗСУ кошти для фінансування партій: новий законопроект. URL: <https://glavcom.ua/country/politics/nardepi-khochut-sprjamuvati-koshti-dlja-finansuvannja-partij-na-zsu-novij-zakonoprojekt-997421.html>
2. Максимова В. Верховна Рада відновила звітування партій. URL: <https://www.chesno.org/post/5705/>
3. Максимова В. Державне фінансування партій пропонують зменшити на 45 млн у 2024 році. URL: <https://www.chesno.org/post/5726/>
4. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5.04.2001 р. № 2365-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>
5. Проект Закону про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо спрямування на оборонні потреби коштів направлених на державне фінансове забезпечення політичних партій № 11189 від 22.04.2024 року. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44024?fbclid=IwAR0D0K2Rdl2txtpvDxJUyIJYw728puiLhY2sDxR0xzawM0na9hTaZLs81FU>
6. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо мінімізації потенційного олігархічного впливу на політичні партії, удосконалення механізмів державного фінансування та державного контролю за діяльністю політичних партій № 9419-1 від 12.07.2023 року. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42290>

Іван Козак

аспірант кафедри фінансів імені С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Федір Ткачик

ТЕНДЕНЦІЇ ЕКСПОРТУ ЯК ДЕТЕРМІНАНТИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Українська економіка перебуває у стані військового часу. Важко оцінити збитки промислових підприємств та інфраструктури на сьогодні. Відбуваються зміни у структурі виробництва. Відновлювати експортний потенціал прийдеться із урахуванням існуючого потенціалу та руйнувань, що відбувались під час військових подій. Експортну стратегію доцільно сформуванати у відповідності до вимог Індустрії 4.0 з урахуванням існуючого плану Маршала, якій сформований країнами ЄС та урядом України. Пріоритетом нової економічної моделі буде розвиток високотехнологічного експорту й імпорту та креативної індустрії.

Про недосконалість існуючого на період війни експортного потенціалу свідчить і структура зовнішньої торгівлі України і, в першу чергу, її експорту. Більшу частину експорту України становить продукція з низьким ступенем переробки, зокрема чорні метали та вироби з них (понад 42%), мінеральні продукти (понад 10%). Український аграрний сектор із потенціалом виробництва, що значно перевищує потреби внутрішнього ринку, є ланкою, що, з одного боку, може стати локомотивом розвитку національної економіки та її ефективної інтеграції в світовий економічний простір, а з іншого – зростання доходів задіяного в аграрній економіці сільського населення, що становить понад третину всього населення країни, може дати мультиплікативний ефект у розвитку інших галузей національної економіки.

За оцінками Всесвітньої організації торгівлі, близько 77% зростання експорту у світовій економіці в середньому за останні десять років відбулося завдяки розширенню обсягів торгівлі на засадах існуючих експортних потоків і, відповідно, 28% зростання експорту – у результаті торгівлі новими товарами. Проте наголошується, що співвідношення кількісних змін в експорті, що відбуваються в результаті зростання обсягів існуючих експортних потоків, і якісних змін в експорті, які відбуваються на основі збільшення товарного і географічного розмаїття, істотно різняться для різних країн і макрорегіонів та зумовлюють різні темпи економічного зростання [1, с. 38].

Міжнародна торгівля в умовах глобалізаційних процесів стає каталізатором розвитку й інших форм міжнародних економічних відносин, оскільки вона тісно пов'язана з іншими сферами відтворювального процесу. Тенденцією протягом 2019-2020 рр. було скорочення виручки від експорту товарів з одночасним скороченням експорту агропромислової продукції.

Як свідчать оперативні дані Державної митної служби України, останнім часом стрімко зростає постачання вітчизняної сільськогосподарської та промислової сировини на азійський ринок. Якщо в нашому експорті до країн ЄС

частка сировини впродовж останніх років стабільно зменшується на користь товарів із більшою доданою вартістю, то в торгівлі з країнами Азії спостерігається дедалі виразніший тренд на посилення сировинної спеціалізації. Першість тут утримує Китай [2, с. 36].

За досліджуваний період спостерігаємо кон'юнктурні коливання параметру приросту експорту в Україні, зокрема, помітним є спадний тренд в 2022 році, однак позитивно відмітимо приріст експорту в 2023 році, незважаючи на різні ризики й «торговельні блокади» (рис. 1).

Слід відзначити необхідність розробки програми щодо підвищення відсотка високотехнологічної продукції в загальному обсязі в Україні (за прогнозами попит на цю групу товарів значно зростає). В Україні частка продукції високого рівня наукоємності складає 1,6 %.

Більшу частину експорту України становить продукція з низьким ступенем переробки, а продукції більш високого ступеня переробки, насамперед машин та устаткування – незначна.

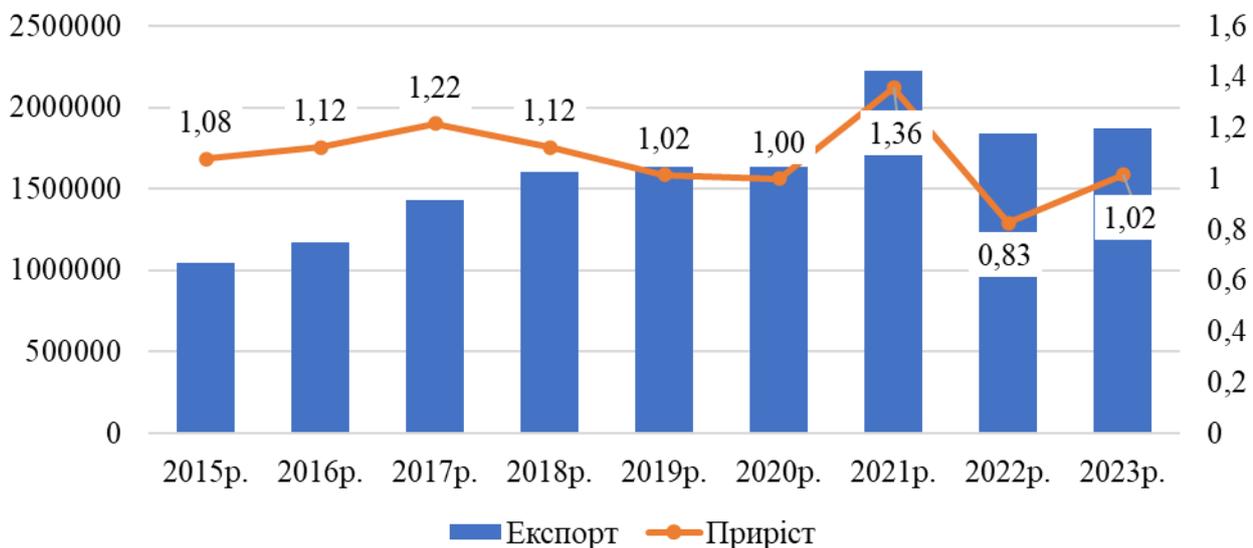

Рис. 1. Динаміка експорту по Україні, млн грн

Джерело: [3]

Найбільш популярними є п'ять експортних позицій української продукції:

1. Агропромисловий комплекс і харчова промисловість: 42% продукції у складі загального експорту за перше півріччя 2017 р. (40,8% за аналогічний період минулого року). В лідерах – олія як продукт переробки, зернові культури – пшениця, кукурудза тощо, цукор, кондитерські вироби, овочі і фрукти, борошномельна продукція). Зростання відбувається по всіх продуктах аграрної галузі [4, с. 22].

2. Металургійний комплекс. Експорт цієї продукції за перше півріччя склав майже 5 млрд дол. США – це майже на 23% більше за аналогічний період минулого року.

3. Машинобудування (11,4% продукції в структурі експорту). Україна постачає до Канади спецтехніку, яка використовується у засніжених зимових

умовах, до країн ЄС відбувається постачання риболовецьких суден, запчастин до вагонів і локомотивів.

4. Мінеральні продукти, хімічна промисловість.

5. Деревообробна і легка промисловість. Деревообробна промисловість є одним з лідерів зростання експорту до Європейського союзу [5].

Ефективна політика стимулювання експорту повинна базуватись на принципах комплементарності, тобто взаємоузгодженості (передусім з державною промисловою політикою), мати чітко визначені пріоритети, цілі та завдання.

Список використаних джерел:

1. Платонова І. О. Експорт як чинник економічного зростання України в умовах міжнародної інтеграції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 24 (3). С. 37–41.
2. Ярмак О. В., Черняєва А. О. Сучасні тенденції розвитку міжнародної торгівлі та глобалізації. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 43. С. 35–38.
3. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/zd/ztt/arh_ztt2022.html
4. Іванов С. В., Ляшенко В. І., Осадча Н. В. Стратегічні напрями формування експортної стратегії України в умовах відновлення економіки. *Економічний вісник Донбасу*. 2022. № 1 (67). С. 16–27.
5. Порівняльний аналіз системи та механізмів підтримки розвитку експорту агропродовольчої продукції в Україні та ЄС. Київ: Агроторгівля України, 2021. 71 с. URL: https://export.gov.ua/storage/PDF/Export_support_Study-UA_final.pdf.

Богдана Конончук
студентка гр. ЮФБ 22.01

Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький
Науковий керівник: к.е.н., доцент Алла Крушинська

ОСОБЛИВОСТІ ДІЇ ДОГОВОРІВ СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасному світі страхування є одним із ключових інструментів ризик-менеджменту, який дозволяє особам та організаціям захистити себе від потенційних втрат. Проте, існування та ефективність договорів страхування можуть бути поставлені під загрозу в умовах воєнного стану, коли традиційні параметри ризику змінюються, а обставини непередбачувано ескалюють. Україна, зіткнувшись із воєнним конфліктом на своїй території, зіштовхнулася із необхідністю адаптації правових норм та механізмів страхування до нових воєнних реалій.

В умовах воєнного стану, дія договорів страхування в Україні набуває особливої актуальності, адже багато громадян та підприємств стикаються зі збитками, спричиненими воєнними діями. Закон України «Про страхування» розрізняє добровільне та обов'язкове страхування, а предметом договору можуть бути майнові інтереси, пов'язані з життям, здоров'ям, працездатністю, володінням майном, а також відповідальністю за заподіяну шкоду [1].

Проте, воєнний стан вносить корективи в умови страхування. Більшість страхових договорів містять положення, що виключають збитки внаслідок воєнних дій з предмета страхування. Це стосується, зокрема, шкоди, заподіяної в результаті дій військового характеру, таких як бомбардування, артобстріли тощо. За загальною тенденцією укладення договорів на території України, в договорах страхування зазначено, що збитки, завдані внаслідок військової агресії не є предметом страхування вказаних договорів. Тобто передбачається, що втрати від військових дій, як правило, не покриваються, але це не означає повної неможливості отримання страхових виплат у всіх випадках.

Важливо відзначити, що страховики можуть звертатися до концепції форс-мажору, яка дозволяє відтермінувати виплату відшкодування до закінчення таких обставин. Форс-мажорними обставинами, або обставинами непереборної сили, є надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо).

Існує цілий перелік подій і явищ, що можуть бути визнані форс-мажорними обставинами, та факт їх настання засвідчує Торгово-промислова палата України. Зокрема, Торгово-промислова України засвідчила воєнну агресію як форс-мажор, що може бути підставою для звільнення від штрафних санкцій за невиконання умов договору на період дії таких обставин. Також слід пам'ятати про можливість відшкодування збитків за страховими випадками, що не пов'язані із війною, якщо це прямо передбачено умовами страхового полісу.

Однак, варто розуміти, що у випадку відмови страховиком відшкодування внаслідок настання форс-мажорних обставин, він повинен обґрунтувати причинно-наслідковий зв'язок між воєнними діями та наслідками, що унеможливають виплату відшкодування. Наприклад, якщо внаслідок військової агресії було знищено головний офіс страховика та пошкоджено усі фізичні носії інформації про клієнтів і укладені з ними договори, то такий випадок можливо визнати як форс-мажорну обставину.

Особливу увагу слід звернути на те, що поліси, як правило, не діють на територіях активних бойових дій або на окупованих територіях. Однак, зберігається право на страхові виплати у випадках, коли збиток наступив від непов'язаних з війною подій на цих територіях.

У цьому контексті, відшкодування збитків може бути оскаржене в судовому порядку, у випадку, якщо шкода не була прямим наслідком військових дій. Це підкреслює важливість знання і розуміння умов договору страхування та визначення, що саме вважається страховим випадком.

Згідно з рекомендаціями Національного Банку України, страхові компанії повинні спростити процес врегулювання страхових випадків під час воєнного стану, використовуючи електронні документи та дистанційні методи комунікації, щоб забезпечити необхідний захист та відшкодування своїм клієнтам навіть у складних умовах [2].

Також, договори страхування, які були укладені до початку воєнних дій, залишаються чинними навіть на територіях, які тимчасово опинились під окупацією. Важливим є те, що факт тимчасової окупації не є підставою для відмови у виплаті страхового відшкодування за шкоду, яка сталася на таких територіях.

Це особливо актуально для об'єктів, що фізично знаходяться на окупованих територіях, але не були знищені або пошкоджені безпосередньо внаслідок воєнних дій. Наприклад, якщо збиток від стихійного лиха або іншої не пов'язаної з війною причини настає на такій території, страхові виплати мають бути здійснені згідно умов договору страхування. Так само, не має значення чи отримала шкоду особа на окупованій території чи території ведення воєнних дій. Якщо стався страховий випадок в межах кордонів України, і він не пов'язаний із воєнними діями, то страхувальник має повне право на відшкодування шкоди за договором.

Також важливим є розуміння, що необхідно чітко встановити причинно-наслідковий зв'язок між настанням збитку та воєнними діями, щоб визначити, чи підлягає збиток відшкодуванню за стандартними договорами страхування, чи потрібне застосування спеціалізованого страхування від воєнних ризиків [3].

Отже, страхування в умовах воєнного стану в Україні зазнає суттєвих змін і викликів, які вимагають глибокого розуміння та адаптації як зі сторони страховиків, так і зі сторони страхувальників. Військовий стан не анулює дію договорів страхування, але може обмежувати можливість виплат за збитки, безпосередньо спричинені війною, якщо такі виключення чітко прописані в умовах полісу. Важливо враховувати, що факт тимчасової окупації території сам

по собі не є підставою для відмови у страхових виплатах, якщо збиток не пов'язаний з бойовими діями.

Список використаних джерел:

1. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>
2. Договір страхування та особливості його застосування в умовах воєнного стану. *Інстадок*. URL: <https://instaco.com.ua/news/dogovir-strahuvannya-ta-osoblivosti-yogo-zastosuvannya-v-umovah-vo-nnogo-stanu>
3. Що змінюється у страхуванні в умовах воєнного стану? *ЕВА*. URL: <https://eba.com.ua/shho-zminyuyetsya-u-strahuvanni-v-uovah-voeyennogo-stanu/>

Андрій Корюгін

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Анастасія Сокіл

студентка факультету управління та економіки,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

СТРАТЕГІЇ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ В СТРАХОВІЙ ГАЛУЗІ

Цифровий маркетинг набуває все більшого значення для страхових компаній у сучасному світі. З поширенням цифрових технологій і зростанням онлайн-присутності споживачів, страховикам необхідно адаптувати свої маркетингові стратегії до нових реалій. Ефективний цифровий маркетинг дозволяє страховим компаніям підвищити впізнаваність бренду, залучити нових клієнтів, покращити взаємодію з існуючими клієнтами та підвищити прибутковість. Однак, страхова галузь, також, стикається з низкою викликів у цифровому середовищі, таких як зростаюча конкуренція, необхідність забезпечити безпеку та конфіденційність даних, складність просування складних страхових продуктів онлайн, а також потреба в адаптації до швидко змінюваних тенденцій і вподобань споживачів.

Оптимізація корпоративного веб-сайту, перш за все, є важливим елементом для страхових компаній, які прагнуть реалізувати ефективну цифрову маркетингову стратегію. Сучасні споживачі надають перевагу зручним та інтуїтивно зрозумілим інтернет-ресурсам, тому страховим організаціям необхідно приділяти особливу увагу цьому аспекту.

Адаптивний веб-дизайн є обов'язковою вимогою, оскільки значна кількість користувачів використовує мобільні пристрої для доступу до інформації про страхові продукти та послуги. Веб-сайт страхової компанії повинен бути оптимізований для різних розмірів екранів та забезпечувати безперебійний та зручний користувацький досвід незалежно від пристрою, який використовується. Зрозумілий та привабливий контент має вирішальне значення у страховій галузі, де продукти можуть бути досить складними. Контент на сайті страховика має викладатися простою та доступною мовою, супроводжуватися візуальними елементами та мати чітку структуру для полегшення сприйняття інформації потенційними клієнтами [1, с. 14-16].

Крім того, стратегія пошукової оптимізації (SEO) відіграє важливу роль для страхових компаній у забезпеченні належної видимості їхніх веб-ресурсів у пошукових системах та залученні цільової аудиторії.

По-перше, визначення релевантних ключових слів та семантичного ядра є фундаментальним етапом SEO-стратегії. Страхові компанії повинні ретельно дослідити пошукові запити своєї цільової аудиторії та інтегрувати відповідні ключові слова та семантично пов'язані фрази на своїх веб-сайтах, у метаданих та

контенті, що забезпечить кращу відповідність пошуковим запитам та підвищить шанси на високі позиції у пошукових системах.

Технічна оптимізація веб-сайту також є важливим аспектом SEO-стратегії для страхових компаній, що включає оптимізацію швидкості завантаження сторінок, структури URL, мобільної оптимізації, роботи з помилками 404 та іншими технічними факторами, які впливають на ранжування сайту пошуковими системами. Належна технічна оптимізація забезпечує кращий користувацький досвід та сприяє покращенню позицій сайту в результатах пошуку.

До того ж, контент-маркетинг є невід'ємною частиною ефективної SEO-стратегії для страхових компаній. Створення якісного, релевантного та цінного контенту, такого як статті, відео, інфографіки чи інші матеріали, що стосуються страхових продуктів та послуг, допоможе привернути увагу цільової аудиторії, підвищити авторитетність сайту та покращити його позиції в результатах пошуку. Контент, також, допомагає встановити довіру з потенційними клієнтами та підвищити впізнаваність бренду страхової компанії.

Маркетинг у соціальних мережах став невід'ємною частиною цифрової маркетингової стратегії для страхових компаній. Соціальні медіа забезпечують потужний канал для залучення цільової аудиторії, підвищення впізнаваності бренду та взаємодії з клієнтами [2, с. 103-104].

Одним з ключових аспектів маркетингу в соціальних мережах для страхових компаній є вибір відповідних платформ. Важливо зрозуміти, де перебуває цільова аудиторія, і зосередити зусилля на тих платформах, які є найбільш релевантними для їхньої галузі та демографічних характеристик клієнтів. Наприклад, професійна мережа LinkedIn може бути корисною для B2B маркетингу, тоді як Facebook та Instagram можуть бути більш ефективними для залучення споживачів.

Після вибору платформ страховим компаніям потрібно розробити ефективну контент-стратегію для соціальних мереж, що включає створення цікавого, актуального та цінного контенту, який відповідає інтересам цільової аудиторії та демонструє експертність компанії в галузі страхування. Контент може бути у формі публікацій, відео, інфографіки, опитувань та інших форматів, які залучають аудиторію та сприяють взаємодії.

Взаємодія з аудиторією є критично важливою для успіху маркетингу в соціальних мережах. Страховим компаніям необхідно активно відповідати на коментарі, запитання та відгуки клієнтів, демонструючи увагу до їхніх потреб та проблем, що допомагає встановити довіру, підвищити лояльність і покращити імідж бренду. Крім того, взаємодія з аудиторією дозволяє отримувати цінний зворотний зв'язок та ідеї для вдосконалення продуктів і послуг.

У таблиці 1 проілюстровано приклади використання різних соціальних медіа-платформ у страховій галузі.

Цей підхід дозволяє страховим компаніям ефективно охопити різні цільові аудиторії та максимізувати результати від маркетингу в соціальних мережах.

Таблиця 1

Використання соціальних медіа у страховій галузі

Платформа	Цільова аудиторія	Приклади контенту
LinkedIn	Професіонали, B2B	Експертні статті, новини галузі, вакансії
Facebook	Споживачі	Поради, інфографіки, конкурси, відгуки клієнтів
Instagram	Молодша аудиторія	Візуальний контент, історії, інфлюенсер-маркетинг
Twitter	Широка аудиторія	Новини, оновлення, реакції на події
YouTube	Всі	Навчальні відео, огляди продуктів, експертні інтерв'ю

Джерело: [3, с. 241-243]

Отже, для досягнення успіху в цифровому маркетингу страховим компаніям необхідно комплексно підходити до реалізації різних стратегій. Оптимізація веб-сайту, ефективна SEO-стратегія, контент-маркетинг та грамотне використання соціальних медіа є ключовими складовими, які дозволяють залучати цільову аудиторію, підвищувати впізнаваність бренду, покращувати взаємодію з клієнтами та, зрештою, стимулювати продажі страхових продуктів. Однак, страховикам важливо постійно відстежувати тенденції, аналізувати результати своїх зусиль та адаптувати підходи відповідно до мінливих вимог цифрового середовища та споживчих уподобань. Лише шляхом безперервного вдосконалення та інновацій страхові компанії зможуть забезпечити ефективність своїх цифрових маркетингових стратегій та досягти довготривалого успіху на ринку.

Список використаних джерел:

1. Жилякова О. В., Жилякова Г. С. Інноваційні технології у страхуванні життя. *Modern economics*. 2020. № 22. С. 13-17.
2. Заволока Ю. М., Єфременко А. Г., Малащенко Ю. А. Особливості функціонування страхового ринку України в умовах сучасної цифрової трансформації. *Економіка та держава*. 2020. № 6. С. 102–106.
3. Федина В. В. Інтернет-маркетинг в діяльності страхових компаній. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2018. № 1. С. 239–251.

Андрій Корчак

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Федір Ткачик

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Роль і місце сучасних засобів інформаційного забезпечення в управлінській діяльності державних податкових органів – важливе питання сьогодення, зважаючи на стрімку глобалізацію суспільства та розвиток інформаційних систем і технологій. Саме від застосування останніх під час прийняття рішень у ході інформаційно-аналітичного супроводу адміністрування податків і зборів, а також від рівня розвитку цифрової трансформації податкових інституцій держави залежить ефективність реалізації фіскальної політики.[1]

Європейські країни мають різноманітні підходи до розробки та впровадження інформаційних систем в оподаткуванні, що дозволяє порівнювати їх ефективність і визначати найкращі практики [2]. Інформаційне забезпечення податкового простору в країнах ЄС відповідає основним принципам, а саме [3]:

1. Прозорість

- Доступність інформації: забезпечення доступу до інформації для платників податків і громадськості.
- Звітування: регулярне публікування звітів про діяльність податкових органів та стан податкових надходжень.

2. Точність

- Коректність даних: високий рівень точності та надійності даних, які використовуються для прийняття податкових рішень.
- Автоматизація: зменшення впливу людського фактора шляхом автоматизації процесів збору та обробки даних.

3. Оперативність

- Швидкість обробки: забезпечення швидкої обробки та аналізу даних для оперативного реагування на зміни в економіці.
- Реальний час: використання технологій, що дозволяють працювати з даними в режимі реального часу.

4. Безпека

- Захист даних: забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності інформації.
- Кібербезпека: використання сучасних засобів захисту від кіберзагроз.

5. Інтеграція

- Узгодженість: інтеграція різних інформаційних систем для забезпечення єдиного інформаційного простору.
- Міжнародна співпраця: обмін інформацією з міжнародними податковими організаціями для боротьби з ухиленням від сплати податків.

Порівняння інформаційних систем у податкових органах різних європейських країн, а також аналіз змін у податкових надходженнях до та після їх впровадження, демонструє значний вплив цифровізації на ефективність податкового адміністрування.

Моніторинг засвідчив, що впровадження інформаційних технологій у податкові системи значно покращило показники акумулювання податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів у багатьох європейських країнах (табл. 1). Середній ріст податкових надходжень після впровадження інформаційних систем становить приблизно 10-15% [3].

Таблиця 1

Податкові надходження до та після впровадження ІС

Країна	Рік впровадження інформаційних системи	Податкові надходження до впровадження (млрд євро)	Рік перед впровадженням	Податкові надходження після впровадження (млрд євро)	Рік після впровадження	Зміна (%)
Німеччина	2005	460	2004	510	2006	+10.9
Франція	2007	460	2006	510	2008	+10.9
Велика Британія	2010	425	2009	475	2011	+11.8
Іспанія	2004	195	2003	220	2005	+12.8
Італія	2006	350	2005	385	2007	+10.0
Швеція	2009	120	2008	130	2010	+8.3
Польща	2008	70	2007	80	2009	+14.3
Чехія	2011	45	2010	50	2012	+11.1
Нідерланди	2006	150	2005	165	2007	+10.0
Угорщина	2010	30	2009	35	2011	+16.7

Порівняння інформаційних систем у податкових органах різних європейських країн та аналіз їх впливу на податкові надходження демонструють, що впровадження сучасних технологій є ключовим фактором успішного податкового адміністрування. Висока автоматизація процесів, інтеграція з іншими державними та бізнес-системами, а також використання веб-сервісів та мобільних додатків значно підвищують ефективність роботи податкових органів та сприяють зростанню податкових надходжень. Ці приклади можуть стати важливим орієнтиром для країн, що прагнуть покращити свої податкові системи, зокрема для України на шляху до європейської інтеграції.

Україна, рухаючись у напрямку європейської інтеграції [4], також активно впроваджує інформаційні технології у сфері податкового адміністрування. Впровадження таких систем, як «Електронний кабінет платника податків» та «Єдиний державний реєстр декларацій», є важливими кроками у цьому напрямку [5]. Однак, для досягнення рівня автоматизації та ефективності, який демонструють країни ЄС, необхідно подальше вдосконалення та розширення функціональних можливостей цих систем. Інтеграція з іншими державними системами, підвищення рівня безпеки даних та забезпечення зручності для платників податків є перспективними напрямками розвитку, які можуть сприяти

підвищенню прозорості та ефективності податкового адміністрування в Україні, що, у свою чергу, сприятиме її успішній європейській інтеграції [6].

Список використаних джерел:

1. European Commission. 2019. Taxation Trends in the European Union: Data for the EU Member States, Iceland and Norway. Luxembourg: Publications Office of the European Union. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/taxation_trends_report_2019.pdf
2. European Union Agency for Cybersecurity (ENISA). 2021. Guidelines for securing the digital tax ecosystem. Athens: ENISA. URL: <https://www.enisa.europa.eu/publications/guidelines-for-securing-the-digital-tax-ecosystem>
3. Institute for Austrian and International Tax Law. 2022. Digital Transformation of Tax Administrations in Europe. Vienna: WU Vienna University of Economics and Business. URL: <https://www.wu.ac.at/en/taxlaw/research/publications/digital-transformation-of-tax-administrations-in-europe>
4. Міністерство фінансів України. 2021. Річний звіт Міністерства фінансів України 2020-2021. Київ: Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/reports>
5. Державна податкова служба України. 2021. Річний звіт про діяльність ДПС України. Київ: Державна податкова служба України. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/publichni-zviti/>
6. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. 2021. Електронне управління в Україні: Стан та перспективи. Київ: ІЕД. URL: <http://www.ier.com.ua/ua/publications>

Ірина Круп'як

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, Тернопіль

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Забезпечення фінансової спроможності сталого економічного розвитку держави є пріоритетним напрямком її фінансової політики, який потребує системного і комплексного вивчення, оцінки потенційних фінансових можливостей країни та передбачення ймовірності виникнення дестабілізуючих чинників для формування стратегічних й тактичних цілей збалансованого розвитку.

Фінансова спроможність відображає фінансовий стан держави, кругообіг капіталу, ресурсну здатність до висхідного економічного розвитку. Фінансову спроможність сталого економічного розвитку держави забезпечують внутрішні фінансові нагромадження та прямі іноземні інвестиції. При цьому, належне використання внутрішніх фінансових ресурсів сприяє стабілізації національної економічної системи, лібералізації торгівлі, реформуванню податкової системи. Зростання інвестицій визначається обсягом заощаджень, які можуть трансформуватися в інвестиції.

Фінансова спроможність є багатоаспектним поняттям, яке охоплює фінансову сферу держави та передбачає вивчення сукупності чинників, які відображають різні аспекти її функціонування. Забезпечення фінансової спроможності здійснюється шляхом корегування напрямів формування та використання фінансових ресурсів, а також на основі врахування впливу внутрішнього та зовнішнього середовища. Дана категорія характеризує економічні відносини, через які відбувається економічний розвиток держави. Комплексність дефініції фінансової спроможності полягає у відображенні рівня фінансового стану держави, її здатності виконувати свої зобов'язання та забезпечувати сталий економічний розвиток при відносній незалежності від змін внутрішніх та зовнішніх чинників. Відтак, фінансова спроможність це можливість достатнього фінансового забезпечення будь-якого об'єкта дослідження. Під забезпеченням фінансової спроможності доцільно розуміти розроблення комплексу заходів та формування фінансово-економічного механізму їх реалізації, спрямованих на досягнення стратегічних цілей держави.

Від рівня фінансової спроможності залежать можливості держави, її інвестиційна привабливість. Недостатня фінансова спроможність може призвести до проблем з платоспроможністю та відсутністю фінансових засобів для ефективного функціонування. У відповідності до зазначених підходів фінансова спроможність є реальною і потенційною здатністю країни функціонувати та розвиватися. Фінансову спроможність сталого економічного розвитку держави відображає її фінансово-економічна система, яка функціонує за рахунок наявних та потенційних фінансових ресурсів. Належна фінансова спроможність забезпечує

зміну стану національної економіки шляхом приросту національного продукту та його якості при своєчасному запобіганні негативних ефектів.

Неефективне розміщення фінансових ресурсів держави, їх іммобілізація, неплатоспроможність, внутрішня та зовнішня заборгованість держави, недостатнє фінансове забезпечення економічного розвитку у зв'язку з несприятливими тенденціями, неправильно обрана фінансова стратегія і тактика є наслідком низької фінансової спроможності або неспроможності забезпечення сталого економічного розвитку.

Належна фінансова спроможність сталого економічного розвитку держави передбачає її можливість за рахунок достатнього обсягу власних фінансових ресурсів забезпечувати витрати у короткостроковій та довгостроковій перспективі. Недостатня фінансова спроможність сталого економічного розвитку призводить до неплатоспроможності держави, відсутності фінансових засобів для ефективного функціонування. Разом з тим, в залежності від об'єкта дослідження фінансова спроможність може бути внутрішньою, зовнішньою та загальною.

Внутрішня фінансова спроможність формується під впливом процесів, що відбуваються в середині держави при достатньо високих показниках її функціонування. Зовнішня фінансова спроможність сталого економічного розвитку визначається дією чинників, на які не може вплинути держава. Загальній фінансовій спроможності притаманні елементи двох вищезазначених спроможностей. Важливим критерієм класифікації фінансової спроможності є також період протягом якого здійснюється її оцінка. Тактична спроможність забезпечує баланс надходжень та витрат на певний момент часу. Стратегічна фінансова спроможність сприяє сталому економічному розвитку держави у відповідності до її цілей у довгостроковій перспективі.

Фінансову спроможність сталого економічного розвитку можна досліджувати на макро-, мікро- та мезо- рівнях. Так, фінансова спроможність на макрорівні передбачає фінансові можливості усієї національної економіки. Стан фінансової спроможності держави визначається обсягом державних фінансових ресурсів, фінансових ресурсів суб'єктів господарювання, домогосподарств, ресурсів суб'єктів фінансово-кредитної інфраструктури, іноземних фінансових ресурсів, можливостями їх акумуляції, розподілу та використання. При цьому, державні фінансові ресурси формуються за рахунок коштів зведеного бюджету, цільових фондів, фондів державних підприємств, установ, організацій, державного кредиту та державного страхування. Фінансові ресурси суб'єктів господарювання – це власні, позичені та залучені кошти підприємств, установ, організацій. Ресурси населення це в основному доходи та накопичені ними заощадження, інші отримані кошти. Спроможність фінансово-кредитних установ визначається обсягом статутного капіталу, а також позичених та залучених коштів. Іноземні фінансові ресурси являють собою прямі та портфельні інвестиції, кредити міжнародних фінансових інституцій, інші зовнішні фінансові ресурси.

Мезорівень формує фінансова спроможність регіонів, галузей економіки, а на мікрорівні завжди представлена фінансова спроможність підприємств, домогосподарств. Відтак, забезпечення фінансової спроможності сталого

економічного розвитку держави в кризовий період потребує принципово нового підходу до управління фінансовою системою з метою підтримки її збалансованості (збільшення здатності до акумуляції та ефективного розміщення фінансових ресурсів), підвищення стійкості (зменшення залежності від зовнішніх впливів).

Важливе значення при визначенні причинно-наслідкових зв'язків формування фінансової спроможності сталого економічного розвитку держави має дослідження впливу на неї циклічності економіки, оскільки рух економічної системи не завжди є неперервним, поступальним (це пов'язано з виникненням спадів, перешкод, порушенням економічної системи вартостей, що гальмують розвиток та зумовлюють кризові явища). Циклічність як явище, типове для різних економічних систем, виявляється у їх хвилеподібному русі під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників, що відображає формування та розбалансування макроекономічної рівноваги. Циклічність реалізується в економічному русі по спіралі при зміні кількісних та якісних параметрів, суспільних укладів та устроїв. При цьому, фінансова спроможність сталого економічного розвитку є системою, результатом та індикатором економічної діяльності як окремих суб'єктів, так і держави в цілому, що опосередковує фінансові відносини, пов'язані з отриманням та використанням доходів, прибутків, здійсненням витрат, формуванням та використанням бюджетних фондів, здійсненням та отриманням податкових платежів, відрахувань, виплат, функціонуванням цільових фондів грошових коштів, проведенням фінансової політики. Відтак, на різних етапах економічного циклу, під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників, залежно від рівня функціонування економічного суб'єкта та його зв'язку із суспільним виробництвом фінансова спроможність може створювати передумови і відповідно розглядатися як умова для забезпечення рівноваги, подолання негативного впливу чинників та змін внутрішнього й зовнішнього середовища, стабілізації чи забезпечення рівноваги економіки, формування відновлювальних процесів та безпосередньо сталого розвитку.

В умовах політичної, економічної та соціальної нестабільності для забезпечення сталого економічного розвитку країни доцільною є розробка ефективної фінансової політики з урахуванням стратегічних пріоритетів управління наявною фінансовою спроможністю. Разом з тим, ключова роль належить створенню умов для сталого економічного розвитку держави, який безпосередньо залежить від раціонального та ефективного використання обмежених фінансових ресурсів. Досягнення фінансової спроможності сталого економічного розвитку держави за таких умов потребує постійного удосконалення методів державного управління. Основними проблемами, які стоять на шляху розвитку національної економіки, є жорстка конкуренція на світовому ринку та макрофінансова нестабільність ринкового середовища, яке перебуває під постійним впливом внутрішніх і зовнішніх загроз. Особливо актуальними ці проблеми є в контексті зниження конкурентоспроможності національного виробництва, високого рівня збитковості вітчизняних підприємств та загрозово низького рівня рентабельності їх діяльності.

Список використаних джерел:

1. Вахович І. М., Камінська І. М. Резерви нарощування фінансової спроможності регіонів України. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 3 (105). С. 187-196.
2. Круп'як І. Й, Круп'як Л. Б. Концептуалізація фінансової спроможності сталого економічного розвитку держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 18. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/2084/2109>

Алла Крушинська

к.е.н., доцентка, завідувачка кафедри фінансів,
банківської справи, страхування та фондового ринку,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Ольга Камінна

студентка гр. 21.01-БФ
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ВПЛИВ ПОВЕДІНКОВИХ ФІНАНСІВ НА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У СФЕРІ СТРАХУВАННЯ

У сучасному світі вплив поведінкових фінансів на прийняття рішень у сфері страхування набуває все більшої актуальності. Поведінкові фактори, такі як емоції, психологічні упередження та стереотипи, можуть значно впливати на рішення про купівлю або відмову від страхових полісів, обрану суму покриття або навіть на вибір страхової компанії.

Поведінкові фінанси являють собою порівняно нову галузь, яка вивчає вплив психологічних, когнітивних та емоційних чинників на прийняття людьми фінансових рішень. У сфері страхування поведінкові фінанси відіграють важливу роль, оскільки рішення про придбання страхового полісу часто залежать від суб'єктивних чинників, упереджень та викривлень у сприйнятті ризику.

Дослідженням поведінкових фінансів займалися різні науковці. Зокрема, Т. Ващенко розглядає чотири основні теорії поведінкових фінансів. Перша – теорія перспектив, де розглядається корисність результатів залежно від їх ймовірності, з використанням функції вартості. Друга – теорія поведінки інвесторів, що розкриває недостатню реакцію на нову інформацію та «ефект консерватизму». Третя – теорія шумової торгівлі, де рішення приймаються під впливом неперевіраних даних та чуток. Четверта – теорія впливу психологічних якостей трейдера, яка визначає ключові якості для успішної діяльності на ринку, включаючи відсутність бажання контролювати ринок, уміння керувати стресом і абстрагуватись від емоцій [1].

Водночас, американський економіст М. Міллер розділяє дослідження у фінансовій сфері на два напрями: мікронормативний, спрямований на індивідуальне прийняття рішень і навчання студентів ефективним фінансовим стратегіям, та макронормативний, який зосереджується на динаміці цін активів та впливі поведінки економічних агентів на ці ринки. Мікро-поведінкові фінанси вивчають помилки приватних інвесторів, тоді як макроповедінкові фінанси аналізують, як ціни активів визначаються та як пояснюється їхня динаміка [2].

Вищенаведені дослідження, акцентують увагу на аналізі поведінки учасників фінансових ринків. Такий аналіз має важливе значення для розвитку поведінки та впливу на прийнятті рішень у фінансових сферах, і страхового ринку також. Теорії поведінкових фінансів, розглянуті Т. Ващенко, допомагають

розуміти як, до прикладу, інвестори приймають рішення про вкладення коштів у фінансові інструменти, що може включати й рішення про страхування. Наприклад, ефективне врахування ризику та його управління важливо для страхування. Також, аналіз психологічних аспектів допомагає розуміти, як емоції та страх впливають на фінансові рішення, зокрема, на вибір страхових послуг.

У свою чергу, дослідження М. Міллера підкреслює, що розуміння мікро- та макро поведінкових аспектів фінансових рішень може бути корисним для розвитку ефективних стратегій страхування. Адже, розуміння індивідуальних помилок інвесторів та їх впливу на динаміку ринку може допомогти виробити кращі стратегії управління ризиками, що, в свою чергу, стосується і сфери страхування. Тому з точки зору страхування, дослідження поведінкових аспектів у фінансовій сфері є важливими для розуміння і управління ризиками, емоціями, почуттями та іншими факторами, що впливають на вибір страхових послуг.

Важливе значення у аналізі та передбаченні поведінки клієнтів стосовно різних страхових пропозицій та ситуацій полягає в розумінні поведінкових факторів. Зокрема, евристика, упередження та емоції грають значну роль у виборі страхового продукту, впливаючи на споживачів через ефект доступності, ілюзію контролю, страх та занепокоєння, довіру, уникнення втрат. Крім того, соціальні норми та оточення також мають важливе значення, оскільки вони впливають на рішення про страхування через наслідування, вплив референтних груп та дотримання соціальних стандартів. Розуміння цих поведінкових факторів допомагає страховим компаніям краще адаптувати свої продукти та маркетингові стратегії до потреб та упереджень споживачів, а також сприяє більш обґрунтованому прийняттю рішень у сфері страхування.

Розглянувши вищезазначене, пропонується розглянути деякі приклади впливу поведінкових фінансів на прийняття рішень у сфері страхування. Одним з таких прикладів можна виділити упередження статус-кво. Тобто, люди часто уникають змін і віддають перевагу збереженню поточної ситуації, збереження чогось знайомого для них, навіть якщо альтернатива може бути більш вигідною. Це може призвести до того, що вони не переглядатимуть свої страхові поліси та не змінюватимуть страхові компанії. Також сюди можна віднести ефект володіння, що означає надання людьми більшої цінності тому, чим вони вже володіють, ніж тому, що їм лише пропонують. Крім того, це може бути ефект фреймінгу. А саме йде мова про спосіб, у який представлена інформація, може вплинути на сприйняття людьми ризику та вибір страхової програми. Ще одним прикладом є упередження оптимізму. Річ йде про схильність недооцінювати ризики, вважаючи, що негативні події малоімовірні для них самих, що з часом може призвести до недостатнього страхового покриття або отримання значних збитків. Ще один прикладом є ефект затвердження. Тобто, люди частіше погоджуються з інформацією, яка підтверджує їхні існуючі переконання, і ігнорують інформацію, яка їм суперечить. Для подолання цих упереджень страховим компаніям слід враховувати принципи поведінкових фінансів та забезпечувати прозору й неупереджену комунікацію з клієнтами та надавання їм можливості приймати більш обґрунтовані рішення для них самих.

Отже, поведінкові фінанси вивчають вплив психологічних та емоційних факторів на фінансові рішення. У сфері страхування ці аспекти є ключовими, оскільки вони визначають вибір страхових продуктів і страхових послуг. Дослідження, зроблені у цій галузі, розкривають такі явища, як упередження статус-кво, ефект володіння та ефект фреймінгу, що впливають на рішення клієнтів. Розуміння цих аспектів дозволяє страховим компаніям адаптувати продукти та стратегії маркетингу, щоб краще задовольняти потреби клієнтів та допомагати їм зробити обґрунтовані рішення.

Список використаних джерел:

1. Адаменко А. С. Сутність поведінкових фінансів та їх зв'язок з іншими науками. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/71.pdf>
2. Поведінкові фінанси. Вікіпедія: відкрита енциклопедія. URL: <http://surl.li/tnbed>

Алла Крушинська

к.е.н., доцентка, завідувачка кафедри фінансів,
банківської справи, страхування та фондового ринку,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Анна Кубіна

студентка факультету економіки та управління,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ НА РИНКУ LIFE СТРАХУВАННЯ

Страхування життя є одним із найважливіших видів особистого страхування, що забезпечує фінансовий захист та стабільність для людей в непередбачуваних життєвих ситуаціях. В умовах воєнного стану в Україні, коли життя та здоров'я громадян перебувають під постійною загрозою, важливість life страхування стає ще більш очевидною, адже воно виступає своєрідним фінансовим захистом для сімей, чиї близькі можуть постраждати внаслідок бойових дій чи інших обставин, пов'язаних з війною.

Life страхування (страхування життя) є одним із видів особистого страхування, який передбачає виплату страхової суми застрахованій особі або її вигодонабувачам у випадку настання страхового випадку, визначеного договором страхування. Страховими випадками можуть бути смерть застрахованої особи, дожиття до певного віку або закінчення строку дії договору.

Історія розвитку страхування життя в Україні бере свій початок ще з давніх часів, коли на території сучасної України діяли філії іноземних страхових товариств, однак повноцінний розвиток ринку life страхування в Україні розпочався лише після здобуття незалежності у 1991 році. З того часу кількість страхових компаній, що пропонують послуги зі страхування життя, постійно зростала, а обсяги страхових премій та виплат невпинно збільшувалися. На сьогодні ринок страхування життя в Україні демонструє стійку тенденцію до зростання протягом останніх років. Незважаючи на економічну нестабільність та виклики, пов'язані з воєнним станом, українці дедалі більше усвідомлюють важливість життєвого страхування як інструменту фінансового захисту своїх сімей [1, с. 40-41].

У 2022 році, незважаючи на складну ситуацію в країні через поєднаний вплив пандемії COVID-19 та повномасштабної війни, українці продовжували укладати договори страхування життя (рис. 1). Обсяг зібраних страхових премій становив 4,8 млрд грн, що лише на 14,3% менше, ніж у 2021 році, що свідчить про розуміння громадянами важливості фінансового захисту своїх сімей в умовах військового конфлікту. Водночас, рівень страхових виплат у 2022 році різко впав – на 69% порівняно з попереднім роком. Причиною стали вимушені переїзди та міграція частини населення, руйнування інфраструктури страхових компаній та складнощі з обслуговуванням клієнтів у зоні бойових дій.

Рис. 1. Динаміка страхових премій та виплат з життєвого страхування в Україні (2017-2023 рр.), тис. грн.

Джерело: складено автором на основі [2]

Однак, у 2023 році ситуація на ринку життєвого страхування почала стабілізуватися. Спостерігалось зростання як обсягу страхових премій (на 7,5% порівняно з 2022 роком), так і, особливо, страхових виплат. Різке збільшення виплат (більш, ніж у 5 разів порівняно з 2022 роком) можна пояснити реалізацією страхових випадків, що виникли внаслідок воєнних дій та людських втрат у 2022 році. Страхові компанії почали виконувати свої зобов'язання перед застрахованими особами та їхніми сім'ями, чії близькі загинули або зазнали шкоди здоров'ю під час війни.

На мою думку, для відновлення та подальшого розвитку ринку життєвого страхування в Україні необхідно вжити комплекс заходів. Страховим компаніям слід адаптувати свої продукти до викликів воєнного часу, розробивши гнучкі програми страхування життя, адаптовані до підвищених ризиків військового конфлікту. Також вони мають активно просувати ці програми серед населення через інформаційні кампанії та роз'яснення переваг життєвого страхування.

Отже, незважаючи на виклики воєнного часу, ринок життєвого страхування в Україні має потенціал для відновлення та подальшого розвитку. Проте для цього необхідні скоординовані зусилля страхових компаній, держави та громадськості – від розробки гнучких страхових продуктів до створення сприятливого регуляторного середовища та підвищення фінансової грамотності населення. Лише комплексний підхід дозволить зміцнити позиції життєвого страхування як надійного інструменту фінансового захисту українських сімей.

Список використаних джерел:

1. Братюк В. Сучасний стан страхового ринку в Україні. *Таврійський науковий вісник*. Серія: Економіка. 2022. № 12. С. 37–45.
2. Рейтинг компаній страхування життя. Forinsurer. URL: <https://forinsurer.com/ratings/life>

Віталій Кудельський

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Глеб Сокирко

студент гр. 23.01.ФУЕ.БФд
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Каріна Шевченко

студентка гр. 23.01.ФУЕ.БФд
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ФАКТОРИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ

У сучасних умовах розвиток національної економіки значною мірою залежить від ефективного використання людського потенціалу, який є основним фактором економічного зростання та конкурентоспроможності країни. Серед основних проблем щодо формування та відтворення людського потенціалу є – старіння населення, що призводить до зменшення кількості кваліфікованих працівників на ринку праці. Тому без сталого розвитку людського потенціалу та формування ринків праці неможливий соціально-економічний розвиток країни [1].

Різні автори по своєму трактують термін ринок праці. Наприклад, М. Головка, В. Пастухов трактують його як, економічну категорію, що є виразом певних суспільних відносин між попитом та пропозицією робочої сили, а Ю. Маравін – як сферу, в якій формуються і реалізуються товарно-грошові та соціальні відношення з приводу купівлі-продажу робочої сили.

Розрізняють три основні класифікації факторів впливу на ринок праці: політичні, економічні та соціальні. До політичних факторів відносять: характер та частоту змін законодавства держави, в якій він функціонує, зокрема трудове, податкове законодавство та інші [4]. До економічних факторів відносять: рівень виробництва в країні, розмір ВВП, рівень розвитку інфляції та ризик її появи, рівень технічного розвитку держави тощо. Соціальні чинники включають в себе загальний добробут населення, тобто рівень його доходів, купівельну спроможність, міграцію населення, рівень розвитку професійної структури держави [3].

Розвиток ринку праці прямо залежить від своїх показників. Тобто, чим кращі показники, тим легше йде його розвиток. До показників, за якими вимірюється ефективність ринку праці, що є основним, відносять: рівень зайнятості, рівень безробіття, кількість доступних вакансій, рівень заробітної плати та кількість резюме. Усі з перелічених показників регулюються, визначаються та закріплюються Державною службою статистики України [4]:

1) рівень зайнятості – відношення кількості зайнятого населення віком 15 років і старше до постійного населення зазначеного віку [1]. Фактично показує наскільки насиченим є ринок праці. Здебільшого визначається у відсотках до населення відповідної вікової групи;

2) рівень безробіття – відношення кількості безробітних віком 15 років і старше до робочої сили зазначеного віку чи відповідної соціально-демографічної групи [1];

3) кількість вакансій – кількість незайнятих робочих місць, на які роботодавці активно шукають працівників. Показує попит на робочу силу;

4) рівень заробітної плати – середня заробітна плата, яку отримують працівники за виконану роботу. Прямо впливає на заохочення людей до працевлаштування. Чим вище рівень заробітної плати, тим привабливіше вакансія для працівника;

5) кількість вакансій – кількість незайнятих робочих місць, на які роботодавці активно шукають працівників.

З метою зрозуміти кожну деталь особливостей розвитку ринку праці, ми розглянули перелічені вище показники та створили порівняльний графік за останні три роки, оскільки саме за цей період відбулись основні зміни в ринку праці.

Згідно статистики, наданої Державним центром зайнятості, ми можемо бачити, що в 2022 році кількість вакансій зменшилась на 45600, ніж у 2021 році. Такі зміни спричинив початок війни, наслідками якого були руйнація підприємств, фірм, інфраструктури, через що зменшився попит на працю. По тій самій причині кількість резюме в 2022 році збільшилась на 6110 сотень більше, ніж у 2021 році. Через руйнацію суб'єктів економіки кількість безробітних людей збільшилася, і як наслідок збільшилась кількість охочих людей до працевлаштування [2].

Рівень заробітної плати з 2021 року по 2022 збільшився на 700 грн, що пов'язано з підвищенням витрат виробництв та інфляцією, які підвищили ціни, і як наслідок заробітну плату. До 2023 року кількість вакансій збільшилась на 37600 більше, ніж у 2022 році. Така зміна свідчить про успішно проведену відновлювальну політику держави. Кількість резюме порівняно з 2022 роком збільшилась на 3340, що на 8,4% більше. А от рівень заробітної плати підвищився аж на 3700 грн, що свідчить про значне збільшення потреби у працездатних робітниках [2].

Як один із можливих варіантів, таке збільшення потреби полягає в тому, що достовірну статистику в 2022 році було доволі важко провести, оскільки не було доступу до територій проведення бойових дій і велика кількість населення виїхала закордон, що і ускладнило процес створення статистики. Станом на 2023 рік, статистична інформація була більш достовірною через кращі умови для аналізу ринку праці. Не варто забувати і про значну інфляцію, яка збільшила ціни, і як наслідок рівень заробітної плати також повинен був збільшитись [2].

Показники рівня зайнятості та безробіття можуть показати ситуацію з результативністю ринку праці більш узагальнено. Для цього ми зобразили їх графічно (рис. 1).

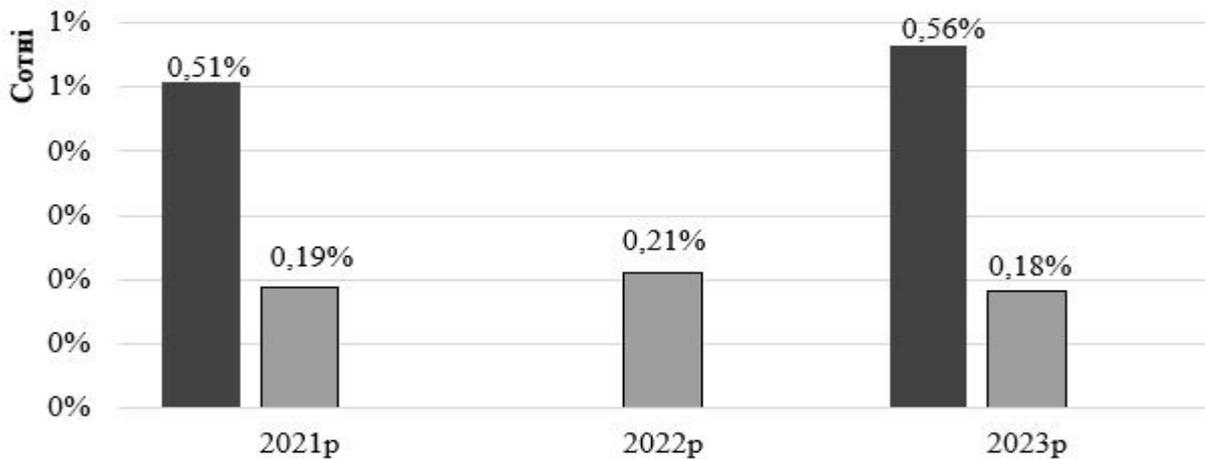

Рис.1. Графік порівняння рівня зайнятості та безробіття за 2021, 2022 та 2023 рр.

З даного графіка ми бачимо, що рівень зайнятості в 2022 році впав до нуля. Річ у тому, що до початку війни в 2022 році, наданням таких статистик, як рівень зайнятості займалась Державна служба статистики України, а після 24 лютого 2022 року, такі дослідження, на жаль, не проводяться. Станом на 2022 рік, рівень безробіття дорівнював 21,1%, що на 2,2% більше, ніж у 2021 році.

У 2023 році ми можемо бачити позитивні зміни в структурі ринку праці, що безумовно сприяло його розвитку. Ми можемо бачити, що рівень зайнятості збільшився на 5,5%, а рівень безробіття зменшився на 1,8%. Це свідчить про відновлення держави від наслідків війни, розвиток технологій та про певний перерозподіл робочої сили [2].

Отже, розвиток ринку праці в основному залежить від зовнішніх політичних, економічних та соціальних чинників. Показниками результативності ринку праці є рівень безробіття та зайнятості, кількість вакансій та резюме і рівень заробітної плати. За останні три роки, ринок праці зазнав значних змін через такі фактори, як пандемія COVID-19 та війна. Однак завдяки успішній відновлювальній політиці держави, в 2023 році ситуація почала покращуватися, і навіть деякі показники наблизились до попереднього рівня. На 2024 рік планується значне вдосконалення структури ринку праці та покращення його показників [4].

Список використаних джерел:

1. Дерій Ж. В., Скиба С. А, Формування ринку праці на основі розвитку людського потенціалу. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 2. С. 9-17. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/64497/59880>
2. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Державна служба зайнятості. URL: <https://dcz.gov.ua/>
4. Інформаційно-аналітичний портал Minfin.com.ua. URL: <https://minfin.com.ua/>
5. Чакалова К. О. Зовнішні фактори розвитку внутрішнього ринку праці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство 2017. Вип. 5. Ч. 2. С. 157-161. URL: <https://cutt.ly/2eqf521x>

Роман Кучер

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: д.е.н., професор Зоряна Лободіна

ІНФЛЯЦІЯ В УКРАЇНІ ЯК ПОКАЗНИК СТАБІЛЬНОСТІ ЕКОНОМІКИ

В період із 2022 та початком 2024 рр. економіка України показала позитивні тенденції до відновлення, незважаючи на продовження війни з Росією. Протягом цього періоду спостерігалось зміцнення економічних показників, включаючи збільшення валютних резервів та стабілізацію інфляції. Зокрема, середній показник інфляції в Україні за 2023 рік становив 21,06%. У липні 2023 року річна інфляція в Україні сповільнилась до 11,3% з 12,8% у червні, що було найнижчим показником з початку війни в лютому 2022 року. Очікувалося, що до кінця 2022 року інфляція прискориться до 31%, переважно через постійні шоки постачання, включно з наслідками війни та високими цінами на енергоносії. Показник, який становив 21,06%, відображає високий рівень загального зростання цін у економіці країни. Цей показник є свідченням того, як внутрішні та зовнішні фактори, зокрема військовий конфлікт та глобальні ціни на енергоресурси, спільно вплинули на вартість життя. Зниження інфляції до 11,3% у липні 2023 року, що є одним із найнижчих показників з часу ескалації конфлікту в лютому 2022 року, можливо було результатом декількох факторів. Це могло бути викликано стабілізацією цін на деякі товари або введенням урядових заходів для контролю інфляції. Важливо розуміти, що інфляція впливає на купівельну спроможність грошей – коли ціни зростають: одна й та ж кількість грошей може купити менше товарів і послуг [1].

Наприклад, якщо вартість хліба зросте з 30 до 40 гривень, то з одного і того ж бюджету можна буде купити менше хліба, що безпосередньо впливає на повсякденне життя громадян. В умовах високої інфляції, особливо для країни, що переживає конфлікт, наявність міцних соціальних програм та ефективних економічних політик є ключовими для захисту найбільш вразливих верств населення та забезпечення економічної стабільності. Виклик, який стоїть перед Україною, полягає в забезпеченні балансу між необхідністю стимулювання економічного зростання та необхідністю збереження стабільності цін, що є складним завданням в умовах обмеженого доступу до ринків та ресурсів через військовий конфлікт та ізоляцію від частини міжнародних торгових шляхів. Уряд здійснює важливі кроки для зменшення інфляційного тиску, включаючи регулювання цін на ключові товари, забезпечення соціальної підтримки для підтримання купівельної спроможності населення, та заохочення виробництва внутрішніх товарів для заміщення імпорту [2].

До того ж, влада працює над поліпшенням бізнес-середовища, щоб залучити іноземні інвестиції, які можуть допомогти відновити економіку та створити нові робочі місця, що в свою чергу може знизити інфляційний тиск. Центральний банк використовує свої валютні резерви для підтримки національної валюти, що також

може допомогти стримати інфляцію, водночас забезпечуючи стабільність для іноземних інвесторів. У вересні 2023 року інфляція знизилася до 7,10% з 8,60% у серпні того ж року. Це сповільнення позначило найнижчий рівень інфляції з січня 2021 року. Зниження спостерігалось майже у всіх категоріях, але найзначніше у ресторанах і готелях (з 18% до 16,9%) та різноманітних товарах та послугах (з 14,6% до 13,5%).

Спад інфляції в Україні до 7,10% у вересні 2023 року, порівняно з попереднім місяцем, є свідченням позитивної економічної динаміки та ефективності заходів, що їх вживає уряд і центральний банк. Попри триваючі глобальні виклики, такі як підвищення цін на сировину та енергоресурси, українська економіка показує здатність до адаптації та відновлення [1].

Аналогічно, зниження інфляції у сегменті різноманітних товарів та послуг з 14,6% до 13,5% може відображати зниження цін на імпортовані товари, завдяки зміцненню національної валюти, а також підвищенню ефективності внутрішнього виробництва. Таке зниження інфляції може вказувати на те, що споживачі стають більш впевненими у стабільності економіки, що підсилюється збільшенням валютних резервів та підтримкою з боку міжнародних фінансових інституцій. Однак, важливо розуміти, що такі показники не завжди є стійкими і можуть змінюватися в залежності від багатьох факторів, зовнішньоекономічні умови та внутрішньополітичну ситуацію. включаючи Уряд та Національний банк мають продовжувати моніторинг інфляційних тенденцій і в разі необхідності вживати додаткових заходів для її стримування, таких як регулювання кредитно-грошової політики, оптимізація державних витрат та стимулювання виробничої активності. Важливо розуміти, що інфляція – це не лише про зростання цін, а й про загальну економічну активність та довіру населення та інвесторів до фінансової системи країни.

Зниження інфляції в Україні у вересні 2023 року можна вважати показником позитивних змін у економіці країни. Це свідчить про ефективність вжитих урядових та монетарних заходів, а також про зміцнення економічного середовища після періоду політичної та військової нестабільності. Водночас, важливо відмітити, що одномісячне зниження інфляції не гарантує довгострокової стабілізації цін і не виключає можливості майбутнього інфляційного тиску. Для підтримання стабільності цін та довіри до економічної системи, уряд та Національний банк повинні продовжити працювати над поліпшенням макроекономічних показників, збереженням фінансової дисципліни, та заохоченням інвестицій [2].

У квітні 2024 року споживча інфляція в річному вимірі залишилася на рівні попереднього місяця – 3,2%. У місячному вимірі ціни зросли на 0,2%. Про це свідчать дані, опубліковані Державною службою статистики України. Фактичні темпи зростання цін були дещо нижчими за траєкторію прогнозу Національного банку. Відхилення від прогнозу й надалі забезпечувала динаміка мало прогнозованих чинників тимчасового характеру, передусім стрімкіше падіння цін на сирі продукти харчування. Це пов'язано як з ефектами теплої цьогорічної погоди й меншим тиском на витрати бізнесу через здешевлення сировини під

впливом значних минулорічних врожаїв, так і з переорієнтацією виробників на внутрішній ринок через блокаду західних кордонів. Натомість фундаментальний інфляційний тиск, на який має найбільший вплив монетарна політика, зберігався. Базова інфляція в квітні зросла до 4,4% р/р, що загалом відповідало прогнозу НБУ. З одного боку, вторинні ефекти від здешевлення сирих продовольчих товарів та поліпшення інфляційних очікувань стримували фундаментальний інфляційний тиск. З іншого, збільшення витрат бізнесу на оплату праці та здорожчання імпорту через блокаду західних кордонів тиснули на споживчі ціни в бік підвищення.

У квітні зниження інфляції в річному вимірі призупинилося, а фундаментальний інфляційний тиск – очікувано незначно посилювався. Національний банк прогнозує, що зростання споживчих цін помірно пришвидшиться в найближчі місяці через вичерпання ефектів більших врожаїв попереднього року та теплої погоди цього року, збільшення витрат бізнесу на оплату праці та зростання адміністративної складової інфляції. Водночас інфляцію стримуватимуть зниження зовнішнього цінового тиску та заходи монетарної політики, в тому числі з підтримання контрольованої ситуації на валютному ринку та захисту заощаджень населення від інфляційного знецінення. Монетарна політика й надалі спрямовуватиметься на збереження інфляції на помірному рівні цього року та повернення її до цільового діапазону $5\% \pm 1$ в. п. упродовж наступних років [1].

Отже, макроекономічні показники, такі як інфляція, можуть бути використані для оцінки ефективності економічної політики та здоров'я економіки. Вивчення причин, що спричинили зниження інфляції, може також допомогти у розумінні важливості різноманітних економічних інструментів та стратегій, включаючи монетарну політику, державні інвестиції, міжнародну торгівлю та інфраструктурний розвиток

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>.
2. Девальвація української гривні. Інформаційний портал Minfin.com.ua. URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/index/devaluation/>.

Тетяна Лащук

студентка гр. Фінанси, банківська справа та страхування,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький
Науковий керівник: к.е.н., доцент Наталія Ткачук

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ТИПІВ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ БАНКУ

Організаційна структура банку є важливою складовою успішного досягнення цілей обраної стратегії. Від рівня організації банку, налагодження стосунків між керівництвом та підлеглими залежить успіх діяльності банку. Дуже часто незлагоджена організаційна структура призводить до кризових ситуацій навіть у досить сильних банках. Тому вважаємо за доцільне розглянути переваги та недоліки типів організаційної структури банку.

Варто зауважити, що організаційна структура банку – це те, як він структурований і як розподіляється відповідальність між його підрозділами. Це відіграє важливу роль у його успішності, оскільки впливає на такі аспекти банківської діяльності:

- ефективність, адже добре продумана структура банку може сприяти кращій координації між підрозділами, швидшому прийняттю рішень та загальному підвищенню ефективності;
- взаємозв'язок між структурними елементами, оскільки чітка організаційна структура може допомогти банку чітко визначити роль і коло відповідальності окремих підрозділів і працівників, що може призвести до кращого спілкування та співпраці;
- відповідність організаційної структури банку його стратегії; якщо банк хоче вийти на нові ринки, йому знадобиться створити новий підрозділ для керування та координації;
- гнучкість і адаптивність структури банку до мінливих умов діяльності, що допоможе банку відповідати новим нормам, технологічним досягненням або змінам у ринкових умовах при необхідності швидкої зміни структури організації.

На сьогодні в теорії банківської справи існує декілька типів організаційних структур, які банки можуть використовувати для здійснення своєї діяльності, кожна з яких має переваги та недоліки. Розглянемо їх більш детально. Найпоширеніші типами організаційної структури банку є [1]:

1. Функціональна структура, яка забезпечує групування підрозділів банку за спільними функціями, такими як: кредитування, депозитні чи інвестиційні операції. Перевагами функціональної структури банку є те що банк може покращити ефективність за рахунок сприяння спеціалізації та економії масштабу. Коли співробітники згруповані за спільними функціями, вони можуть розвивати свої навички та знання в цих областях, що може призвести до більш високої продуктивності. Також можливо банку знизити ризики за рахунок сприяння кращому контролю та нагляду. Коли кожен підрозділ несе відповідальність за

певну функцію, тому, керівництву значно легше відстежувати ризики та вживати заходів щодо пом'якшення їх впливу. Також функціональна структура організації банківської діяльності може допомогти покращити обслуговування клієнтів за рахунок сприяння глибокому розумінню потреб споживачів банківських послуг.

В той же час, до недоліків функціональної структури банку слід віднести такі, як бюрократія та неефективність. Коли кожен підрозділ банку несе відповідальність за певну функцію, може бути складно координувати роботу між різними підрозділами банку. Це може призвести до затримок, повторної роботи та прийняття неефективних рішень. Функціональна структура може призвести й до відсутності узгодженості в цілях та пріоритетах діяльності банку. Коли кожен підрозділ зосереджений на своїй власній функції, може бути складно побачити загальну картину та забезпечити координацію праці всіх підрозділів задля досягнення спільних цілей банку. І ще одним недоліком є відсутність гнучкості: функціональна структура організації банку може бути негнучкою і нездатною адаптуватися до мінливих умов фінансового ринку. Коли кожен підрозділ банку несе відповідальність за певну функцію, може бути складно швидко змінювати банківські продукти, послуги або процеси й це може поставити банк у не вигідне становище в конкурентному банківському середовищі.

2. Дивізійна організаційна структура дає можливість згрупувати підрозділи банку за окремими видами банківських продуктів, послуг або географічними регіонами. Також така структура банку може посилити відповідальність, чітко визначаючи її за результати реалізації банківських продуктів, послуг або географічними регіонами. Це може призвести до прийняття ефективних управлінських рішень та підвищення загальної прибутковості банку. За рахунок дивізійної організаційної структури банк є більш адаптивним до мінливих умов фінансового ринку, оскільки кожен підрозділ зосереджений на реалізації певного банківського продукту, послуги або географічному регіоні, що дає можливість банку швидше реагувати на зміни кон'юнктури ринку. Крім того, дивізійна організаційна структура банку сприяє прийняттю рішень на місцях, надаючи керівникам підрозділів банку повноваження приймати рішення, які мають сенс для їхнього конкретного ринку або банківського продукту чи послуги.

Недоліками дивізійної структури організації банку є висока ймовірність дублювання зусиль та ресурсів для здійснення банківської діяльності, що суттєво ускладнює координацію між різними підрозділами банку, оскільки вони можуть зосереджуватися на власних цілях та пріоритетах що призводить до непорозумінь, конфліктів та прийняття неефективних рішень. Дивізійна структура може призвести до незбалансованості цілей, оскільки цілі підрозділів можуть не завжди відповідати загальним цілям банку. Це може призвести до того, що деякі підрозділи банку будуть мати пріоритет над іншими.

3. Матрична структура поєднує в собі елементи функціональної та дивізійної структур і характеризується наявністю двох ліній повноважень: вертикальної та горизонтальної. Вертикальна лінія повноважень йде від вищого керівництва до рядових співробітників, як і в функціональній структурі. Горизонтальна лінія повноважень йде по лініях банківських продуктів, послуг або

географічних регіонів, як і в дивізіональній структурі банку. Матрична організаційна структура банку може допомогти банку стати більш гнучким і адаптивним до мінливих зовнішніх умов функціонування ринку. Це пов'язано з тим, що вона поєднує в собі переваги функціональної та дивізіональної структур, що може допомогти банку швидше реагувати на нові можливості та загрози. Також матрична структура організації банку сприяє прийняттю ефективних рішень банком, оскільки об'єднує знання та досвід людей з різних функціональних областей, що покращить рівень комплексності та інформованості рішень. Крім того, матрична організаційна структура банку може сприяти інноваціям, створюючи середовище, в якому люди з різних сфер можуть співпрацювати та обмінюватися новаторськими ідеями, що розширить асортимент банківських продуктів, послуг чи процесів. Окрім цього, матрична структура може допомогти підвищити моральний дух співробітників, надаючи їм можливість працювати над проектами, які їх цікавлять, та вносити свій вклад у прийняття рішень.

Незважаючи на всі переваги, матрична організаційна структура має й недоліки: може бути складною та сплутаною, оскільки передбачає наявність двох ліній повноважень. Це може призвести до конфліктів, дублювання зусиль та неефективності роботи банку. У матричній структурі ролі та відповідальність окремих підрозділів і працівників можуть бути нечіткими, оскільки співробітники можуть підзвітні як своєму функціональному керівнику, так і керівнику проекту. Це може призвести до плутанини та неефективності діяльності банку. Співробітники банку в матричній структурі можуть бути перевантажені роботою через одночасну зайнятість декількома проектами. Це може призвести до вигорання працівників та зниження продуктивності їхньої праці.

Отже, організаційна структура банку є важливою запорукою його успішної діяльності й забезпечує банку підвищення ефективності, зниження ризиків та покращення рівня обслуговування клієнтів. Однак, створення та підтримка ефективної структури може бути складним завданням, і банкам необхідно ретельно зважити всі переваги й недоліки, кожного з типів організаційної структури.

Список використаних джерел:

1. Матвійчук Н. М. Банківський менеджмент: конспект лекцій. Луцьк: 2021. 104 с.

Іван Лилик

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Галина Василевська

РОЛЬ МИТНОЇ СЛУЖБИ В СИСТЕМІ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН

Митна служба є важливим гравцем у міжнародних економічних відносинах, виконуючи різноманітні функції: вона регулює торгівлю між країнами, забезпечує державну безпеку та є ключовим елементом в економічній системі кожної держави. У світі, де межі між економіками стають все менш очевидними через глобалізацію, роль митниці постійно адаптується до нових викликів і можливостей. Вона виконує критично важливі завдання, які включають забезпечення виконання митного законодавства, захист економіки, боротьбу з незаконним переміщенням товарів та наркотиків, а також здійснює збір митних платежів, що є значним джерелом доходів для бюджету нашої держави.

Можна зазначити, що митний контроль виступає основним інструментом для забезпечення дотримання митного законодавства, виявлення та запобігання митним правопорушенням. Він охоплює широкий спектр дій, спрямованих на перевірку товарів, транспортних засобів та осіб, що перетинають кордон, на предмет відповідності заявленим даним, а також виявлення заборонених або обмежених до імпорту/експорту товарів [5, с. 338]. Ця функція не тільки сприяє стабільності і прозорості міжнародної торгівлі, але й важлива для захисту внутрішнього ринку та здоров'я громадян. Через регулювання та збір митних платежів митна служба безпосередньо впливає на економічне зростання та розвиток держави. Ці кошти використовуються на соціальні потреби, розвиток інфраструктури, охорону здоров'я та освіти, сприяючи підвищенню якості життя населення [4].

Митниця є ключовим інструментом у контролі за зовнішньоекономічною діяльністю країни. Вона використовує митні тарифи, квоти, ліцензування та інші торговельні обмеження, спрямовані на захист внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції, підтримку місцевих виробників та стимулювання розвитку конкретних галузей економіки. Також митниця відіграє важливу роль у забезпеченні національної безпеки, контролюючи переміщення через кордон товарів, що можуть становити загрозу для здоров'я людей, довкілля або національної безпеки. Ця роль включає боротьбу з контрабандою наркотиків, зброї, культурних цінностей і заборонених товарів, а також протидію тероризму та міжнародній злочинності. Співпраця митних служб на міжнародному рівні, обмін інформацією та використання сучасних технологій значно підвищують ефективність цих заходів.

Не можна недооцінювати вплив митної служби на економічний розвиток, а саме:

- сприяння міжнародній торгівлі;
- захист внутрішнього ринку;

- стимулювання інвестицій;
- підтримка малого та середнього бізнесу;
- розвиток інновацій та впровадження технологій [3, с. 338].

Митна політика та практика можуть впливати на інвестиційний клімат країни. Запровадження спрощених митних процедур, забезпечення прозорості та передбачуваності у митному регулюванні сприяють привабленню іноземних інвестицій в економіку країни, особливо в секторах, які розраховані на імпорт сировини та компонентів. Це, в свою чергу, сприяє розвитку промисловості, створенню нових робочих місць та підвищенню загального рівня благополуччя населення.

Митна служба відіграє важливу роль у сприянні міжнародній торгівлі через спрощення та оптимізацію митних процедур. Впровадження електронного декларування, автоматизація митних процесів і розвиток інфраструктури митних переходів сприяють зменшенню часу та витрат, пов'язаних з переміщенням товарів через кордон, що є ключовим фактором для ефективності міжнародних логістичних ланцюгів. Регулятивна функція митної служби спрямована на захист внутрішнього ринку від розповсюдження неконтрольованого імпорту, що спричинятиме шкоду місцевому виробництву.

Також митна служба має значний вплив на діяльність малого та середнього бізнесу, особливо тих, що залучені у міжнародну торгівлю. Спрощення митних процедур, зниження митних ставок для певних категорій товарів та надання консультаційних послуг можуть зменшити адміністративний тягар та витрати для малого та середнього бізнесу, підвищуючи їхню конкурентоспроможність на міжнародних ринках [2]. Таким чином, митниця сприяє диверсифікації економіки та створенню нових робочих місць.

Митна служба активно впроваджує інновації та використовує передові технології для оптимізації своєї діяльності. Використання систем електронного декларування, аналізу ризиків, контролю за переміщенням товарів за допомогою GPS-трекінгу та інших цифрових інструментів має кілька ключових переваг, які сприяють підвищенню ефективності митного контролю і стимулюють технологічний розвиток інших секторів економіки: підвищення ефективності митного контролю, зменшення шансів на порушення митних правил і контрабанду, підвищення прозорості та зниження бюрократії, стимулювання технологічного розвитку.

У контексті глобалізації та регіональної економічної інтеграції роль митної служби набуває нових вимірів. Адаптація до міжнародних стандартів, участь у міжнародних торговельних угодах та співпраця з митними адміністраціями інших країн сприяють спрощенню міжнародної торгівлі, зменшенню бар'єрів та підвищенню безпеки глобальних поставок. Світова митна організація та інші міжнародні інституції регулярно оновлюють міжнародні стандарти та рекомендації з метою поліпшення та гармонізації митних процедур по всьому світу [1, с. 76]. Митні служби повинні бути гнучкими, щоб адаптуватися до цих змін, підвищуючи тим самим ефективність транскордонної торгівлі та сприяючи економічному зростанню.

Цифровізація митних процедур пропонує великі можливості для спрощення та автоматизації процесів, але також ставить перед митними службами нові виклики, такі як кібербезпека, захист персональних даних та необхідність інтеграції з різними електронними системами торгівлі та логістики. Ефективне управління цими викликами є ключем до забезпечення безперервного міжнародного обміну товарами.

У висновку можемо сказати, що митна служба є не лише сторожем кордонів, але й активним учасником економічних процесів, що формують глобальну торгівлю та відносини між країнами. Її роль у сучасній системі господарських відносин не можна недооцінювати. Від ефективності роботи митниці залежить не тільки швидкість та вартість міжнародних поставок, але й стабільність економік, захист національних інтересів та безпека громадян. Вона сприяє економічному зростанню, створенню нових робочих місць, розвитку інновацій та підтримці правопорядку. Водночас, стикається з постійними викликами, які вимагають гнучкості, адаптації до змінних міжнародних умов та використання новітніх технологій.

Список використаних джерел:

1. Василевська Г. В. Економічні засади теорії податкового адміністрування в Україні. *Економічний аналіз*. 2008. Випуск 3 (19). С. 76-81.
2. Звіт про виконання Плану роботи Держмитслужби 2023. Офіційний веб-сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti> (дата звернення: 21.03.2024).
3. Митна політика та митна безпека України: монографія / за заг. ред. П. В. Пашка, І. Г. Бережнюка. Хмельницький, 2013. 338 с.
4. Очікування сільськогосподарських підприємств щодо перспектив розвитку їх ділової активності за видами економічної діяльності (2015-2024). Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 20.03.2024).
5. Приймаченко Д. В. Митна політика держави та її реалізація митними органами: монографія. Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2006. 338 с.

Zoriana Lobodina

D. Sc. (Economics), Professor,
Professor of the Department of Finance named after S. I. Yuriy,
Western Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine

Yuriy Chernyshenko

PhD student,
Western Ukrainian National University, Ternopil

Yaroslav Kiveliuk

PhD student,
Western Ukrainian National University, Ternopil

CONCEPTUAL FRAMEWORK OF LOCAL BUDGET REVENUES AS AN INSTRUMENT OF FISCAL POLICY AND A COMPONENT OF PUBLIC FINANCE

“The functioning of local governments and the fulfilment of all their tasks and functions will take place only when they have sufficient budgetary resources at their disposal. Local budget revenues, which are the main source of financial resources, occupy an important place in the budget system and are an instrument for implementing budget policy at the local level. Their role and significance are directly determined by the type of economic system, the chosen goals and priorities of social development” [1, p. 7].

The Budget Code of Ukraine distinguishes between the definitions of “budget revenues” and “budget proceeds” (Fig. 1).

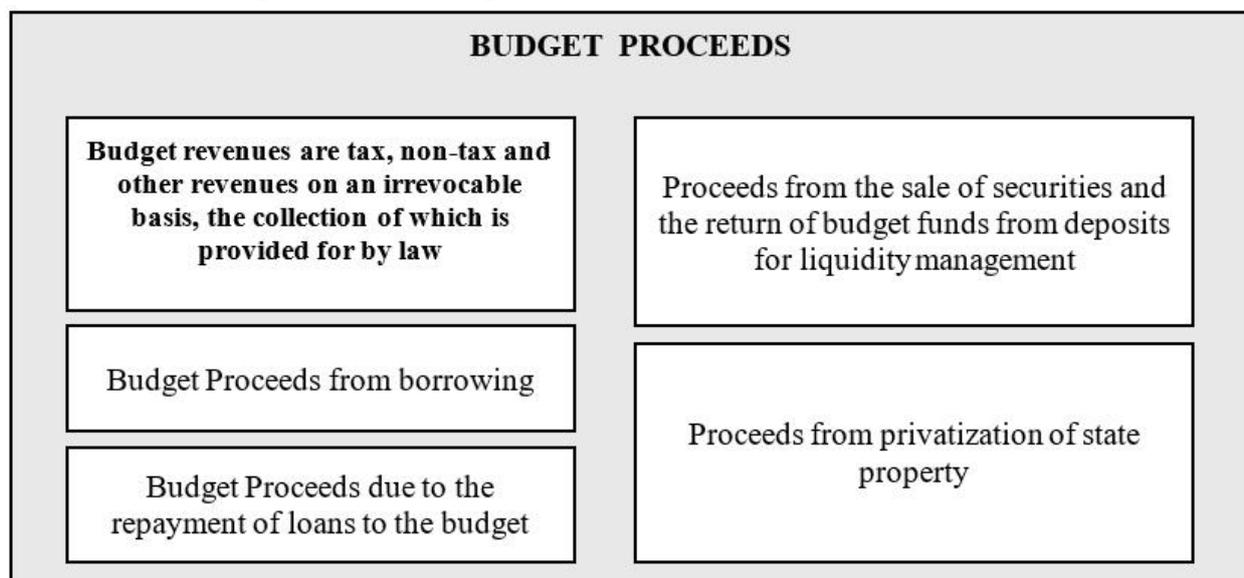

Fig. 1. Definition of “budget revenues” as a component of budget proceeds

Source: based on [2]

On the basis of systematization of approaches of domestic and foreign scientists to the definition of “revenues of local budgets”, it is possible to form a comprehensive approach to the interpretation of this concept (Fig. 2).

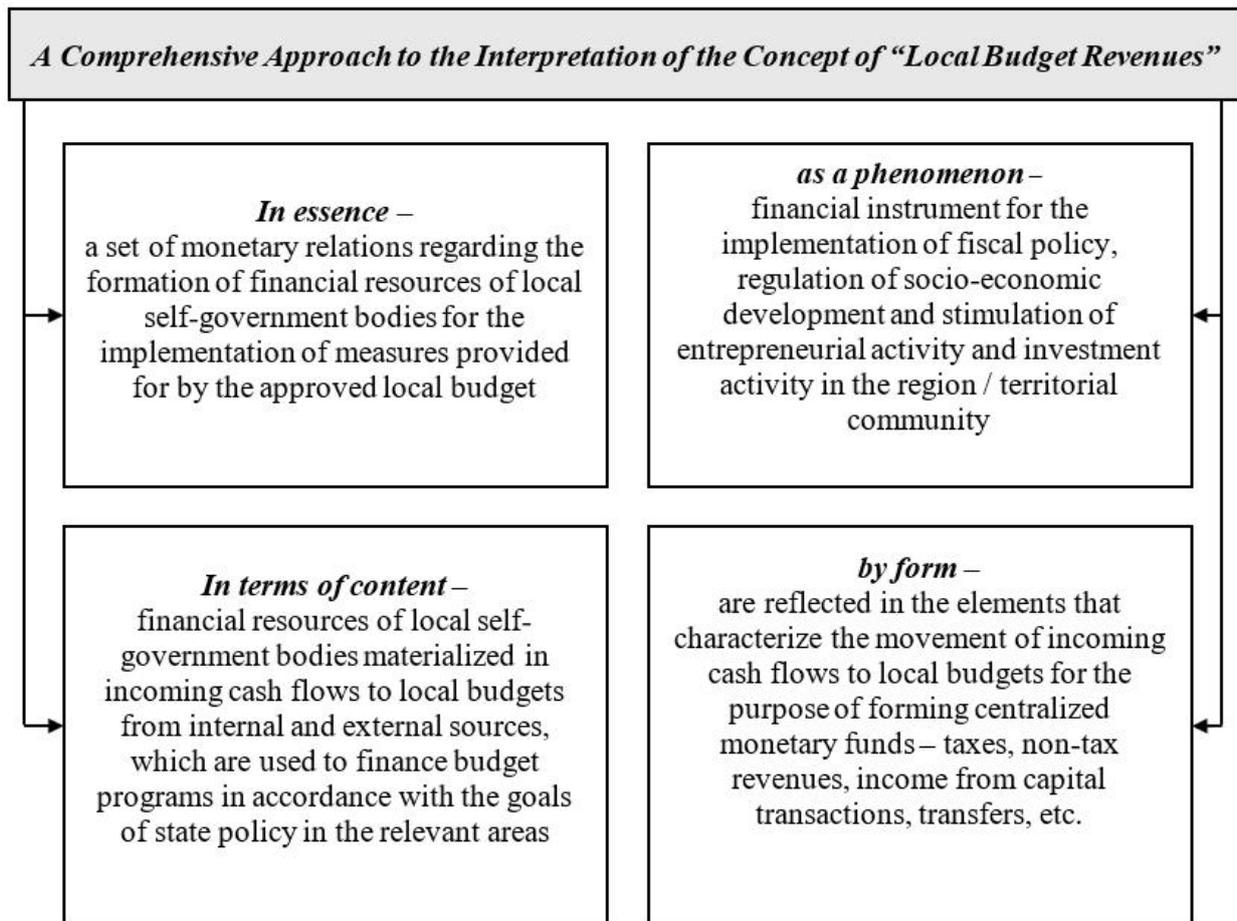

Fig. 2. A comprehensive approach to the definition of “local budget revenues”

Filling local budgets is one of the key challenges of decentralization in Ukraine. Solving this issue requires a comprehensive approach, which includes rethinking existing and developing new conceptual approaches to modernizing the revenue base of local budgets, as well as the effective use of all available tools to attract funds.

Dynamics and structure of local budget revenues of Ukraine for the period 2019–2023 shown in Fig. 3 and 4.

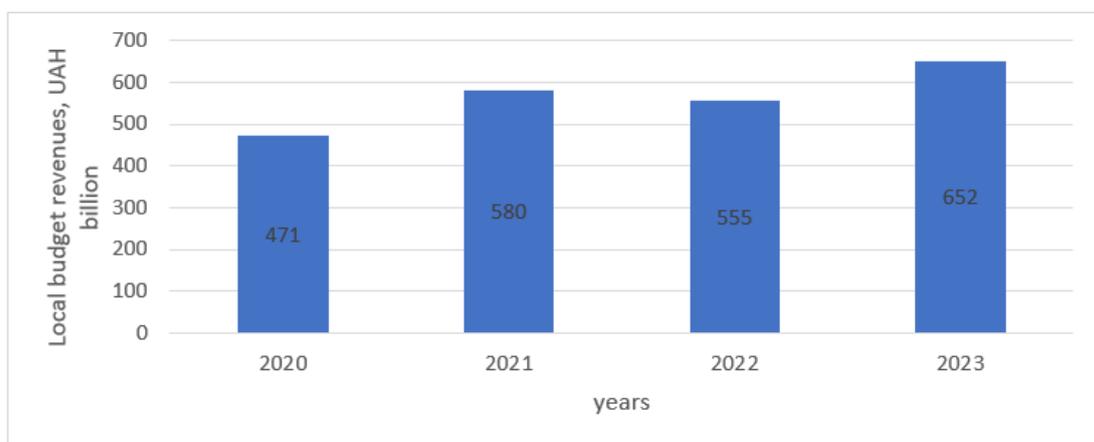

Fig. 3. Dynamics of local budget revenues of Ukraine during 2020-2023, UAH billion

Source: compiled according to [3]

During 2021–2023, Local budget revenues increased by 12.38% to UAH 652.6 billion.

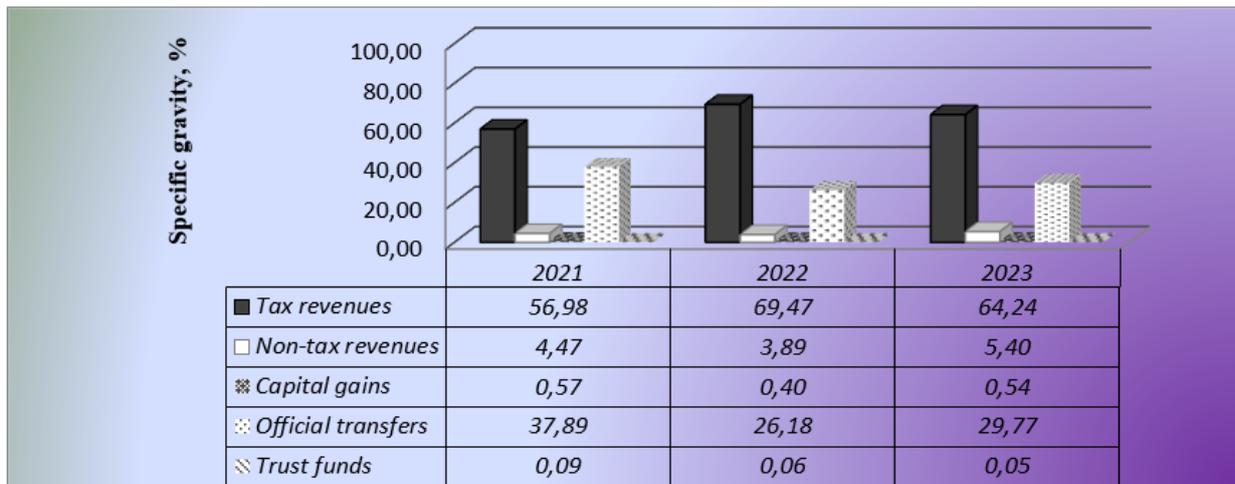

Fig. 4. Dynamics of the structure of revenues of local budgets of Ukraine in 2021-2023, %

Source: compiled from data [3]

In 2023, tax revenues accounted for 64.24% of local budget revenues in Ukraine (including interbudgetary transfers). Their volume amounted to UAH 434540.9 million.

In the structure of local budget revenues in 2023 compared to 2021, there was a slight increase in the share of tax revenues by 7.26% and non-tax revenues by 0.93%. The share of transfers received by local budgets in the structure of revenues decreased by 8.12% and amounted to 29.77%, which indicates a decrease in the role of transfers in the formation of local budget revenues.

Personal income tax prevailed among tax revenues – its share in 2021 was 34.88% with a tendency to increase to 48.07% in 2022 and a decrease due to the offset of personal income tax on cash support, monetary rewards and other payments received by military personnel and privates and officers, paid by tax agents, to the state budget to 42.78% in 2023.

The current state of formation of local budget revenues is characterized by: lack of forecasting and planning for the medium term; low budgetary independence of local self-government bodies; insufficient amount of fixed and own revenues of local budgets.

Therefore, increasing local budget revenues is a strategic task for the balanced development of Ukraine's economy. It is possible under the following conditions: effective interaction between state authorities, local governments, business and the public; attraction of international technical assistance and financial resources; identification and implementation of the development potential of regions and communities; increasing the level of entrepreneurial initiative and investment attractiveness; increasing the number of local budgets with direct interbudgetary relations with the state budget; increasing the interest of local self-government bodies in increasing revenues and increasing their powers to influence the administration of the main budget-forming taxes.

References:

1. Розвиток бюджетного процесу в умовах економічних перетворень: монограф. / С. І. Юрій, В. Г. Дем'янишин, О. П. Кириленко [та ін.]; за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина. К.: Кондор, 2012. С. 142–151.
2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n82>
3. Доходи місцевих бюджетів України. Офіційний веб-портал відкритих даних OpenBudget.gov.ua. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes>

Анатолій Луцик

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Іван Вакуліч

аспірант кафедри фінансів ім. С.І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ОБМЕЖЕНОСТІ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВИ

Податки як джерело формування фінансових ресурсів держави водночас виступають важливим фіскальним інструментом впливу економіку та соціальне становище в країні. Їх величина, кількість, база оподаткування може визначатись та змінюватись під час економічних спадів, депресій, піднесень та розвитку економіки.

В умовах піднесень та розквіту податкове регулювання слугує інструментом підтримки та зазвичай не піддається гострій критиці з боку суспільства. Інша ситуація за умов коли відбувається зміна податків під час спаду та депресії. Зниження податкового тиску сприймається позитивно суспільством, але населення буде негативно реагувати на підвищення податків. При нестачі засобів для існування підвищення податків може збільшувати не тільки до появи чи розширення тіньової економіки, а й приводити до соціальних конфліктів, невдоволень.

З іншої сторони ефективна фіскальна політика забезпечує високу частку податкових надходжень при формуванні фінансових ресурсів держави. Такі ресурси передбачають акумуляцію грошових фондів задля виконання функцій держави. Статистичні дані України підтверджують, що податкові надходження за період від 2012 до 2021 року склали від 77,9% до 87,5% у доходах Зведеного бюджету України. Це фактично підтверджує домінуючу позицію цього джерела доходів держави. Згідно національного податкового законодавства такий показник забезпечується 7 загальнодержавними та 4 місцевими податками і зборами [1]. Виключенням стали 2022-2023 роки, коли ця частка складала 61,1%, 52,8% [2]. Таке зниження обумовлюється масштабними воєнними діями, руйнуванням виробничої інфраструктури України, міграцією та загибеллю працездатного населення України.

В умовах коли Україна компенсує недостатність фінансових ресурсів за допомогою переважно зовнішніх запозичень, соціально чутливим є здійснення податкового регулювання, яке безперечно впливає на стан податкових надходжень. При зниженні податкового навантаження бюджету недоотримують кошти, але при їх підвищенні не завжди буде спостерігатись тенденція до збільшення податкових надходжень. Коли в 2022 році було скасовано оподаткування імпорту ПДВ та запроваджено зниження оподаткування для підприємців, бюджет попри воєнні дії через таке зниження недоотримав ще більше коштів. Це підтверджують наведені вище показники. Підприємці, між

іншим, не всі позитивно оцінювали зниження для них ставок єдиного податку, що фактично надавало їм право зменшувати свої власні податкові зобов'язання. Це свідчить про те, що при здійсненні податкового регулювання слід враховувати психологічні аспекти фіскальної політики, національну свідомість та освіченість платника податків. І вже зараз постає питання пошуку додаткових джерел акумуляції фінансових ресурсів, що фактично змушує владу переглядати існуючі пільги, ставки податків та розглядати можливість введення нових. Це особливо актуально зважаючи на те, що Україна не може функціонувати за рахунок постійних зовнішніх запозичень, які в майбутньому ще й доведеться повертати.

В умовах обмеженості фінансових ресурсів держави, економічної кризи, воєнних дій підвищувати податки слід не за рахунок підвищення навантаження на платників з низьким рівнем доходу чи щодо товарів першої необхідності. Таке підвищення можна приміром запроваджувати щодо специфічних акцизів, якими має оподатковуватись споживання окремих високоліквідних та монопольних товарів. Підвищувати податкове навантаження можна і слід щодо платників податків з високим рівнем доходів, як це здійснюється у країнах високим рівнем розвитку. За тих складних умов в яких опинилась Україна податкове регулювання має бути направлене на пошук та виявлення тих об'єктів та баз оподаткування, які не оподатковувались раніше.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
2. Макроекономічні показники. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators>

Тарас Лясковський
аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Олег Гордов
аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Денис Харченко
аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ПРАГМАТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ПОДАТКОВИХ ПІЛЬГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Податкові пільги і їх існування в економіці країни (тим паче країни, що знаходиться у стані війни) завжди викликали неоднозначну реакцію зі сторони суспільства. Якщо суб'єкти бізнесу позитивно ставляться до факту можливості їх отримання, тому що це сприяє покращенню їх фінансово-економічного стану внаслідок можливості вивільнення власних фінансових ресурсів (скажімо, на розширення виробництва), то для держави у короткостроковому періоді надання пільг платникам податків супроводжується втратою податкових надходжень. То ж цілком зрозуміло, що уряд неохоче йде на запровадження податкових пільг.

На прикладі функціонування Закону України № 2142 від 24.03.2022 року «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» [4], зокрема щодо пільгового оподаткування транспортних засобів, можемо продемонструвати ефективність такого управлінського рішення у період війни.

Згідно вищенаведеного Закону, «тимчасово, з 1 квітня 2022 року на період дії воєнного стану на території України звільняються від оподаткування податком на додану вартість, акцизним податком операції з ввезення фізичними особами на митну територію України автомобілів легкових, кузовів до них, причепів та напівпричепів, мотоциклів, транспортних засобів, призначених для перевезення 10 осіб і більше, транспортних засобів для перевезення вантажів у митному режимі імпорту» [4], а також «звільняються від оподаткування ввізним митом автомобілі легкові, кузови до них, причепи та напівпричепи, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів, які ввозяться громадянами на митну територію України для вільного обігу» [4].

Так, зокрема, розглядаючи кількість ввезених в Україну автомобілів легкових та інших моторних транспортних засобів за період дії Закону, можемо відзначити, що воно було доволі стрімким: наприклад, «за травень – збільшення на 95,7% по кількості і на 14,5% по вартості, червень – на 87,1% по кількості і на 27,1% по вартості у порівнянні з аналогічним періодом 2021 року. Причому у перший місяць пільгового розмитнення було завезено 32804 автомобіля, то у наступні місяці їх кількість збільшилась у кратному розмірі: травень – 95525 і

червень – 103010 штук і за перше півріччя 2022 року було ввезено на 8,5% більше автомобілів (23 744) ніж у першому півріччі 2022 року: 304 083 і 280 339 відповідно» [2, с. 55].

Однак слід зазначити, що «вартісна оцінка ввезених транспортних засобів мала тенденцію до зменшення у першому півріччі 2022 року у порівнянні з першим півріччям 2021 року: 1 671 017,2 млн дол. і 2 133 497,2 млн дол. відповідно, що свідчить про те, що у 2022 році ввозились переважно вживані автомобілі, які йшли у тому числі і на потреби ЗСУ» [2, с. 55].

Відміна пільгового режиму оподаткування транспортних засобів з 01.07.2022 року, на наш погляд, була викликана таким фактором як недонадходження митних платежів до бюджету, котрі мали сплачуватись під час розмитнення. Це є особливо негативним явищем у період війни, коли і так існує дефіцит фінансових ресурсів. Також не оправдалися сподівання щодо потенційного соціального ефекту від дії закону № 2142, адже під виглядом ввезення автомобілів для потреб ЗСУ ввозилось багато транспорту з іншою метою, наприклад автомобілів класу люкс (а пільга фактично мала стосуватися волонтерів та пересічних громадян, котрі втратили свої автівки внаслідок бойових дій).

То ж після відміни пільгового режиму оподаткування транспортних засобів було ввезено набагато меншу їх кількість: «у липні – 13,6 тис. шт. (доходи держбюджету склали – 1,7 млрд грн); у серпні – 36,3 тис. шт. (доходи склали 3,6 млрд грн); у вересні – 31,8 тис. шт. (сума надходжень – 3,6 млрд грн)» [5], що свідчить про втрату інтересу або ж неспроможність населення ввозити автомобілі за повною ціною.

У зв'язку із припиненням з 01.07.2022 року дії тимчасових звільнень від сплати митних платежів при імпорті товарів та транспортних засобів, запроваджених Законом № 2142, «у липні 2022 року надходження ввізного мита зросли більше ніж у 13 разів порівняно з червнем 2022 року: 2032,9 млн грн проти 153,8 млн грн відповідно» [2, с. 61]. Тобто, лише одне управлінське рішення щодо відміни цього виду пільг принесло бюджету таке збільшення суми митних надходжень. А враховуючи те, скільки пільг ще продовжує існувати, напрошується висновок про посилення контролю за процесом надання пільг, що може принести суттєві митні надходження до бюджету, залишаючи одночасно ефективні пільги, які стимулюють фінансово-господарську діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Крім того, таке управлінське рішення (а саме відміна закону №2142) мало наступний ефект: «за рік після скасування пільг на розмитнення автомобілів в Україну ввезли 255 798 автомобілів і надходження до бюджету від ввезення цього виду товару склали 35,32 млрд грн» [3].

Таким чином, можемо стверджувати, що пільги щодо ввезення транспортних засобів з 1 квітня 2022 року [4], мали за мету посприяти у придбанні автомобілів за пільговими цінами як пересічним українцям, котрі втратили свої автомобілі внаслідок війни, так і волонтерам, котрі могли завезти дешевші автомобілі для потреб ЗСУ. На практиці ж (не відкидаючи, що частково це завдання було виконано шляхом дії цього Закону) відбулось зменшення митних

надходжень, що в період гострої нестачі фінансових ресурсів у державі не сприяло продовженню дії цього пільгового ввезення автомобілів.

Загалом, розглядаючи процес вдосконалення застосування пільг, відмітимо, що застосування пільг і преференцій при сплаті митних платежів входить у набір інструментів адміністрування митних платежів поряд з такими, як: «ставки митних податків і зборів; ведення обліку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; податкове консультування; митний контроль; оформлювання переміщуваних через митний кордон товарів; визначення митної вартості та її контроль; контроль трансфертного ціноутворення» [6, с. 6]. Безумовно, застосування цих інструментів у період війни ускладнене, і на нього має вплив багато факторів, які у мирних умовах були б відсутні. Проте важливість і доцільність їх застосування, навіть в умовах воєнних дій, не викликає сумніву.

Таким чином, питання ефективності управлінських рішень у сфері оподаткування завжди викликає певні суперечності у суспільстві внаслідок неоднозначного ставлення до них як з боку держави, так і суб'єктів вітчизняного бізнесу. Саме знаходження паритету між державними і бізнесовими інтересами і є вагомим показником зрілості сучасного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Звіт про результати аналізу стану планування та результативності контролю за повнотою нарахування і своєчасністю надходження акцизного податку з транспортних засобів / Затверджено рішенням Рахункової палати від 12.07.2022 р. № 13-1. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2022/13-1_2022/Zvit_13-1_2022.pdf
2. Звіт про результати аналізу фактичного стану та оцінка впливу законодавства на повноту і своєчасність сплати непрямих податків до державного бюджету / Затверджено рішенням Рахункової палати від 20.12.2022 р. № 26-10. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2022/26-10_2022/Zvit_26-10_2022.pdf
3. Мухін Д. За рік після скасування пільг від розмитнення автівок до бюджету надійшло 35 млрд грн. URL: <http://thepage.ua/ua/news/za-rik-vid-rozmitnennya-avtivok-do-byudzhetu-nadiyshlo-35-mlrd-grn>
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 р. № 2142-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text>
5. Розмитнення авто під час воєнного стану: скільки машин завезли і який дохід отримав бюджет. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/19/infografika/ekonomika/rozmytnennya-avto-voyennoho-stanu-skilky-mashyn-zavezly-yakuj-doxid-otrymav-derzhbyudzhet>
6. Прокіпчук Л. І. Адміністрування митних платежів в умовах реформування митної політики держави: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.08. Тернопіль, 2021. 20 с.

Вероніка Малінська

студентка гр. Ф11,

Хмельницького університету управління та права

імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Науковий керівник: к.е.н., доцент Наталія Ткачук

ЕВОЛЮЦІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Грошова система, як правило, встановлюється державою і включає визначення валютного металу, грошової одиниці та правил випуску грошей. Однак в епоху Середньовіччя формування грошових систем не завжди відбувалося за ініціативою центральної влади. Нерідко вони виникали стихійно під впливом грошового обігу на певній території, який залежав від економіки сусідніх держав або сильніших країн, що домінували в міжнародній торгівлі [1].

Грошова система Київської Русі відображала складні економічні та політичні процеси, що відбувалися на її території в епоху Середньовіччя. Важливими аспектами цієї системи були валютні, торговельні та фінансові відносини, а також їх вплив на суспільне та культурне життя. Розгляд еволюційного шляху розвитку грошової одиниці та грошової системи Київської Русі дає можливість краще зрозуміти розвиток давньоруського суспільства та його місце у світовій історії.

Історія українських грошей має свої корені ще з часів Київської Русі. Назва «гривня» виникла від прикраси з золота або срібла у формі обруча, яку носили на шії, що називалася «загривкою». Зазвичай це були м'яко закруглені обручі з кінцями у вигляді голівок левів, що були прикрашені кольоровою емаллю.

Обов'язковими умовами виникнення та розвитку грошової системи Київської Русі були такі:

– розширення торгівлі як внутрішньої, так і зовнішньої, що створювало попит на зручні для носіння та практичного використання форми грошей, які не були важкими та громіздкими;

– розвиток феодалських відносин і поборів вимагав наявності точної системи обліку та рівномірності платежів;

– взаємовідносини Київської Русі з іншими народами, які вели активну торгівлю з Візантією, західними та східними країнами, що призвело до обміну знаннями та досвідом у сфері грошових відносин.

В еволюційному шляху розвитку грошової системи Київської Русі варто виділити такі етапи [1]:

– X-XI ст.: використання хутра як форми валюти – «куни», що є початковою назвою грошової одиниці «гривня». Бартер на території Русі пройшов ті ж самі етапи розвитку, що й в інших країнах. У північних областях, шкури куниць (кун), соболев, білок і лисиць використовувалися як «товарні» гроші. Назва давньоруської грошової одиниці «куна» походить від шкури куниці (куни). Пам'ять про «хутрянні гроші» залишилася в нашій мові у числівнику «сорок», який

походить від «сорочка», що використовувалася для вимірювання кількості шкур, необхідних для одного каптана або шуби. У стародавніх слов'ян також грошову функцію виконував льон і тканина з нього, від чого виникла лексема «платити». У інших країнах також використовувалися неординарні види грошей, такі як кам'яні гроші в Ісландії, сіль і шкіра слона в Африці, слонова кістка на острові Фіджі, і тютюн на Соломонових Островах [2].

У X столітті на Русі вперше були виготовлені монети зі срібла. «Срібники» руського князя Володимира є свідченням цього. На одному боці «срібника» зображений князь, сидячий на престолі, а на другому – родовий знак. Напис на монеті гласить: «Володимир на столі, а це його срібло». Для забезпечення населення дрібними грошима монети часто розбивали на дві або чотири частини і використовували для оплати. Основною грошовою одиницею Київської Русі була гривня – срібний злиток вагою приблизно в фунт.

– XI-XII ст: зростання обсягів карбування монет, з'являються «київські», «новгородські» та інші гривні. Починаючи з XI століття на Київській Русі були в обігу так звані «київські» гривні, які мали шестикутну форму і вагу приблизно 150 грамів срібла. Ці гроші були використовувані до нашестя татаро-монголів. Крім того, існували і «новгородські гривні», які мали форму довгих срібних паличок і важили приблизно 240 грамів. «Чернігівська» гривня слугувала перехідним варіантом між «київською» та «новгородською» гривнями: за формою вона була дуже схожа на «київську», а за вагою - на «новгородську». Однак найцікавішою формою була «волзька» гривня, яку майстри виготовляли у вигляді маленького човна. Серед звичайних монет XIV століття археологи часто знаходять і «татарські гривні», які використовувались Південною Руссю для сплати данини Орді [1]

– XIII-XIV ст.: відбувається поділ земель на менші території, що спричинило зменшення обсягів використання монет і появу злитків, які ставали основною формою валюти. В цей період Київська Русь переживала епоху феодальної роздробленості й виготовлення монет припинилося. Основну роль в грошовому обігу виконували переважно срібні злитки, які відомі під назвою «гривні».

– XIV-XV ст.: відродження карбування та введення в обіг «червоноруських» півгрошів та ін. Після довгої перерви середина XIV століття принесла відродження монетного обігу на українських землях, а також недовге відродження карбування монет, таких як червоноруські півгроші у Львові та срібняки Володимира Ольгердовича у Києві. Гривні поступово вийшли з використання, ставши грошово-лічильним поняттям [1].

Підсумовуючи викладене зазначимо, що грошова система Київської Русі відображала складність і розвиток суспільства того часу. Від початкових обмінних відносин із шкірами тварин та іншими товарами до випуску монет із символікою князів, вона відображала економічні та політичні зміни в країні. Основними різновидами грошей в Київській Русі були:

- гривня: основна валюта, яка мала вагу близько 150-200 г срібла;

– куна: хутро куниці, яке використовувалося як валюта до використання монет;

– ногата: крихітна сума грошей вартістю 1/25 гривні;

– резана: дуже крихітна монета, яка коштувала 1/50 більшої монети;

– векша: найменша грошова одиниця, яка дорівнювала 1/150 гривні.

Період феодальної роздробленості привів до припинення карбування монет, але пізніше відродився, демонструючи тим самим поступовий розвиток економіки. Взагалі, грошова система Київської Русі відображала важливий етап у формуванні фінансової системи та відображала складні взаємозв'язки між економікою, політикою і культурою того періоду.

Список використаних джерел:

1. Історія Українських грошей: URL. <https://www.treasury.gov.ua/news/istoriya-ukrainskikh-groshey>
2. Сушина І. В., Оржельський А. О. Українська грошова одиниця: етимологія, історія, сучасність. Луганськ, 2007. 318 с.

Ольга Машталяр

студентка гр. 1-Ф,

Хмельницький університет управління та права

імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Науковий керівник: д.е.н., професор Віктор Синчак

ОСОБЛИВОСТІ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

На сучасному етапі розвитку країн у регулюванні економічних процесів важливу роль відіграє діяльність центральних банків, на яких і покладено головні завдання щодо реалізації грошово-кредитної (монетарної) політики. Центральним банком в Україні є Національний банк (далі – НБУ). Саме він уповноважений на те, щоб визначати монетарні цілі, основні інструменти для їх реалізації, також проведення моніторингу основних економічних процесів і надання відповідних статистичних даних щодо макроекономічних показників тощо. В умовах воєнного стану загалом вся економіка відчуває на собі серйозні впливи, зокрема це позначається й на роботі НБУ, а саме надає їй специфічного характеру. Тому актуально буде дослідити, в чому проявляється ця специфіка і як загалом Національний банк України підлаштовується під виклики часу.

Сьогодні вже чимало розроблено досліджень схожої тематики, серед яких можна виділити праці вітчизняних науковців, а саме: Джуса М. [1], Петрика О. [3], Шарова О. [5] та ін. До прикладу, Петрик О. у своїй статті [3] аналізує заходи, які вживав НБУ у перші дні повномасштабного вторгнення, насамперед, для того, щоб уникнути перебоїв у фінансовій системі загалом. Зокрема автор визнає ефективність фіксації валютного курсу, наголошує на важливості у таких умовах міжнародного співробітництва НБУ, а також зазначає про підтримку з боку НБУ Держбюджету, підприємств, оскільки Верховна Рада України зняла обмеження щодо цього тощо. У нашому ж дослідженні ми хочемо детальніше розглянути діяльність НБУ в теперішній час на основі його інструментів (важелів) впливу, які він застосовує у регулюванні грошово-кредитної політики.

Для початку звернемось до законодавчої бази, а саме до Закону України «Про Національний банк України». У частині першій статті 25 цього закону прописано такий перелік інструментів НБУ [4]:

- 1) визначення та регулювання норм обов'язкових резервів для банків;
- 2) процентна політика;
- 3) рефінансування банків;
- 4) валютні інтервенції (купівля-продаж валютних цінностей на валютних ринках);
- 5) операції з цінними паперами (крім цінних паперів, що підтверджують корпоративні права), зокрема з казначейськими зобов'язаннями, на відкритому ринку;
- 6) регулювання імпорту та експорту капіталу;

- 7) запровадження на строк до шести місяців вимоги щодо обов'язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті;
- 8) зміна строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів;
- 9) емісія власних боргових зобов'язань та операції з ними;
- 10) операції з деривативними фінансовими інструментами.

Усі наведені важелі монетарної політики є важливими, але поки що ми хочемо зупинитися на основних [2]. Перші два інструменти, що, скажімо, виступають як базові, це процентна політика та валютні інтервенції. Останній під час воєнного стану НБУ визначив як головний. Тому пропонуємо найперше розглянути динаміку саме цього важелю (рис. 1).

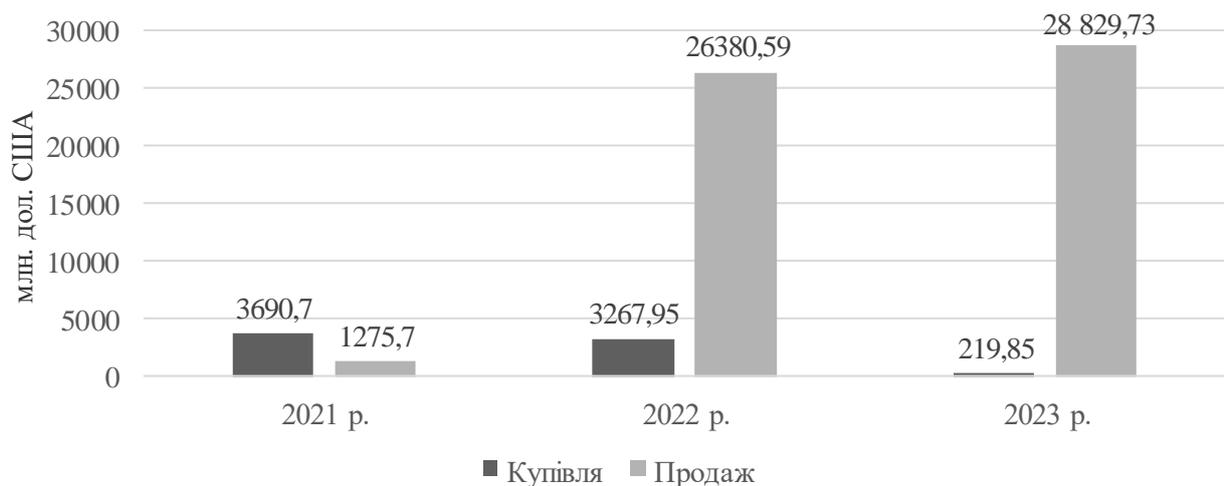

Рис. 1. Валютні інтервенції НБУ в період 2021-2023 рр.

Джерело: побудовано автором за [2].

Як бачимо з наведеної діаграми, у порівнянні з періодом, коли не було повномасштабних військових дій, зараз операції НБУ з валютою стали частішими, а у 2022 р., до речі, ці операції проводилися навіть не лише з доларами, а й із євро. Також бачимо, що суттєво зросли саме продажі валюти, а купівля, навпаки, має спадну динаміку. Станом на 2024 рік (січень-квітень) спостерігається така ж тенденція [2]. І як зазначає Джус М. [1], такі дії були необхідні насамперед для підтримки фіксованого курсу. Також можна додати, що це загалом важливо для регулювання інфляції, для зменшення ризиків посилення девальвації гривні тощо. Звісно, у цій ситуації відчувається доволі сильна підтримка міжнародних партнерів, адже завдяки їхній фінансовій допомозі НБУ зміг компенсувати такі великі продажі валюти та укріпити золотовалютні резерви, про що йдеться у статті Шарова О. [5].

Наступний не менш важливий інструмент – процентна політика, тобто йдеться про регулювання облікової ставки, яка під час воєнного стану зазнала чималих коливань (рис. 2).

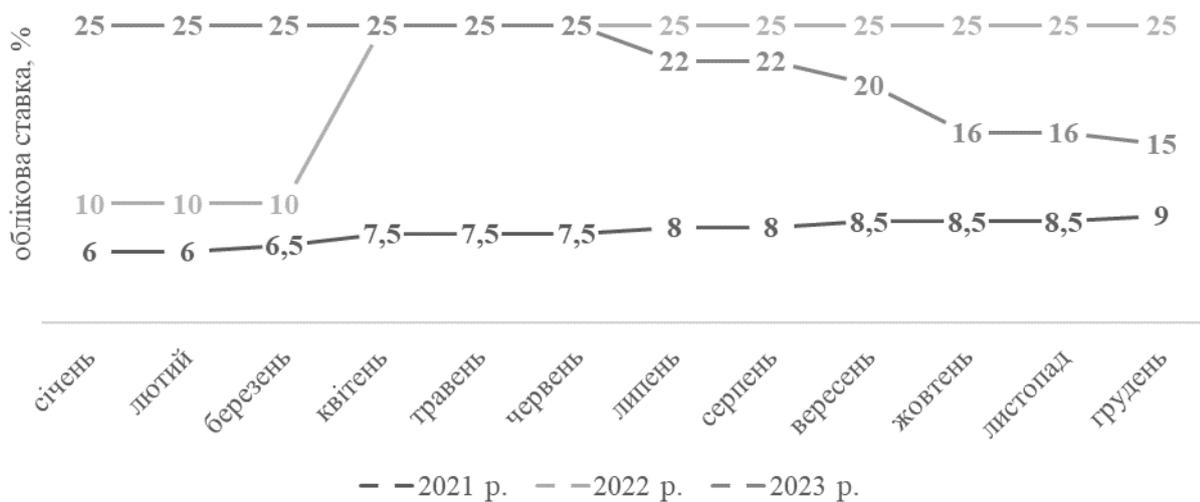

Рис. 2. Облікова ставка НБУ в період 2021-2023 рр.

Джерело: побудовано автором за [2].

Так, якщо у 2021 році рівень облікової ставки був відносно врівноважений, то вже після вторгнення агресора спостерігаємо стрімке підвищення аж до 25 %, яке залишалось на сталому рівні до червня 2023 р. Це, насамперед, з теоретичного аспекту вказує ще раз на те, що НБУ вдався до політики рестрикції (стримування). Відповідно до цього гроші стали «дорогими», тобто мова йде передусім про підвищення ставок за кредитами. Проте з іншого боку знизилася депозитна активність, оскільки ставки за вкладками були значно нижчі за облікову ставку. Ситуація дещо пожвавилася після того, як НБУ застосував додатковий важіль, а саме підвищив норми обов'язкового резервування [1]. Та все ж, як зазначає Джус М. [1], через таке підвищення рівня облікової ставки все одно «НБУ не зміг запобігти девальвації та інфляції», адже цілком зрозуміло, що в таких умовах поряд з монетарними чинниками великий вплив мають і немонетарні, тому робити акцент більше на регулюванні грошової маси в обігу недостатньо. Станом на поточний рік НБУ понизив облікову ставку до 13,5%, оскільки зараз спостерігаються вже більш сприятливі макрофінансові тенденції, зокрема сповільнення темпів інфляції [2].

Розглянувши два важливі інструменти монетарної політики, які під час воєнного стану Національний банк України активно використовує, а саме облікову ставку та валютні інтервенції, можемо зробити наступні висновки. По-перше, використовуючи наведені важелі, із початком повномасштабного вторгнення країни-агресора НБУ застосував політику рестрикції, що найперше було зумовлено потребою в уникненні сильної дестабілізації економіки, зокрема стримування темпів інфляції. По-друге, це все дало змогу навіть в таких непростих умовах безперервно продовжувати роботу, насамперед банкам та іншим установам, а також загалом дало змогу підтримувати державу у період війни та ліквідувати її наслідки. Проте, з іншого боку, були певні моменти, коли такі дії НБУ були не дуже доцільними, наприклад, підвищення облікової ставки дещо ускладнило залучення коштів для того, щоб фінансувати дефіцит бюджету тощо

[1]. Разом з тим станом на 2024 рік можемо спостерігати поживавлення економіки, зокрема фінансового сектору тощо. Також НБУ дає і надалі певні позитивні прогнози, до прикладу, залишення рівня інфляції на зваженому рівні, навіть пониження облікової ставки до 13,0% тощо [2]. Тому й надалі доцільно проводити дослідження діяльності НБУ як у воєнний час, а потім і у післявоєнний. Цікавим ще також буде проаналізувати й інші монетарні інструменти, зокрема ті, що не є в активному використанні, розглянути можливості, які вони можуть дати, та взагалі їхню доцільність у регулюванні грошово-кредитної політики на сьогодні.

Список використаних джерел:

1. Джус М. Монетарна політика Національного банку України в умовах повномасштабної війни. *Науковий вісник Полісся*. 2023. № 1 (26). С. 165–182. DOI: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-1\(26\)-165-182](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-1(26)-165-182)
2. Національний банк України: монетарна політика. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary> (дата звернення: 20.05.2024)
3. Петрик О. Політика національного банку України під час війни. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*. 2022. № 4 (46). С. 15-23. DOI: <https://doi.org/10.55643/ser.4.46.2022.474>
4. Про Національний банк України: Закон України №679-XIV (редакція від 19.04.2024). *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 20.05.2024)
5. Шаров О. Міжнародний досвід монетарної політики в умовах війни: уроки для України. *Журнал європейської економіки*. 2022. № 21 (2). С. 174–189. URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1591>

Володимир Наконечний

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет м. Тернопіль,
Науковий керівник: д.е.н., доцент Богдана Шулюк

ПРОБЛЕМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В СИСТЕМІ ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ – ПІДПРИЄМЦІВ

Одним із основних бюджетоутворюючих джерел наповнення бюджетів України є податок на доходи фізичних осіб. На його долю припадає 69% податкових надходжень місцевих бюджетів, що, безумовно, відіграє важливу роль в місцевому господарстві територіальних громад, а також економіки держави в цілому. Відтак податок на доходи фізичних осіб має вплив і на розвиток підприємництва, і на соціально-культурний та суспільний розвиток кожної громади окремо та всієї країни.

Податковим кодексом України передбачається, що цей податок сплачується, як фізичними особами із отриманих ними доходів, так фізичними особами-підприємцями від чистого оподаткованого доходу.

Отримані від провадження господарської діяльності доходи підприємців, оподатковуються за ставкою 18%, як передбачено ст. 167 Податкового кодексу України. Цією ж статтею визначено, що об'єктом оподаткування в даному випадку є чистий оподатковуваний дохід підприємця, який розраховується як різниця між всією виручкою, отриманою підприємцем від усіх видів діяльності в грошовій та не грошовій формі та витратами, безпосередньо пов'язаними із господарською діяльністю підприємця, обов'язково підтвердженими документально.

За результатами господарської діяльності фізична особа – підприємець (надалі – ФОП) складає та надає органу податкової служби за місцем своєї реєстрації податкову декларацію про майновий стан і доходи, форма якої встановлена законодавчо. Зазначені у такій податковій декларації доходи та витрати повинні бути підтверджені документально, а визначений податок сплачений до бюджету не пізніше 10 днів після закінчення терміну подання такої декларації. Крім доходів, отриманих від проведення господарської діяльності в цій податковій декларації ФОП зобов'язаний відобразити інші отримані доходи із походженням в Україні та за кордоном. Облік доходів і витрат, які пов'язані із отриманням таких доходів повинен вести ФОП в паперовому або електронному вигляді та мати підтверджуючі документи про походження товарів, робіт, послуг, що відносяться до категорії витрат.

У випадку наявності у ФОП найманих працівників він зобов'язаний нараховувати таким працівникам заробітну плату, не менше ніж законодавчо встановлений мінімум, обчислювати, крім іншого, податок на доходи фізичних осіб із цієї заробітної плати та сплатити цей податок до бюджету у терміни передбачені законодавством (не пізніше 7 днів після виплати заробітної плати найманим особам).

І тут виникає ряд чинників, які негативно впливають на повноту справляння податку на доходи фізичних осіб. Ще досить значна частина суб'єктів підприємницької діяльності виплачують своїм працівникам так звану «заробітну плату у конвертах», використовують працю робітників без належного оформлення, умисне занижують показники нарахованої та виплаченої заробітної плати, тощо.

Для виявлення таких несумлінних платників, працівники податкових органів, спільно з працівниками управлінь праці, соціального захисту населення відпрацьовують всю наявну інформацію щодо сумнівних платників податку на доходи фізичних осіб з метою залучення більш ширшого кола осіб до оподаткування. Не чітке регулювання податкових взаємовідносин спричиняє порушення трудового законодавства, вимог щодо соціальних гарантій, занижуються обсяги доходів тощо.

При вивченні проблематики оподаткування фізичних осіб-підприємців, що застосовують загальну форму оподаткування із сплатою податку на доходи фізичних осіб, вітчизняні науковці розробили певні шляхи вдосконалення механізму оподаткування ФОП. На їх думку слід впроваджувати оподаткування чистого доходу не за сталою ставкою, а за прогресивною шкалою. Таким чином і доходи до бюджету збільшаться, і збережеться вертикальна рівність між різними категоріями ФОП.

Разом з цим виникає необхідність вдосконалення порядку обчислення чистого доходу платника податків, зокрема порядку визначення витрат ФОП. Одним із таких методів визначення витрат міг би стати нормативний метод, суть якого полягає у визначенні чистого доходу за нормами від валового доходу залежно від виду господарської діяльності. В такому випадку підприємець не зобов'язаний документально підтверджувати свої витрати, а контролюючі органи впевнені, що витрати не сфальсифіковані.

На думку О. Жидяк, «за умови вірного вибору елементів податкового регулювання відбуватиметься вплив як на процес вилучення частини доходів фізичних осіб-підприємців до місцевого бюджету, так і на рівень їхнього податкового навантаження» [1]. Вчена вважає, що «вектор удосконалення податкової системи має бути спрямований у напрямку переходу від фіскальної до стимулюючої функції податків та залежати як від якості податкового законодавства, так і від макроекономічного стану економіки країни, зумовленого грошово-кредитною та фінансовою системою, соціальною політикою» [1]. Тому основними напрямками реформування податкової системи в нашій державі повинно бути:

- «– зниження загального рівня податкового навантаження;
- забезпечення і реалізація інвестиційної та соціальної спрямованості податкової системи;
- поліпшення адміністрування податків та податкової дисципліни» [1].

Фіскальне значення податків, як основного джерела формування доходної частини бюджетів України не можна переоцінити. Фінансова стабільність кожної територіальної громади, соціальне, культурне життя кожного громадянина,

охорона здоров'я, освіта, як бачимо, безпосередньо залежить від повного обсягу своєчасної сплати податкових платежів. Саме тому так важливо знайти шляхи оптимізації податкових надходжень, зокрема податку на доходи фізичних осіб, як одного з найбільш ефективних джерел наповнення бюджетів нашої країни.

В умовах сьогодення, коли дефіцит коштів у казні вимірюється мільярдами доларів на місяць і кожне надходження коштів може допомогти обороні і безпеці, податкові доходи вкрай значущі.

В такій ситуації налагодження тісної взаємодії та співпраці органів влади та податкових органів сприятиме вдосконаленню процесу справляння та адміністрування податкових платежів. Обмін інформацією між вказаними структурами щодо правильності нарахування податків, доцільності застосування податкових пільг, повноти та своєчасності сплати податків є вагомим механізмом для прийняття стратегічних рішень щодо боротьби з «тіньовиками», «ухилянтами» від сплати податків, боржниками або мінімізаторами податкових зобов'язань.

Список використаних джерел:

1. Жидяк О. Р. Вдосконалення системи оподаткування підприємницьких структур. *Ефективна економіка*. 2019. № 6 С. 6–9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2092>

Олександр Новак

аспірант,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: д.е.н., професор Андрій Крисоватий

СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ ПОДАТКОВИХ РОЗРИВІВ ДЛЯ ФІСКАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

Обсяги витрат бюджету країни у воєнний період не можна порівняти з обсягами витрат в період економічних криз або пандемій, адже вони є набагато більшими та зростають постійно. На сьогодні проблемним питанням є відставання зростання доходів від збільшення витрат, тобто так званий бюджетний розрив, який можна трактувати як «тимчасову недостачу коштів та нездатність здійснювати оплату витрат» [1]. У 2023 році видатки на оборону було заплановано у розмірі 27 млрд дол. США, а фактично витрачено 73 млрд дол. США. У 2024 році додаткова потреба у фінансуванні бюджетних видатків оборонного призначення оцінюється у 5 млрд дол. США (або близько 200 млрд грн). Зростання витрат бюджету також пов'язано з посиленням мобілізаційних заходів. У 2023 році видатки загального фонду державного бюджету на сектор безпеки і оборони становили 1 843,8 млрд грн, або 60,8% від усієї суми видатків загального фонду державного бюджету [1]. Одним із джерел фінансування бюджету для покриття дефіциту бюджету Уряд розглядає збільшення податків, однак це може забезпечити зростання доходів лише у короткостроковій перспективі, а згодом стане ризиком зростання тіньової економіки. Тож перед прийняттям відповідного рішення варто проаналізувати причини низьких доходів до бюджету, серед яких можна виділити податкові розриви, тобто надходження податків у обсязі менше ніж вони мають бути.

Дослідженню сутності та особливостей формування податкових розривів приділяла увагу І. Тютюник, яка визначила на якій стадії розвитку перебуває теорія управління податковими розривами та запропонувала методичний підхід до оцінювання таких розривів за податком на доходи фізичних осіб, а також підкреслила негативну тенденцію зростання розриву цього податку [2, с. 198].

Пояснення сутності податкових розривів здійснив також К. Швабій, стверджуючи, що під цим поняттям слід розуміти «різницю між податками й зборами, які мають сплатити платники, і тими платежами, які фактично надійшли до бюджету. Чим він більший, то гірша ситуація із тінізацією економіки» [3]. Автор наголошує, що спроби влади протягом останніх років зменшити тіньову економіку шляхом підвищення автоматизації податкової системи та покращенням адміністрування податків призвели не до зменшення, а до збільшення податкового розриву.

Дослідження концепції податкового розриву, яким пропонують вважати різницю між загальною сумою зібраних податків і загальними податковими надходженнями, які були б зібрані за повного дотримання податкового законодавства, здійснили Дж. Дюран-Кабре, А. Естеллер Море, М. Мас-Монтсеррат та Л. Сальвадорі, які пропонують розглядати природу такої невідповідності, а також

її еволюцію з часом. Автори слушно зауважують, що податковий дефіцит є цінним інструментом не лише для визначення стратегії управління податковою сферою, але й для підвищення її підзвітності [4, с. 215].

Податковий розрив зазвичай формується з декількох складових, що зумовлені політичними, адміністративними та поведінковими причинами.

Зарубіжний досвід свідчить, що податковий розрив присутній в економіці інших країн. Виявлено, що втрати надходжень від податку на додану вартість (далі – ПДВ) відбувається переважно через шахрайство зі сплатою цього податку, ухилення від сплати, прорахунки або фінансову неспроможність.

Податковий розрив з ПДВ, тобто недоотриманий прибуток сильно впливає на національні бюджети країн. Країни та їхні податкові органи не можуть планувати свої витрати на державні послуги, якщо обсяги ПДВ, який вони очікують, не дорівнює обсягам, який вони отримують. Ось чому країни докладають багато зусиль, щоб забезпечити ліквідацію недоотриманого ПДВ.

Згідно зі звітом Європейської комісії про розбіжності ПДВ за 2023 рік (далі – Звіт), більшість держав-членів ЄС досягли прогресу в забезпеченні дотримання вимог цього податку порівняно з 2021 роком. Щорічне дослідження показує, що країни-члени Європейського Союзу (далі – ЄС) втратили близько 61 мільярда євро ПДВ у 2021 році, однак цей показник знизився на 38,4% порівняно з 2020 роком. Звіт свідчить про позитивну тенденцію зменшення розриву ПДВ щороку (рис. 1).

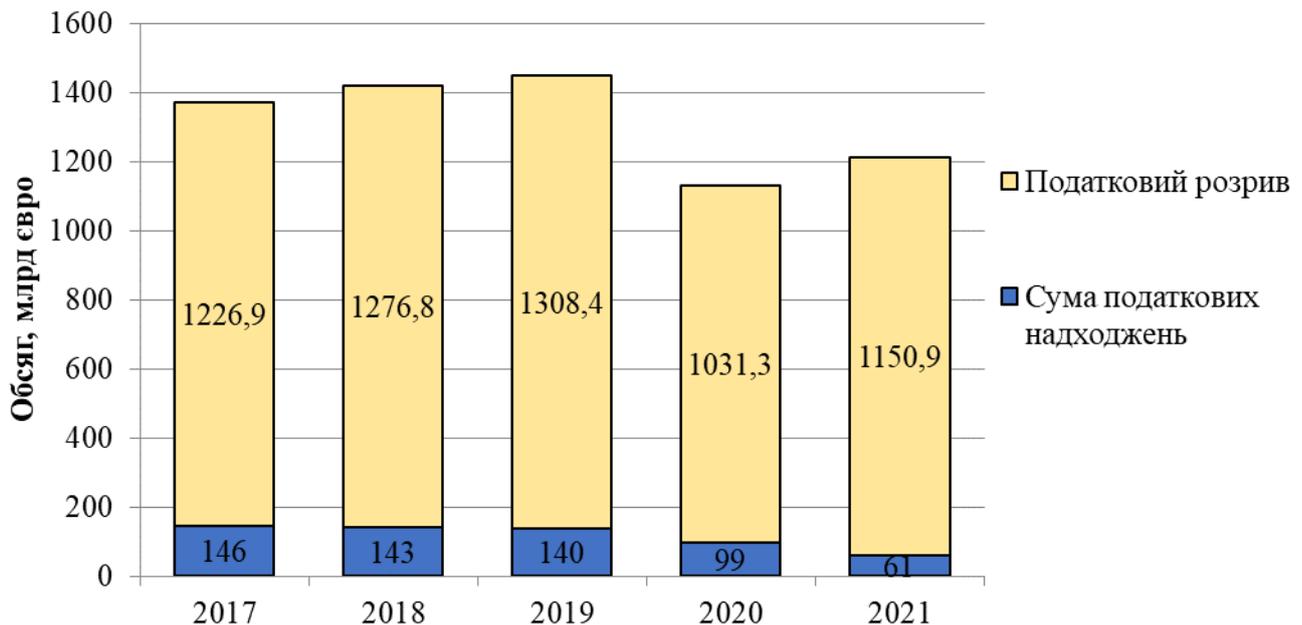

Рис. 1. Динаміка податкового розриву за ПДВ в країнах Європи протягом 2017-2021 років

Джерело: складено автором на основі даних [5].

Для проведення аналізу динаміки недоотримання доходів по ПДВ до уваги прийнято дані 28, а у 2020 та 2021 роках 27 країн-членів ЄС, серед яких найбільші розриви мали Італія (близько 15000 млн євро), Франція (близько 10000 млн євро) та Румунія (близько 9000 млн євро) [5].

Незважаючи на те, що Італія має найвищий розрив ПДВ у фактичних євро, по ній зафіксоване найбільше зниження з 2020 року (на 10,7%), а у Польщі зниження податкового розриву становило 7,8%.

Щодо податкового розриву Великобританії, яка не є членом ЄС, то для ПДВ він скоротився з 13,7% у 2005–2006 роках до 4,9% у 2022–2023 роках. Податковий розрив для податку на прибуток, внесків на національне страхування податку на приріст капіталу зменшився з 4,5% у 2005–2006 роках до 3,0% у 2022–2023 роках, корпоративного податку – збільшився з 11,4% у 2005–2006 роках до 13,9% у 2022–2023 роках, акцизів – скоротився з 8,3% у 2005–2006 роках до 4,7% у 2022–2023 роках. Податковий розрив за доходами від малого бізнесу є найбільшим компонентом за групами клієнтів із часткою 60% у 2022–2023 роках, а розрив від великих підприємств і фізичних осіб становить невелику частку податкового розриву по 5% кожен у 2022–2023 роках [6].

В Україні, за оцінками експертів, податковий розрив за ПДВ складав близько 43,5% потенційних надходжень у 2019 році, а у 2021 році зменшився до 37%, що свідчить про істотні резерви збільшення податкових надходжень [1]. Такому зменшенню сприяв перегляд податкових пільг та вдосконалення податкового адміністрування.

Крім ПДВ можна проаналізувати податковий розрив й по іншим податкам, наприклад, податку на майно. Податок на майно включає: податок на нерухоме майно (крім землі), транспортний податок і плату за землю (складається із земельного податку та орендної плати за землю).

У структурі податку на майно в Україні вагомою частку, що складає близько 80% становить плата за землю. Питома вага податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (далі – ПнНМ), з 2018 року по 2022 рік зросла більш ніж на 5 відсоткових пунктів, що свідчить про наявний потенціал зростання доходів місцевих бюджетів [7]. Значну частину доходів бюджети недоотримують з причини заниження нормативної грошової оцінки земель.

За розрахунками експертів у 2021 році втрати надходжень з плати за землю становили 2/3 фактично сплачених податкових надходжень з податку на майно.

Потенціальні податкові надходження за податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, можна проаналізувати за регіонами (табл. 1).

Як видно з таблиці, податковий розрив з ПнНМ, що виникає внаслідок занижених нормативних ставок, можна оцінити нежитлової нерухомості, ніж для житлової.

Основними причинами податкового розриву з ПнМ є наступні:

1) недосконалість податкового законодавства щодо оцінки земель, державної реєстрації майна, речових прав на нерухоме майно, а також процесу адміністрування податку;

2) недостатня інституційна спроможність зацікавлених осіб, що проявляється у недостатності можливостей інвентаризації об'єктів оподаткування за допомогою сучасних дистанційних і цифрових технологій;

3) недостатня наповненість реєстрів об'єктів оподаткування;

4) відсутність єдиної інтегрованої бази даних про об'єкти оподаткування.

Таблиця 1

Потенційні податкові надходження та податковий розрив за податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки за 2021 рік, млн грн

Область (регіон)	Нерухомість фіз. осіб				Нерухомість юр. осіб			
	житлова за ставкою		нежитлова за ставкою		житлова за ставкою		нежитлова за ставкою	
	0,5%	1,5%	0,5%	1,5 %	0,5%	1,5%	0,5%	1,5%
Вінницька	48,0	144,1	132,5	397,4	2,2	6,6	154,1	462,4
Волинська	25,1	75,2	75,7	227,1	0,6	1,9	72,5	217,4
Дніпропетровська	94,7	284,0	122,5	367,4	16,2	48,7	536,8	1 610,3
Донецька	15,7	47,2	56,8	170,4	1,2	3,5	114,0	342,0
Житомирська	15,0	45,0	56,3	168,9	1,5	4,5	113,3	339,8
Закарпатська	46,4	139,3	40,9	122,6	2,8	8,3	71,4	214,3
Запорізька	48,7	146,0	93,8	281,4	2,8	8,5	204,9	614,6
Івано-Франківська	109,0	327,1	212,3	636,9	1,5	4,6	93,8	281,5
Київська	172,6	517,8	93,6	280,8	15,4	46,1	383,9	1 151,6
Кіровоградська	9,3	28,0	15,3	46,0	0,2	0,5	62,0	185,9
Луганська	10,3	31,0	35,4	106,2	1,6	4,8	59,9	179,6
Львівська	190,6	571,7	243,9	731,8	20,9	62,6	466,9	1 400,6
Миколаївська	9,3	27,8	36,8	110,3	0,7	2,2	91,0	273,1
Одеська	77,0	231,1	331,8	995,4	13,9	41,7	601,7	1 805,0
Полтавська	32,5	97,6	33,0	99,1	5,6	16,8	177,7	533,1
Рівненська	24,9	74,8	96,8	290,3	2,5	7,4	107,4	322,2
Сумська	8,1	24,3	44,1	132,4	0,9	2,8	59,1	177,2
Тернопільська	66,2	198,6	75,1	225,3	1,2	3,5	85,8	257,5
Харківська	71,6	214,7	112,2	336,7	10,8	32,4	311,2	933,5
Херсонська	31,3	93,8	35,3	105,9	1,6	4,9	114,8	344,3
Хмельницька	47,9	143,7	83,3	249,8	2,0	6,1	95,1	285,2
Черкаська	34,8	104,3	40,9	122,6	2,4	7,1	128,8	386,3
Чернівецька	26,9	80,6	43,4	130,3	1,7	5,1	33,5	100,4
Чернігівська	16,8	50,3	52,2	156,6	1,6	4,8	82,5	247,6
м. Київ	66,5	199,5	73,8	221,4	40,8	122,5	827,0	2 481,1
Потенційні надходження	1166,20	3897,63	2237,7	6712,98	152,6	457,91	5048,8	15146,37
Фактичні надходження	835,68		1 111,68		188,76		5 684,64	
Податковий розрив (нижній-верхній інтервал)	(330 - 3 062)		(1 126 - 5 601)		(- 36 - 269)		(-635 - 9 461)	

Джерело: складено автором на основі даних [7].

Отже, порівняно з країнами Європи податковий розрив в Україні у декілька разів більший. Виявлені недосконалості тісно пов'язані між собою і це призводить до значних втрат податкових надходжень та недостатнього фінансового забезпечення витрат держави. Зменшення податкового розриву дозволить підвищити фінансову спроможність та самодостатність органів державної та місцевої влади.

Список використаних джерел:

1. Війна за новими ставками. Який ефект дасть підвищення податків. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/05/28/714339/>.
2. Тютюнник І. Податковий розрив за податком на доходи фізичних осіб: бібліометричний та економетричний аналіз. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2021. № 4 (39) С. 193–201.
3. Швабій К. Податковий розрив з реальністю. URL: <https://zn.ua/ukr/finances/podatkovij-rozriv-z-realnistju.html>.
4. Durán-Cabré J.M., Esteller Moré A., Mas-Montserrat M., Salvadori L. The tax gap as a public management instrument: application to wealth taxes. *Applied Economic Analysis*. 2019. Vol. 27 No. 81. P. 207–225.
5. EU VAT gap report 2023: Details and the findings. URL: <https://www.unifiedpostgroup.com/news/eu-vat-gap-report-2023-details-and-the-findings>.
6. Measuring tax gaps 2024 edition: tax gap estimates for 2022 to 2023. <https://www.gov.uk/government/statistics/measuring-tax-gaps/1-tax-gaps-summary>.
7. Швабій К., Богдан Т., Джус М., Кошук Т., Новицька Н., Пасічний М., Онищук І., Остріщенко Ю. Діагностика системи місцевого оподаткування. Аналітичний звіт. 2023. <https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1322/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82.pdf>.

Дмитро Олійник
студент гр. ФПФМ-21,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Владислав Дрожак
студент гр. ФФМ-21,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Віктор Селезньов
студент гр. ФФМ-21,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Євгеній Бурлій
аспірант,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н., доцент Світлана Савчук

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Враховуючи сучасні виклики в Україні, суттєво зростає потреба у розширенні повноважень місцевого самоврядування у сфері прийняття управлінських рішень, зокрема, тих, що стосуються фінансування регіонального розвитку. Це обумовлює необхідність розробки альтернативних механізмів формування місцевих бюджетів, пошуку джерел їхнього фінансування та чіткого визначення пріоритетних напрямків використання бюджетних ресурсів. Для створення ефективної системи формування місцевих бюджетів, розвитку чітких та прозорих міжбюджетних відносин і попередження необґрунтованих управлінських рішень у цій сфері, актуальним є проведення дослідження та аналіз світового досвіду в контексті подальшої імплементації його у вітчизняній практиці.

Як свідчить зарубіжний досвід, у розвинених державах чітко простежується тенденція до посилення ролі місцевих бюджетів, які трансформуються у все більш вагомому складову національних фінансових систем за рахунок делегування органам місцевого самоврядування розширених повноважень у сфері регулювання соціально-економічних процесів на регіональному рівні; вирівнювання за допомогою місцевих бюджетів диспропорцій у розвитку економічної та соціальної інфраструктури різних територій; стимулювання, активізації та розширення економічних можливостей на місцевому рівні [3].

Так, зокрема, в таких розвинених країнах Європи, як Австрія, Швеція, Іспанія та Швейцарія, місцеві бюджети характеризуються значною фінансовою автономією, що свідчить про володіння широкими повноваженнями органів місцевого самоврядування цих держав щодо самостійного формування та розподілу бюджетних коштів, здійснення витрат без суттєвого впливу центрального бюджету. При цьому характерною у цих країнах є значна диференціація рівня фінансової автономії місцевих бюджетів: від 98% до 70%. Даний показник значно вищий, ніж у Франції, Фінляндії та Бельгії, де рівень фінансової автономії місцевих бюджетів варіюється від 70% до 55%. Чітко простежується децентралізація системи надання соціально-економічних послуг у

Великій Британії, Нідерландах, Португалії, Швеції та Норвегії, де більшість з них фінансуються з місцевих бюджетів та надаються на рівні муніципалітетів.

Світова практика засвідчує, що саме податки відіграють істотне значення при формуванні бюджетів. Адже вони слугують не лише джерелом надходжень для фінансування державних видатків, але й інструментом перерозподілу національного доходу, на основі якого формується фінансова база функціонування місцевих бюджетів. Важливу роль у системі місцевого оподаткування зарубіжних країн відіграють податки на майно, які забезпечують стабільні надходження до місцевих бюджетів; а також місцеві податки на прибуток та промислові податки, податки на професійну діяльність та інші місцеві податки, які дають змогу місцевим органам влади реалізовувати власну політику та стимулювати розвиток певних сфер діяльності [2].

Зазначимо, що значна роль у формуванні дохідної частини бюджетів європейських держав відводиться податку на майно. У більшості європейських країн його запровадження є обов'язковим, оскільки саме майно виступає в однію із найважливіших баз оподаткування. Зокрема, у скандинавських країнах (Швеція, Норвегія) для забезпечення гарантії фінансової стабільності формування місцевих бюджетів, лівову частку складають прямі місцеві податки, такі як податок на майно чи податок на спадщину нерухомості. У Франції система оподаткування нерухомості включає декілька видів податків, таких як податок на нерухомість та податок на житло, ставки яких диференціюються відповідно до регіону чи типу нерухомості. Проте, незважаючи на визначальну бюджетоутворюючу роль податку на майно у формуванні дохідної бази місцевих бюджетів, актуальними в частині його стягнення й адміністрування залишаються проблеми, пов'язані із здійсненням справедливої оцінки майна й відсутністю безпосереднього зв'язку між його вартістю та доходами власника.

Формування доходів місцевих бюджетів у країнах Європи ґрунтується не лише на податкових джерелах надходжень, але й на інших неподаткових доходах, які включають адміністративні штрафи, збори, доходи від комерційної діяльності та муніципальної власності, а також доходи від надання платних послуг тощо. У таких країнах, як Данія, Франція та Іспанія, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної та супутньої торгівлі, надходження від штрафів і санкцій становлять понад 60% загальних неподаткових надходжень місцевих бюджетів. Цей показник трохи нижчий у Великобританії, де він становить понад 40%, і значно нижчий у Швеції (трохи більше 10%) [2].

У країнах Північної Європи місцеві органи влади значну увагу приділяють мобілізації власних податків, що вважається істотною складовою фінансування своїх повноважень та надання суспільних послуг населенню. При цьому такий підхід базується на таких основоположних принципах, як: автономії та відповідальності, що сприяє наданню місцевим органам влади більшої автономії у прийнятті рішень щодо використання коштів; ефективності – для забезпечення більш ефективного використання коштів, акумульованих за рахунок місцевих податків; підзвітності, що робить місцеві органи влади більш підзвітними перед своїми виборцями в частині мобілізації власних дохідних джерел.

У країнах Північної Європи система оподаткування доходу фізичних осіб ґрунтується на дворівневій моделі, яка поєднує державні та місцеві компоненти. Законодавством таких країн регламентовано застосування податку на доходи фізичних осіб як одного з видів місцевих податків. Така система вважається ефективним способом забезпечення фінансування як загальнодержавних, так і місцевих потреб населення [2].

Система формування місцевих бюджетів у Франції ґрунтується на диверсифікованому підході, в частині якого близько 50% доходів надходять за рахунок власних податків, які поділяються на такі основні категорії: податки на нерухомість, податки з підприємницької діяльності, податки на певні товари та послуги, акцизи на специфічні товари. Однією з особливостей такої системи оподаткування є спільне використання бази оподаткування декількома рівнями влади, що свідчить про можливість застосування до однієї і тієї ж бази оподаткування, податків, які стягуються як центральним урядом, так і місцевими органами влади. У Франції система акумуляції податків для фінансування місцевого самоврядування характеризується децентралізованою структурою, в частині якої здійснюється розподіл відповідальності між центральними та місцевими органами влади:

Система місцевого самоврядування в Німеччині ґрунтується на дотриманні принципу субсидіарності, який передбачає виконання завдань на рівні, максимально наближеному до споживача суспільних благ та послуг. місцеві органи влади мають значну автономію у вирішенні питань, пов'язаних з наданням послуг та управлінням на своїй території. Фінансова незалежність місцевого самоврядування в даній країні частково ґрунтується на праві муніципальних органів влади: встановлювати власні ставки податку на нерухомість, який є одним з основних джерел доходів для місцевих бюджетів; та встановлювати власні ставки промислового податку, який сплачується підприємствами, які ведуть свою діяльність на території муніципалітету. Основними дохідними джерелами бюджетів земель, що складають лівову частку власних податкових надходжень та надходять у повному обсязі є: податок на нерухомість, податок на спадщину, податок на купівлю земельної ділянки, акцизний збір з пива, податок на проведення лотерей, ставок та азартних ігор [3].

Незважаючи на суттєві відмінності у рівнях доходів та витрат, джерела формування доходів місцевого самоврядування в усіх провінціях Канади практично однакові. Зокрема до них відносять: муніципальні податки (податок на нерухомість, податок на підприємництво та інші місцеві податки), міждержавні трансферти, плата за послуги (плата за такі послуги, як вивезення сміття, водопостачання та каналізація), інші джерела доходу (доходи від інвестицій, штрафи та плата за користування комунальними послугами). Істотну роль у наповненні бюджетів муніципальних утворень відіграють податки на нерухомість та інші податки, пов'язані з майном, які становлять близько половини 50% всіх власних доходів муніципалітетів. Податок на майно в Канаді стягується з власників землі, будівель та споруд. У деяких провінціях він також поширюється на верстати та інше обладнання, що належить до цього майна.

Надані федеральні трансферти та трансферти з провінційних бюджетів відрізняються за призначенням та гнучкістю. Федеральні трансферти виділяються на конкретні програми, що дає змогу муніципалітетам використовувати їх лише на визначені цілі. Трансферти з провінційних бюджетів можна використовувати як для покриття поточних витрат, так і для фінансування цільових проєктів.

Фінансування місцевого самоврядування майже всі штатів США забезпечується за рахунок таких основних податкових інструментів: податку на майно, податків на доходи, податків на продаж тощо. Додатковими джерелами доходів для місцевого самоврядування в США служать збори за користування певними громадськими послугами. Ці збори допомагають диверсифікувати джерела фінансування та акумулювати кошти, необхідні для виконання своїх зобов'язань. Податок на майно є поширеним джерелом доходів для місцевого самоврядування в США, який ґрунтується на ринковій вартості нерухомості, що знаходиться на території певного муніципального утворення. Ставки податку на майно зазвичай визначаються у відсотках від ринкової вартості, які можуть відрізнятися в залежності від штату, муніципалітету, або типу нерухомості.

Отже, в основу формування місцевих бюджетів в розвинених державах покладено принцип децентралізації, що дозволяє краще враховувати потреби місцевих громад та забезпечувати більш ефективне використання бюджетних коштів. Завдяки розвитку процесів децентралізації місцеві бюджети стають потужним інструментом для стимулювання регіонального зростання, реалізації соціальних програм та подолання економічних проблем. Зважаючи на досвід розвинених країн, в Україні доцільним є подальше продовження вже розпочатої реформи бюджетної децентралізації. Це дозволить посилити роль місцевих бюджетів та надати місцевим органам влади необхідні повноваження для їхнього ефективного функціонування, а також сприятиме врахуванню потреб громад на місцях та більш ефективному використанню бюджетних коштів.

Список використаних джерел:

1. Біла Л. М. Спільні і відмінні риси податкових систем країн Європейського Союзу та України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 5. С. 656-661.
2. Дема Д. І., Шубенко І. А., Давидчук С. М. Місцеве оподаткування: сучасний стан та досвід країн Європейського Союзу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка». 2023. №28. С. 69-76.
3. Данилишин Б. М. Децентралізація у країнах ЄС: уроки для України *Регіональна економіка*. 2016. № 1. С. 5-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2016_1_3
4. Роман В. Моделі децентралізації влади країн Європейського Союзу. URL: <http://lvivacademy.com/visnik12/fail/Roman.pdf>.
5. Фінанси зарубіжних країн: навчальний посібник / Т. О. Кізіма та ін.; за ред. О. П. Кириленко. Тернопіль: Економічна думка, 2013. 287 с.

Марина Панченко

студентка 3 року навчання економічного факультету,
Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
Науковий керівник: к.е.н., доцент Оксана Сарахман

РОЛЬ ПІДРОЗДІЛУ КОМПЛАЄНС В СИСТЕМІ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ БАНКУ

1. Забезпечення відповідності. Забезпечення комплаєнсу – одна з основних функцій комплаєнс-відділу, яка передбачає:

– моніторинг внутрішніх процедур – відділ комплаєнсу перевіряє дотримання банком внутрішніх процедур, політик та стандартів. Він аналізує, чи виконуються такі вимоги, як ризик-орієнтовані підходи, протидія відмиванню коштів та фінансування тероризму;

– взаємодію з регуляторами – відділ комплаєнсу співпрацює з національними та міжнародними органами з метою забезпечення дотримання Банком вимог законодавства. Він надає регуляторам необхідну інформацію та відповідає на їхні запити.

2. Управління ризиками є важливою функцією відділу комплаєнсу, яка передбачає аналіз ризиків (Департамент визначає різні ризики, включаючи фінансові, репутаційні та відповідальності, аналізує їхній вплив на банк та розробляє стратегію для зменшення ризиків).

3. Управління діяльністю клієнтів – відділ комплаєнсу контролює та перевіряє діяльність клієнтів банку на предмет відмивання грошей. В рамках цієї діяльності він аналізує транзакції та виявляє підозрілі операції з метою запобігання відмиванню грошей та фінансуванню тероризму.

4. Навчання та підвищення обізнаності – відділ комплаєнсу організовує навчання для співробітників банку, а саме навчальні семінари та тренінги щодо важливості дотримання вимог та усвідомлення ризиків.

5. Співпраця з регуляторами – відділ комплаєнсу взаємодіє з регуляторними органами:, зокрема отримує необхідну інформацію для забезпечення відповідності банку вимогам. Це включає в себе подання звітів, надання відповідей на запити та співпрацю під час проведення перевірок.

6. Внутрішні аудити та перевірки – відділ комплаєнсу відповідає за проведення внутрішніх аудитів та перевірок, що допомагає виявити можливі порушення та недоліки в системі контролю. Реалізація цієї функції передбачає:

– аудит внутрішнього контролю – перевірку ефективності системи внутрішнього контролю банку, яка включає аналіз процедур, політик і ризиків, а також виявлення можливих проблем;

– комплаєнс-експертизу, яка передбачає оцінювання дотримання банком законодавчих, регуляторних вимог та вимог внутрішньої політики. Він аналізує діяльність банку та виявляє можливі невідповідності.

7. Розробка та впровадження політики – відділ комплаєнсу розробляє та впроваджує внутрішні політики та процедури. До них відносяться політика

протидії відмиванню коштів, антикорупційна політика та політика конфіденційності, а саме:

– політика щодо відмивання грошей передбачає розроблення політики та процедур для виявлення та запобігання відмиванню грошей. Відділ комплаєнсу встановлює правила щодо належної перевірки клієнтів, моніторингу транзакцій та співпраці з відповідними органами;

– антикорупційна політика, яка передбачає вироблення правил та процедур для запобігання корупції в банку. Сюди входить контроль за подарунками, конфлікт інтересів та інші аспекти.

8. Звітність – відділ комплаєнсу готує звіти для внутрішнього керівництва та регуляторів, що допомагає відстежувати ефективність роботи відділу та виявляти проблемні питання. В рамках цього напряму діяльності готують такі звіти:

– звіти для внутрішнього керівництва банку (щоденні, щомісячні та річні звіти);

– звіти для регуляторів, які включають інформацію про відповідність банку вимогам та результати аудитів.

Список використаних джерел:

1. Роль підрозділу комплаєнс у системі внутрішнього контролю банку. Офіційний веб-сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rol-pidrozdil-u-sistemi-vnutrishnogo-kontrolyubanku>
2. Мулик А. Загальні підходи до організації комплаєнсу в банках. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2023. Т. 1, № 79. С. 272-277. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/288618>
3. Національний банк України: семінар з питань системи внутрішнього контролю. Офіційний веб-сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/CC_I%D0%A1%D0%86_D_Bakumenko_pr_2019-10-7_8.pdf?v=4

Тетяна Піхняк

к.е.н., доцентка, доцентка кафедри менеджменту,
економіки, статистики та цифрових технологій,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Глеб Сокирко

студент гр. 23.01.ФУЕ.БФД
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Протягом усього розвитку людства та економіки, гроші виступали у найрізноманітніших формах: вони були у вигляді шкіри дикого хижака, у вигляді рідкісної турецької тканини, золотом, сріблом, звичайною їжею, банкнотами та монетами. Сучасний світ характеризується швидкоплинним розвитком інформаційних технологій, внаслідок чого з'являється нова форма грошового обігу та загалом фінансово-економічних відносин – електронні гроші.

Згідно з п. 14 частини першої ст. 1 Закону України від 01 січня 2024 року № 1591-ІХ «Про платіжні послуги», електронні гроші – це одиниці вартості, які зберігаються в електронному вигляді, призначені для проведення для виконання платіжних операцій (у тому числі з використанням наперед оплачених платіжних карток багатоцільового використання), і приймаються як засіб платежу іншими особами [4]. Національний Банк України здійснює регулювання економічних відносин в цій сфері та стежить за дотриманням законодавства.

До основних переваг електронних грошей відносять: зручність, швидкість, безпечність, доступність, мобільність, простота використання та відсутність персоніфікації [1]. Фактично, усі з перелічених переваг сприяють розвитку економіки, а особливо полегшують життя споживачів та суб'єктів економічних відносин.

Важливо відзначити ефективне використання ресурсів та зменшення витрат при обігу електронних грошей, що полягає в мінімізації витрат на друк грошей та автоматизації усього процесу обробки платежів. Такі переваги дозволяють знизити адміністративні витрати підприємств, зменшити кількість паперових документів та спростити процеси обліку та звітності. Крім того, електронні платежі сприяють підвищенню прозорості та трасованості фінансових операцій. Останнє може здатись багатьом людям як прояв акту неповаги в бік споживачів та користувачів електронної форми грошового обігу з боку держави. Ми частково з цим погоджуємось, тому що держава зможе легко контролювати абсолютно усі баланси користувачів, проте, це також може допомогти в боротьбі з корупцією та незаконними платіжними схемами.

З іншого боку, до недоліків електронної форми грошового обігу відносять: високий рівень різних ризиків (ризик користувача стати жертвою шахраїв,

системних збоїв, як можуть призвести до неможливості здійснення платежів або доступу до коштів, що може стати серйозною проблемою, враховуючи сучасний світ, та багато інших недоліків); відсутність органу, який керує діяльністю, пов'язану з електронними грошима; та недостатній рівень приватності та конфіденційності користувачів [1].

Досліджуючи питання однієї із форм грошей, варто згадати, що гроші, як капітал, можуть існувати в різних формах, відповідно і електронні гроші також. Всього розрізняють чотири основні форми електронних грошей:

1. Електронні гаманці (WebMoney) – електронна система миттєвих інтернет-розрахунків, середовище і технологія для ведення бізнесу та електронної комерції.

2. Цифрові сертифікати – містить інформацію про клієнта (ім'я, ідентифікатор клієнта), інформацію про відкриті ключі клієнта, про засвідчувальний центр, що виготовило сертифікат, серійний номер сертифіката, термін дії і т.д. Цифровий сертифікат використовується при кожному вході користувача в електронну систему використовуваного банку.

3. Цифрові чеки – містять номер і код, кількість символів, в яких призначається самим власником чеків. Цифрова цінність чеків забезпечена активами, зарезервованими до моменту їх випуску на рахунках емітентів: грошима, товарами, послугами тощо.

4. Smart-картки – кредитна картка з вбудованим мікропроцесором, що володіє високим рівнем захисту та можливістю проводити багатовалютні розрахунки. Фактично, це є ось та пластикова карта з чипом, якою ми користуємося під час проведення розрахункових безготівкових операцій.

Окрім вище розглянутих форм, варто згадати про криптовалюту, яка є електронним грошовим ресурсом, який не має фізичного закріплення. Одиницею криптовалюти є коїн, а управління нею здійснюється за допомогою децентралізованої платіжної системи.

Криптовалюта працює на основі системи блокчейн [2]. Блокчейн працює як база даних – записи даних поширюються через мережу безпечних серверів, кожен з яких є комп'ютером, який називається вузлом, яким керує користувач цієї мережі. Такий запис називається блоком. Багато з цих блоків (block) працюють як ланцюжок (chain) – тому технологія називається блокчейн [3].

Основними перевагами криптовалюти є високий рівень безпеки завдяки криптографічним методам, які забезпечують захист транзакцій і даних користувачів та перекази без участі посередників. Проте, на сучасному етапі, зокрема в Україні, криптовалюта є досить нерозвинутою системою економічних відносин через відсутність належного правового забезпечення та оподаткування, що також тягне за собою підвищений ризик користувачів опинитись жертвою шахрайства. Крім того, криптовалюта характеризується високою волатильністю, яка створює певні ризики, як для інвесторів, так і для користувачів.

Список використаних джерел:

1. Андрушко Л. Ю. Електронні гроші в Україні: економічна сутність та особливості правового регулювання. *ЛОГОС*. 2020. № 15. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.15.16.html>
2. Цимбалюк І. Електронні гроші: сутність, види, переваги та недоліки інтернет грошей. URL: <https://rates.fm/ua-uk/payment-systems/elektronni-groshi-sutnist-vidi-perevagi-ta-nedoliki-internet-groshej/>
3. Подоляк Л. Крипта для чайників. Частина 1: що таке блокчейн і його «фішки», про які мало хто знає. *Українські національні новини*. URL: <https://unn.ua/news/krypta-dlia-chainykyiv-chastyna-1-shcho-take-blokchein-i-yoho-fishky-pro-yaki-malo-khto-znaie>
4. Про платіжні послуги: Закон України від 01.01.2024 р. № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>

Владислав Працовнік

студент гр. ФПФМ-22,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Вікторія Савчук

студентка гр. ФФзм-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н., доцент Світлана Савчук

ДЕРЖАВНИЙ КРЕДИТ В УКРАЇНІ: ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ

На сучасному етапі розвитку економічних процесів в Україні необхідним постає впровадження ефективних реформ для забезпечення сталого та динамічного зростання. Важливу роль в успішній їх реалізації в державі та стимулюванні розвитку економіки відіграють державні запозичення. Їхнє використання повинно бути обґрунтованим, відповідальним та спрямованим на досягнення довгострокових цілей розвитку країни. Тільки комплексний підхід, який поєднує мобілізацію капіталу з реформами й вдосконаленням інвестиційного клімату, може забезпечити сталий розвиток та зростання добробуту населення. При цьому держава має чітко визначати пріоритетні галузі та сфери, які потребують кредитування, ефективно використовувати механізми кредитування інвестицій та інновацій, стимулювати активність приватних кредиторів, обирати проекти для державного кредитування, ґрунтуючись на стратегічних цілях розвитку країни.

Як свідчить вітчизняна практика, Україна переважно виступає як одержувач позики в сфері державного кредиту. При цьому основними цілями таких кредитних відносин є: забезпечення фінансування державного дефіциту, підтримка макроекономічної стабільності, фінансування державних програм соціально-економічного розвитку та інших заходів, спрямованих на вирішення стратегічних завдань країни тощо.

Державні внутрішні запозичення здійснюються через угоди з резидентами України щодо позики та випуску державних цінних паперів, які розміщуються на внутрішньому ринку. Державні зовнішні запозичення відбуваються шляхом укладання угод з нерезидентами України щодо позики та випуску державних цінних паперів, які розміщуються на міжнародному ринку [1, с. 240].

Значні обсяги державних запозичень зумовлюють неухильне зростання обсягу державного боргу. За даними табл. 1, відмітимо у періоди 2009–2013 рр., 2015–2017 рр., 2018–2019 рр. та 2020–2021 рр. помірне зростання питомої ваги внутрішніх запозичень у загальному обсязі державних запозичень, що супроводжується одночасним зменшенням частки зовнішніх позик. Проте у 2014–2015 рр., 2017–2018 рр., 2019–2020 рр. та 2021–2023 рр. спостерігалася вже тенденція помірного зниження питомої ваги внутрішніх запозичень з відповідним зростанням зовнішніх (табл. 1).

Таблиця 1

Структура державних запозичень в Україні у 2009–2023 рр.

Роки	Разом, млн грн	Темпи приросту, %	Зовнішні запозичення		Внутрішні запозичення	
			млн грн	%	млн грн	%
2009	316884,6	-	211751,7	66,8	105132,9	33,2
2010	432235,4	36,4	276745,6	64,0	155489,8	36,0
2011	473121,6	9,5	299413,9	63,3	173707,7	36,7
2012	515510,6	9,0	308999,8	59,9	206510,7	40,1
2013	584114,1	13,3	300025,4	51,4	284088,7	48,6
2014	1100564,0	88,4	611697,1	55,6	488866,9	44,4
2015	1572180,2	42,9	1042719,6	66,3	529460,6	33,7
2016	1929758,7	22,7	1240028,7	64,3	689730,0	35,7
2017	2141674,4	11,0	1374995,5	64,2	766678,9	35,8
2018	2168627,1	1,3	1397217,8	64,4	771409,3	35,6
2019	1998275,4	-7,9	1159221,6	58,0	839053,8	42,0
2020	2551935,6	27,7	1518934,8	59,5	1033000,8	40,5
2021	2671827,6	4,7	1560230,0	58,4	1111597,6	41,6
2022	4071683,1	52,4	2610945,6	64,1	1460737,5	35,9
2023	5519483,9	35,6	3862987,6	70,0	1656496,3	30,0

Джерело: складено на основі [3]

У 2023 році внутрішні запозичення становили 30,0%, що зменшилося на 5,9% у порівнянні з 2022 роком, коли вони склали 35,9%, незважаючи на абсолютний приріст їх фактичного обсягу на 195758,8 млн. грн. або на 13,4%.

У 2022 році питома вага зовнішніх запозичень складала 64,1%, їхній обсяг при цьому спостерігався на рівні 2610945,6 млн. грн. На початок 2023 року цей показник зріс до 70,0%, склавши 3862987,6 млн. грн. Це відповідає абсолютному приросту зовнішніх запозичень на 1252042,0 млн. грн., що дає змогу відмітити зростання на 48,0% порівняно з 2022 роком. При цьому питома вага зовнішніх запозичень за вказаний період збільшилася на 5,9% (табл. 1).

Збільшення обсягу запозичень та різка зміна їх структури викликані такими факторами [4]:

- негативною ціновою кон'юнктурою на зовнішніх ринках;
- військовою агресією з боку російської федерації;
- скороченням обсягів промислового виробництва;
- зменшенням реального ВВП;
- зменшенням обсягів імпорту товарів та послуг.

Із збільшенням державних запозичень необхідним є вирішення проблем щодо зростання державного боргу країни. Це призводить до зростання валютних витрат на обслуговування боргових зобов'язань та створює додаткові ризики девальвації національної валюти. Значне переважання зовнішніх кредитних ресурсів над внутрішніми відбулось за рахунок меншої прибутковості зовнішніх ресурсів та можливості їх залучення на довший період.

Криза, спровокована загрозами, викликаними повномасштабною військовою агресією, призвела до занепаду основних макроекономічних показників у 2022-

2023 роках. Зростання бюджетного дефіциту посилило потребу у здійсненні державних запозичень. Попри все, напружена політична ситуація в країні обумовила дестабілізацію відносин з міжнародними фінансовими установами. Крім того, обмежений доступ до зовнішніх ринків призвів до надзвичайно великого обсягу продажу короткострокових та середньострокових державних цінних паперів [5].

З урахуванням хронічного дефіциту державного бюджету, який унеможливорює здатність держави фінансувати важливі інвестиційні проекти, зовнішні запозичення є відносно економним методом залучення ресурсів. Ефективне управління цими позиками дозволить уникнути негативних наслідків, пов'язаних з обслуговуванням та погашенням боргів.

Незважаючи на те, що зростаючі обсяги державного кредиту можуть призводити до збільшення витрат, проте це не завжди обумовлює збільшення обсягу інноваційних проектів або досягнення зростання соціального ефекту. Тому важливо звернути увагу на концепцію чистих запозичень, порівнюючи різницю між обсягом запозичень та витратами, пов'язаними з цими запозиченнями [1, с. 241]. Найпоширенішими інструментами у цьому контексті є казначейські зобов'язання України, облігації внутрішньої державної позики України, облігації зовнішньої державної позики України, а також залучення кредитних ресурсів Міжнародного валютного фонду тощо [2, с. 29].

Надзвичайно важливу роль в сучасних умовах відіграють військові облігації, оскільки за рахунок їх придбання забезпечується необхідне фінансування для підтримки Збройних сил України та державних потреб у воєнний час. Військові облігації слугують ефективним інструментом для швидкого залучення державою фінансових ресурсів, що сприяє збереженню економічної стабільності та зміцненню обороноздатності країни. Завдяки державним гарантіям і обслуговуванню Міністерством фінансів, військові облігації також є надійним інвестиційним активом для громадян і компаній, які прагнуть підтримати свою країну в критичний момент.

У 2023 році від продажу на аукціонах військових облігацій залучено 566 млрд грн в еквіваленті, зокрема 401785,1 млн грн, 3688,3 млн дол. США та 735,8 млн євро [6]. На 1 січня 2024 року загальний обсяг військових облігацій у власності фізичних та юридичних осіб сягнув 85,4 млрд грн, що на 34,5 млрд грн більше, ніж на 1 січня 2023 року, та свідчить про зростання практично у 2,5 рази. У порівнянні з попереднім роком, обсяг військових облігацій внутрішньої держпозики, якими володіють нерезиденти, станом на 1 січня 2024 року зріс більш ніж у 5,2 рази та відповідно становив 14779,3 млн грн, 24,2 млн дол. США та 0,1 млн євро. У грудні 2023 року Міністерство фінансів здійснило погашення військових ОВДП у обсязі 167,0 млн дол. США [6].

За рахунок державного кредиту уряд має змогу забезпечувати фінансування критично важливих сфер, таких як оборона, охорона здоров'я та інфраструктура, навіть за умов обмежених бюджетних ресурсів. Використання державних позик сприяє підтримці економічної стабільності в державі, дозволяючи уряду покривати дефіцит бюджету без нагального впливу інструментів податкової

політики чи скорочення державних витрат. Своєчасне виконання урядом своїх боргових зобов'язань сприяє зростанню довіри до нього з боку як громадян, так і міжнародних партнерів. Це, у свою чергу, може призвести до зниження процентних ставок за запозиченнями у майбутньому, що робить державні позики більш вигідними.

Здійснення державного кредитування сприяє забезпеченню соціально-економічному розвитку впродовж довгострокового періоду, фінансуючи проекти, які можуть стимулювати зростання економіки, створення робочих місць та покращення якості життя населення.

Отже, ефективне використання державного кредиту в сучасних умовах є важливим інструментом для забезпечення фінансової стійкості та сталого розвитку держави.

Список використаних джерел:

1. Островська Н. С., Швець О. Ю. Роль державного кредиту у фінансовій системі держави. *Причорноморські економічні студії*. Гроші, фінанси і кредит. 2016. Випуск 10. С. 238-242. URL: <http://bses.in.ua/journals/2016/10-2016/51.pdf>
2. Ватаманюк-Зелінська У. З., Огірко О. Т. Роль державного кредиту в економічному розвитку України. *Інноваційна економіка*. 2021. № 1-2. С. 28-33. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/11/715-1506-1-SM.pdf>
3. Державний борг України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>
4. Програма управління державним боргом на 2023 рік: Наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2023 р. № 53. URL: https://www.mof.gov.ua/storage/files/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0_%D0%A3%D0%94%D0%91_%D0%BD%D0%B0__2023_%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf
5. ОЗДП. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/ozdp>
6. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>

Владислав Рибак

студент гр. Ф41,

Хмельницький університет управління та права

імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Науковий керівник: к.е.н., доцент Наталія Ткачук

ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ БАНКІВ ЯК ЕЛЕМЕНТІВ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Одним із основних аспектів розвитку банківської системи України є необхідність підвищення рівня довіри до банків і забезпечення їх стабільної роботи. Для цього банки повинні збільшувати власний капітал, оптимізувати структуру своїх фінансових ресурсів та покращувати результати діяльності.

На сьогодні банківські установи є одними з найважливіших і найактивніших учасників фінансового ринку, виконуючи функції фінансових посередників, емітуючи зобов'язання у вигляді депозитів та інших інструментів і залучаючи фінансові ресурси, які входять до грошових агрегатів. Специфіка діяльності банків полягає в тому, що вони задовольняють потреби ринку в наданні фінансових послуг і отримують прибуток, залучаючи кошти від інвесторів за певну плату й надаючи їх у позику іншим клієнтам. Банки створюють додану вартість шляхом розподілу ризику забезпечення ліквідності, надаючи інформаційні послуги.

В той же час, подібно до будь-якого бізнесу, банки прагнуть максимізувати свій прибуток за прийняттого рівня ризику. Їхній прибуток утворюється з різниці між доходом від кредитів і витратами, що залежать від обсягів і вартості залучення коштів. Тому, для досягнення бажаного успіху банки повинні проводити обдуману кредитну та інвестиційну діяльність, яка повинна базуватися на використанні процентні ставки, достатніх за рівнем для покриття витрат і формування прибутку. Щоб отримувати максимальний прибуток, банки мають вирішувати дві основні проблеми у взаємовідносинах з клієнтами: зниження ризику та забезпечення ліквідності. Вони повинні організувати свою діяльність так, щоб вкладники були впевнені, що їхні інтереси найкращим чином захищені від можливих ризиків на ринку.

З огляду на це, вважаємо за необхідне виокремити кілька ключових ознак, які характеризують банки як фінансові установи й посередники серед інших суб'єктів господарювання на фінансовому ринку [1]:

– багатофункціональність: банки є багатофункціональними фінансовими установами, що надають клієнтам різноманітні фінансові послуги з метою отримання прибутку; вони професійно управляють грошовими ресурсами суспільства і виконують специфічні функції в економіці;

– інституційність: банки є фінансовими корпораціями, які належать до підсектору депозитних корпорацій; вони здійснюють посередницьку діяльність, емісію зобов'язань і залучення фінансових ресурсів на законних підставах під контролем центрального банку;

– надання фінансових послуг: продуктом діяльності банків є фінансові послуги, що мають нематеріальний характер; основою їхньої діяльності є торгівля грошима як особливим товаром, що сприяє забезпеченню економіки необхідними платіжними засобами;

– організаційна форма: банки в Україні можуть бути створені та функціонувати лише у формі відкритих (публічних) акціонерних товариств;

– виробничий характер: хоча діяльність банків має специфічний характер, вона вважається виробничою, оскільки банківська продукція включає надані кредити, здійснені розрахунки, надані гарантії та поручительства та інші послуги й продукти фінансового характеру; саме це й відрізняє банки від інших суб'єктів господарювання;

– посередництво: банки виконують посередницьку функцію в ринковій економіці, використовуючи залучені кошти інших суб'єктів економіки, тоді як інші підприємства діють за рахунок власних коштів;

– комерційний розрахунок: функціонування банків ґрунтується на принципі комерційного розрахунку й регулюється чинним законодавством України; водночас, для створення та реєстрації банків встановлено особливі вимоги та умови;

– ліцензування: банківська діяльність потребує не лише державної реєстрації, але й отримання ліцензії від Національного банку України; ліцензування є необхідною умовою для розвитку конкуренції на фінансовому ринку та спрямоване на підвищення надійності і стабільності банківської системи, а також на захист інтересів кредиторів і вкладників [2].

Таким чином, банки, як і будь-які суб'єкти господарювання, є не лише соціальними системами, а й соціально-економічними системами, враховуючи їхню комерційну діяльність з метою отримання прибутку. Вони представляють собою цілісність множини впорядкованих елементів і структур, як взаємопов'язані між собою в тісній взаємодії.

З позицій синергетики, банки можна вважати цілісною, автономно працюючою системою, що входить до складу більш масштабної структури – банківської системи. Банк як економічна система має поєднувати усі необхідні складові: засоби, методи, капітал, економічні відносини, що забезпечують його ефективне функціонування, а також слід включати й організаційно-професійні стосунки між працівниками в межах банку, які впливають на його здатність включатися в процеси самоорганізації на ринку.

Банки є відкритими, складними економічними системами, в яких постійно відбуваються процеси обміну інформаційними, матеріальними та грошовими потоками із зовнішнім середовищем. Параметри зовнішнього середовища мають суттєвий вплив на діяльність банків і пояснюють причини їхнього стану на ринку. Особливості функціонування банків і банківської системи пов'язані з цілеспрямованим впливом людей на організацію економічних процесів, що також впливає на процеси самоорганізації.

Список використаних джерел:

1. Банківські операції: підручник / за ред. О. В. Дзюблюка. 2-ге вид., випр. і доповн. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 866 с.
2. Банківська справа: навч. посібник / О. М. Колодізев та ін. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 347 с.

Тетяна Самуляк
студентка гр. ЕКО-33С,
Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів
Науковий керівник: к.е.н., доцент Оксана Сарахман

ПОДАТКОВІ ПЕРЕВІРКИ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНІВ: ВИЯВЛЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

За останні роки сектор онлайн продажів суттєво розвинувся, це зумовлено глобальною діджиталізацією і зміною людського фактору у виборі придбання товарів. Українські підприємці не відстають від світових тенденцій й з кожним днем в мережі стає все більше онлайн магазинів, котрі продають різноманітну продукцію в роздріб та оптовими партіями. В свою чергу, це зумовило додаткове навантаження на економічну систему України. На зараз існує ряд законів та змін в податковому кодексі України, створених для регулювання інтернет-торгівлі в Україні. До них входить: Закон України «Про електронну комерцію» [1]; Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» [2]; Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [3]; Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» [4] та нововведення у Господарський Кодекс України [5].

Для створення онлайн магазину в соціальних мережах не потрібна верифікація даних, і по суті кожен бажаючий, хто навіть не є зареєстрованим як платник податків, може здійснювати продаж. Це є незаконним та не вигідним для економіки країни, адже таким чином відбувається рух грошових коштів, котрий ніяк не фіксується й не підпадає під оподаткування. Тому Державна податкова служба (ДПС) впровадила ряд заходів, спрямованих на протидію податковим правопорушенням у сфері електронної комерції (так звана політика фіскалізації), зосередивши увагу на фіскалізації продажу на повну суму товарів та виданням чеків клієнтам, а також на веденні обліку товарних запасів за допомогою первинної документації. На підставі п. 17 Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» за такими порушеннями застосовують наступні фінансові санкції: якщо вчинено вперше встановлюється штраф у розмірі 100 відсотків вартості проданих товарів, а за кожне наступне вчинене порушення – 150 відсотків вартості проданих товарів [4].

Застосування штрафних санкцій відбувається під час перевірок конкретного інтернет-магазину, а підставою для його перевірки є заяви про правопорушення, пов'язані із відмовою у розрахунку банківською карткою, незастосування РРО або ПРРО, торгівля без ліцензії, неоформлення трудових відносин із працівниками та здійснення господарської діяльності без державної реєстрації. Таку інформацію ДПС бере з наступних джерел:

– інтернет моніторинг, котрий здійснюється безпосередньо фахівцями ДПС України. Він передбачає пошук інтернет магазинів в Instagram, Facebook, а також на маркетплейсах, наприклад Prom.ua або Shafa.ua;

– спеціально створений телеграм бот-Stop Violation Bot, у якому будь-хто може поскаржитися на недобросовісних продавців. Для забезпечення контролю за діяльністю суб'єктів господарювання сфери торгівлі, громадського харчування та послуг ДПС запустила новий сервіс для громадян – чат-бот «StopViolationBot» в месенджері Telegram. Чат-бот – ефективний та сучасний засіб комунікації, який дозволяє 24/7 оперативно проінформувати ДПС про факти виявлених порушень законодавства [6];

– скарги, котрі надходять у письмовій формі або на гарячу лінію «Пульс». Сервіс «Пульс» приймає звернення фізичних осіб та суб'єктів господарювання щодо неправомірних дій або бездіяльності працівників податкової служби, а також про можливі корупційні дії з їхнього боку [7].

Також при перевірці інтернет магазину працівники ДПС України можуть написати продавцю під видом звичайної особи, котра хоче зробити замовлення та під час листування запросити детальну інформацію про інтернет магазин, включно з податковим номером. Якщо такий відсутній, то здійснюється контрольна закупівля, за якою ідентифікується особа, котра здійснює продаж. Дані цієї особи включно із направленням на проведення податкової перевірки передаються до місцевого підрозділу ДПС України, який робить уточнення цих даних й на підставі направлення не пізніше ніж за 10 календарних днів до дня проведення зазначеної перевірки вручає копію наказу про проведення документальної та виїзної планової перевірки та письмове повідомлення із зазначенням дати початку проведення такої перевірки [8]. Якщо, під час документарної та виїзної податкової перевірки було виявлено правопорушення, це є підставою для складання й передання до суду протоколу про адміністративне правопорушення правил торгівлі. За результатами судового рішення здійснюється накладання штрафних санкцій.

Отже, в процесі діджиталізації в мережі з'являється все більше інтернет-магазинів, для контролю за діяльністю яких в частині сплати фіскальних зобов'язань з боку держави розроблено відповідну правову базу, а також створено механізм виявлення та покарання правопорушників у сфері онлайн продажів, зокрема за допомогою впровадження політики фіскалізації. Таким чином, ДПС України має змогу здійснювати усі функції покладені на неї й сприяти стабільному і легальному функціонуванню електронної комерції.

Список використаних джерел:

1. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>
2. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>

3. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 Р. № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>
4. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України від 06.07.1995 р. № 265/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
6. Новий сервіс ДПС «Stop Violation Bot» в месенджері Telegram. Офіційний веб-сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/596813.html>
7. Сервіс «Пульс» Державної податкової служби України. Офіційний веб-сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/others/puls->
8. Вимоги до оформлення направлення, наказу та повідомлення щодо проведення планової, позапланової, фактичної перевірки. Веб-сторінка Головного управління ДПС України в Одеській області. URL: <https://od.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/487256.html>

Тарас Сидор

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Світлана Коваль

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ: ПРИНЦИПИ, ВАЖЕЛІ ТА ІНСТРУМЕНТИ

Бюджетна політика передбачає сукупність дій і заходів держави, спрямованих на реалізацію заходів і програм сприяння соціально-економічному розвитку країни. В практичній площині бюджетна політика проявляється при використанні «...форм та методів мобілізації фінансових ресурсів та їх розподілу і являє собою цілісну єдність формування і використання коштів бюджетів усіх рівнів, яка реалізує стратегічні цілі державної економічної політики» [5]. Ефективна бюджетна політика формується на основі обґрунтованих підходів та сприяє узгодженню з ключовими напрямками бюджетної доктрини держави.

На практиці забезпечення ефективної бюджетної політики передбачає використання інструментів, важелів та методів бюджетного механізму (див. рис. 1). Розглядаючи поняття бюджетної політики у соціальній сфері потрібно зазначити, що вона вбачає нівелювання перекосів ринкового механізму перерозподілу доходів фізичних осіб, вирішення питань рівня бідності громадян, забезпечення гідного рівня та якості життя населення, їх можливості отримати освітні, медичні та культурні послуги. Сьогодні доволі актуальним питанням є визначення і обґрунтування основних напрямів бюджетної політики у соціальній сфері через склад і структуру видатків державного і місцевих бюджетів соціального спрямування.

Розвинуті країн світу характеризуються високими стандартами у сфері соціального захисту громадян. Базовим положенням при формуванні бюджетної політики у соціальній сфері є принцип, викладений у статті 25 «Загальної декларації прав людини» ООН, який трактує, що: «кожна людина має право на такий життєвий рівень... необхідний для підтримки здоров'я і благополуччя її особисто і її сім'ї, і право на забезпечення у випадку безробіття, хвороби, інвалідності, удівства, настання старості чи інших випадків втрати засобів до існування із незалежних від неї обставин» [1]. Зважаючи на це, система бюджетного забезпечення соціальної сфери передбачає дотримання принципів гарантування кожній особистості права на задоволення своїх особистих потреб на рівні, який є економічно визначеним та суспільно прийнятним.

Ключовим етапом у побудові ефективної бюджетної політики, зокрема у соціальній сфері, є обґрунтований розподіл бюджетних ресурсів країни між різними рівнями адміністративно-територіальних одиниць країни. Близької за змістом думки притримується Г. Герасименко і зазначає, що «...головним джерелом фінансування послуг соціального призначення є бюджетні кошти» [3].

Базові принципи бюджетної політики у соціальній сфері представлено у таблиці 1.

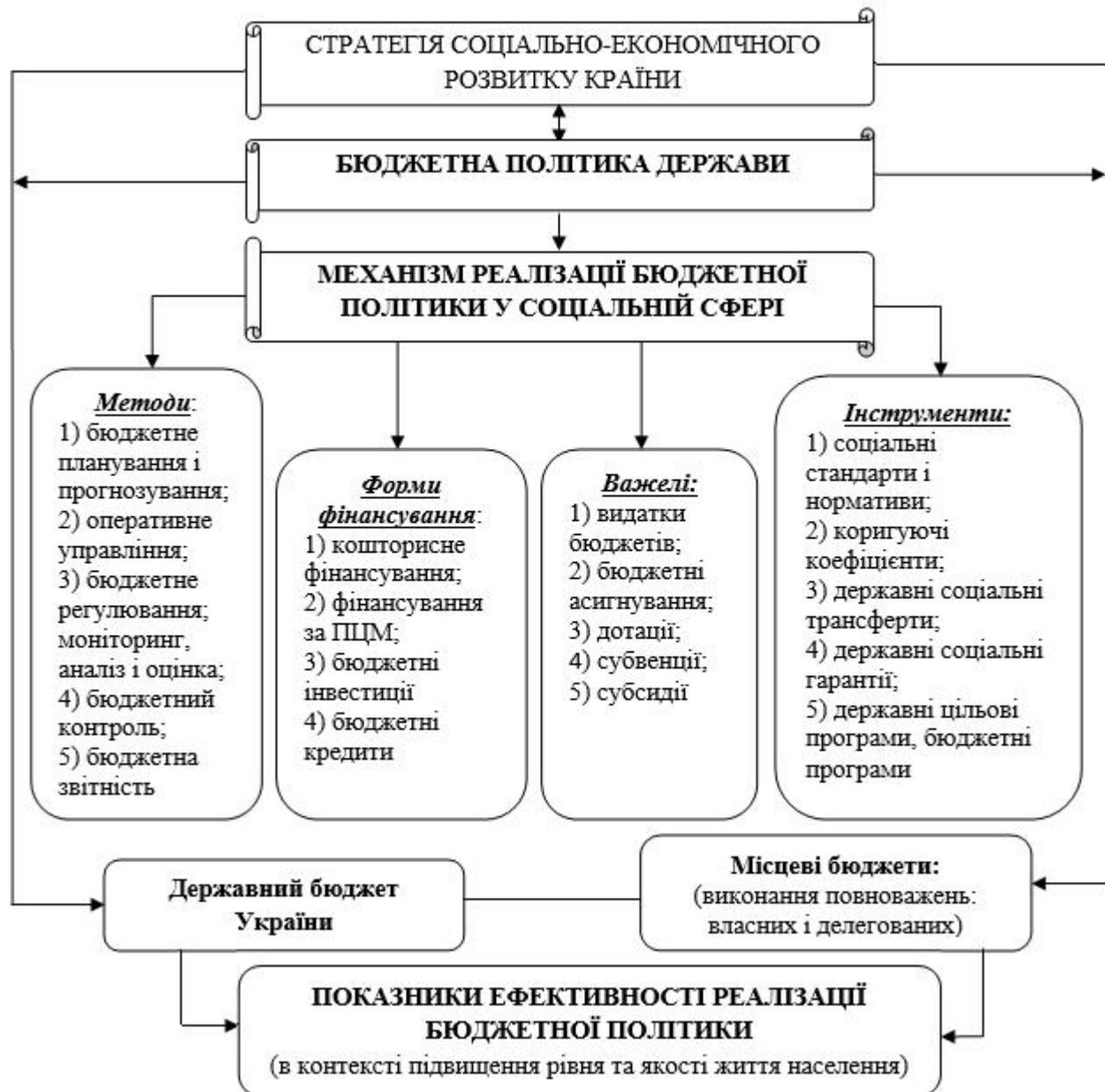

Рис. 1. Механізм реалізації бюджетної політики у соціальній сфері [6]

Реалізація бюджетної політики у соціальній сфері передбачає активне застосування сукупності методів, важелів, форм та інструментів, за допомогою яких держава забезпечує виконання соціальної функції. До складу методів бюджетного забезпечення соціальної функції держави слід віднести:

– *бюджетне прогнозування та планування.* Це складний науково обґрунтований процес, спрямованим на визначення параметрів бюджетних ресурсів та їх розподіл для забезпечення соціальних цілей за різними напрямками. Дана сфера фінансової діяльності держави має на меті отримання виважених управлінських рішень у соціальній сфері, особливо що стосується бюджетного забезпечення соціальної сфери;

– *оперативне управління, яке передбачає ефективну управлінську діяльність за рухом бюджетних ресурсів для забезпечення соціальних цілей та спрямоване на досягнення відповідних завдань;*

Таблиця 1

Принципи бюджетної політики в соціальній сфері [2]

№ п/п	Принципи	Характеристика принципів
1.	Економічної обґрунтованості	полягає у врахуванні реальних економічних можливостей держави в процесі реалізації політики у сфері бюджетного забезпечення надання послуг населенню соціального призначення;
2.	Плановості і прогнозованості	полягає у використанні бюджетних ресурсів відповідно до розроблених раніше показників;
3.	Комплексного характеру фінансування	його суть полягає у необхідності поєднання різних форм у процесі бюджетного забезпечення соціальних послуг, що дає змогу досягти більш повного задоволення суспільних потреб і забезпечити ефективніше використання бюджетних ресурсів;
4.	Ефективності використання коштів	означає отримання максимального корисного ефекту за рахунок мінімального або наперед визначеного обсягу бюджетних ресурсів;
5.	Контрольованості	передбачає використання різних видів, форм і методів бюджетного контролю (в тому числі і індивідуального самоконтролю) за використанням коштів.

– *бюджетний контроль* спрямований на проведення контрольних заходів суб'єктами контролю щодо цільового та раціонального використання коштів бюджетів різних рівнів у соціальній сфері;

– *бюджетна звітність*, яка передбачає проведення аналізу та оцінки ефективності бюджетного фінансування програм і заходів, які реалізуються у соціальній сфері.

Формами бюджетної політики є її «...постатейне фінансування, фінансування за програмно-цільовим методом та бюджетні інвестиції, які передбачають використання коштів бюджету розвитку на соціальну сферу» [7].

За визначенням В. Дем'янишина, бюджетне фінансування є «...сукупністю грошових відносин, пов'язаних з розподілом і використанням коштів централізованого грошового фонду держави, які реалізуються шляхом безповоротного і безоплатного надання бюджетних коштів юридичним і фізичним особам на проведення заходів, передбачених бюджетом» [4, с. 37].

Шляхом використання бюджетного фінансування як форми фінансового забезпечення, формуються необхідні фінансові ресурси для забезпечення діяльності та розвитку суб'єктів господарювання. Основними формами бюджетного фінансування є певні способи визначення бюджетних коштів на заходи і програми, заплановані у бюджеті.

Механізм реалізації бюджетної політики у соціальній сфері забезпечується через бюджетне фінансування та видатки державних цільових фондів соціального призначення. Його основною метою є зростання рівня та якості життя громадян, що розраховується шляхом визначення показників (індикаторів) за окремими групами соціальних потреб і послуг.

Таким чином, бюджетна політика є складовою економічної і фінансової політики держави, а також одним із вагомих інструментів державного

регулювання соціально-економічного розвитку держави. В основі формування бюджетної політики будь-якої держави повинна бути покладена стратегія її соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини: URL: <https://lawyersunion.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/Deklaratsiya-prav-lyudyny.pdf>
2. Василик О. Д., Павлюк К. В. Бюджетна система України. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 544 с.
3. Герасименко Г. Оцінка бюджетних програм в Україні: обґрунтування соціальних ефектів та каналів впливу на досягнення соціальних цілей. *Вісник ТНЕУ*. 2017. № 4. С. 67-76.
4. Дем'янишин В. Теоретичні засади бюджетної. *Світ фінансів*. 2007. Вип. 1 (10). С. 19–34.
5. Ладюк О. Д. Соціальна ефективність бюджетних програм як стратегічна мета вдосконалення міжбюджетних відносин. *Вісник університету «Україна»*. 2012. № 15. С. 55-58.
6. Сидор І. П. Бюджетна політика у функціонуванні соціальної сфери: проблеми визначення ефективності. *Світ фінансів*. 2016. Випуск 3. С. 7-17.
7. Фінанси: Підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. Київ: Знання, 2008. 611 с.

Вікторія Синюк
студентка гр. ФМСзм-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Вікторія Сідляр

МИТНА СКЛАДОВА АКТИВІЗАЦІЇ ЗЕД В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Митна складова активізації зовнішньоекономічної діяльності в умовах євроінтеграції української економіки є ключовим чинником для розвитку міжнародного торговельного обміну та залучення іноземних інвестицій. Впровадження ефективних митних політик і процедур сприяє гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності національних підприємств. Залучення України до міжнародних торгових відносин через активізацію зовнішньоекономічних зв'язків відкриває нові можливості для розвитку ринків та розширення економічного потенціалу країни.

Згідно з ст. 5 МКУ державна митна політика трактується як «система принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки» [1].

Важливим кроком для інтеграції економічних інтересів України та ЄС стало підписання Угоди про Поглиблену і всеосяжну зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) між Україною та Європейський Союзом 1 січня 2016 року, цілями якої були: посилення політичного діалогу у спільних сферах заінтересованості; зміцнення співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини; створення умов для посилення економічних та торговельних відносин, поглиблення зв'язку України з політикою ЄС [2].

Приєднання до ЄС передбачає удосконалення митного законодавства. Основу митної справи Європейського Союзу складають акти первинного (Договір про застосування Європейської комісії з атомної енергії; Договір про застосування Європейського економічного Співтовариства та ін.) та вторинного законодавства (Митний кодекс Європейського Співтовариства; Єдиний митний тариф ЄС; Міжнародно-правові акти в сфері митної справи ЄС та ін.) [3].

Ефективним чинником сьогодення, що значно впливає на діяльність митних органів є застосування сучасних інформаційних технологій на митниці, цілі яких полягають у: веденні електронного документообігу; комбінуванні ефективності та якості; оптимізації часу здійснення контролю; збереженні прозорості; прогресивному вдосконаленню і технічному оновленню; заощадженні ресурсів та максимізації надходжень у державний бюджет країни [4].

В останні роки помітні негативні фактори, які прямо впливають на економічний розвиток України, в тому числі на митну сферу. Насамперед це військове вторгнення РФ в Україну, а також пандемія COVID-19.

Експорт товарів у 2022 році становив 36,9 млрд дол. (67,7% відносно січня-жовтня 2021 р.), отже він скоротився майже на третину. Імпорт за 10 місяців 2022 року становив близько 44 млрд дол. (76,8% порівняно з 2021 роком). Його падіння стало не таким значущим як експорту, адже об'єми купівлі іноземних товарів громадянами України зменшилися майже на четвертину довоєнного рівня, тоді як продаж за межі митної території нашої держави впали на $\frac{1}{3}$ [5].

Водночас, порівняно з 2022 роком, у 2023 році надходження митних платежів збільшилися на 158,9 млрд грн, або на 52,8%. За результатами роботи протягом 2023 року до Державного бюджету України забезпечено перерахування митних та інших платежів у сумі 459,7 млрд грн, що становить 94,4% від планового показника (487,0 млрд гривень). Окрім повномасштабної війни, факторами, які вплинули на стан надходжень митних платежів у 2023 році стали: застосування у першому півріччі 2023 року 7% ставки ПДВ та знижених ставок акцизного податку на операції з імпорту пального; блокування руху вантажного транспорту у пунктах пропуску на польсько-українському кордоні польськими перевізниками [6].

Отже, з метою активізації ЗЕД в сучасних умовах потрібно забезпечити захист і підтримку національних виробників. Це сприятиме їх безперебійній роботі та утриманню конкурентних позицій на світовому ринку навіть за умов війни, а спрощення митних процедур в процесі здійснення імпорту значно оптимізує забезпечення потреб і громадян України, і сил оборони.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України : Кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI : станом на 13 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода Україна від 27.06.2014 р.: станом на 30 лист. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
3. Русак Д., Резнікова Н., Дзюба П. Практика митного регулювання в ЄС: навч. посіб. Київ, 2023. 300 с.
4. Іванова Д., Тищенко В. Актуальність реформування діяльності митних органів України. Економіка та суспільство. 2023. №48. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-40>
5. Імпорт та експорт України: вплив війни. Юридична газета. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/import-ta-eksport-ukrayini-vpliv-viyni.html>
6. Звіт про результати роботи Державної митної служби України за 2023 рік. Київ, 2024. 161 с. URL: <https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti>.

Максим Слободян

Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький
Науковий керівник: к.е.н., доцент Віталій Кудельський

ПРОЦЕС РОЗРОБКИ ТА СКЛАДАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Державний бюджет – це складне і комплексне поняття, на дослідження і аналіз якого щороку країни всього світу виділяють значні кошти. Звісно однією з цих країн є і Україна, яка, у зв'язку з останніми подіями, була змушена пристосовуватись. Так, у 2023 році видатки на оборону та безпеку зросли у 1,7 рази і становили 40,5 відсотків від ВВП [5]. Саме тому важливо дослідити структуру бюджету, джерела його формування та використання, а також факторів, які впливають на його складання.

Згідно із Статтею 2 Бюджетного кодексу України бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [1]. Щорічний державний бюджет України розробляється Законом про Державний бюджет України, за який відповідальним є Міністерство фінансів України. Вже готовий проект Закону про Державний бюджет України подається на розгляд до Кабінету Міністрів України, який у свою чергу після схвалення подає його вже до Верховної Ради України у визначений строк не пізніше 15 вересня року, що передує плановому, де він в результаті обговорення може бути прийнятий або відхилений [2, с. 144-147].

Отже, складання державного бюджету України – це складний процес, в якому задіяна ціла мережа органів державної влади. Також планування державного бюджету включає в себе планування можливих доходів та видатків держави.

Доходи держави – це ті кошти, які надходять на безповоротній основі згідно з законодавством України. До них можна віднести податки (ПДВ, ПДФО, акцизні та митні податки, військовий збір тощо), збори, штрафи.

Видатки держави – це ті кошти, які спрямовуються на здійснення запланованих програм, передбачених бюджетом [3, с. 85-93].

Державний бюджет складається з двох частин: загального фонду та спеціального фонду.

Елементами загального фонду є:

- 1) всі доходи бюджету, крім тих, які призначені для спеціального фонду;
- 2) всі витрати бюджету, які здійснюються на основі доходів цього фонду;
- 3) кредитування бюджету (кошти, які надходять до бюджету у формі повернутих кредитів та які не мають цільового призначення та надання кредитів з бюджету за рахунок надходжень загального фонду)
- 4) фінансування самого загального фонду.

Складовими частинами спеціального фонду бюджету є:

- 1) доходи, які не відносяться до загального фонду;
- 2) витрати бюджету, які здійснюються за рахунок надходжень спеціального фонду бюджету;
- 3) кредитування бюджету (кошти, які надходять до бюджету у формі повернених кредитів та які мають цільове призначення та надання кредитів з бюджету за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду);
- 4) фінансування самого спеціального фонду.

Згідно з інформацією Міністерства фінансів України доходи і видатки бюджету України за 2018-2023 роки можна виразити діаграмою (рис. 1).

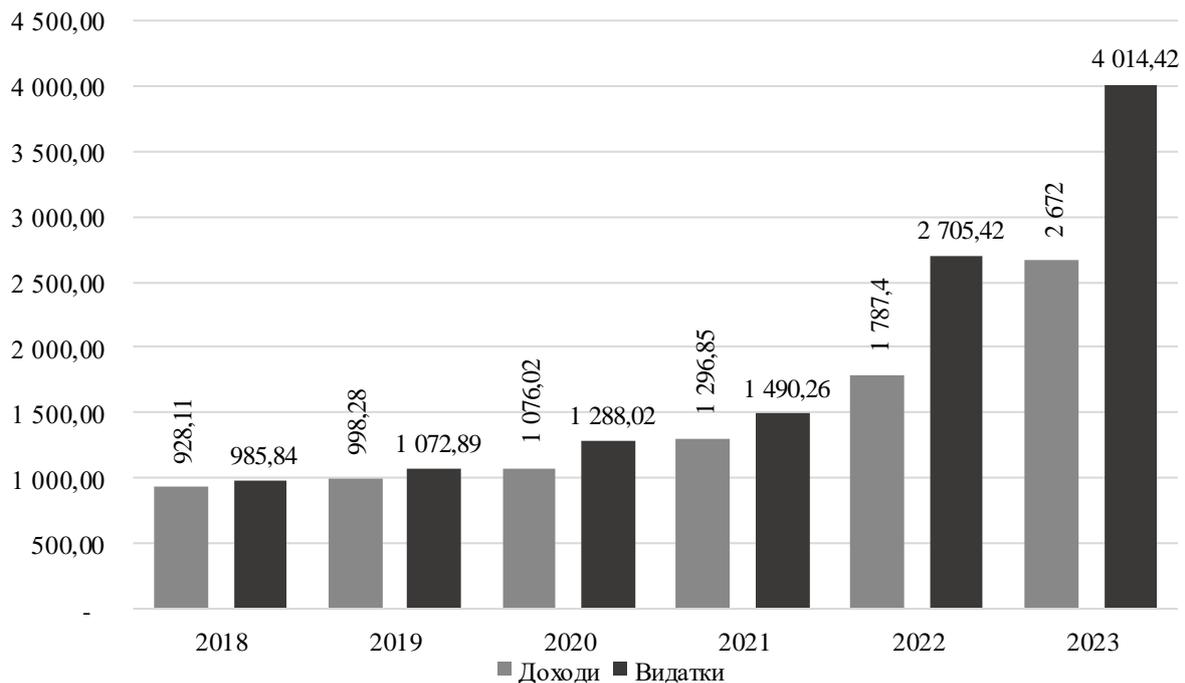

Рис. 1. Доходи і видатки Державного бюджету України за 2018-2023 рр., млрд грн

Джерело: побудовано за [4]

Користуючись цими даними можемо вивести два поняття:

1. Бюджетний дефіцит – стан, у якому видатки бюджету перевищують доходи.
2. Бюджетний профіцит – стан, у якому доходи бюджету перевищують видатки.

Як можемо бачити на рис. 1 протягом 5 останніх років в Україні видатки бюджету завжди перевищували доходи, тобто спостерігається постійний державний дефіцит, який також називають хронічним бюджетним дефіцитом. Цей дефіцит можна оцінити у відсотках ВВП за цей період так (рис. 2):

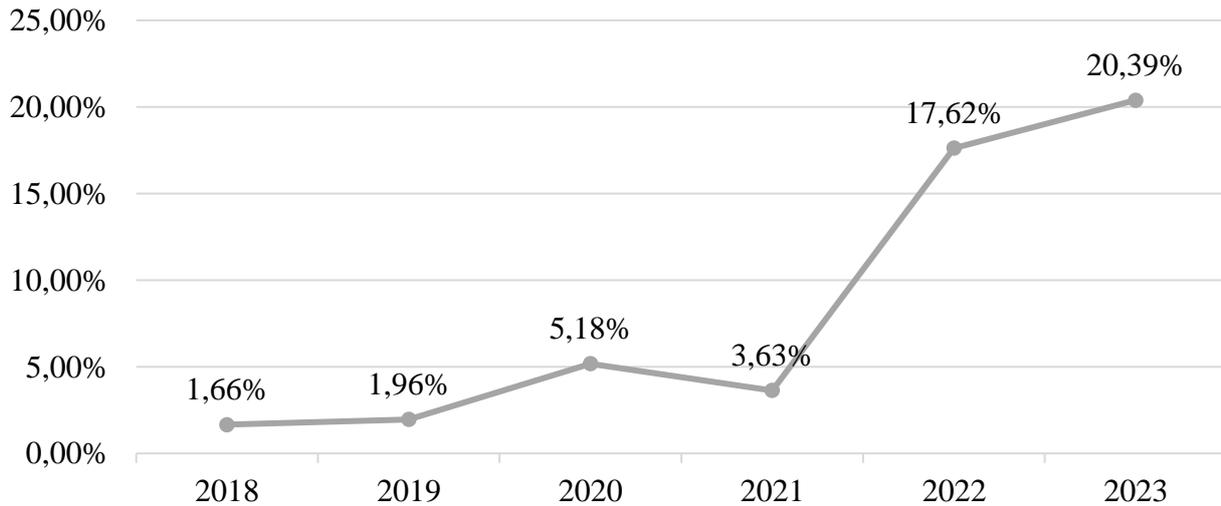

Рис. 1. Бюджетний дефіцит України за 2018-2023 рр.

Джерело: побудовано за [4]

Тобто, бюджетний дефіцит України мав постійний характер і в 2022 році відбувся різкий приріст. Головною його причиною став повномасштабний напад росії на Україну, в результаті якого була знищена інфраструктура, велика кількість населення виїхала за кордон, а також багато іноземних компаній покинули українські ринки, що призвело до масового скорочення державних доходів. В той самий час значно збільшились видатки на оборону, соціальний захист населення, що і призвело до такої ситуації, що дефіцит на кінець 2022 року становив 1333,1 млрд грн, що дорівнювало майже 18% ВВП країни [4].

Отже, можемо сказати, що державний бюджет України, можливо не ідеально, але пристосувався до реалій війни, але це питання все-таки потребує більш ґрунтовних досліджень, адже це може бути одним з найважливіших показників, який впливає не лише на рівень життя населення, а й на якість війська.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
2. Бюджетна система: підруч. / за наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. К.: Центр учбов. літератури; Тернопіль: Екон. думка, 2012. 871 с. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/dcc7db29-33ea-4e4e-b33a-59dcbe3f07f0/content>.
3. Шевчук І. Л., Черепанова В. О., Ставерська Т. О. Бюджетна система: навч. посіб.; 2-ге вид., переробл. і доп. Харків: Видавець Іванченко І. С., 2015. 284 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shevchuk_Iryna/Biudzheta_systema.pdf.
4. Державний бюджет України. Інформаційно-аналітичний портал Minfin.com.ua. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/>.
5. Сайт Кабінету Міністрів України. Урядовий портал. URL: <http://surl.li/tmfvn>.

Олена Смоляк
студентка гр. ФБСС,
Хмельницький університет управління та права
імені Л. Юзькова, м. Хмельницький
Науковий керівник: викладач Алла Бурбела

РОЗВИТОК СТРАХУВАННЯ ІПОТЕКИ ЯК СПОСІБ МІНІМІЗАЦІЇ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ

У сучасних умовах, коли обсяги житлового кредитування зростають, економічна нестабільність та глобальні виклики стають факторами, що визначають розвиток страхування іпотеки. Цей розвиток важливий для забезпечення фінансової стійкості як для позичальників, так і для фінансових інститутів. Страхування іпотеки не лише захищає клієнтів від непередбачених обставин, а й сприяє створенню сталого попиту на ринку нерухомості, забезпечуючи доступність житла та стабільність фінансової системи.

Основною загрозою для особи, яка бере кредит, є ризик неплатоспроможності, пов'язаний з її неспроможністю виконати фінансові зобов'язання вчасно і в повному обсязі. На практиці використовуються різноманітні заходи для зниження ризиків іпотечного кредиту, проте страхування у висококваліфікованого страховика вважається більш ефективним способом. Іпотечне страхування об'єднує різноманітні види страхових послуг, що забезпечують захист як кредиторів, так і позичальників від ризиків іпотечного кредитування, оскільки ці ризики взаємозалежні між собою [1].

Стаття 8 Закону України «Про іпотеку» [2] визначає, що «іпотекодавець зобов'язаний застрахувати предмет іпотеки на його повну вартість від ризиків випадкового знищення, випадкового пошкодження або псування, якщо іпотечним договором цей обов'язок не покладено на іпотекодержателя. Договір страхування укладається на користь іпотекодержателя, який у разі настання страхового випадку набуває право вимоги до страховика. У разі набуття прав за іпотечним договором новим іпотекодержателем він також набуває право вимоги до страховика».

Повномасштабна війна призвела до втрати житла значною кількістю українців. За даними Міністерства розвитку громад і територій, станом на кінець 2022 року понад 2,4 мільйона українців проживали в зруйнованих або значно пошкоджених житлових приміщеннях. Незважаючи на це, іпотечне кредитування залишається малопопулярним серед українців через його недоступність. У 2022 році кількість укладених іпотечних угод значно знизилася. Перед війною, у 2021 році було укладено понад 33,6 тисячі угод іпотеки, а за рік війни ця кількість зменшилася в чотири рази. Загалом, у період з 2018 по 2020 рік середня кількість укладених договорів іпотеки становила 11 тисяч угод щорічно.

Іпотечне страхування – це нагальна потреба, що виникає з необхідності мінімізувати ризики кредитування для всіх учасників ринку житлового кредитування. Цей вид страхування слугує гарантом фінансової стійкості як для

позичальника, так і для кредитної установи, яка видала кредит. Завдяки йому, у випадку неспроможності позичальника виконувати свої зобов'язання за кредитом, банк-кредитор отримає часткове або повне відшкодування своїх збитків.

Рис. 1. Класифікація ризиків іпотечного кредитування

Джерело: складено автором на основі [1]

Деякі з аспектів переваг розвитку страхування іпотеки такі:

1. Фінансова безпека позичальника:

- захист від непередбачених обставин: Страхування іпотеки оберігає позичальників від фінансових втрат у разі втрати роботи, серйозної хвороби чи інших нещасливих подій, що можуть ускладнити виплату кредиту. У таких ситуаціях страхова компанія бере на себе частину або весь борг;
- зниження ризиків банкрутства: Завдяки страхуванню ймовірність банкрутства позичальника значно зменшується, адже навіть у складних ситуаціях він не залишається сам на сам з борговими зобов'язаннями.

2. Удосконалення кредитної системи:

- зниження кредитного ризику для банків: Страхування іпотеки дає змогу банкам мінімізувати ризики, пов'язані з невиплатою кредитів. Це робить кредитну систему більш стабільною та дає змогу пропонувати вигідніші умови позичальникам;
- стимулювання розвитку іпотечного кредитування: Завдяки зниженню кредитних ризиків банки охочіше надають іпотечні кредити, що робить доступним житло для більшої кількості людей.

3. Доступність житла для ширшого кола людей:

- зменшення першого внеску: Завдяки страхуванню іпотеки необхідність у значному першому внеску може бути значно знижена. Це робить придбання житла доступнішим для людей з обмеженими фінансовими можливостями;

– полегшення придбання першого житла: Страхування іпотеки робить процес придбання першого житла більш простим та доступним, що сприяє розвитку ринку нерухомості.

4. Позитивний вплив на інвестиційний ринок:

– зниження ризиків для інвесторів: Страхування іпотеки робить інвестування в житловий ринок більш привабливим, адже ризики, пов'язані з невивплатою кредитів, значно знижуються;

– стимулювання розвитку ринку нерухомості: Зростання інвестицій у житловий ринок завдяки страхуванню іпотеки сприяє його розвитку та загальному оздоровленню економіки.

Аналіз ризиків у процесі іпотечного кредитування визначає ефективність моделі страхування іпотеки та спрямований на мінімізацію ризиків неплатоспроможності позичальника. Особисте страхування, яке укладається кредитором, гарантує погашення заборгованості та захищає майнові інтереси позичальника та його сім'ї у випадку смерті або втрати працездатності. Ризик втрати застави може виникнути внаслідок фізичного знищення майна або втрати права власності. Укладання угоди страхування на випадок втрати майна може знизити ризики для кредитора та забезпечити захист майнових інтересів позичальника.

Отже, розвиток іпотечного страхування не лише несе в собі економічні вигоди, але й має значну соціальну цінність, адже воно робить житловий кредит більш доступним та стійким для населення.

Збереження високого рівня ризиків на ринку нерухомості, як для інвесторів, так і для кредиторів, підкреслює потребу у вдосконаленні діючої системи фінансового моніторингу та контролю.

Список використаних джерел:

1. Хамула К. В., Волкова Н. І. Мінімізація ризиків іпотечного кредитування шляхом їх страхування. *Розвиток фінансового ринку в Україні: загрози, проблеми та перспективи*. Полтава, 2022. С. 68–69. URL: <https://nupp.edu.ua/uploads/files/0/events/conf/2022/rfru/materiali-konferencii.pdf>. (дата звернення: 06.05.2024).
2. Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15>.
3. Учетверо менше іпотек та загальне падіння ринку нерухомості: підсумки 2022 року. Опендатабот. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/mortgage-2022>. (дата звернення 06.05.2024)

Андрій Сокальський

студент гр. Ф11,

Хмельницький університет управління та права

імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Науковий керівник: к.е.н., доцент Наталія Ткачук

ІНФЛЯЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах війни державі завжди потрібні гроші, а один з найлегших способів для цього може бути проведення грошової емісії. Не дивлячись на всю простоту та вигоду для держави, грошова емісія тягне за собою швидке знецінення національної грошової одиниці, що виявляється в тривалому збільшенні цін на товари й має назву інфляції. Крім зниження купівельної спроможності, інфляція також має негативний вплив на ряд інших важливих показників розвитку та стану економіки та суспільного життя країни.

Зокрема, інфляційні процеси призводять до знецінення власних коштів населення та суб'єктів підприємницької діяльності. Внаслідок цього відбувається нерівномірне порушення принципу справедливого розподілу благ у суспільстві, адже деякі економічні суб'єкти можуть вигравати навіть від такого розподілу. Проте, невелике зростання цін (помірна інфляція) може мати й позитивний вплив. Світова економічна практика свідчить, що певний рівень інфляції може виконувати стимулюючу функцію, але на сьогодні єдиної думки щодо порогового значення інфляції для ефективного розвитку економіки немає [1]. Відтак, прослідкуємо вплив інфляції на обсяги виробництва товарів, робіт і послуг країни. Для цього будемо використовувати індекс споживчих цін та ВВП у цінах до попереднього року що дасть можливість визначити розміри реального ВВП (табл. 1).

Ми можемо помітити як із початком війни у 2014 році відбувається суттєвий розрив між обсягами номінального та реального ВВП: у зв'язку із інфляцією номінальний показник ВВП виріс на 8,3%, а реальний його показник навпаки знизився на 2,5%. Також слід відмітити зміну рівня номінального та реального ВВП. У переважній більшості років зміна величини валового внутрішнього продукту на одну особу в гривнях зростало. Проте, у 2013-2015 рр. та у 2020 році зменшилася величина ВВП у цінах минулого року на одну особу. Основними причинами цього стало зміна темпів приросту ВВП, чисельності населення та інфляції. Ми можемо помітити набагато менші темпи приросту ВВП в порівнянні із знеціненням гривні від інфляції. Це відображає опосередкований вплив інфляції на рівень життя та обсяги виробництва в країні.

Для визначення впливу інфляції на безробіття використовують криву Філіпса, який досліджував вплив безробіття на інфляцію. Його суть полягає в тому, що зі зростанням заробітної плати зростає споживання і відбувається прискорення інфляції. Зростання цін (тобто інфляція) виступає в якості плати за

скорочення безробіття. Тому чим вище темпи інфляції, тим нижчим є рівень безробіття [3; 4].

Таблиця 1

Динаміка обсягів ВВП в Україні у 2010-2022рр. [2; 5].

Роки	Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах			Валовий внутрішній продукт у цінах попереднього року		
	обсяг, млн грн	темپ приросту до попереднього року, %	у розрахунку на одну особу, млн грн	обсяг, млн грн	темп приросту до попереднього року, %	у розрахунку на одну особу, млн грн
2010	1079346	-	24798	949619	-	21817
2011	1299991	20,4	29980	1138338	19,7	26252
2012	1404669	8,1	32480	1303094	14,6	30132
2013	1465198	4,3	33965	1404293	7,8	32553
2014	1586915	8,3	36904	1369190	-2,5	31841
2015	1988544	25,4	46413	1431826	4,6	33419
2016	2385367	20,0	55899	2037084	42,7	47738
2017	2981227	25,0	70170	2441661	20,0	57470
2018	3560302	19,4	84228	3085223	26,9	72989
2019	3977198	11,7	94633	3674214	19,0	87423
2020	4222026	6,1	101138	3827941	4,2	91697
2021	5450849	29,3	131734	4367501	14,1	105552
2022	5239114	-3,9	127264	3883262	-11,1	94329

Державі завжди потрібно оцінюватися динаміку цих показників, тому що зміна одного приводить до зміну іншого. Інфляція має свою низку позитивних і негативних наслідків для економіки. Інфляція збільшує соціальну напругу, зменшує купівельну спроможність населення та зменшує мотивацію до довгострокового інвестування, що заважає розвитку економіки і впливає на життєвий рівень населення. До позитивних наслідків інфляції відносять ріст інвестицій та стимулювання економічної діяльності. З цього ми можемо зробити висновки про неоднозначність впливу інфляції на рівень життя населення, який залежить від темпу інфляції. Тому не дивно, що помірні інфляція стала невід'ємною частиною європейської економіки.

Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що інфляція є досить складним і багатограним явищем, що має неоднозначний вплив на економіку держави й потребує прискіпливого дослідження. При помірних темпах росту інфляція позитивно впливає на економіку й покращує рівень життя населення. При високих темпах росту інфляції відбувається негативний її вплив на розвиток економіки: зменшуються обсяги виробництва та знижується рівень життя населення. Тому для забезпечення оптимального розвитку економіки необхідно використовувати опосередковані методи впливу на інфляційні процеси задля втримання її на низькому рівні.

Список використаних джерел:

1. Юрчик Г. М. Вплив інфляції на національний ринок праці. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика*. 2018. № 1. С. 238-250. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_2018_1_25
2. Інфляційний звіт, квітень 2024 року. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/report>
3. Як пов'язана інфляція і безробіття? Що таке крива Філіпса і чому вона важлива для центрального банку. Інформаційно-аналітичний портал Minfin.com.ua. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2019/03/01/36911981/>
4. Крива Філіпса. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Крива_Філіпса
5. Валовий внутрішній продукт (1990-2022). Офіційний веб-портал Державної служби статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/vvp/vvp_rik/arh_vvp_rik_90-18u.htm

Федір Ткачик

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів імені С.І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Марія Сіщук

аспірант кафедри фінансів імені С.І. Юрія
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

СВІТОВА ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В АДМІНІСТРУВАННІ МАЙНОВИХ ПОДАТКІВ

Розпочатий Україною курс цифровізації адміністрування податків і зборів є доволі важливим у контексті реалізації світової парадигми глобального фіскального адміністрування і потребує всебічної підтримки зі сторони держави, суб'єктів бізнесу, фахівців ІТ та громадян, які зацікавлені у побудові новітньої системи ефективного адміністрування податкових платежів, метою якого є прозорість, транспарентність, справедливість та безпека.

В сучасних умовах цифровізація та перехід до інноваційних технологій виступає важливим процесом розвитку системи адміністрування майнових податків. В цьому сенсі електронні сервіси створюються та запроваджуються з метою підвищення дієвості функціонування контролюючих органів у сфері оподаткування майна, а також оптимізації процедур нарахування, декларування та сплати податків на нерухоме і рухоме майно. Відтак, домінуючу роль починають відігравати такі технології, як роботизація, Blockchain і штучний інтелект для цілей оптимізації податкових відносин.

Використання технологій штучного інтелекту у адмініструванні податків на майно надасть змогу оцінити бюджетні та податкові ризики з вилученням некоректних висновків для контролюючих органів, а також поліпшить їхню роботу у контексті недопущення випадків ухилення від сплати майнових податків. За допомогою штучного інтелекту підвищується дієвість надання послуг з податкового консультування та прогнозування на основі виявлених тенденцій тощо [1].

Констатуємо, що технологія Blockchain може відігравати роль цифрового реєстратора, а її використання у адмініструванні майнових податків може привести до таких ефектів:

- 1) мінімізація часових витрат для проведення транзакцій, вирішення проблем і виправлення помилок;
- 2) захист податкової та облікової інформації, а також захищеність системи від знищення всіх даних про рухоме чи нерухоме майно;
- 3) можливість у режимі реального часу отримувати необхідну інформацію про виконання податкових зобов'язань, а також необхідну інформацію щодо фінансово-господарської діяльності підприємств та ін.

Підвищення ефективності адміністрування майнових податків на базі імплементації роботизованих технологій може проявитися у вигляді оптимізації трудовитрат співробітників на виконання повторюваних операційних завдань;

безпомилкового виконання делегованих завдань з питань бюджету та оподаткування; прискорення процедур обробки звітно-облікових, реєстраційних, бюджетно-податкових даних на 70–80 %; а також безперервному робочому процесі, оскільки роботизовані технології не мають обмежень у часі, тому роботи можуть працювати, фактично, цілодобово [2, с. 26].

Досліджуючи зарубіжний досвід використання цифрових технологій у сфері справляння податків, слід відмітити практицизм США, Китаю, Великобританії, Нідерландів та ін., які характеризуються високим рівнем економічного розвитку та ефективністю діючих механізмів оподаткування.

Відзначимо, що органи доходів і зборів у США використовують такі інформаційні технології як електронна податкова система (MeF), функціонал якої призначений для подання декларацій в електронній формі та забезпечення своєчасного оформлення відповідних податкових документів. Водночас, популярним є мобільний додаток IRS2Go, що дозволяє платникам податків відстежувати етапи обробки надміру сплачених податкових платежів, здійснювати електронні платежі та отримувати необхідну допомогу щодо розрахунку податків і зборів.

Відзначимо також систему індикаторів ризику та моделі оцінки ризиків, що функціонує в Китаї і позиціонується як інтегрована система аналізу податкових ризиків суб'єктів підприємницької діяльності різних галузей. Державна податкова адміністрація КНР також активно використовує такі сервіси як електронна фінансова звітність; єдина електронна платформа податківців (доступ в режимі реального часу до звітно-облікових даних, для співставлення за різними видами податків, зокрема податку на майно і податку на нерухомість, а також юрисдикціями, платниками податків тощо) [2, с. 28].

Перспективним є приклад системного підходу до імплементації цифрових технологій у податкову сферу у Великобританії, що відповідає стратегічним орієнтирам розвитку інформаційних технологій податкових органів. Відзначимо реалізацію довгострокового завдання розвитку цифрових сервісів з метою вирішення таких завдань як досягнення максимально можливого дотримання податкового законодавства, підвищення ефективності діяльності податкових органів, покращення якості послуг щодо декларування майна для цілей оподаткування тощо [3].

У Нідерландах податкові органи акумулюють та аналізують інформацію про проблеми платників податків з різних інформаційних ресурсів в мережі «Інтернеті», однак такий аспект не відноситься безпосередньо до цифрового середовища, та передбачає використання спеціальних інструментів Hootsuite, TweetDeck і SproutSocial. Це дає можливість реагувати на труднощі, які виникають у платників податків при виконанні податкових обов'язків у разі, якщо не працює зворотний зв'язок в офіційних каналах взаємодії податкових органів [4, с. 5033].

Для мотивування платників податків фізичних та юридичних осіб до активної участі у взаємодії з податковими органами в цифровому середовищі в Україні можливе використання досвіду Польщі, зокрема щодо нагадування про платежі чи заборгованість з можливістю використання цифрових сервісів та

посиланням на інструкцію у вигляді СМС-повідомлення або інших видів повідомлень (сповіщень), наприклад про оновлення даних щодо майна як об'єкту оподаткування [5, с. 12].

Нині в Україні функціонує електронний кабінет платника податків, система «Податковий блок», «М.Е.Дос», «чат-бот для платників податків», Єдине вікно подання електронної звітності, Держава в смартфоні («Дія») тощо. Кожен сервіс має своє призначення, але їх всіх об'єднує конкретна спільна мета – пришвидшити та покращити роботу податкових органів, спростити процеси подання та сплати податків їх платникам.

Список використаних джерел:

1. Tax technology and transformation Tax functions «go digital». Ernst & Young. URL: https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/en_gl/topics/digital/ey-tax-technology-transformation.pdf
2. Вакулик Д. А. Цифрові тренди у сфері оподаткування: зарубіжний досвід та перспективи для України. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*. April 22, 2022; Chicago, USA. P. 25–29. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/87>
3. Харковський Б. В. Діджиталізація справляння податків: зарубіжний досвід та перспективи для України: кваліф. роб. Тернопіль, 2021. 69 с. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/44342/1/Харковський_ФФАм-21_original_07022022_110338.pdf
4. Prots I., Petkov S., Khmyz M., Koziar R., Hudyma V., Yavnyu O., Chorniy V. Впровадження цифрових технологій у податкову сферу: зарубіжний досвід та перспективи для України у боротьбі з тіньовою економікою. *Path of Science*. 2023. Vol. 9 (10), P. 5029–5037.
5. Скляр Л. Б., Лагодієнко В. В., Іванченкова Л. В. Методологічні засади організації адміністрування процесів оподаткування. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 7–8. С. 10–15.

Наталія Ткачук

к.е.н., доцент, доцентка кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Катерина Василенко

здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні група 1
факультету економіки та управління,
Хмельницький університет управління та права
Імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД ЗА СИСТЕМНО ВАЖЛИВИМИ БАНКАМИ УКРАЇНИ

Банківська система є основою стабільного економічного розвитку у кожній країні. Стійке функціонування банків і банківської системи передбачає постійний нагляд за їх діяльністю. Банківський нагляд – це система контролю та активних впорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками, іншими фінансово-кредитними установами та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність, законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи і захисту інтересів вкладників та кредиторів банку [1].

НБУ здійснює нагляд і регулювання усіх банків України та їхніх підрозділів за кордоном, іноземних банків в Україні та інших організацій і громадян у частині дотримання Закону України «Про банки і банківську діяльність». Щороку визначає системно важливі банки та здійснює посилений нагляд за ними. Посилений нагляд спрямований на мінімізацію ризиків та запобігання можливим фінансовим кризам, які можуть мати серйозні наслідки для економіки. Станом на 01.01.2024 р. до системно важливих банків входять: А-Банк, Креді Агріколь Банк, Кредобанк, ОТП банк, Ощадбанк, Південний, ПриватБанк, ПУМБ, Райффайзен Банк, Сенс банк, Таскомбанк, Укргазбанк, Укрексімбанк, Укрсиббанк, Універсал банк [2].

Системно важливі банки відіграють ключову роль у посередництві та кредитуванні. Їхні дії можуть впливати на кредитні ринки та здатність підприємств та громадян отримувати фінансування, тому підвищена увага регулятора до їх діяльності необхідна для збереження фінансової стабільності.

НБУ здійснює нагляд за доходами та витратами системно важливих банків для забезпечення фінансової стабільності та запобігання можливим ризикам для економіки. Моніторинг до ходів та витрат дозволяє НБУ оцінити фінансову стійкість банків. Це важливо для забезпечення стабільності фінансової системи, оскільки фінансові труднощі у системно важливих банках можуть викликати системні ризики. Аналіз доходів та витрат допомагає виявляти можливі ризики та недоліки в управлінні банком. Це дозволяє НБУ вживати заходів для запобігання

можливим проблемам та мінімізації фінансових ризиків, а також вимагає від банків дотримання регуляторних стандартів та вимог [3]. Пропонуємо детальніше розглянути динаміку доходів системно важливих банків за 2022 – 2023 рр., що зображено в табл. 1.

Таблиця 1

Доходи та витрати системно важливих банків за 2021-2023рр., млрд грн [4]

Показники	2021р.	2022р.	2023р.	Абсолютне відхилення, (+,-)		
				2022р./2021р.	2023р./2021р.	2023р./2022р.
Процентні доходи, в тому числі:	147,7	93,7	275,6	-54	+127,9	+181,9
– доходи від операцій з юридичними особами	53,1	31,2	83,1	-21,9	+30	+51,9
– доходи від операцій з фізичними особами, млрд. грн.	50	28,9	46,4	-21,1	-3,6	+17,5
– доходи від операцій з цінними паперами	44,6	33,6	146,1	-11	+101,5	+112,5
Процентні витрати, в тому числі:	62,9	27,3	93,4	-35,6	+30,5	+66,1
– витрати від операцій з юридичними особами	30,2	18,3	64,4	-11,9	+34,2	+46,1
– витрати від операцій з фізичними особами	31,5	8,5	28,2	-23	-3,3	+19,7
– інші процентні витрати	1,2	0,4	0,8	-0,8	-0,4	+0,4

Як бачимо з наведених у табл. 1 даних, процентні доходи системно важливих банків у 2023 р. зросли на 181,9 млрд грн, порівняно з 2022 р., це пов'язано з активізацією кредитування юридичних та фізичних осіб, розширенням продуктової лінійки та їх виходом на нові ринки. Системно важливі банки почали інвестувати у цінні папери з більш високою доходністю, що призвело до зростання процентних доходів. Доходи від операцій з юридичними особами зросли на 51,9 млрд грн, що свідчить про розширення спектра послуг, які надаються банками юридичним особам, наприклад, послуги факторингу, лізингу, трастові послуги тощо. Також зросли доходи від операцій з фізичними особами на 17,5 млрд грн з рахунок того, що фізичні особи беруть більше кредитів, наприклад, для придбання житла, автомобілів, побутової техніки тощо. Теж спостерігаємо зростання доходів від операцій з цінними паперами на 112,5 млрд грн, що свідчить про збільшення довіри до ринку цінних паперів, також може бути наслідком покращення роботи системно важливих банків на ринку, наприклад розширення спектра послуг, що надаються, покращення аналітики та прогнозування, оптимізації торгових стратегій тощо.

Щодо процентних витрат, то ми спостерігаємо їх зростання у 2023 р., порівняно з 2022 р. на 66,1 млрд грн через більше залучення коштів на депозитні рахунки, зокрема за рахунок дорожчих джерел фінансування (наприклад, депозитів фізичних осіб, кредитів НБУ). Процентні витрати від операцій з юридичними особами зросли на 46,1 млрд грн внаслідок збільшення активності та високої конкуренції в галузі корпоративного банкінгу.

Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що системно важливі банки – це банки, діяльність яких впливає на стабільність усієї банківської системи. Тому НБУ здійснює посилений нагляд за ними, зокрема за розмірами активів та пасивів, складом та якістю активів, розміром власного капіталу. Здійснення ефективного нагляду з боку НБУ передбачає проведення аудиту, інспекцій, надання порад і підтримка, встановлення стандартів та вимог, що забезпечує стабільність функціонування цих банків і банківської системи України.

Список використаних джерел:

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 17.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.
2. Національний банк України. Історичні зміни переліку системно важливих банків. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/about/sib/chronology-sib>.
3. Національний банк України. Системно важливі банки. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/about/sib>.
4. Національний банк України. Наглядова статистика. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.

Наталія Ткачук

к.е.н., доцент кафедри менеджменту,
банківської справи та страхування,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Іванна Слива

студентка гр. ФБСС-1,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ПЕРСПЕКТИВА ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ В БАНКІВСЬКУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ

Тема перспектив залучення іноземного капіталу в банківську систему України є надзвичайно актуальною, особливо в контексті розвитку економіки та фінансової стабільності країни.

Сучасний банківський сектор становить єдину мережу, через яку протікають грошові потоки під час відтворення економіки. Комерційні банки з іноземним капіталом відіграють ключову роль у цьому процесі. Вони не лише надають кредити для здійснення експортно-імпортних операцій та фінансового обороту між країнами, виступаючи посередниками між ринками, але й пропонують широкий спектр банківських послуг для вітчизняних та зарубіжних організацій, корпорацій і підприємств [1, с. 27].

Проникнення іноземного капіталу в банківські системи різних країн стало широко поширеним явищем, що визначило головну тенденцію у світовій економіці. Це піднімає питання про вивчення присутності іноземного капіталу та його впливу на фінансову стабільність та прибутковість національної економіки.

Українська банківська система відкрита для іноземних банків, що відповідає інтересам країни, допомагаючи залучати іноземні інвестиції та розширювати ресурсну базу для соціального та економічного зростання. Тому аналіз існування іноземного капіталу та його впливу на фінансову стабільність та прибутковість вітчизняної економіки стає дуже актуальним.

Деякі дослідники відзначають, що при очищенні банківської системи найбільше постраждали банки з внутрішнім капіталом, оскільки вони частіше здійснювали операції з пов'язаними сторонами, відмивали кошти та здійснювали неправомірну діяльність. Банки ж іноземних банківських груп не так сильно постраждали, і вони продовжують працювати на ринку, що свідчить про їх високий рівень надійності та прозорість в бізнесі [2].

Важливо відзначити, що ефективність функціонування іноземного банку у значній мірі залежить від політико-економічного стану країни, з якої походить іноземний капітал. Крім того, присутність іноземних банків у банківській системі України свідчить про певний рівень залежності від інших країн, що може створювати додаткові ризики для внутрішньої банківської системи.

Комерційні банки з іноземним капіталом мають вищий рівень конкурентоспроможності порівняно з вітчизняними банками. Практика показує, що клієнти надійніше ставляться до іноземних комерційних банків, які завдяки фінансовим ресурсам материнського банку здатні продовжувати працювати у стабільному режимі навіть у кризові періоди. Це допомагає підтримувати стабільність українського банківського сектору. Очевидно, що іноземні інвестиції в цьому контексті відіграють ключову роль, забезпечуючи не лише додаткові фінансові ресурси, а й передові технології та створюючи конкурентне середовище у банківському секторі.

У нашій країні політика державного регулювання банків з іноземним капіталом відзначається грамотним підходом та виявляється ефективною. Вона включає такі заходи:

1. Відстеження країни походження банківського капіталу для забезпечення контролю та розуміння потенційних ризиків.

2. Аналіз цілей входження іноземних банків з метою уникнення реалізації спекулятивних мотивів та спрямування їх діяльності на підтримку розвитку національної економіки.

3. Дослідження фінансових показників материнських банків для запобігання «експорту» фінансових ризиків [3].

Присутність комерційних банків з іноземним капіталом у банківській системі будь-якої країни відіграє значну роль у її економічному розвитку. Це сприяє збільшенню загального обсягу фінансових ресурсів та підвищенню рівня капіталізації банківського сектору. Такі банки також створюють сприятливі умови для активізації залучення іноземних інвестицій та розширення ресурсної бази, спрямованої на подальший соціально-економічний розвиток.

Для ефективного використання іноземного капіталу на ринку банківських продуктів та послуг необхідно встановити ефективний механізм співпраці між українськими та іноземними банками з метою зміцнення стабільності та платоспроможності вітчизняних банків. У зв'язку з цим, важливим стає питання щодо перспектив функціонування іноземних банків у забезпеченні стабільності банківського сектору України. Проникнення іноземного капіталу в економіку України і в банківську систему є необхідним явищем, що впливає з незворотніх процесів глобалізації світової економіки та інтеграційних процесів [4].

Отже, важливо враховувати потенційні ризики, пов'язані з іноземним капіталом, такі як залежність від зовнішніх фінансових ринків, ризик зміни політики іноземних інвесторів та інші. Тому необхідно ретельно розробляти стратегії залучення іноземного капіталу, враховуючи всі можливі наслідки та міри зменшення ризиків.

Список використаних джерел:

1. Миненко Л. М. Діяльність іноземних банківських груп в Україні: ключові тенденції та ризики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Вип. 13. 2017. С. 26-30.

2. Приказюк Н., Сацюк М. Банки з іноземним капіталом в Україні: суперечності та перспективи розвитку. *Економічний аналіз*. 2020. Т. 30, № 1(1). URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/escan_2020_30_1\(1\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/escan_2020_30_1(1)_22) (дата звернення: 25.04.2024).
3. Бездітко Ю. М. Оцінка показників присутності іноземного капіталу у банківській системі України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Вип. № 2 (19). С. 305-314.
4. Булюк В. В. Теоретичні аспекти ризиків присутності іноземного капіталу у банківській системі України. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2020. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtu_2020_2_10 (дата звернення: 25.04.2024).

Юрій Федак

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Вплив фінансів на соціально-економічний прогрес суспільства залежить від ефективного впровадження фінансової політики, яка становить ключовий аспект економічної стратегії держави. Основними принципами цієї політики є визначення пріоритетів використання фінансових ресурсів відповідно до цілей, які ставить перед собою держава. Під час розробки таких стратегій визначаються форми і механізми організації фінансових відносин.

На практиці фінансова політика здійснюється через комплекс заходів, що проводяться державою за допомогою фінансової системи. Взагалі, фінансову політику можна розглядати як активність, спрямовану на використання фінансових відносин для досягнення конкретних цілей, які визначає держава. Як надбудова, фінансова політика обумовлюється економічними відносинами та економічною базою, що формується економікою і нерозривно пов'язана з нею. Вона представляє собою узагальнення та завершення економічних відносин у суспільстві.

Фінансові відносини суспільства є основою фінансової політики і визначають її зміст. Фінансова політика є суб'єктивним поняттям, що залежить від свідомої діяльності людей і не може змінити характер фінансових відносин.

У сучасному світі більшість розвинених країн переходять до нового типу економіки, який характеризується як інформаційно-інноваційний. Цей перехід супроводжується зростанням важливості та ролі інформації в інноваційному розвитку виробництва. Процес інформатизації охоплює практично всі аспекти життя суспільства і призводить до значних змін у економічних та соціальних процесах, які базуються на знаннях та інформації. Однак для здійснення інноваційного та інвестиційного розвитку в економічних секторах, а також для активізації процесів цифровізації, необхідна належна інституційна та фінансова підтримка. Це ставить питання про актуальність розробки концептуальних засад реалізації державної фінансової політики [1].

Проблематика створення та розвитку фінансової політики привертає увагу визначених вчених, серед українських економістів на окремих аспектах фінансового забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності акцентують свою увагу І. Адаменко, В. Дем'янишин, Н. Іванова, В. Козюк, І. Крейдич, М. Крупка, Л. Лисяк, І. Лютий, В. Макогон та ін.

Державна фінансова політика є одним із ключових напрямів економічної стратегії, яка має прямий вплив на внутрішньо-національний правовий режим фінансових відносин. Як будь-яка інша політика держави, фінансова політика відповідає за реалізацію функцій оподаткування та економічної функції держави. Особливість державної фінансової політики полягає в тому, що вона формує основу для впровадження основних напрямів державної стратегії у всіх сферах, як

економічній, так і соціальній. Ключовими параметрами формування державної фінансової політики є розмір державних видатків (частка перерозподілу ВВП через державний бюджет і позабюджетні фонди), бюджетний дефіцит та частка державного та гарантованого державою боргу у ВВП.

Так, В. Дем'янишин у своїх дослідженнях відводить провідну роль фінансової політики, яка полягає у використанні державою фінансових відносин для досягнення певних політичних цілей. Перш за все, ці відносини стосуються формування і використання державою та суб'єктами господарювання своїх грошових фондів й знаходять своє відображення у доходах, методах їхньої мобілізації, видатках і методах та напрямках їхнього використання на власні та суспільні потреби. Саме за допомогою фінансової політики держава здійснює відповідний комплекс заходів, спрямованих на реалізацію своїх функцій через фінанси [2, с. 14]. Відповідно до висловлювань іншого дослідника, І. Лютого, мета і завдання фінансової політики не доводяться до відома суспільства взагалі, або ж доводяться у спотвореному вигляді, адже мета економічної політики пов'язана з бажаним майбутнім станом об'єкта, якого намагається він досягти.

Використання економічних методів впливу на будь-яку суспільну систему здатне робити вирішальний вплив у сенсі визначення інноваційно-цифрового розвитку. При цьому треба врахувати ціннісні орієнтири інформаційно-інноваційної економіки, яка більшістю провідних дослідників розглядається як система взаємопов'язаних економічних секторів (виробничих галузей та інфраструктури), у якій домінуючою є сфера інформаційно-технологічного виробництва [3].

З даної позиції, фінансова політика може ставити перед собою не лише завдання забезпечення фінансової стабільності та національної безпеки, але й інші цілі, такі як:

- політичні цілі, що означають досягнення визначених цілей у сфері зовнішньої та внутрішньої політики;
- економічні цілі, що включають досягнення цілей розвитку у сфері економіки на макро-, мезо- та мікрорівнях;
- соціальні цілі, що означають розподіл соціальних благ у суспільстві.

Хотілося б зазначити, що фінансова політика держави ґрунтується на гармонійному злитті публічних та приватних інтересів, забезпечуючи захист прав і свобод людини та відповідальність органів державної влади за прийняті рішення. Вона є ключовим механізмом у сфері соціально-економічного розвитку країни. У той же час, основні принципи державної фінансової стратегії визначають соціальні пріоритети. Таким чином, ефективність фінансової політики держави залежить від урахування особливостей формування, збереження, розвитку, реалізації та використання людського потенціалу.

Сьогодні важливим є розуміння того, що взаємозв'язок економічних і соціальних чинників не лише забезпечує ширші можливості для задоволення соціальних потреб, а й сприяє стабільній економічній активності. Інвестиції у соціальну сферу є важливою складовою економічного розвитку. Задоволення

суспільних потреб є тією віддачею, що з державних витрат створює інвестиційний ресурс.

Державне регулювання соціального інвестування має здійснюватися відповідно до принципів соціальної справедливості та соціально-економічної ефективності. Економічний аспект державного регулювання полягає у виконанні державою таких функцій, як виробництво та перерозподіл суспільних благ, фінансування соціальної інвестиційної діяльності, стимулювання соціального інвестиційного процесу. Соціальна ефективність виявляється у вдосконаленні систем охорони здоров'я та освіти, поліпшенні стану охорони навколишнього природного середовища, підвищенні рівня доходів населення та ін. [4].

Отже, орієнтація економічних відносин на інновації та інформаційні технології підсилює мотиваційний аспект фінансової політики, яка стає цілеспрямованою та координує конкретні заходи для досягнення цілей інноваційного розвитку та цифровізації. У зв'язку з тим, що сучасні трансформації економічних процесів вимагають нових теоретико-методологічних підходів до впровадження фінансової політики, розроблені концептуальні основи формування та розвитку фінансової політики базуються на аналізі структури та складу політики як складової державного регулювання, можливостей управління фінансами на стратегічному та тактичному рівнях, факторах інноваційно-інформаційної економіки та їх впливу на механізми державної економічної політики.

Список використаних джерел:

1. Адаменко І. П. Фінансова політика як інструмент соціально-економічного розвитку країни. *Бізнес-інформ*. 2018. № 3. С. 341–345.
2. Фінансова політика інвестиційно-інноваційного розвитку України: монографія / за ред. В. Г. Дем'янишина. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 464 с.
3. Лютий І. О. Концептуальні засади та суперечності реалізації фінансової політики держави. *Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка*. Економіка. 2015. Вип. 79. С. 4–6.
4. Іванова Н. Цифровий розвиток регіонів України: тренди довоєнного періоду та перспективи після воєнного відновлення. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2022. № 4 (32). С. 208-217.

Андрій Хархут

аспірант кафедри фінансів ім. С.І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Дмитро Викерик

аспірант кафедри фінансів ім. С.І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Владислав Барановський

студент гр. ФМСм-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Продовження широкомасштабного вторгнення в Україну і, внаслідок цього, існування високої ймовірності виникнення непередбачених подій чи процесів, що суттєво можуть вплинути на соціально-економічне середовище країни, котре є надзвичайно мінливим у цих умовах, викликає потребу в оцінці ефективності тих чи інших управлінських рішень у сфері податкової та митної політики. Необхідність їх оперативного прийняття викликана такими об'єктивними і, водночас, негативними процесами, що існують в умовах війни, як знищення об'єктів інфраструктури або ж їх пошкодження, зменшення обсягів зовнішньої торгівлі, кількості зовнішньоекономічних партнерів вітчизняних суб'єктів господарювання, ускладнення логістики для українського експорту, міграція українського населення, зменшення споживчого попиту, втрата робочих місць, девальвація національної валюти, залежність країни від фінансування західних країн тощо. Така непроста економічна ситуація спонукає до пошуку внутрішніх ресурсів для розвитку національної економіки і зокрема до прийняття певних управлінських рішень у сфері митної та податкової політики. Виходячи з того, що при прийнятті таких рішень мають враховуватись інтереси як держави загалом, так і бізнесу та простих громадян зокрема, можемо стверджувати, що оцінка їх ефективності різнитиметься залежно від того, хто їх аналізуватиме.

Для прикладу візьмемо таке доволі суперечливе рішення як звільнення від оподаткування податком на додану вартість, акцизним податком та ввізним митом операцій із ввезення на територію України певних видів транспортних засобів згідно Закону № 2142- IX від 24 березня 2022 року «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» [3].

У Законі зазначено, що «тимчасово, з 1 квітня 2022 року на період дії воєнного стану на території України звільняються від оподаткування податком на додану вартість, акцизним податком операції з ввезення фізичними особами на митну територію України автомобілів легкових, кузовів до них, причепів та напівпричепів, мотоциклів, транспортних засобів, призначених для перевезення 10 осіб і більше, транспортних засобів для перевезення вантажів у митному режимі імпорту» [3], а також, що «звільняються від оподаткування ввізним митом

автомобілі легкові, кузови до них, причепа та напівпричепа, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів, які ввозяться громадянами на митну територію України для вільного обігу» [3]. Тобто, на той час діяло пільгове оподаткування операцій з ввезення фізичними особами на митну територію України автомобілів легкових, кузовів до них, причепів та напівпричепів, мотоциклів, транспортних засобів, призначених для перевезення 10 осіб і більше, яке полягало у звільненні від сплати митних платежів.

Приймаючи вищезгаданий законодавчий акт, законодавець ставив за основну мету забезпечення Збройних Сил України більш дешевими транспортними засобами, компенсацію простим громадянам їхніх ввезених і в подальшому знижених автівок. Тобто, окрім допомоги армії, виокремлювалась і соціальна складова цього процесу. Проте таке управлінське рішення, на нашу думку, необхідно розглядати як з позиції держави, так і простих громадян. Внаслідок того, що не було встановлено чітких критеріїв щодо процесу ввезення цього пільгового автотранспорту (тобто, не було вказано цільове призначення цих митних пільг; крім того, що цей ринок ввезення вживаних автомобілів був в Україні дещо монополізованим і раніше – зокрема упродовж 2019–2021 років «28 найбільших автоімпортерів ввезли більше чверті транспортних засобів» [1, с. 39]), то, відповідно, окрім вживаних автомобілів, були ввезені автомобілі і люксового класу, причому не завжди для власного користування, а нерідко з метою перепродажу (тобто цільове призначення цієї пільги було не дотримане), що, в кінцевому підсумку, призводило до виникнення різного роду митних деліктів, соціального невдоволення і, відповідно, до зростання напруги у суспільстві в умовах війни. Крім того, бюджет недоотримав значну суму митних платежів, що в умовах війни (при тотальному дефіциті фінансових ресурсів) є для держави вкрай небажаним явищем.

За даними Державної митної служби України, «умовно нарахована сума акцизного податку відповідно до наданих Законом № 2142 податкових пільг при імпорті легкових автомобілів та інших транспортних засобів, що ввезені на митну територію України громадянами (код «311», додаток 12), у I півріччі 2022 року становила 13,1 млрд гривень» [2, с. 56], по «податку на додану вартість – 9,8 млрд гривень» [2, с. 44], а «загальна сума недонадходження податку на додану вартість внаслідок дії пільг у I півріччі 2022 року склала 25,6 млрд гривень» [2, с. 45], тобто питома вага зазначеної пільги у загальній сумі склала 38,3 відсотки.

По ввізному миту за кодом пільги 311 «Автомобілі легкові, кузови до них, причепа та напівпричепа, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів, що ввозяться на митну територію України громадянами – 3,2 млрд грн» [2, с. 61].

Аналіз надходжень «акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) за I півріччя та 9 місяців 2021 і 2022 років показав, що пільгове оподаткування, яке діяло у першому півріччі 2022 року, поряд з іншими негативними факторами, посприяло зменшенню надходжень акцизного податку у порівнянні з аналогічним періодом 2021 року, при цьому

найменша сума надходжень була у березні на самому початку війни – 453, 8 млн гривень» [2, с. 55].

Так, «за 9 місяців 2022 року надійшло 27,9 млрд грн акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), що на 52,5 відсотків, або на 30,8 млрд грн, менше порівняно з аналогічним періодом 2021 року і при планових показниках в 57,1 млрд грн, рівень виконання склав 48,9 відсотка» [2, с. 56].

Зміни в оподаткуванні «акцизним податком палива та ввезених транспортних засобів за умов скорочення обсягів реалізації пального призвели до зменшення надходжень цього податку до державного бюджету у I півріччі 2022 року на суму близько 15,0 млрд гривень» [2, с. 57].

Водночас, аналізуючи надходження акцизного податку із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) за 2022 рік, спостерігаємо, що до війни надходження були на рівні більшому, ніж навіть після відміни дії Закону № 2142 від 01 липня 2022 року: у січні 2022 року – 4660,5 млн грн, а у вересні – 2222,8 млн грн. Тобто, надходження ще зменшились під дією інших факторів впливу, які виникли через потребу функціонування економіки України під час війни, головним з яких введення тимчасових митних пільг. проте існують ще й такі фактори, як скорочення виробництва та імпорту окремих видів підакцизних товарів, заборона або обмеження реалізації алкогольних напоїв (березень – квітень 2022 року), що призводило до зупинки виробництв певних напоїв, а на багатьох територіях, де відбувались бойові дії, деякі виробництва, що виготовляли тютюнові вироби і алкогольні напої, взагалі припинили своє існування. Безумовно, що дія цих факторів призвела до того, що «надходження акцизного податку у I півріччі 2022 року порівняно з аналогічним періодом 2021 року зменшились на 39,6%, планові показники з його надходжень виконано на 58,4%» [2, с. 49].

Відтак можемо зробити висновок, що фактор пільгового оподаткування транспортних засобів є важливим, проте не визначальним у надходженнях акцизного податку із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції). Вважаємо, що найбільш визначальним фактором є, все таки, фактор повномасштабної війни, який масштабно впливає на всі сектори економіки України, що більш наглядно спостерігаємо, порівнюючи «надходження 2022 і 2021 років (за 9 місяців): 27 908,6 млн грн і 58 714,0 млн грн відповідно» [2, с. 55]. Крім того, переконані, що до питання запровадження пільг необхідно підходити досить виважено, пам'ятаючи, що такий інструмент податкового регулювання є надзвичайно чутливим як для держави, так і для платника податків.

Список використаних джерел:

1. Звіт про результати аналізу стану планування та результативності контролю за повнотою нарахування і своєчасністю надходження акцизного податку з транспортних засобів / Затверджено рішенням Рахункової палати від 12.07.2022 р. №13-1. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2022/13-1_2022/Zvit_13-1_2022.pdf

2. Звіт про результати аналізу фактичного стану та оцінка впливу законодавства на повноту і своєчасність сплати непрямих податків до державного бюджету / Затверджено рішенням Рахункової палати від 20.12.2022 р. № 26-10. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2022/26-10_2022/Zvit_26-10_2022.pdf
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 р. № 2142-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text>

Іванна Царук

студентка 2 курсу за спеціальністю «Менеджмент»,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький
Науковий керівник: к.е.н., доцентка Алла Крушинська

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА СВІТОВІ ФІНАНСОВІ КРИЗИ

Найбільш значним феноменом кінця ХХ – початку ХХІ століття став фінансовий глобалізм. Глобальний фінансовий ринок є однією з основних умов існування світової економіки завдяки своїй здатності забезпечувати вільне пересування капіталів на міжнародному рівні. До фінансової глобалізації долучились майже всі країни світу, у тому числі й Україна [1]. Розвитку глобалізаційних процесів сприяло прагнення досягти найбільш ефективних методів ведення бізнесу, які породжували нові форми фінансово-економічних відносин. З огляду на це, варто здійснити конкретизацію позитивних та негативних наслідків глобалізації (табл. 1).

Таблиця 1

Позитивні та негативні наслідки глобалізації

Позитивні	Негативні
Нарощення продуктивності праці та рівня життя внаслідок зростання ефективності розподілу заощаджень на глобальному рівні.	Наявність кореляції між станом фінансових ринків та політичними й економічними подіями в окремих країнах світу, що чинить вагомий вплив на загальну ситуацію у світі.
Зростання ефективності конкуренції між учасниками фінансовому ринку.	Застосування глобальними учасниками ринку фінансових махінацій або ж нецільового використання інструментів фінансового ринку.
Підвищення рівня доступності продуктів фінансового ринку для споживачів.	Зниження рейтингу вітчизняних учасників фінансового ринку на фоні більш успішних суб'єктів глобального ринку.
Розширення асортименту і зменшення вартості товарів та послуг через зростання доступності іноземних товарів.	Підвищення вразливості фінансово відкритих національних економік до дестабілізуючих зовнішніх факторів.
Стимулювання макроекономічного зростання.	Асиметричність розподілу переваг глобалізації в розрізі країн.
Зміцнення співпраці з міжнародними інститутами у сфері фінансового сектору.	Збільшення взаємозалежності політик різних країн та зменшення суверенітету національної політики.
Збільшення обсягу надходжень інвестиційного та кредитного капіталу в окрему країну на вигідних засадах.	Відтік капіталу та кваліфікованої робочої сили з менш розвинених країн та підвищення конкуренції за робочі місця в більш розвинених країнах.
Ширші можливості для диверсифікації ризиків.	
Активізація процесів міжнародної міграції робочої сили та капіталу.	
Прискорення інновацій та ноу-хау.	
Нарощення обсягів світової торгівлі.	

Джерело: складено автором за даними: [2, 3]

На основі аналізу позитивних та негативних наслідків глобалізації слід підкреслити, що, створюючи численні можливості для економічного розвитку та посилення інтеграційних процесів між країнами, глобалізація провокує також послаблення регуляторних механізмів та контролю над соціально економічними процесами, а відтак сприяє викривленню сучасної економічної системи, підвищує ступінь невизначеності, яка, у свою чергу, є основною причиною криз. Відповідно, країни, які своєчасно реагують на виклики глобалізації та вживають відповідні заходи, отримують можливість скористатися її перевагами. Натомість ті країни, уряди яких не проводять коригування своєї політики з прив'язкою до розвитку глобалізаційних процесів, мають шанс відчути на собі негативні прояви глобалізації. Таким чином об'єктивною необхідністю для ефективного функціонування як окремої держави, так і світової економіки загалом в сучасних реаліях є максимальна адаптація до нових умов, що дозволить скористатися вигодами, які надає широкомасштабний процес фінансової глобалізації.

Підсумовуючи, слід наголосити, що глобалізація є важливою умовою розвитку світової економіки. Глобалізаційні процеси сприяють нарощенню продуктивності праці та рівня життя населення, підвищують ефективність конкуренції між учасниками фінансового ринку, прискорюють інновації та ноу-хау, стимулюють макроекономічне зростання. Посилення інтеграційних процесів між державами тягне за собою і негативні наслідки, зокрема послаблення регуляторних механізмів та контролю над соціально-економічними процесами, а відтак сприяє викривленню сучасної економічної системи, підвищує ступінь невизначеності, яка, у свою чергу, є основою розвитку глобальних кризових явищ.

Загалом з початку ХХ століття світова економіка пережила щонайменше вісім фінансових криз, найгострішими з яких були «Велика депресія» 1929-1933 років, світова фінансова криза 2008 року («Велика рецесія» або GFC) та глобальна фінансова криза 2020 року, спричинена коронавірусом. Усі кризи мають притаманні їм як спільні так і відмінні характеристики, але кожна з них розповідає свою унікальну історію зі своїми винятковими висновками на майбутнє. Таким чином, основним завданням світової економічної спільноти загалом та кожної держави зокрема в контексті забезпечення стабільного функціонування світової економіки є формування стратегії, яка включає своєчасну реакцію на виклики глобалізації та вжиття відповідних заходів, що дозволить повною мірою скористатися вигодами, які надає широкомасштабний процес фінансової глобалізації та мінімізувати негативні наслідки викликаних ним фінансових криз.

Також, варто зазначити, що дослідження даної теми є надзвичайно актуальним, особливо в сучасних умовах високого рівня невизначеності щодо впливу російського вторгнення в Україну на стан світової економіки, а також з огляду на негативний вплив наявних карантинних обмежень на розвиток інтеграційних процесів між державами, а відтак і на розвиток світового господарства. При цьому основний напрямок цих перспективних досліджень – це необхідність формування на міжнародному рівні регуляторних механізмів, здатних забезпечити збалансований розвиток світової економіки в умовах

широкомасштабної глобалізації та мінімізацію негативних наслідків глобальних фінансово - економічних криз у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Ставська Ю. В. Вплив глобалізації світової економіки на розвиток фінансового ринку. *Modern Economics*. 2020. № 20 (2020). С. 261-266. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V20\(2020\)-40](https://doi.org/10.31521/modecon.V20(2020)-40).
2. Задорожна Т. Глобалізація фінансових ринків: сутність та вплив на регулювання національних ринків цінних паперів. *Економічний аналіз*. 2020. № 3. С. 81-89. DOI: <http://dx.doi.org/10.35774/econa2020.03.081>
3. Любохинець Л. С. Світові фінансові ринки в умовах глобалізації. *Економіка і суспільство*. 2018. № 15. С. 40-45. URL: <http://elar.khnu.km.ua/bitstream/123456789/6963/1/7.pdf>

Євген Шевчук

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Галина Василевська

МИТНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ФІСКАЛЬНОГО ПРОСТОРУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Однією з ключових рис сучасного етапу економічного розвитку є швидкий розквіт міжнародних економічних зв'язків, подальше зростання глобального розподілу праці та заглиблення економічної взаємодії між країнами, що в основному обумовлене швидким прогресом продуктивних сил і науково-технічним розвитком. Кожна країна намагається контролювати пересування товарів через свої кордони, і Україна не є винятком. Цей контроль передбачає існування певного механізму його здійснення, включаючи суб'єкти та об'єкти регулювання, а також окремі правові норми, що визначають відносини у цій сфері.

Проблемами митної політики в умовах формування фіскального простору присвячена велика кількість наукових доробків низки провідних вчених та фахівців: І. Бережнюка, Г. Бобрижної, І. Бондаренко, Г. Василевської, А. Войцещука, Є. Гармаша, Л. Івашової, Г. Колодко, А. Крисоватого, Т. Крушельницької, П. Пісного, Д. Скрябіної, С. Терещенка, Ф. Тонгерена, Т. Тоцької, В. Ченцова та ін. Однак, багатогранність та високий рівень актуальності визначеної проблематики зумовлює необхідність її подальших наукових досліджень.

Аналізуючи митні кодекси кількох країн, можна прийти до висновку, що різні види обмежень та заборон на імпорт та експорт товарів тлумачаться різними країнами як частини економічної політики чи заходи нетарифного регулювання, але мають однаковий характер – обмежувальний. Крім того, нетарифне регулювання розглядається як засіб контролю чи регулювання зовнішньої торгівлі, що є частиною торговельної політики. Світовий досвід формування та впровадження митної політики підтверджує складність цього процесу та необхідність застосування різноманітних стратегій і технологій, що ґрунтуються на наукових засадах [1]. Стосовно України, у чинній редакції Митного кодексу, нетарифне регулювання визначається як заходи, які не передбачають встановлення мита на товари, що перетинають митний кордон України. Ці заходи встановлюються згідно із законом і мають на меті забезпечення захисту внутрішнього ринку, громадського порядку та безпеки, суспільної моралі, охорони здоров'я, а також життя людей і тварин, захисту навколишнього природного середовища, прав споживачів і національної культурної та історичної спадщини.

Згідно з вимогами Податкового кодексу України, сьогодні нетарифні заходи регулювання включають наступне:

- ліцензування та встановлення квот на зовнішньоекономічні операції;
- використання спеціальних методів стосовно імпорту товарів в Україну;
- правила реєстрації зовнішньоекономічних контрактів;

- використання ліцензій на імпорт та експорт спирту, алкогольних та тютюнових виробів;
- систему дозволів служби експортного контролю;
- сертифікацію товарів, які надходять в Україну.

Ще одним викликом у галузі митної політики є низка недоліків, які безпосередньо пов'язані з функціонуванням митної служби України. Серед них основні - це недостатній розвиток матеріально-технічної бази, недоліки у системі інформаційного та аналітичного забезпечення оперативно-службової діяльності, неефективність управлінських процесів, недостатня уніфікація митних процедур, а також недостатній рівень співпраці з суб'єктами господарювання та інші аспекти.

У процесі розробки стратегії формування та впровадження митної політики виникла потреба у систематичному та методичному розгляді загальних проблем цієї сфери як ключової складової загальної державної стратегії. Хоча методологічні аспекти, пов'язані з визначенням сутності, мети та пріоритетних напрямків митної політики, а також розвиток митної служби України, активно обговорюються на науковому та державному рівнях, на жаль, відсутнє єдине розуміння цих проблем та напрямків дії, які є критичними для країни. Це пояснюється тим, що під час формування митної політики переважала потреба у максимальному зборі доходів до державного бюджету без належного урахування довгострокових перспектив. Такий підхід, безсумнівно, не сприяє стабілізації економіки країни. На сьогоднішній день рівень дослідження основних аспектів митної політики та її практичної реалізації не дозволяє сформулювати стабільну та чітко визначену стратегію в цій сфері.

Згідно з національним законодавством, державна митна справа базується на наступних принципах:

1. виключної юрисдикції України на її митній території;
2. виключних повноважень органів доходів і зборів України у справах митної справи;
3. законності та презумпції невинуватості;
4. єдиного порядку переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон України;
5. спрощення законної торгівлі;
6. визнання рівності та правомірності інтересів усіх суб'єктів господарювання, незалежно від форми власності;
7. додержання прав та охоронюваних законом інтересів осіб;
8. заохочення доброчесності;
9. гласності та прозорості;
10. відповідальності всіх учасників відносин, що регулюються Митним кодексом України.

У 2015 році проводилось опитування громадян України, і ось основні висновки:

- запитуючи, наскільки митні органи успішні в захисті економічних інтересів, 53% опитуваних відповіли від «відмінно» до «задовільно», тоді як 29% відзначили «негативно»;

– найбільшою проблемою, визнаною громадянами у діяльності митних органів, є проблеми із митним законодавством (26%), корупція та хабарництво (26%), а також нестабільність в структурі та керівних посадах митних органів (20%);

– з питання про зміни в митних процедурах та роботі посадовців 2015 року порівняно з попередніми роками, 53% відповіли про позитивні зміни, 37% запевнили, що нічого не змінилося, і лише 9,5% відзначили, що оформлення вантажів стало складнішим;

– щодо Громадської колегії при Держмитслужбі України, 54% респондентів знають про її створення, знають про результати її роботи і підтримують їх [2].

Модернізація та прогресивний розвиток органів митної системи повинні здійснюватися з пріоритетним урахуванням прав та законних інтересів громадян і підприємств, а також економічних змін та міжнародних стандартів, зокрема з питань митно-правового регулювання громадських відносин. При цьому важливо враховувати наступне: особливості географічного положення України, що перетинає основні світові транзитні маршрути; рівень технічного обладнання більшості митних пунктів на кордоні; потребу у співробітництві в сфері митної діяльності та прикордонного контролю з країнами, які безпосередньо межують з Україною.

Основними цілями розвитку та модернізації митної системи України є визначення та впровадження найбільш оптимальних форм і методів реалізації митної політики, що відповідають міжнародним стандартам [3]. Конкретно, основні напрямки розвитку та модернізації адміністративної діяльності митних органів включають:

– збільшення ефективності технологій митного контролю та оформлення, ефективнішого управління, а також стратегічного планування;

– подальше спрощення та модернізація митних процедур для підтримки законотворчих суб'єктів господарювання;

– покращення правового забезпечення роботи, розробка та впровадження законодавства митного відповідно до міжнародних стандартів і пропозицій, а також покращення контролю за слідкуванням вимогам законодавства;

– збільшення професійного рівня та морально-етичних якостей посадовців митних органів;

– покращення митної інфраструктури на прикордонних та внутрішніх митницях;

– удосконалення Єдиної автоматизованої інформаційної системи Держмитслужби України та впровадження сучасних інформаційних технологій;

– підвищення якості митного регулювання для збільшення інвестицій в економіку України, збільшення надходжень до державного бюджету та захисту національних товаровиробників;

– покращення митного адміністрування, включно з розвитком системи управління ризиками та запровадження міжнародних стандартів;

– використанням спільного контролю на митному кордоні України разом з митними структурами сусідніх країн;

– практичне використання постаудит-контролю та покращення ефективності протидії контрабанді, терору та іншим загрозам безпеці.

Наведена інформація підкреслює необхідність негайних глибоких досліджень у сфері митно-правового регулювання, роботи митних органів, тарифного та нетарифного регулювання та інших ключових аспектів цієї сфери. Ці дослідження є важливими для створення наукової бази, необхідної для організаційно-правового забезпечення механізмів формування та реалізації національної митної політики, а також для діяльності державних інституцій та інших учасників митних відносин.

Список використаних джерел:

1. Митна справа: підруч. / [А. І. Крисоватий та ін.]; за ред. А. І. Крисоватого. Тернопіль: ВПЦ «Екон. думка ТНЕУ», 2014. 540 с.
2. Опитування громадської думки щодо роботи митної системи у 2015 р.: веб-сайт. URL: <http://www.customs.gov.ua> (дата звернення: 23.04.24)
3. Vasylevska H., Novosad I. Safeguards against violations of customs rules in the modern conditions of the formation of the fiscal space of Ukraine. *Współczesna Gospodarka*. Vol.8. Issue 4. University of Gdansk, 2017. P. 23-32.

Олександр Яцюк

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Федір Ткачик

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Україна вже кілька років перебуває на шляху активної євроінтеграції, що зумовлює необхідність глибокого аналізу та адаптації до європейських стандартів у різних сферах. Однією з ключових складових цього процесу є впровадження відповідних соціальних стандартів Європейського Союзу (ЄС), що мають стратегічне значення для розвитку України в сучасних умовах протидії новітнім ризикам. Євроінтеграція відкриває перед Україною нові можливості для модернізації суспільства, підвищення конкурентоспроможності економіки та забезпечення високого рівня життя громадян.

Соціальні стандарти ЄС охоплюють широкий спектр аспектів, які сприяють забезпеченню високих стандартів життя та справедливих умов праці. Європейський Союз має спільні рамки соціальних стандартів, що регулюють різні аспекти суспільства та працівників [1]. Важливо відзначити, що не всі соціальні стандарти є унікальними для ЄС, оскільки кожна країна-член має власну національну систему соціального захисту та законодавство, що створює комбінацію загальних європейських стандартів та національних відмінностей.

Основні положення європейських соціальних стандартів:

1. Освіта протягом усього життя: спрямованість на стимулювання постійного навчання та розвитку навичок громадян;
2. Гендерна рівність: забезпечення рівних прав та можливостей для чоловіків і жінок у всіх сферах життя, зокрема на ринку праці;
3. Рівні можливості: встановлення стандартів, що гарантують справедливі та безпечні умови праці для всіх працівників;
4. Гідна заробітна плата: гарантування справедливої та адекватної заробітної плати за працю;
5. Соціальний захист: забезпечення системи соціального захисту, яка гарантує допомогу в усіх життєвих ситуаціях.

Емпіричний підхід засвідчив, що бюджет Європейського Союзу на 2023 рік становив 1,824 трлн євро, з яких 40%, або 729,6 млрд євро, спрямовано на соціальні потреби. Це найбільша стаття витрат у бюджеті ЄС. Найбільша частка коштів виділена на пенсійне забезпечення (49,6%), освіту (18,2%), охорону здоров'я (25,3%) та соціальну допомогу (7,5%).

Україна визначає свою систему соціальних стандартів на основі законодавства та нормативних актів, які націлені на захист прав та інтересів громадян у різних сферах суспільства. Основні аспекти соціальних стандартів в Україні охоплюють працевлаштування, соціальний захист, освіту та здоров'я, житло та житлові умови, гендерну рівність та захист прав дітей і інвалідів [2].

Основні виклики соціальної політики України в умовах воєнного стану:

1. Недостатнє фінансування: фінансові ресурси, виділені на соціальні потреби, є обмеженими, що суттєво впливає на якість соціального захисту.
2. Потреба в реформах: необхідність реформування системи соціального захисту для підвищення її ефективності та відповідності сучасним реаліям та європейським стандартам;
3. Низький рівень соціальних виплат: розміри соціальних виплат, включаючи пенсії та допомогу по безробіттю, є значно нижчими порівняно з країнами ЄС.

Основні параметри порівняння соціальних стандартів ЄС та України відображено в табл. 1 [3].

Таблиця 1

Порівняння соціальних стандартів ЄС та України

Сфера	ЄС	Україна
Мінімальна заробітна плата	399-2387 євро	168 євро
Пенсійна система	600-1500 євро	150-400 євро
Охорона здоров'я	Безкоштовні медичні послуги	Безкоштовні медичні послуги
Освіта	Безкоштовна загальна освіта	Безкоштовна загальна освіта
Допомога по безробіттю	60% від середньої заробітної плати	Від 50% до 100% від середньої зарплати
Житло	Житлові субсидії для малозабезпечених	Житлові субсидії для малозабезпечених

Констатуємо, що основні відмінності полягають у розмірах заробітної плати, пенсійного забезпечення та допомоги по безробіттю. Однак, слід відзначити позитивну тенденцію до підвищення соціальних стандартів в Україні в останні роки [4].

Впровадження соціальних стандартів ЄС в Україні матиме як позитивні, так і негативні наслідки для економіки.

Позитивні аспекти полягають в такому:

1. Підвищення рівня життя населення: соціальні стандарти ЄС сприятимуть підвищенню рівня життя українських громадян.
2. Зростання споживчого попиту: вищі соціальні виплати збільшать споживчий попит, що позитивно вплине на економіку.
3. Зменшення рівня бідності: підвищення соціальних виплат допоможе зменшити рівень бідності в країні.

Негативні аспекти пов'язані з такими факторами:

1. Зростання податкового навантаження: впровадження вищих соціальних виплат може призвести до зростання податкового навантаження на бізнес та громадян.
2. Збільшення інфляції: підвищення споживчого попиту може сприяти зростанню інфляції.

3. Зменшення конкурентоспроможності економіки: високі соціальні витрати можуть знизити конкурентоспроможність української економіки на міжнародному рівні.

Таким чином, соціальні стандарти в ЄС та Україні мають низку спільних рис, таких як гарантія права на працю, освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та інші [5]. Однак, в цілому, соціальні стандарти в ЄС є вищими, ніж в Україні. Для забезпечення гармонізації соціальних стандартів необхідно провести певні реформи у законодавстві та системі управління соціальними програмами. Впровадження соціальних стандартів ЄС в Україні матиме як позитивні, так і негативні наслідки для економіки. Для уникнення негативних наслідків необхідно вжити заходів щодо збільшення надходжень до бюджету, зменшення інфляційного тиску та стимулювання розвитку економіки. Виконання цих заходів дозволить значно підвищити рівень життя населення України, що сприятиме економічному зростанню країни в період відбудови економіки держави.

Список використаних джерел:

1. Яковець І. Стандарти ЄС у сфері соціального забезпечення: впровадження в Україні та Європі. Асоціація жінок-юристок України «ЮРФЕМ». 2023. URL: <https://jurfem.com.ua/standarty-yees-u-spheri-sotszabezpechennya/>.
2. Бондар М. Соціальне забезпечення та соціальний захист в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 34. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-10>
3. Гаріфуллін М. В. Відповідність політичної, економічної та правової ситуації України критеріям вступу до Європейського союзу. *Нове Українське право – New Ukrainian law*. 2022. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.6.1.10>
4. Міністерство фінансів України. 2023. Бюджет 2023. URL: https://mof.gov.ua/en/budget_2023-582.
5. European Pillar of Social Rights Action Plan. European Commission. URL: <https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-rights/en/>.

Електронне наукове видання

**ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**
Збірник матеріалів
XXI Всеукраїнської науково-практичної конференції
студентів і молодих вчених
м. Тернопіль, 24 травня 2024 р.

Том 1